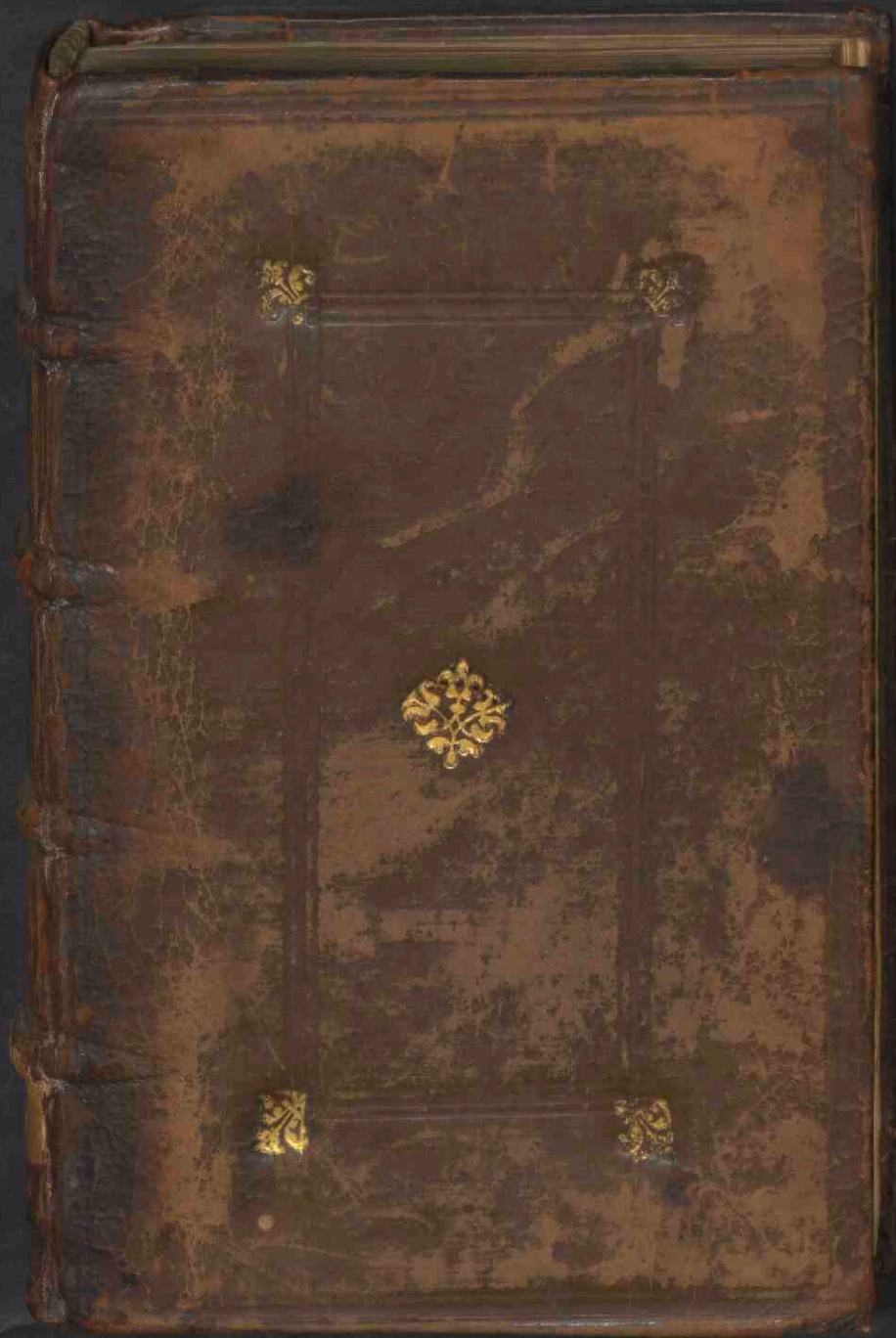

**Secretorum agri enchiridion primum, : hortorum curam,
auxilia, secreta, & medica praesidia inuentu prompta, ac
paratu facilia, Libris tribus pulcherrimis complectens,**

<https://hdl.handle.net/1874/433410>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

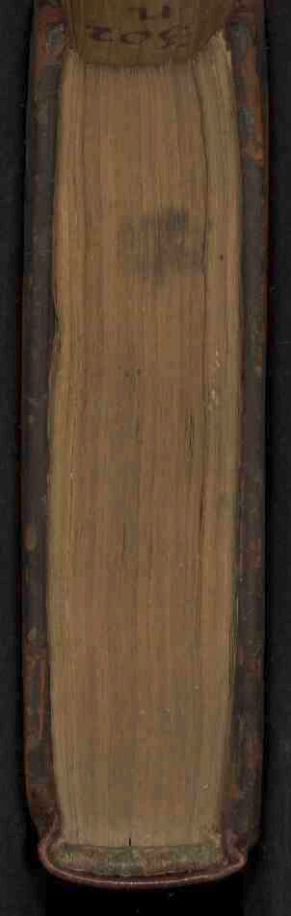
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

27

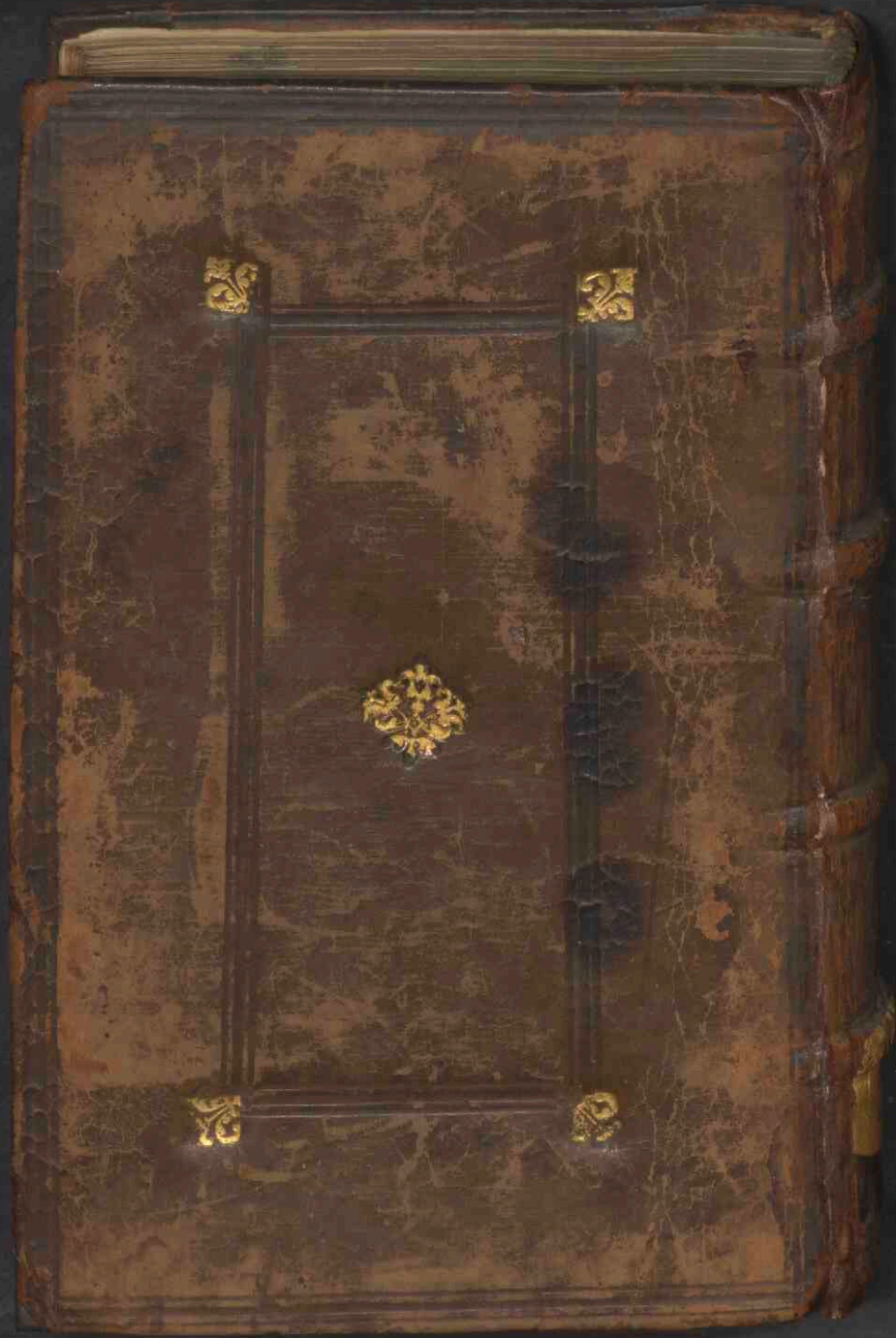

302

n

hasty

Medici

Octavo n° 27.

restaurado 21-6-96

Der Herr
1561

LENTIAE.

Im Jahr der Geburt Christi
MDCXLI.

M. D. C. L.

EST SIGILLUM REGNI BOHEMIE

N 82. 1. C.

SECRETORVM

AGRI ENCHIRIDION
 PRIMVM, HORTORVM CVRAM,
 auxilia, secreta, & medica præsidia in-
 uentu prompta, ac paratu facilia, Libris
 tribus pulcherrimis complectens:

AVTORE ANTONIO MIZALDO
 MONLYCIANO.

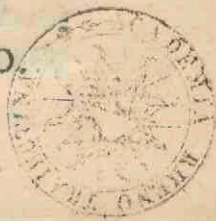

LVTETIAE,

Apud Federicum Morellum in vico
 Bellouaco, ad vrbanam Morum.

1560.

EX REGIS PRIVILEGIO

SECRETORVM

AGRI ENCHIRIDION

PRIMUM HORTORVM CVM

AUXILII, SECRETA & MEDICA PRAESIDIA

LIBRIS TRIBUS PULCHERRIMIS COMPLECTENS

AUTORE ANTONIO MIZALDO MONLUCIANO

SENTENTIA PRIVILEGII

REGIA sanctione cautum est, ne quispiam alius præter Federicum Morellum typographum Parisiensem, hoc Secretorum agri Enchiridion primum, Hortorum curam, auxilia, secreta & medica præsidia inuentu prompta & paratu facilia Libris tribus pulcherrimis complectens, autore ANTONIO MIZALDO MONLUCIANO, intra sexenniū, absq; manifesto autoris & dicti typographi cōsensu sub Regis ditione imprimat nēue uēdat l. atinē uel Gallicē, cōiūctim aut diuisim, seu alio quouis modo Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata multabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum octauo Idus Februarij, An. M. D. LIX. subsignante

CAMVS.

LUTETIÆ

Apud Federicum Morellum in uice
de Montmorency aduersus Martini

EX REGIS PRIVILEGIO

FRANCISCO OLIVARIO

Gallarum Cancellario prudētissimo,

Ant. Mizaldus Monlucianus S. D.

EXTVS Aurelius Vi
ctor scribit, Francisce
Gallarum Cancellarie
prudentissime, Diocle-
tianum Imperij fasces
apud Nicomediam sponte relinquentem,
in propriis agris liberè cōsenuisse. Qui dū
ad recipiendum Imperium ab Herculio
& Galerio sollicitaretur, illud tanquā pe-
stem detestans, sic respondisse fertur: Vti-
nam possetis uisere olera nostris manibus
Salonæ instituta, profectò istud tentandū
nunquā iudicaretis. Sic Persarum Regem
illū Cyrum, dimensionibus rusticarū rerū
animum intendisse, & propriis manibus

EPISTOLA

consitos arboribus agros habuisse, ac in quincuncem eleganter direxisse, autor est Plutarchus. Quam industriam & solertiam Lysander cōspicatus, Rectè uerò inquit, Cyre, beatū omnes te ferunt, quoniā uirtuti tuæ, & regio diademati fortuna ista & cura cōiuncta est. Catonū ille primus, triumpho, censura ac literis insignis, præceptis rerū omnium expetendarū populo Romano datis, eum etiā agros rectè colere docuit: qui illius cōfessione, ut scribit Plin. optimus ac sine æmulo agricola. Verum enim uero, quorsum hæc? inquires. nimirū ut intelligant morosuli censores mei, nouū nō esse nec inauditū si Imperatores ac Reges, summiq; magistratus agriculturae animū intendant, et propriis manibus tam hortos q̄ agros diligēter excolere satagant. Ex quo parū circumspectè mihi insultare uidentur isti, quòd hosce hortensium Cōmentariolos Dignitati tuæ nuncupare pergam. Quibus, ut uolunt, oli-

NUNCUPATORIA.

tor rusticus sue quispiã aptius querendus erat, quàm de Galliarũ primatibus Cæcellarius unus. Cui, aiunt, ecquid cõmune per Deos immortales cũ sarculo, ligone aut falcicula? Næ isti tales mihi esse uidentur, ut intelligendo nihil intelligant: fateanturq; ueterũ historias ne per trāsennam quidem aut uidisse, aut legisse. Serentẽ inuenerunt dati honores Serranũ, unde illi cognomen. Et quatuor sua iugera aranti in Vaticano Quintio Cincinnato (quæ prata Quintia Plinij ætate nuncupabatur) Viator Dictaturam attulit: & quidẽ, ut traditur, nudo plenõq; pulueris etiamnũ ore. Cui Viator, Vela corpus, inquit, ut proferã Senatus populiq; Rom. mandata, & Dictaturam induas. Quam ubi inuitus admisit, post obsessum Consulem & exercitum liberatum, post magistratum prudenter & gloriosè gestum, festinantiũs illam uictor reddidit, quàm arator accepit: incũdiũsq; exiit, quàm induit: ad eosdem iuuecos, ut

scribit Columella, & autum quatuor iu-
 gerum harediolum, hilaris reuertens. Ro-
 manorum Reges hortos in delitiis habuisse
 & excoluisse, uel illud de multis testari
 potest, quod Tarquinius Superbus nun-
 tium illum scuum atque sanguinarium fi-
 lio remisit ex horto. Quid illud quod ex-
 pugната Carthagine cū omnes bibliote-
 cæ uariis Africa Regulis donarētur, Sena-
 tus in tantum honorē habuit duodecigin-
 ta libros Magonis de hortorū & agrorum
 cultu, Pænica lingua scriptos, ut accuratè
 seruādos, & Romam perferendos censue-
 rit? Qui à Cassio Dionysio Uticensi libris
 uiginti Græca lingua tandem translati, &
 Sextilio Prætori missi (ut testantur Varro
 & Columella) hodie Constantino Casa-
 ri falsò ascribuntur. Sed in exēplis & hi-
 storiis uersatum satis. Auditis itaq; ô præ-
 clari censesores, quomodo Regum, Consulū,
 Dictatorum ac Imperatorum manibus o-
 lim colebantur agri: terra, ut scribit Pli-

nus, & credere fas est, laureato uomere
 gaudente & triumphali aratore: siue illi
 eadem cura semina tractabant, qua bella:
 eademq; diligentia arua disponebāt, qua
 castra: siue quòd honestis manibus omnia
 latius proueniunt, quoniam & curiosius
 fiunt. Auditis, inquam, priscam nobilitatē
 ueteresq; Heroes si quādo regni uel Impe-
 rii fasces deponere iuuabat, si quando à
 functionibus publicis respirare licebat, a-
 gricoltura animū precipuè intendisse, &
 rusticando sese oblectauisse. Quomodo tuū
LEONVILLANVM, Cancellarie
 prudētiss. te subinde reficit: tibiq; seriis ac
 grauibus reb⁹ utcūq; exonerato, & publi-
 cis regni negotiis, uel tantillū leuato, respi-
 randi spatium dulcissimū, saluberrimorū
 hortorū pulcherrimo secessu iucundè suppe-
 ditat. Quando itaq; Reges & Imperato-
 res, summōsq; magistratus nō puduit hor-
 tensia colere, & agricolationē propriis e-
 tiam manibus exercere, sarculum & fal-

ALBERTVS
ciculam tractare, imò uerò aratrum ducere: ita Dignitatē tuā nihil, ut opinor, pudebit pro sarculo aut falcicula hosce hortēssium Commentariolos manibus quandoq; tractare: & si minùs in rem conferre licebit, saltem percurrere molestum non erit, impetrato à publicis occupationibus tuis horula unius otiole. Si elegantissimis & cultissimis LEONVILLANI tui hortis usum aliquem & fructum adferent: si publicæ omnium utilitati, in tuo nomine & patrocínio emissi commodabunt, impēsè mihi gratulabor, & gratias Deo Opt. Max, immensas agam. Cuius inexhausta bonitas tuam Dignitatem semper tueri ac fouere dignetur. Feliciter vale. Lutetia Parisiorum Idibus Februarii. Anno restitutæ salutis humano generi, M. D. L X. Astronomico calculo.

P R A E F A T I V N C V L A

ad Lectorem secretorum agri &
horti studiosum.

Non sine causa maiores nostri,
inquit M. Terentius Varro,
terram Matrem appellabant,
& qui eam colerent, piam ac
utilem uitam agere credebāt.

Quod dum obseruarēt prisci illi Romani
uera & germana Romuli soboles, ex urbe
suos ciues in agris redigebāt: quia & in pa-
ce à rusticis alebātur, & in bello ab his tue-
bantur: fortissimi enim uiri, ut scribit M.
Cato, & milites strenuissimi ex agricolis
gignuntur. Secuta aetas, ut omnia in peius
ruere solent, sarculo, falce & aratro proie-
ctis, intra muros correpsit: & in circis ac
theatris (ubi nec orientē Solē, nec occiden-
tem uidebat) potius q̄ in hortis, agris, sege-
tibus, uinetis ac oliuetis sibi placuit, uitam
ocio ac luxu diffluentē, ne quid ~~fac~~ dius dicā,
perditē exercens. Ex quo iuuenū corpora
ita fluxa & resoluta iam inde apparuerunt,
ut nihil mors in illis mutatura uideretur.
Horum sanē temporum & hominū imago
hisce diebus non obscurē elucet. Num hoc
prodigij simile quod accidat, ut res corpo-

P R A E F A T I O

ribus nostris, uitæq; utilitati maximè conueniēs, & quæ sine dubitatione proxima & quasi cōsanguinea est sapientiæ, vsque adeo negligatur? Sine ludicris artib⁹, atque etiã sine causidicis, ut uerbis utar Columellæ, satis foelices olim fuere, futuræque sunt urbes: at sine agricultoribus, nec consistere mortales, nec ali posse certum est. Scholas Gammaticorum, Philosophorum, Medicorū, Mathematicorum, Iurisperitorū & Theologorum, nemo passim non uidet: adhæc officinas artificum uarias, Agricolationis neque doctores qui se profiteantur, neq; discipulos hodie agnoscas. Quæ cum animaduertentem, sæpè mecum retractans quàm turpi seculorum consensu deferta exolescat ruris disciplina, cœpi apud me cogitare & consilium inire, quam uia illi, pro mea tenuitate, succurrerē. In quam cogitationē cum diu multumq; incubuissem & ferè succubuissem, tandem in animum induxi meum, fieri posse ut cōpendio præcipua rerū agri capita & secreta, Enchiridiis aliquot cōtineantur & claudantur: præsertim quæ usui sunt, & publicæ utilitati cōmodat. Quod me præstare posse cū omnino diffiderem, partim edoctus quid ferre recusent, quid ualeant humeri: partim me-

dicis studiis & occupationibus uariis uariè
distractus, ecce percōmodè mihi in mentē
uenit Homericum illud, à M. Tullio usur-
patum:

Ἰνέμαχ' ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῆσι νόησας,

Ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποδύσεται.

quod est,

Hæc partim ipse tuo perpendes pectore tecum:

Partim diuūm aliquis tibi suggeret.

Quando itaq; Dij faciētes adiuuare solēt,
ut scribit M. Varro, manū aratro admoue-
re nihil sum cunctatus: rerum agri potiora
mēbra & secreta, quatuor Enchiridiis posse
perstringi certò persuasus. Ut primū hor-
tensia expediat. Secundū cerealiam, legumi-
na, uites & uina. Tertiū quadrupedes agri
omnis generis, & itē uolucres. Quartū ue-
rò syluestres arbores tam frugiferas, q̄ in-
frugiferas, cū pratis, piscinis, & aliis. Quæ
omnia eadē methodo persequēda erūt, qua
primū hoc Enchiridion ex Græcis & La-
tinis rerū agri scriptorib⁹ uariis, concinna-
tū uides. Quod tamen an seriò possim per-
ficere, non ausim polliceri. Nā fortuna ho-
die rebus nostris usqueadeò est infensa, ut
propositū hoc & consilium (nisi blandiūs
arriserit) prorsus immutare ac euertere pos-
sit. Ut ut fuerit, primū hoc hortensiu En-
chiridion, ceu reliquorum sponsorē & fi-

P R A E F A T I O

deiussorē tantisper apud te obsidē retine-
 bis, dum tres alij eius comites ad te profici-
 scentur, scēnore magno illud redempturi.
 Si quis institutum nostrum pręuerterit, &
 aliis secretorū agri Enchiridiis describēdis
 manum admouerit, ac animi neruos inten-
 derit, magnā profectò apud me gratiā ini-
 bit, magnoq; erit mihi in pretio & honore,
 tantum abest ut molestus, aut iniurius dici
 possit. Quod dum persequetur, ego inte-
 rim (si per fortunas & occupationes meas
 licet) rerum agri Calendarium, & rusticū
 de Luna Opusculū, cōcinnare meditabor:
 quod iamdictis secretorū agri Enchiridiis
 usui summo & incredibili futurum mihi
 persuadeo, cūm ob alia, tum q̄ agenda in
 agro mensibus singulis, facili proponet or-
 dine, nō neglecta ubiq; lunari obseruatio-
 ne. Vt interim taceā cœlestes iniurias, ex
 illo non solūm exponendas, sed & prau-
 dendas: quæ sicuti ab horridis & formidā-
 dis sideribus, ut loquitur Plin. excitari so-
 lent, ita ualde horrendæ ac formidabiles a-
 gricolis esse consueuerūt. Nam ex impro-
 uiso dilapidāt et frustrātur hominūq; bouūq;
 labores, certorū syderum exortu, occasu &
 culminatione: suffragante duorum Lumi-
 nariū & quinque planetarū appulsu & cō-

AD LECTOREM.

gressu, sicuti in nostris superiorū an norum Ephemeridibus cœlestibus ostendimus, & suis locis passim designauimus. In quibus etiam non omisimus Solis ac Planetarum radiationes & copulationes cum illustrioribus stellis inerrantibus, signaque Zodiaci singulis Lunæ ad Solem schematismis ascēdentia & horoscopātia, suis diebus diligenter inserta & adnotata. Quam methodū & inuentionē planè nostrā, cū anno ab hinc plus minùs quarto obseruauisset ac probauisset uir doctissimus & diligentissimus Io. Baptista Carrellus Placentinus, illam in suas multorum annorū Ephemerides Latinas sedulò trāsferre, ac sibi usurpare nihil est cunctatus, nulla nostri facta mentione, qui (absit dicto iactantia) eam glaciem illi fregimus, & uia primū aperuimus: quod hīc scriptū boni consulat. Sed ad te redeo, Lector optime, à quo peto ut hoc primū secretorum agri Enchiridion, hāc hortensū historiā iucundè ac hilariter accipias. Hoc si feceris, iamā tibi paratū de hortensū arborū Infitione Opusculū pulcherrimū, & alia, facilè à me impetrabis, ut omnibus suis partibus absolutā habeas hortensium historiā. Fœliciter vale, & conatibus nostris fauere perge.

SYMMA EORVM QVAE SINGVLIS
 Capitibus horum librorum explicantur. primus
 numerus folium, secundus uerò
 caput designat.

LIBRO I. HAEC CONTINENTVR.

H ortorum institutio & priscus usus. Fol. 1. Cap. 1	
Quæ utilitas ab hortis expectâda, & quis finis ac scopus esse debeat culturæ illorum.	2. 2
Modus & secretum ædificandæ uiuæ sepis, quæ futura sit horti tutissimum munimentum.	3. 3
De hortorum situ, aqua & terra.	4. 4
De hortensium stercore, & stercoratione.	6. 5
De hortensium satione, & seminibus.	8. 6
Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, tam ante sationem quàm post: ne ab aliqua cùm externa, tum interna afficiantur iniuria.	10. 7
Hortensium sarritio, runcatio & rigatio: cum prognostico fertilitatis, uel sterilitatis cuiusque sementis.	12. 8
Auxilia & secreta aduersus hortenses uermes, pulices, crucas, blattas & limaces.	13. 9
Aduersus hortenses talpas, formicas, culices, muscas & ranas.	17. 10
Secreta aduersus serpentes hortorum, & alios quosuis, homines ac terræ nascencia uenenantes.	19. 11
Aduersus scorpiones, bufones, mures, mustelas, & grandiores bestias hortis infestas.	21. 12
Auxilia aduersus grandinem, fulmina ac tempestates quæ hortensium fetus perdunt ac dilapidant.	24. 13
De rubiginis, pruinae ac carbunculi causis, auxiliis & secretis.	25. 14

LIBRO II. HAEC DESCRIBVNTVR.

L actucæ cura auxilia & secreta	29. 1
Medica eiusdem præsidia paratu facilia.	32.
Brassicæ cura, &c.	35. 2
Medica eiusdem, &c.	37.

INDEX.

Hoc modo cuiusque Medica singulis Capitibus annexa inuenies, ne te frequens repetitio offendat.

Apij.	40.3
Betæ, Portulacæ, ac bliti.	42.4
Asparagorum.	44.5
Rutæ.	47.6
Oxalidis & spinaceorum.	50.7
Porri.	52.8
Allij.	54.9
Ceparum.	58.10
Radiciſeu raphani.	61.11
Cucurbitarum.	65.12
Cucumerum.	69.13
Pecunum, melonum ac melopeponum	73.14
Cinaræ seu hortensis cardui.	75.15
Rosarum.	78.16
Lilij.	81.17
Violarum.	83.18
Ocimi & amaranti.	85.19
Saluiæ, rorismarini, ſatureiæ, hyſſopi & ſœniculi	88.20.
Lauandulæ, menthæ, thymi & ſolſequij	92.21
Vettonicæ coronariæ & maioranæ.	97.22.
Bellidis, phlogij & iridis	99.23
Absinthij & abrotani.	102.24.
Fragariæ, framboeſij, & groſſularij.	104.25

LIBRÒ III. HAEC TRACTANTVR.

A rborum hortensium præcepta quædam & auxilia generalia.	107.1
Arborum ac stirpium hortensium morbi, labores & impedimenta aliquot.	110.2
Arborum ægrotantium, aut aliter laborantium remedia, quædam & secreta uniuersalia.	112.3
Arboris mali, eiusdemque pomi cura, auxilia & secreta pulcherrima.	115.4
Pyri & eius pomi.	121.5
Cotoneæ seu cydoniæ & eius pomi.	123.6
Pruni ac eius pomi.	126.7

I N D E X. V I

Cerasi ac eius pomi.	128. 8
Mori ac eius pomi	131. 9
Perfici ac eius pomi.	133. 10
Mespili & forbi ac earum pomi.	136. 11
Nucis seu iuglandis & eius fructus.	139. 12
Amygdali & eius nucis.	144. 13
Punica ac eius pomi.	147. 14
Citriæ, aurantiæ, limoniæ & earum pomi.	154. 15
Fici ac eius pomi.	160. 16
Oleæ & baccarum eius.	167. 17

Conclusio ad FRANCISCVM OLIVARIVM
Galliarum Cancellarium prudentissimum.

A D M O N I T I O.

Folio 2. pagina 2. linea 11. corruptum locum ob ex-
plaris impeditam, confusam & aliquot locis oblitteratam
scripturam, quæ operis imposuit, sic corrige & restitue:
*Quæ omnia, & multo plura Virgilius post Varronem, & lon-
gè ante Columellam & Palladium, &c.* Neque enim me Chro-
nognosis usque adeò fugit aut fallit, ut non intelligam M.
Varronem, P. Virgilij natales multis annorum decadibus
præcessisse. Si qui sint alij lapsus, illos pro tuo candore (Le-
ctor optime) facile ipse corriges, ac emendabis.

*Hortus est locus in agro sine strage vocatur quo arbor et ali
vltia vltimur et pro villa accipitur. ^{habet differetia}
^{habet subditur} ^{ad se singulariter}
^{et hortus in pluri}*

ANT. MIZALDI MONLVCIANI DE

vali numero:

Ab hinc Hortorum cura, auxiliis & se-
ritatis gratia cretis, Liber primus.

*Hortus putat in quo
maxime habetur. ^{habetur}
tantum in pluralibus
et hoc scribitur bene
lib: 3. r. 9:*

*Hortorum institutio, & priscus
et domus Atti, usus.*

Cap. I

*Epitaphus ad numerum bonum in voluntate
voluntate et corpore quod ad modum
voluntate et corpore quod ad modum
voluntate et corpore quod ad modum*

Ortos primus Athenis
instituisse fertur Epicu-
rus ocij magister, ut Pli-
nius in celebri illa vete-
rū scriptorum bibliote-
ca diligenter adnotauit:

*Epicurus pri-
mus hortorū
institutor. ^{et hoc}
dolorum*

nam antea moris non fuerat in oppidis ru-
ra habitari. Sanè apud priscos Romuli ne-
potes hortus nihil aliud fuit quàm paupe-
ris agellus, & rustici qualiscunque prouē-
tus, uictum innocentissimum & frugalif-
simum porrigens. Qui tum maximè pla-
cebat, quòd igni non egeret, sumptibusque
macelli parceret, ac merces cū herbaceas,
tum arboreas, oppidatim uenales quouis
tempore exhiberet: re semper expedita, &
ad extemporaneum alimentum facili ap-
paratu presentissima. Quod Virgilius in

*Prisca hor-
torum com-
moditas, &
usus.
Mox ad ritus
prout ipse scri-
bitur dicitur ut*

serua & fouendo dicitur in quo quibus seruitur cum. Post 6:
at serua & fouendo dicitur in quo quibus seruitur cum. Post 6:
Carnaria Carni ab: ANTONII MIZALDI

Moreto, doctè & eleganter (ut omnia) expressisse mihi uidetur, de Similo exigui horti cultore rustico, laboris patientissimo, hunc in modum scribens:

Non illi suspensa foci carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, trunciq; uacabant:
Hortus erat iunctus casula: quem uimina pauca,
Et calamo redimita leui, munibat arundo:
Exiguus spacio, uariis sed fertilis herbis:
Non illi deérat, quod pauperis exigit usus:
Interdum locuples à paupere multa petebat,
Nec sumptus erat illud opus, sed regula cura.
Si quando uacuum casula, pluuiæ ue tenebant,
Festâ ue lux: si fortè labor cessabat aratri,
Horti opus illud erat.

Deinde subdit,

Verùm non hic domini (quis enim contractior illo?)
Sed populi prouentus erat: notisque diebus
Venaleis olerum fasceis portabat in urbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix unquam urbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, sectique famem domat area porrit:
Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu.

Horti prisco
rum, prouentus
erat populi.

Quomodo
ex agris in
oppida uenit
horti.

Hactenus Maro de prisco & rustico usu hortorum: qui in oppidis antè habitare non nouerunt, quàm gulæ delitiæ, & uentris prodigia, Epicuro duce, ex agris eò commigrare illos impulerunt. Nam usque adeo paulatim illecebrosa inualuit uoluptas, ut absque ulla Orphei lyra, absque ulla Amphionis testudine, arbores, fructus & olera intra muros, etiã à remotissimis agris de-

duxerit, feceritque ut nequam in domo cēferetur materfamilias, cui indiligens, & neglectus esset hortus. Verum enim uero re cisa longæ narrationis mora, tempestiuum est ut instituti nostri fores aperiamus, & curam, auxilia ac secreta hortorum fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breuiter explicemus.

Parasceue ad feriam hortorum narrationem.

Quæ utilitas expectanda ab hortis. Adhęc quis finis ac scopus esse debeat culturæ illorum. Cap. II.

Ille utilissimum, ac iucundissimū hortum est habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac uolet. Neque enim scire, aut uelle cuiquam satis fuerit sine sumptibus quos exigunt opera: nec rursus faciendi, aut impendendi uolūtas profuerit, absque arte & scientia. Quia caput est in omni negotio nouisse quid agendum sit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appositè tradit Columella. Qui hæc tria ad manum habuerit, & hortum seriò sibi construere uoluerit, duo illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, & uoluptas: utilitas fructum habet comitem: uoluptas uerò

Qualem exigat dominū & colonum hortus non vulgaris.

Utilitas & uoluptas hortos bene cultos comitantur.

delectationem, &, ut scribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus construendus & colendus imprimis ad usum uitæ necessariū, deinde ad sanitatem ac uireis à morbis reficiēdas, ut adnotauit Palladius & seculis aliquot ante eum Florētinus, scholæ Græcorum geoponicorū doctor eximius: postremò ad delectationem ex aspectu, & iucunditatē ex odoris fragrantia: omniumque maximè ut & domino, & colono dapibus mēsas exornet inemptis. Quæ omnia, & multò plura, Virgilius longè ante Varronem, Columellam & Palladium, in suo hortulo elegantissimè hoc Iambico significauit:

Quis finis ac scopus culturæ hortēsiū.

Horti cultissimi laudes, fructus & usus.

Mira & inexplicabilis horti commoditas.

Hortus salubreis præbet corpori cibos:
 Variòsque cultus sæpè cultori refert,
 Olu suaue, multiplex herbæ genus:
 Vuas nitenteis, atque fœtus arborum.
 Non defit hortis & uoluptas maxima,
 Multisq; commixta modis iucunditas.
 Flores nitescunt discolore gramine,
 Pinguntque terras gemmeis honoribus:
 O paca præbent arbores umbracula,
 Prohibentque densis feruidum Solem comis:
 Aues canoros garrulæ fundunt sonos,
 Et semper auras cantibus mulcent suis.
 Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet:
 Animòque mæsto demit languores graueis.
 Membris uigorem reddit, uisus capit:
 Refert labori pleniorē gratiam:
 Tribuit colenti multiforme gaudium.

Hæc sunt quæ docta & melliflua Maronis
 musa de fructu, vsu & laudibus horti ceci-
 nit. Qui, si fieri potest, in propinquo esse
 debet, ut dictorum commodorum parti-
 ceps fiat dominus, & frequenter ad illum
 ueniat, seque frequentiùs ueturum denũ-
 ciet. Nam sub hoc metu olitorem & opera-
 rios omneis in officio continebit. Ut inte-
 rim nõ omittã, quòd uestigiũ eius agrum
 impinguare solet, sicuti postea dicemus.

Cur horti
 propinqui
 esse debeãt.

Modus & secretũ ædificandæ uiuæ sepi-
 ac ualidæ, quæ futura sit horti tutissimũ
 munimentum. Cap. III.

QVoniã extremæ dementiæ cense-
 tur esse, hortum habere ad unguem
 excultum, probè cõsitum, &
 curiosè institutũ, qui dies ac noctes pateat
 tam incurfibus quàm iniuriis deprædan-
 tium hominum, & deuastantium anima-
 lium atque alitum: idcirco de illius muni-
 tione & sepimento omnium primũ híc
 scribam. Quibus copia suppetit, hortos pa-
 rietibus cingũt ac uestiunt. Alij macerías
 luto & lapide circa illos erigunt. Plerique
 tenuis fortunæ homines paleato utuntur

Hortũ debe-
 re diligenter
 claudi & mu-
 niri.

Varij horto-
 rum muni-
 tiones & se-
 pimenta.

fimo & limo: aut saxa in ordinem congesta illis coagmētant. Sunt qui fossis & aggeribus circumdant: quod summè uitandum est, nam horti humores ita subducuntur, nisi fortè locus palustris fuerit. Rustica turba & plebeia, in syluis recisa spineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgiliū sic adnotauisse paulò antè docebamus:

Virgilius in
Moreto.

Hortus erat iunctus casulae, quem uimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.

Sed sepes ad hūc modum instituta, fatigabili labore quotannis ferè est reparāda: appositisque adminiculis subinde religanda, & instauranda. Quæ si firmis, uiuisque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impensa, & sudore leuaret. Nam præterquam quòd labi aut euerti nesciret, nisi radicibus effodiatur, etiam ne fulmine quidē, nec aquis, nec grādine, nec uentis aut procellis (uti iam dicta munimenta) imò uerò ne igni, qui cuncta solet edomare, aboleri quiret. Huius rationem & structuram Democritus in suis Georgicis græcis, longè antè Columellam & Palladium facile & ingeniosè ostendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi uastissimi, quem ca-

Viua sepiac
ualida facultas
& cōmoditas.

Erigēda uiua
sepiac ratio
ex Democrito.

ninum uocāt, necnon paliuri semina maturissima: ad hæc oxyacanthæ fructus, & cum erui farina ex aqua, ad mellis crassitiem omnia macerato: eaque miscellanea puteales uel nauticos funes aut alios ueteres, detritos, ac iam putrescentes imbuito, & ita inducito, ut intra illorum fibras & capillamenta recepta semina seruari possint usque ad uerni temporis initia. Quo tempore ubi sepes futura erit, duos sulcos à se duobus, tribusue pedibus separatos, sesquipedali altitudine institue: & prædictos funes cum impressis seminibus leui terra ibi adobruæ, & si opus fuerit, identidem irriga. Ita fiet ut intra mensem, plus minus, tenella sentes surgat ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter se per uacua sulcorum spatia, enata coniungentur spineta, futura horti uel agri ualidissimum munimentum, & aduersus externas iniurias tutissimum propugnaculum. Columella uirgeã sepem spatio quod sulcis interiacet erigendam præcipit: quam superscendant utriusque sulci sentes, & habeant, priusquam roborentur, in quo conquiescant. Alij, ut Diophanes inter Græcos geoponicos celebris, & cum illo plerique, uiuã

Pro paliuro quo carem^o, albispini semina poteris supponere.

Ingeniosum muniedij horti secretum.

Vitę sepis &
dificandę a-
lia ratio.

sepem hunc in modum erigunt. Virgas ru-
bi crassiores in segmenta & particulas pro-
scindunt, easque scrobibus palmari altitu-
dine apertis sedulò obruunt, ac quotidie do-
nec germen erumpat, & frondere conspi-
ciantur, fossione ac rigatione, si tempus in-
uiter, nutriunt ac refocillant: & ita sepem
ualidam, tutam ac perennem construunt
& ædificant.

De hortorum situ, aqua, & terra.

Cap. IIII.

Paleę & ea-
rum puluis
sunt hortis i-
nemicissimę.

HOrti ab area, stabulis & fœnario lon-
gè siti esse debent, si quidē id fieri po-
test. Nam palearum puluerem, ceu
inimicum, agrè patiuntur ac sustinēt: imò
uerò ne paleas ipsas, quòd olera lædant:
quemadmodum scripsit Florentinus Græ-
cus, in suis georgicę disciplinę præceptis
& institutionibus. Nam hæredo folia per-
forat, quę perforata statim adurunt. Pro-
sunt tamen radicibus, perinde atque ster-
cus, sed ramulis & foliis nocentissimę iu-
dicantur: adhęc arborũ fœtibus qui ligno-
si non sunt, omniumque maximè uitibus,
ut alibi scribemus. Horti positio optima &

Horti quęnã

laudabilis erit, si leniter inclinata planicies
 cursum fluētis aquæ per discreta spatia ex-
 ceperit. In quam rem si defuerit fons, aut
 imprimēdus erit puteus, aut, si id nequeas,
 piscina superiori parte constructur: ut il-
 linc aquas conferente pluuia, hortus per æ-
 stiuos ardores excipiat. Quòd si his omni-
 bus facultatibus carueris, hortum tribus
 uel quatuor pedibus altiùs fodies, ad simi-
 litudinem pastini, ut loquitur Palladius.
 nam ita cultus siccitates negliget. In quo
 id quoque obseruabis, ut quem humoris
 natura non adiuuat, per partes diuidas: &
 hyeme ad meridiem, æstate uerò ad septē-
 trionē spatia colenda conuertas. Iam quòd
 ad hortensem terram attinet, salsa, cane pe-
 ius & angue uitari debet, perinde atque a-
 mara, si Virgilium audire uelis.

positio opti-
 ma & lauda-
 bilis.

Secretū pro
 hortis siccicu-
 losis.

Salsa etenim tellus, inquit, & quæ perhibetur amara,
 Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,
 Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat:
 Multaque degenerant succos oblita priores.

Salsa terra &
 amara uitā-
 da.

Optima itaque hortis ea censetur esse, quæ
 neque æstate ualde resiccatur, neque argil-
 losa est, neque arenosa & aspera, neque hia-
 tibus per æstus obnoxia, ut scripsit Didy-
 mus in suis agriculturæ Cōmentariis græ-
 cis. Nam quæ æstate resiccari solet, sata o-

Quenam ter-
 ra sit hortis
 optima.

Terre hortē-
sis probatio.

Quānam ter-
ra laudabilis
& generosa
dici debeat.

omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argillosa nimium est tenax: arenosa & aspera, contrā: idcirco neque nutrire, neque aquam admittere solet. Terram itaque hortis accommodā deprehendes, si aqua lotam ac dissolutam limum multum habere uidebis. In quo si superauerit aquositas, ineptam ac infœcundā iudicabis. Si manu ac digitis illam contrectando ualde glutinosam aut tenacem repereris, ac si esset cera, prorsus inutilem censebis. Oportebit autem ante omnia elapidatum esse horti solum, ut Plinio placet, adhuc quamminimè rimosum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generosum solum cui semina committas: uel ob id quòd nutricem quàm matrem sæpenumero conueniat partui indulgentiorem esse. Cæterum, illud nec dissimulandum duxi, nec prætercundum, quòd hortensis terra quæ fluminibus, aut perpetuis aquis circumdatur, nō semper est laudabilis: nam sata & plantata quædam, aqua faciliè senescunt, fructusque (siue herbacei fuerint illi, siue arborei) inspidos ac humidulos plærunque gignunt. Erit itaque terra illa temperatæ ubertatis,

& cultura facilis, quæ nec madida est ualde, nec sitiens: ad hæc, quàm recenter effosam alites quærunt, & maximè corui, fossoris uestigia comitantes. Si improba fuerit, quidam emendari dixerunt, si super tenuè, pinguis iniiciatur, aut gracili, aridulæque, humida ac præpinguis misceatur. Sed hæc operæ est demètia, inquit Plinius. Quid enim potest sperare qui talem colit? Iuuabitur itaque optimè stercore, de quo nobis nunc demum dicendum.

De hortensium stercore, & stercoracione. Cap. V.

Non defuerunt apud priscos qui hortorum edibus plerunque uicinorum stercoracionè penitus damnauerint: quòd ea non modò aèrem inficiat, sed etiã hortensia quæuis insuauiora & corruptibilia reddat. Et hac in re maximè laudant Hesiodum, qui in rustico opere sciens omiserit agrorum stercoracionem, salubritati potius consulere satagens, quàm fertilitati. Sat superque esse arbitratus, ex lupinorum, fabarum, pisorum, cicerum, & aliorum foliis ac folliculis tempestiuè subuersis,

Stercoratio à nonnullis priscorum damnata.

Antiqua agrorum stercoratio.

agrum pinguescere, non uerò putri ac pesti
 lenti materia imbui: quæ in sata quibus
 quotidie uescimur, plerunque transire so-
 let, noxa irreparabili. Huius opinionem
 cum nec ueteres, nec recentiores agricolæ
 sequantur, probentur, aptam stercoratio-
 nem ubique prædicantes & commendâtes,
 idcirco de illius natura & usu hîc pauca
 scribere constitui: omniûmque primùm
 monere, q̄ proba terra multo stercore nō
 indiget: arida & tenuis copiosissimo: arida
 tantū (inquit Maro) ne saturare fimo pin-
 gui pudeat sola. Quæ uerò media est, me-
 diocri lætatur. Addo, quòd stercus bonū,
 terram bonam meliorem reddit, & malam
 ac uitiosam summè iuuat ac emendat: ma-
 lum uerò omnia deteriora facit. Præterea,
 quòd terra non stercorata alget: pluri-
 mū uerò stercorata, aduritur. Vnde fatius
 est id sæpè facere, ut tradit Columella,
 quàm supra modum. Oportet autem plan-
 tatem hortulanum, stercus ad radices sta-
 tim non iniicere, sed primùm tenuem ter-
 ram illis immittere, deinde stercus, quod
 rursus terra tegēdum erit. Ita enim neque
 comburentur plantæ, neque stercoraria ca-
 liditas ilico exhalabit. Quod ad præstan-

Stercorandæ
 terræ modus.

Quomodo
 iniiciendum
 stercus.

tiam attinet, Græcorum geponici, quibus Stercorum præstantia. Columbinũ.
 subscribunt Latinorum plerique, columbinum stercus præstare aiunt, quòd sit multa caliditate præditũ, ex quo rarius proiciendum censent, & ueluti semen spargendum, ut terram possit fermentare, & non aceruatim ponendum, ut solet pecorum stercus, quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam uolucrum laudatissimum ob acrimoniam, præterquam palustrium & nantantium propter superfluam & excrementitiam humiditatem. Quamquam & hoc postremum aliis remissum utile esse potest, ut ex Quintiliorum Græcis georgicis testatus est idem Varro. Secunda laus asinino debetur, quòd natura fertilissimũ sit, ac minimũ herbarũ procreet, omnibũsq; plantis summopere proffit, & olera suauissima ac dulcissima reddat. Tertio loco habetur caprinum, acerrimum existens: quod ouillum sequitur, pinguius tamẽ: post hoc uerò bubulum: deinde suillum illis multò præstantius, nisi ob multam caliditatem sata perureret. Vilissimũ omnium & deterimum, ex Græcorum sententia, est equorum & mulorũ, si solũ per se iniiciatur: acrioribus tamen utiliter remiscetur. Ve-

Volucrum.

Asininum.

Caprinum.

Ouillum.

Bubulum.

Suillum.

Equinum.

Recens ster-
cus hortis in-
utile.

Olerib⁹ ster-
cus optimū
cinis tenuif-
simus.

Quid agen-
dum in ster-
coris penu-
ria.

Quanā ob-
seruanda in
stercorando
horto.

rum enim uero illud præ omnibus & olito-
ribus & colonis summè est obseruandum,
ne annuo stercore, si fieri potest, utantur:
nam præterquã quòd nullius est utilitatis,
bestiolas etiam quã plurimas gignit: triē-
nale ualde bonum existimatur: longio-
ri enim tempore quicquid habuit fœtidi ac
mali uaporauit: & si quid durum inerat,
remolliuit ætas. Ut ut fuerit, stercus om-
nium optimum herbis ac oleribus cense-
tur esse cinis tenuissimus, natura calidus.
Nam pulices hortenses, uermes, erucas, li-
maces, ac animalcula alia stirpes depopulã
tia, occidit, uel abigit. Prædictorum tamē
inopia, in usum uenire poterunt reliqua,
ligonibus sæpenumero transmūtata & con-
fusa. Sed non ignorabis aquosum hortum
maiorē stercoreis copiam desiderare, sic-
cum uerò minorem. Quòd si nullum ster-
coris genus suppeteret, sabulosis locis cre-
tam iniicere optimum erit: cretosis uerò ac
nimium densis, sabulum. Atque ita hortē-
sia non solùm læta excitabuntur, sed etiam
pulcherrima euadent, quemadmodum
adnotauit Columella Romanorum hor-
torum cultor diligentiss. & doctissimus.
Sit hoc Plinij postremum: Quocunque tē-

pore hortum, uel agrū stercoreare libuerit, ualde curandum est, ut ab occasu æquinoctiali spiret uentus, sitque Luna decrescens ac sicca. Nam obseruatione tali mirum in modum augetur ubertas: sicuti post Græcos, adnotauerunt Latinæ rusticationis doctores.

De hortensium satione, & seminibus.

Cap. VI.

ANtequam de hortensium satione aliquid scribam, iuuat præmonere, multum conferre horto iter commodum ad domini præsentiam. Qui libentius per illum commeabit, & acta aut agenda obseruabit, si nõ reformidet uexationem, eritque uestigium illius stercoreis loco, quemadmodum scripsit M. Cato, rerum agri priscus interpres ad unguem factus. His positis ad rem uenio. Nõ sum nescius quosdam præcepisse hortum uel agrum non esse disseminandum, nisi cum terra pluuiis permaduerit. Quæ si tempestiuè & opportunè descendant, non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumuis sitienti horto uel agro semen committi po-

Horto multum conferre iter commodum.

Quando seminadus hortus.

terit, ex Columellæ sententia. Quæ res in quibusdam prouinciis, ubi cœli status talis est, usurpari solet. Nam quod sicco solo ingestum est, perinde ac si esset domi repositum, non corrumpitur. Atque ubi uenit imber, multorum dierum sementis uno die surgit: sed ab auibus & formicis interim periclitatur: nisi ante sationem ei succurratur illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt ut fuerit, dabitur opera ut hortus uel ager qui uere conseri debet, sub finē autumnī ante gelicidiā pastinetur. Et qui autumno oleribus aut herbis uestiendus erit æstatis initio conuertatur: ut hybernīs frigoribus, uel æstiuīs Solibus (de magnis hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum scribentis:

-glebâsque iacenteis

Puluerulenta coquat maturis Solibus æstas.

Quædam agenda ante sationē hortensium.

Adhęc ut prauarum herbarum radices necentur. Cūmque sationis appetet tempus, quod unicuique regioni suum est ac proprium, runcādus erit ac prorsum exherbādus hortus: dein quo dictum est modo steracorandus. His peractis in areas digeretur: quæ ita informandæ erunt, autore Columella, ut runcantium manus ad dimidiam latitudinis

latitudinis partem facile peruenire possint: ne dum herbas inutiles illæ persequuntur, femina pedibus interim proculcet olitor. Verū summè adnitendū erit, ut sationi serenitas, & tēporis clemētia succedat. Nā fauente cœlo, tepentibus locis & à Sole illustratis citissimè prorumpunt ac pullulant femina: quibus ætas etiam nonnihil conferre solet. Quapropter uidendum erit, ut scribit M. Varro, ne uetusta, exusta, mista, emaciata, languida, aut adulterina sint femina: quin potius uegeta, recentia ac succulenta. Quæ dum proiicientur, boreales dies ac ualde frigidi uitabuntur. Nam in his, terram ueluti horridulā & occlusam, femina ægrè recipere ac fouere manifestū est: diebus serenis ac temperatè calidis, cōtrā. Quod Virgilium georgicæ disciplinæ doctorem eximium sic præcepisse audies.

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere:
Rura gelu tum claudit hyems: nec semina iacta
Concretam patitur radicem affigere terra.

Si uerò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribusue perurantur, paleis contegi poterunt: quibus transuersæ uirgæ imponentur, & uirgis arundines aut sarmenta, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos

Tēporis clemētia sationi opportuna.

Frigidis temporibus nec arādum, nec ferendum.

Satorum defensio.

rerum agri scriptores, qui semētem auge-
 scente Luna, à quarta scilicet usque ad ple-
 nam, facere consulant, dum sub terra est.
 Alij securiorem uiam excogitantes, satio-
 nem præcocem non probant: quare in duo
 & tria, & quatuor tempora illam partiun-
 tur: futuri temporis incertitudinem hoc
 modo uitare satagentes: & rusticanum Co-
 lumellæ adagium in memoriam reuocan-
 tes, Serere ne dubites. adhæc Virgil. illud,

Satio quan-
 doque par-
 tienda.

Et dubitant homines serere, atque impendere curam!

quod ad cerealium sationem potius detor-
 querem, quàm hortensium. Oportebit ita-
 que eum qui seriam olerum plantationem
 instituit, uidere ut proba sint semina, terra
 apta, stercus bonum, & aqua prompta. Nā
 proba semina, quæ inde generabūtur simi-
 lia efficient: terra apta, sibi credita optimè
 seruabit ac fœcundabit: stercus succulen-
 tiorem reddet terram, adhæc laxiorem, ut
 aquam facilius admittere possit, quæ radi-
 cibus impertiatur: aqua uerò, quasi ex u-
 bere, omnia alet ac fouebit.

Superiorum
 compēdium
 breue iuxta
 ac ingenio-
 sum.

Auxilia & secreta pro hortēsisibus semi-
 nibus, tam ante sationē quàm post: ne
 ab aliqua cū interna, tum externa
 afficiantur iniuria. Cap. VII.

FRustra sudabit hortensis colonus, & quiuis alius, si fata à bestiolis lædantur, uel ab alitibus depopulentur, aut alia quauis iniuria afficiantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat. Quod ut uitare possit, opportunè ad sequentia auxilia & secreta animum conuertet. Si semina terræ mandanda succo semperuiui paulò ante sationem madefacta fuerint, ab auibus, formicis, agrestibus muribus, & aliis hortorū prædonibus, non solùm illæsa seruiabuntur, sed quæ inde nascentur, etiam præstantiora euadent de Africani experimento, ut in Græcis rerum agri Commentariis illius adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitum obseruauit. Quod uerissimum esse tametsi docuit experientia, tamen quia herbæ huius larga ubique non potest esse copia, fuligine quæ supra focos inhæret, satis omnibus incommoditatem tueri etiam licebit, si collecta, pridie quàm satio fiat, cum seminibus miscetur: uel illius aqua semina ipsa cõspargantur, ut tota nocte succum trahant ac ebibant: quemadmodum scripsit Columella. Eadem à malis omnibus & hortensibus monstris tuta seruari tradunt Græci geo-

Secreta pulcherrima ꝑ seruandis in terra seminibus absque ulla noxa,

Vt fata seruentur incommoda.

Auxiliū aduersus mon-

stra hortensia.

Secretum ne
femina ab a-
litibus depo-
pulentur.

Res mira de
cancrorum
decocto.

Vt femina
ab omni cor-
rosione libe-
rentur.

ponici, & post illos Plinius & Palladius, si
equæ, aut asinæ caluaria, sed non uirginis,
intra hortū ponatur: uel in eius medio, af-
fixa palo erigatur. Nā quæcūque spectabit,
sua præsentia fœcūdabit & illæsa custodiet.
Addit Plinius esse alliū in aruis, alum nū-
cupatū, quod aduersus improbitatē alitum
femina eruentiū ac depopulantium, coctū
(ne possit renasci) utiliter obiicitur. Hoc
quæ deuorauere, stupentes manu capiun-
tur. Africanus ad eam rem modicum fru-
mentum uel hordeum uino incoctum, aut
infusum, ueratro admiscet: ac foris per a-
rearum horti ambitū disseminat: fata quæ-
uis ab auium iniuria hoc modo uindicans.
Sed eas mortuas, uel inebriatas, arundini
ex pedibus suspendi iubet. Nec omittit cā-
crorum fluuiatilium decoctum, quo si fe-
mina consperferis, ab alitibus (res mira)
nunquam aggredientur: imò uerò quæ ex
his nascentur, durabunt salua & immunia
ab omnibus bestiolarum iniuriis. Sunt qui
plantas sola decocti huius aspergine, fœli-
ci successu, tantum perfundant. Quæ res
mihi, & amicis plus millies fuit probata,
sed certa lunati periodo. Nonnulli contu-
sa cyparissi folia, feminibus remissent, eā-

que miscellaneam subacta & stercoreata
terra committunt, & ita ab omni corrosio-
ne, inde nascentia liberant. Alij cerui, aut
elephantis cornu siccum & concisum, uel
derasum aut elimatum, seminibus remi-
scent: uel aqua madefactionis illorum spar-
genda semina imbuunt. Virgilius nitro a-
qua diluto eadem irroranda, uel amurca tin-
genda consulit.

Seminū me-
dicamenta
ex Virgil.

Semina (inquit) uidi equidē multos medicare serētes,
Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,
Grandior ut foetus siliquis fallacibus esset;
Vt quanuis igni exiguo properata maderent.

Græcus Apuleius illa uino conspergit, at-
que ita minū agrotatura existimat. Qua
etiam iuuabuntur aqua & amurca resper-
sa. Sūt græcæ agriculturæ doctores aliquot,
à Columella, Plinio & Palladio probati &
laudati, qui cucumeris syluestris radices to-
tam diem & noctem aqua macerant, eam-
que seminibus, repetita aspergine, suffun-
dunt: & postridie, pallio uelata semina il-
la, terræ committunt: hinc arbitrātes me-
liora euasura, & à malis omnibus certò e-
ripienda. Idem Apuleius lētem modicam
dum feruntur, illis remiscendam censet.
nam aduersus uentorum molestias natura
resistit. Vult præterea pro satorum incolu-

Græcorum
& Latinorū
agricolarum
secretū pro
seminib' pul-
cherrimum.

Rubetæ ra-
næ secretum
magnum.

mitate, ante pastinationem & fossionem
ranam Rubetam Græcis phrynon dictam,
noctu circa hortum, uel agrum deferri: post-
ea in fictili uase inclusam, medio horto,
uel aruo adobruui: quæ appetente sationis
tempore effodietur, ac procul abiicietur: ne
ibi nascentia, amara & insuauia euadant.
Sed pulchrum erit huc proferre elegantis-
simos Columellæ uersus, quibus medicamē-
ta feminibus sanè quæ appositè præscribit.

Columellæ
medicamēta
pro femini-
bus tuendis.

Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui
Palladia sine fruge salis, conspergere amurca:
Innatæue laris nigra fatiare fauilla:
Profuit & plantis latices infundere amarus
Marrubij: multoque sedi contingere succo.

Democriti
physicū expe-
rimētum ne
à iumētis aut
pecore lædā-
tur fata.

Aegyptiorum, Græcorumque agricolarum
schola tradit semina incorrofa, & à bestio-
lis illæsa permanere, quæ Luna semiplena
terræ mandata fuerint. Hic penè præterie-
ram physicum pro feminibus & platis De-
mocriti experimentum, à Neapolitano Pal-
ladio diligenter adnotatum. Paguros (in-
quit) seu marinos caneros, uel fluuiales, non
pauciores quam decem, in uas aliquod a-
qua plenum missos, tegito: & sub dio ex-
ponito, ut diebus decem insolentur: postea
semina quæ uoles in terra illæsa permanere,
aqua illa ad dies octo perfundito: idque o-

ctonis diebus peractis, ut uult Palladius, repetito, donec quæ optaueris solidè adoleſcant: experimentum miraberis. Nam ex ſeminibus illis quæcunque naſcentur, non ſolùm à ſe iumenta & pecora arcebūt, ſed etiam beſtiolas quaſuis, de quibus paulò poſt ſcribemus, & ſparſim de aliis ſeminum auxiliis, ut ſe proferet occaſio, dicemus.

De hortensium ſarritione, runcatione, & rigatione: cum prognostico fertilitatis, uel ſterilitatis cuiusque ſementis.

Cap. VIII.

Peracta ritè ſemente, ſarritionis ſequēs debet eſſe cura, de qua inter autores agriculturæ non admodum conuenit.

Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortensium radices ſarculo detegantur, & plerunque ſuccidantur: atque ſi frigora inceſſerint, gelu prorfus enecentur. Ex quo ſatius eſſe putant runcatione & expurgatione tempeſtiuè uti. Pluribus tamen ſarriri placet: ſed neque eodem modo neque iisdem temporibus: pro incolarum conſuetudine, ſoli ingenio, & cœli ſtatu. Ut ut fuerit, his locis in quibus ſarritio deſiderabitur, non antè aggrediemur, quàm

*Cōtrouerſia
inter agricul-
turæ autores
de ſarritiōe,
& eius modo
ac tempore.*

De rûcatione, & quid in ea obseruandum.

Rigationis opportunum tempus, & qualis debeat esse aqua.

Rigationis modus & formula.

hortensia proprias areolas uestire occæperint, & grandiusculum incrementum, pro cuiusque natura & modulo, ritè admiserint. Sarritionem sequetur runcatio: in qua diligenter cauendum erit, ne germina, tenellæ sue partus & flosculos iniurioso tactu, aut transitu lædamus, uel tractemus. Quare illam suscipiemus aut antè, aut ubi defloruerint plantæ, uel ubi solidas radices egerint. Ad rigationem uenio, quæ Solibus æstiuis, & maximè circa exortum Caniculae, summopere solet prodesse ac probari: hora, inquam, matutina ac uespera, ut uult Plinius: cui subscribit ratio, nimirum ne à Sole inferuescat aqua, & radices adurat. Sed ne tum quidem nimic debent esse rigationes, quoniam inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua putei altissimi: ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quòd si alterius præsens non adfuerit facultas, horis aliquot antè haurienda erit, & sub dio exponenda, ut tepescat. Rigationis modum stirpium ætas temperabit. Nouellæ enim plantæ minus sitiunt: & quæ assueuere, summè rigari desiderant. Idque leniter ex clepsydra, ut equaliter bibant radices, & non immer-

gantur : nam ita animam terræ exhalatione uanescentem retinent. Ergo non uniuersim ingurgitabuntur plantę, sed quomodo sitient, ita stillabitur aqua, uelut ex ubere alens, & non inundans. Sed in re pueris & uirgūculis notissima, uersatum satis. Iam quod attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis feminis cuiusque, tam sati quàm feminandi, hac uia procedes ex Zoroastris & ueterum Aegyptiorum experimento. Diebus uiginti aut triginta ante Caniculę exortū (qui in hac Gallica cœli inclinatione, ferè contingit circa decimamseptimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subactō, de unoquoque femine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatiis ac signatis, paululum seres : & si aëris urgebit incendium, opportunè rigabis : ut proiectum in aridam commodiùs pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortum, tempestiuè se prodat. Hoc peractō, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis feminibus incolume, uergetum ac illæsum emerferit, & durauerit : atque illud fertile ac fœcundum euasurum prædices : reliquum uerò quod non prodiit, aut uictam, languidãque & flaccidam plã-

Prognosticō
fertilitatis,
uel sterilitatis
feminum
quorūcunq;

Mira syderis
Caniculę uis
in facta.

Canicula sy-
 dus natura
 aridū ac fer-
 uens.

tulam emisit, inutile ac sterile futurum ti-
 bi suadebis. Nam certo certius est, insanū
 & æstuans Caniculę sydus, per illa sua ca-
 nina incēdia, quædam ex satis lædere, alia
 minimè. Ex quo, noxę, uel beneficij indi-
 cium per annum futurū unicuique semen-
 tis generi, sydus natura aridum ac feruēs,
 præsentis exitio uel salute nunciabit ac præ-
 mittet.

Auxilia & secreta aduersus hortenses
 uermes, pulices, erucas, blattas & lima-
 ces, tam olera quàm arbores & fructus
 uitiantes ac erodentes. Cap. IX.

Hortensia ua-
 riis iniuriis
 obnoxia esse.

Difficilis
 quãdoq; hor-
 tensiū bestio-
 larum expa-
 gnatio.

Nemo est qui passim non uideat, nisi
 fortasse talpa fuerit, hortenseis diui-
 tias à certis bestiolis & animalculis,
 tam sub terra, quàm supra, uariè infestari,
 & eam ob rem plerunque ægrotare, atque
 nisi auxiliares manus opportunè adfuerit,
 tandem succumbere & occumbere. Nam
 tanta, tamque inexpugnabili acie pestifer
 ille exitialium bestiolarum exercitus non-
 nunquam grassatur & irrumpit, ut nullis
 admotis machinis, nullo igni, nullo ferro,
 ab hortis & agris, in quibus semel castra-
 metatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem

itaque olitoribus & colonis gratissimam facturū me cogitavi, si aduersus istam deploratam pestem, classicum (quod dicūt) canerē, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priscis explorata in mediū proferrem. A uerbis itaque ad rem, si placet, ueniamus. Hortē-
 sia à noxiis uermibus repurgari scribit Africanus inter Græcorū agricolas summus, si eorum latibula & conceptacula succensis bubulis stercoreibus, secundo uento, fumigentur. Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et si plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæserint, diligentissimè sarrit. A pulicibus non lædentur, si naturali auxilio, erucam herbam pluribus locis admiscueris. Quòd brassicæ imprimis conuenire certum est, solitæ de omnibus oleribus, à pulicibus summè infestari cùm raphano, quem ostendemus secūdo libro, gentilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Georgicis præceptionibus Græcis, cēset nonnihil erui sementi eam in rem addēdum. Quod raphanis & rapis prodesse, antiquo experimento constat. Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami contemperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc

Auxilia aduersus hortē ses uermes.

Aduersus hortenses pulices remedia.

Seminum se-
creta à supe-
rioribus di-
uerfa.

aquæ aspergillum, ut tradit Græcus Pamphilus, in qua gith, seu melanthium permauerit. Verùm si ab aliis etiam animalculis semina lædi, aut uitari noles, ante factionē, sedi aut semperuiui succo, ut prius adnotauimus, illa imbues. Quæ etiam incorrofa seruabis, si in testudinis testa seminaueris, quemadmodum idem scripsit Anatolius. Quo loco nõ omittam ex Palladio, quòd infesta animalcula non generabunt olera, si in eiusdem testudinis corio, spargenda illorum semina siccaueris: uel mentam locis pluribus, maximè inter caules, conserueris. Quòd ad erucas & campas attinet (quæ multis magnum & molestum negocium faceffunt, deplorata hortorū, & uinearum calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere illas persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, uel, ut cum vulgo loquar, squillam areatim serant, aut hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles canctros clauis, pluribus locis affigunt. Quæ si obstinatè restiterint, & præscriptis auxiliis pugnauerint, hanc oppones machinam. Vrinam bubulam & amurcam æqualiter mista, igni donec ferueat, admouebis, & ubi refrixerint, illorum imbre olera ac arbores

Varia aduersus erucas auxilia & ferretata.

consperges: quod Anatolij est experimētū. Plinius uirgis sanguineis quæ his sunt obnoxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos, uel, ut Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine capitibus, per omne horti spatium comburit. Ad hæc uespertilionū sterora, ut nidor è fumo pluribus locis excitetur. Quæ res præsentissimum habet miraculū. Easdem tradit polyhistor ille Plinius, ab oleribus arceri, si cicer unà seratur & illis remisceatur: aut cancri ramis arborum à cornibus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò uerò præsentibus collectim perduntur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de uicino hortu sublatis, in aqua cum anetho coxeris, eaque perfrigerata herbas aut arbores refereris quæ nidulantes erucas, & ad fœtum incubantes sustinent. Sed ualde cauedum erit, ne aqua illa faciem, uel manus contingat. Porrò, remedium certum ac paratu facile erit, si circa arborum crura, aut herbarum brachia, bitumen & sulphur incendas. Vel fungos sub nucis arbore nascentes, fumū dare ibidem cogas: galbanū uel, aut caprarum unguilas, uel ceruinum cornu, à uenti flatu auersus, cõburas. Sunt

Auxilium factu & paratu facile contra erucas.

Mira Græcorum agrorum solertia in exterminandis erucis.

Aspergillum
singulare ad
abigendas e-
rucas.

qui cinerem vitigineum per triduum in aquam mittant, qua postea olera & arbores copiosa aspergine lustrant. Multi in ficulneo lixiuio proicienda semina pramacerant. De miraculo menstruatae mulieris, & prodigiosa eam in rem historia à Græcis & Latinis rerum agrî professoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine secundi libri nostrorum naturæ Arcanorum. Cuius desiderio ne tu interim hîc taresceres, ex Columellæ doctissimis & elegantissimis uersibus quicquid id est, paucis expedire uisum fuit. De perdendis itaq; & abigendis erucis ad hûc modum in suo scribit Hortulo, ex Democriti sententia:

Menstruate
mulieris mi-
raculum con-
tra erucas.

Hanc si nulla ualet medicina repellere pestem:
Dardaniæ ueniant arteis, nudatæque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudibunda cruore:
Et resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cum lustrauit gradiens (mirabile uisu)
Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, uel tectæ cortice glandis,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Haëtenus Columella de expiandis erucis. Quod præstigium referre puduisset, nisi à multis expertum fuisset: scripsissetque doctiss. medicus Ioan. Langius illud in Norricorum terris obseruatum & approbatum

fuisse. Plinius tradit non solum hac arte crucas decidere, sed & uermiculos, scarabeosque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob catheridum multitudinem inuentum esse prodit. Sed cauendum, inquit, ne id oriente Sole faciant mulieres, nam ita arefceret fementis, & florida horti amœnitas pessum iret, elanguente eius nitore & sensim tabescente: usque adeo uirosa & pestilens uligo illa, uisu, nedum attactu, perniciosa esse solet. Nostrates hortensium coloni, arte admodum facili easdem sic hodie passim expugnant. Vbi apricis locis illæ post pluias incefferunt, matutinis horis frutices olerum, aut ramos arborum succutere solent: sic enim dum adhuc nocturno torpēt frigore, facilè decidunt, nec amplius ad superiora perreptant: præbentque occidenti uiam admodum pronam ac præsentem. Cæterum, si cuiuscunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere uoles (quæ Democritus in suis Georgicis prasocurides, Palladius latino aptoque uocabulo herbicidas, Ruellius uerò porricidas nuncupauit) Diophanem Græcum auscultata. Ventriculum ueruecis (inquit)

Summè notanda & excutienda.

Rusticorū in expugnâdis crucis artificium promptū ac facile.

recenter maectati, & suis adhuc sordibus
 excrementitiis pleni, diligenter tibi com-
 parato: eumque spatio illo, quo bestiolis
 scatet hortus, terra leuiter adobruito. Pera-
 cto biduo, ibi blattas & animalcula alia
 gregatim congesta reperies: quæ uel alio
 deportabis, uel eo loco altissimè defodies,
 ne resurgant: id cum bis, uel tertio feceris,
 genus omne quod nocebat extingues, ac
 uerè perdes. Rustici apud nos paleis intor-
 tis arborum truncos armant, & crura coro-
 nant: quibus, summa arborum petentes e-
 ruca implicatur, ac ueluti obiectis laqueis
 & compedibus, uel profligantur, uel sic à
 cœpta uia aetutum reuocantur. Quod ad
 limaces particulatim attinet, si uel amurcã
 recentem, uel ex cameris fuliginem illis
 resperferis, oleribus non minùs commo-
 dabis, quàm si inter illa cicer cõseueris, ad
 hortensium multa portenta, ut superiùs
 scripsimus, utile. Alia ex præcedētibus au-
 xilia requires. Et si uiridem ac floridum
 hortum habere uoles, illius sulcos, areas,
 & puluinos fœno græco ex aqua trito di-
 ligenter rigabis: aut asini caluariam, non
 uirginis, ut antea monuimus, in medio il-
 lius eriges. Iulius Frôto tradit olera omnia

summè

Rustica eru-
 carũ musci-
 pula.

Auxilia ad-
 uersus lima-
 ces.

lim. 11. 106

Vt hort^{us} fiat
 floridus.

summè iuuari, si iuxta illa, cruca herba, fata plantatá ue fuerit. Sed intoleranda fiet hortenfi colono iniuria, si anserum stercus muria solutum, oleribus respergatur: què admodum Democritus, Fronto & Damageron in selectis Græcæ agriculturæ præceptionibus posteritatem admonuerunt.

Quomodolibet
litori fiat iniuria.

Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas, culices, muscas & ranas, tã olera quàm arbores & fructus euerrentes, lædètes ac depopulantes.

Cap. X.

Quia talpæ in plerisque hortorum locis tumulando & fodiendo, proindeque terram seminibus onustam, uel plantis uestitam eruendo ac evertendo, olitoribus, iusta causa, molestæ solent esse, ac illis negocium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduersus excæcatam illarum aciem, ex penitissimis Græcorum & Latinorum rusticis armariis, huc proferre & adferre uisum fuit. Paxamus, ut hinc auspicer, nucem, aut uasculum quoddam angustum & solidum perforari iubet: ibique paleas & cedriam, uel (ut legit Palladius) ceram,

Talpæ cur olitoribus molestæ.

Ingeniosa Græcorum machina ad talpas expugnandas.

quantum opus fuerit, cum sulphure includi: omnesque talparum aditus & spiramenta diligenter obstrui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, ut unum tantum os, & foramen relinquatur, quod amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut uasculum intus accensum, sic collocabitur, ut ab una parte flatum possit accipere, qui cedria & sulphuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes uel protinus fugere, uel enecari deprehendes. Sunt qui ueratrum album aut cynocrambes corticem rufum & cribratum, & cum polenta & ouis rigatum, uinoque & lacte subactum in offas & pastillos cogunt, ac eos talparum cauernis immittunt. Albertus, allio, cepa, uel porro talpina ostiola claudit: putatque tetri odoris iaculatione intus expirare, uel solum uertere. Plerique ad has abigendas feles in hortis educant, ac mustelas cicurāt, ut suo uenatu pestem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac spiraculis admotæ. Alij foramina earundem rubrica & succo cucumeris syluestris implent ac saturāt: uel captā unā cum accenso sulphure in ollam proiciunt, putantes eò conuenire alias omnes.

Varia abigendarū aut necandarū talparum artificia.

Talparū fuga, & uenatio.

Non defunt qui illarum ostiolis laqueos fetaceos adhibēt. Rusticis satis est uirgam, aut foliaceum sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca necat. Qui de formicis posteritatis memoriæ hæc etiam mādauit. Sunt arborū pestes (inquit) formicę : quas abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus : necnon & pisce iuxta suspēso, quem Palladius post Græcos geponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omisit. Nam ita in locū unū congregantur, & facilè disperduntur. Alij lupino cū oleo trito, arborū ac plantarum radices, uel (ut legunt multi) caudices illinūt. Plurimi sola amurca necāt. Palladius contra illarum agmina hoc monstrat propugnaculum. Si formicæ, inquit, habēt in horto foramina, cor noctuæ admoueto : si foris ueniunt, omne horti spatium cinere, aut cretæ candore uel oleo obfignato. Et paulò pōst : Formicas abiges si origanum & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis : aut uacuas cochlearū testas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariā ue antra affatim saturaueris. In quo sty racem omisit à Paxamo Græco, ex quo hæc trāscripsit, additam. Paxami uerba sic ha-

Aduersus formicas auxilia uaria & propugnaeu la.

Palladius mirus formicarū expugnator.

Formicarū
fuga.

¶ Ut formica
arborem nō
conscendat.

Formicæ dul-
cium escarū
appetentes.

bent. Si captas formicas (ait) in medio hor-
ti ufferis, reliquas fugabis. Adhæc, si circa
formicarias cauernulas cedriam obleueris,
non egredientur, expellētúrque; de suis sedi-
bus, si cochlearū testacea operimenta cum
styrace incēderis: uel cōtusa per formicarū
agmē resperferis. Quod penitus perdetur,
si succum cyrenaicū oleo dissolutum affu-
deris. Addit prætereà formicā nec plantas
cōtingere, nec in arbores reptare, si lupinis
amaris cum amurca tritis aut coctis, illarū
cauliculos uel truncos sedulò obleueris.
Idémque præstabis, si albā lanam iisdem cir-
cundederis: aut creta, uel rubrica, ut nunc
nuper diximus origanōue assuetas illarū
uias circumscripseris: nā non modò id plā-
tæ formicę non attingunt, sed ne arborem
quidē illa uestitam ascendūt. Quin & vas
mellarium ita circumscriptū nequaquā ab
illis contingi tradunt, etiam si operculo ca-
ruerit: licet mellis, dulciūmq; escarum ad-
modum sint cupidæ formicæ. Palladius ru-
brica butyro & pice liquida mista, arbores
ac plātas inūgit. Non desunt ex Gręcis qui
arborum & uitiū truncis densam hēderam
alligent: cōque machinamento stabulantes
sub eius umbra formicas, ueluti obsides re-

tinent, & maſtant. Plerique taurino felle
 cum amurca & pice idem moliuntur. Sed
 Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in li-
 bro Cepuricôn ſeu hortēſium, quem Me-
 cœnati dicauit, præſtantiffimum aduerſus
 formicas remedium eſſe ait, limum mari-
 num, aut cinerem obturandis illarum fo-
 raminiſus, ſi non ſint rigui. At omnium
 efficaciffimè heliotropio herba necantur.
 Quidam aquam diluto latere crudo, eis
 inimicam putant. Verùm de formicis hæc
 fatiſus, uel fortasſe plura quàm opus fuerit.
 Culices fugantur aceti & origani deco-
 cto, ſi reſpergas, quemadmodum in ſuis
 Georgicis adnotauit Democritus. Ad hæc
 ruta madefactæ aſperſione: & ſulphuris,
 aut cimini, aut bubuli ſtercoriſus, aut bdel-
 lij ſuffitu, & conizæ decocto. Plinius gal-
 bano accenſo abigi tradit: & Palladius a-
 murca recente, uel reſperſa ex cameris fu-
 ligine. Muſcas Berytiuſus Græcuſus hoc fla-
 gello procul arcere docuit. Si ueratrum
 (inquit) addito auripigmento cum lacte
 maceraueriſus, & illiuſus rore ac imbre locum
 à muſciſus obſeſſum reſperſeriſus, omneſus uel
 fugabiſus, uel perimeſus. Quod etiam præſta-
 bit alumen cum origano & lacte tritum:

Autoriſus mira
 diligentia in
 conquirēdiſus
 auxiliis ad-
 uerſuſus for-
 micas.

Quomodo a-
 bigantur cu-
 lices.

Muſcarū fu-
 ga & flagel-
 lum.

Aspergillum
muscas abi-
gens, uel pe-
rimens.

Auxiliū ad-
uersus rana-
rum garruli-
tatem.

qua miscellanea quæcunque illita fuerint, à muscis non contingentur. Prodest etiam laurus cum nigro ueratro tusa, & in lacte, aut aqua mulla macerata: eius enim aspergine, ceu quodam toxico necatur, aut nūquam reditura, aliò confestim euolant. Aduersus ranas quæ æstiuis noctibus colonis diurno labore fractis, garrula coaxatione molestæ solēt esse, hoc Africani Græci habeto auxilium & secretum. Ranæ tacebunt (inquit) ac uociferari desinent, si lucernam accensam ante illas posueris, aut de arbore ita suspēderis, ut ab eius lumine, ac si Sol esset, illustrari possint. Res mihi & aliis multis, plus millies experta. Hieron. Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas cōgregare. Quod hīc postremū erit.

Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorū, & alios quosuis, tam homines, quàm olera, arbores & fructus uenenantes. Cap. XI.

Ne serpentes
in hortis sta-
bulentur.

Florentinus rerū agri interpretis apud Grecos summus & diligens, scribit serpentes in hortis, aut alibi nequaquam stabulatos, si absynthiū, aut artemisiā, abrotanū ue per ambitū plantaueris, uel in angulis cōmodè disposueris. Qui si ali-

cubi uersari fuerint affueti, suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, uel ungułæ caprinæ actutum abigi tradit. Palladius omni austeritate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, graueolentis fumi innocētia exagitari scribit. Democritus mori penitus affirmat si quercina folia superiniiciātur: aut si quis ieiunus in illorum os expuerit. Apuleius arundine semel duntaxat percussos obstupescere contendit: sæpius uerò, roborari. Tarentinus Græcæ agricolationis peritus, cum à serpente affici posse negat, qui succo raphani oblitus fuerit, aut raphanū ipsum gustauerit. Quod Athenæus & Galenus cū plerisque aliis, malo medico seu citrio ascribūt, & pulcherrima historia cōfirmāt: quā libro tertio per occasionē tibi profereamus ac proponemus. Sed serpenticidā Florentinū rursus audire molestū non erit. Serpentes, inquit, nunquā accedēt ubi cerui adeps iacuerit: aut cētaureę radix, aut gagate lapis, aut aquilę, uel miluij stercus: fugabiturque omne reptile si nigellā, pyrethrū, galbanū, cerui cornu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarū ungułas miscueris, deinde triueris & acetū acerrimū fuderis: cōpositisq; ex ea miscellanea sphaerulis, fu-

Serpētes quo modo necentur.

Mira raphani natura.

Vt locus quibus sit à serpente tutus.

mum ac uaporē excitaueris. Nā diffuso per
 aērē rerū istarū nidore, reptile quoduis, ac
 si flagello ageretur, procul fugere uel ex-
 pitare animaduertes. Quidam prodiderūt
 punica ramum, ut suo dicemus loco, ue-
 nenata omnia, nedum serpentes, fugare.
 Quapropter stragulis consultò imponi so-
 let iis aedibus in quibus uersari solent ser-
 pentes, & uenenosa quæuis animalcula.
 Quorum agmina in unū locum, ceu pisces
 in nassam, idem Florētinus cogebat dolio
 à falsamentis inueterato, & circa hortum,
 agrum, aut locum alium serpentibus ac ue-
 nenatis bestiolis obnoxium, defosso. Nam
 in id reptile omne confestim accedebat,
 accedensq; ultrò illabebatur. Plinius de si-
 lere loquens hæc tradit. Serpentes & hunc
 fruticem refugiunt: baculūmq; rustici ob
 id ex eo gerunt & circumferunt. Cæterum,
 experimento certissimo probatum & con-
 firmatum est, uitis & accensis cortiis quæ
 ueteramentorum sunt, serpentes efficaciter
 fugari: neque eos modò qui in hortis, a-
 gris aut domibus oberrant, sed qui in ho-
 minū corpora ingrediuntur, dū per æstatē
 alto somno oppressi, aperto ore in cæpstri-
 bus obdormiūt. Quod Marcus Gatinaria

Rami punice
 nis magna.

Quomodo
 cogantur in
 unum serpen-
 tes.

medicus celebris memōrat accidisse cuidā
 homini suo tempore. Cui cū frustra ad-
 hibita essent innumera medicamenta &
 præsidia alioquin efficacissima, de omni-
 bus præsentiſſimum & mirabilissimū fuit
 ueteramentorum fumus & nidor infundi-
 bulo haustus, & exceptus. Nam cum primū
 immanis fera (erat enim Vipera prægran-
 dis) fumi nidorem præsensit, uisa est à cir-
 cūstantibus egredi per anum, magna om-
 nium admiratione & incredibili stupo-
 re. Quod hīc scriptum & adnotatum uo-
 lūi, ceu secretum magnum & paratu faci-
 le, multisque profuturum. Sed hīc non est
 omittendum, quòd serpentes ignem ualde
 oderunt: non solum quia oculos illorum
 hebetat, sed quòd natura ignis ueneno ad-
 uersatur. Oderunt etiam ualidum odorem
 iaculantia, qualia sūt allia & cepe. Amat
 sabinam, hederam ac fœniculum: sicuti bu-
 fones saluiam, & uiperæ erucam. Omniū
 pessimè & infensissimè auersantur ac ode-
 runt fraxinum: adeò ut ne matutinas qui-
 dem occidētālēsue umbras eius, quàm sunt
 longissimè, attingant, sed procul fugiant.
 Quin experti prodimus, inquit Plinius,
 quòd si gyro ex fraxinea fronde claudan-

Pulcherrima
 historia pro
 fugandis ser-
 pentibus à
 corpore.

Quenā sint
 serpentibus
 inimica & a-
 mica.

Notanda fra-
 xini & serpe-
 ntis antipathia

tur ignis & serpens, in ignem potius quàm fraxinū statim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quàm serpentes prodeant, sicuti florere fraxinum permittit, ita ante conditos folia nequaquam deponere finit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro uel galbano incēsis illos persequitur & exagitat.

Disce (inquit) & odoratam stabulis incendere cedrum
Galbanoque agitare graues nidore chelydros.

De abigendis & necandis serpentibus hactenus. At, ferè hîc præterierā quòd filicis folia serpentem non recipiunt: unde serpētigenis locis filicem seuisse, aut strauisse multis utile fuit. Addo quòd si folia eius comburantur, etiam solo nidore serpentes fugabunt, ac longè sedes mutare cogent. Nescio sanè an hîc etiā adnotare debeam, quod apud Albertū legi, aristolochiā scilicet rotundam cū cāpestri rana, & scriptorij atramēti parte aliqua diligenter tritam, facere ut serpentes ceu mortui ilico subsistāt, si ex ea miscellanea aliquid scribatur, & coram illis proiiciatur. Sed iam tempestiuum est, ut ad remedia ueniamus; eaque prompta & paratu facilia. Si itaq; à serpente quipiam demorsus fuerit, nisi febricitet, bi-

De filice &
aristolochia
contra ser-
pentes.

Remedia ad
uersus serpē-
tis morsum.

bat succum è foliis fraxini, uino albo generoso exceptum: foliisque ipsis morsum tegat: miraculū à multis foelici successu probatum & expertum demirabitur. Nec temerè, nam certam contra serpentes antipathiam habet fraxinus, sicuti modo à nobis ostensum fuit, & alibi adnotatum. Huic capiti colophonem imponam, ubi dixero sambuci flores nidorosos à serpētibus summe refugi, ac tineas, blattas, & erucas perimere. Alia auxilia & remedia libris sequētibus tibi passim proponemus, dum plantarum & arborū, fructuūque medica docebimus praesidia.

Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, hortenses mures, mustelas & grādiores bestias, tā olera q̄ fructus corripentes & uastantes. Cap. XII.

Quod ad scorpiones attinet, si locū in quo uersantur sūrculo aut ramulo ueri heliotropij circumscripseris, negat Plinius illos hinc egredi posse. Si uerò herba ipsa imponatur, aut respergatur, protinus emori tradit. Idē fieri aiunt tactu radicis herbę quā scorpio idē dicūt: imò uerò à scorpione minimè lædi, qui herbam gestabit. Afri promittunt ad manipulū o-

Scorpionum
fuga & interitus.

Mirum si ue-
rum.

Memorabi-
lia ī scorpio-
nes alexi-
pharmaca.

Remedia co-
rum qui à
scorpio fue-
rint icti.

cimi cū cācris decē marinis uel fluuiatilib⁹
tritū, à proximo omnes cōuenire. Tradūt
iidē, si à scorpione quispiā percussus asino
infideat spectās ad eius caudā, perniciosum
fessoris uirus in asinū trāsire. Indiciū erit,
si deflauerit & pepederit asinus. Sed hęc
quia uanitatem olent, ad scorpionum fu-
gam & exitium calamum conuerto. Dio-
phanes in suis de agricultura gręcis Com-
mentariis tradit cum plerisque aliis rapha-
num scorpiis impositum, præsentem mor-
tem illis adferre. Adhęc cum qui raphani
succo manus diligenter obleuerit, citra pe-
riculum scorprios & uenenata quęque pos-
se tractare. Addit prætereā sandaracham
cum butyro uel adipe caprino suffitam, eos-
dem & reptile omne abigere: insuper scor-
pium unum concrematum reliquos fugare.
Quo loco non omittam ex Tarentino
Græco, quòd qui fideritum, uel scorpionum
herbam tenuerit, scorprios innocenter tra-
ctare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nu-
cem auellanam lectulorū pedibus alligat,
ne scorprios illos conscendat. De ictorum
remediis hęc à me in præsentiarum habe-
bis. Si quis scorpionum à quo fuit percussus,
uel alium in oleo coquat, eòq; plagam in-

ungat, ualde iuuabitur. Idem continget, si pungentem super locum interimat ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo die ocimum esitauerit quo punctus fuit. Florentinus succum fici recētis in plagam efficaciter stillari tradit. Plinius asserit scorpij cinerem ex uino potum, si febris absit, summo esse remedio: perinde atque uermium ignitorum puluisculum, uerminātibz hominibus, animalibus, ac alitibus: & à rabido cane morsis pilos eiusdē uistos ac propinatos. Bufones iisdem rebus fugari & necari scribunt Græcè & Latine agriculturæ professores, quibus serpētes. Quare de remediis & auxiliis aduersus illos, uerbum non amplius addam. Mures iacta semina nullo modo persequi tradit Apuleius, si bubulo felle macerata fuerint antè quàm spargantur. Necabuntur si foliis rhododaphnes illorum aditus claueris. Non desunt ex Græcis qui syluestris cucumeris, aut hyoscyami uel amygdalarum amararum & ueratri nigri pares portiones contusas polentæ immisceant, ac oleo subigant, agrestiumque murium aut domesticorum cauernis & cuniculis apponant. Plinius abigi scribit cinere mustelæ aut felis diluto,

Pulchra & notatu digna

Auxilia aduersus agrestes mures, necnō domesticos.

& feminibus resperfo. Verùm, quæ inde nascuntur, uirus talium animalium redolere ualde perichitantur: ob id bubulo felle, ut suprâ (nisi bene fallor) scripsimus & monuimus, semina imbui & tingi, melius est.

Auxilia aduersus mustellas, earûdémq; expulso & interitus.

Mustellas uel occides, uel fugabis, ut adnotauit Africanus, si salē ammoniacū & frumentum, seu (ut alij legunt) fermentum commaceraueris: & ad locum ubi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captam uenam, cauda & testiculis amputatis uiam dimittunt: putantque eo spectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experientia, fidem in posterū firmam tibi faciet. De grandioribus bestiis abigendis hæc pauca accipito. Nunquam fata illę contingent, si imbre ueteris urinæ in qua sterco caninum maduerit, areę hortorū spargantur. Idem futurum promittit Democritus, ut antea docuimus, si fluuiatiles caneros quamplurimos, uel marinos non pauciores quàm decem, fictili uasculo in aquam missos tegas, & sub dio statuas, ut decem diebus Sole uaporētur: postea quęcunque illæsa uolueris esse, cū ab aëre, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec solidius ad-

Ne grandiores bestię fata ledant, uel contingant.

oleſcant. Sunt de priſco illo Africaneꝝ pri-
 mum, deinde Græcæ agriculturæ collegio,
 qui p̄oniam aut perſonatum herbam ur̄-
 teis, uel in horto aut agro circumferenteis,
 beſtias & infeſta quæuis animalia, occulto
 amuleto perſequuntur. Quæ ſi frondes pa-
 ſtu malefico depaſcantur, Plinius in natu-
 ræ hiſtoria primus & ultimus, prudenter
 conſulit, folia ſimo boum diluto aſpergen-
 da eſſe, quoties imber interuenerit: quoniã
 ita abluitur uirus medicaminis, mira quæ-
 dam excogitante ſolertia humana.

Africani &
 Græci agri-
 colæ ſolertes

Ne animalia
 frondes pa-
 ſcant.

Auxilia & ſecreta aduerſus grandinem,
 fulmina ac tempeſtates, olera, arbo-
 res ac fructus dilapidantes & proteren-
 tes. Cap. XIII.

DE grandine, quæ plerunque dilapi-
 dat hominumque, boumque labores,
 hæc paucis habeto. Si uoles illi in-
 gruenti occurrere, uituli marini pellem,
 uel hyenæ, aut crocodili, per horti uel agri
 ſpatia circumferes, & in eorum ingreſſu ſuſ-
 pendes: quemadmodum ſcripſit Phileſtra-
 tus in ſuis rerum ruſticarum græcis Com-
 mentariis. Alij grandinẽ inſtare animad-
 uertentes, oblato ingenti ſpeculo imaginem

Aduerſus in-
 gruenteꝝ grã-
 dinem auxi-
 lia & ſecreta.

nubis accipiunt: eoque remedio nubent, seu sibi obiecta despiciat, uel (ut legit Palladius) displiceat: seu tanquam geminata, alteri cedat, extemplo auertunt & amoliuntur. Plerique alij hac superstitione imbuuntur, ut plurimum domorum clauibus de funiculo pendentibus, omne horti spatium in orbem cingant: existimantes gradinem sine damno hac arte aliò cum sua nube migraturã. Sunt, eodem Philostrato autore, qui dextra manu testudinem palustrem supinam ferentes, hortum uel agrum perambulent: & reuersi unde exierant, eadem figura, illam humi statuunt, ac glebas curuaturæ dorsi eius obiciant, ne inuerti possit, sed supina permaneat, nubemque gradine pregnantem recta intueatur. Quod quidam fieri præcipiunt hora diei, uel noctis sexta. Non defuerunt apud priscos qui eam in rem omne horti uel agri spatium alba uite cingerent: aut noctuam alis patentibus extensam in illo suffigerent. Quæ duo etiam ad fulmina gradinem plurimum comitantia, incomparabilis ille rerum agri doctor Iunius Columella transtulit, ad hunc modum in suo horto loquens:

Auxilia ad -

Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,

Sapè

Sæpè suas sedes præcinxit uitibus albis.

Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,

Nocturnas crucibus uolucres suspendit: & alq̄is

Culminibus uetuit feralia carmina flere.

uersus fulmẽ
ex Columel-
la.

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præ-
sentissimum habent aduersus tonitrua,
fulmina, & nubes grandinem horrendam
minitantes, silentio nõ dissimulabo. quod-
nam illud, inquires? nolarum & campana-
rum tinnitus, aut bombardarum longè la-
tèque reboantes crepitus, ut clamor eat
cælo: quemadmodum in nostris aëriis E-
phemeridibus, & populari Astrologia scri-
psimus. Verùm his plebeculæ dimissis,
Plinium in explicanda naturæ historia ad
miraculum usque summum, si placet,
auscultemus: & ex illo discamus non so-
lùm hortos & agros, sed etiam homines
& animalia nequaquam à fulmine tangi,
quæ tergore fluuiialis equi, quem Hippopo-
tatum nuncupant, circumsepta fuerint.

Populærẽ aũ
xiliũ aduer-
sus tonitrua,
fulmẽ & grã
dinem.

Quin & noxiæ non erunt tempestates, ut
Archibius ad Antiochum Syriæ regem
scripsit, si obserata fictili nouo rubeta, in
medio horti uel agri defodiatur. Per cuius
ambitum plerique etiam laurum multam,
eam in rem plantant. Alij aquilæ pennas,
aut uituli marini pellem in medio horti,

Vt horto uel
agro noxiæ
non sint tem-
pestates.

uel per quatuor eius angulos suspendunt. Nam hæc tria, arcana quadã & planè memorabili antipathia fulminibus obsistere, & ab his nullo modo contingi, aut afflari, posteritatis memoriæ mandatū est: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem lauro coronari solitum fuisse, & tētoria ex uitulorū marinorū pellibus operta, tonāte cœlo subiisse autor est Suetō. ut à fulmine, quod supramodū metuebat, tutus esset. Iste erit capitū huius colophon: Bulbus nō sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen uocant, ut adnotauit Plinius.

De rubiginis, pruinę, & carbunculi causis, auxiliis & secretis.

Caput. XIII.

Postremum caput hoc summum negocium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cœlo & aëre, cominus & eminus mihi agendum proponat, si de rebus in quibus uersatur, seriò philosophari satagam. Quapropter quæ sum in illo scripturus, sanè quàm libenter ad nostrum rerum agri Calendarium, & rusticū

Laurū, aquilam & uitulū marinū à fulmine nō contingi.

Autoris hi duo libelli propediē lucē uidebunt.

de Luna opusculum transferrem, nisi presentis instituti ratio me ab ea sententia prorsus reuocaret. Scribam itaque omnium primum de cœlestibus iniuriis, ad quas referenda moneo quæ hoc capite deinceps expediam. Cœlestium iniuriarum genera duo esse constat. Vnum, quod tempestates uocant: in quibus grandines, procellæ & similia intelliguntur. Hæc cum acciderint, uis cœli maior appellatur: quæ ab horridis, ut loquitur Plinius, formidabilibusq; syderibus excitatur: cuiusmodi sunt Vergiliæ, Hyades, Canicula, Arcturus, Fidicula, Hædi, Orion, Aquila, & sydera alia, priscis rerum agri & medicinæ cultoribus summè obseruata, & diligentissimè commèdata. Aliud genus silente cœlo, serenisque noctibus fieri solet, nullo sentiēte nisi cum factum est.

Genera duo
cœlestium iniuriarum.

Quæ deploranda calamitas, nunc rubigo, nunc uredo, & carbunculus dici consuevit: omnibus sterilitas: &, ut uno uerbo absoluiam, syderatio. Nam tota cœlo constat, & uerno tempore fieri maximè solet:

Rubigo & uredo, seu carbunculus.

Dum niueos, dum cyaneos superare lapillos
Contendunt herbæ: radiantque micantia latè
Gramina per tumulos, per ualleis, nemora, saltus:
Pétrque annis taciti ripas: quando omnia uernant,
Omnia luxuriant, & amica luce coruscant:
Garrula limosas fedæis molitur hirundo:

Pulchra & ingeniosa Veris descriptio

Et tenui solitum frustratur uoce laborem:
 Parturiunt stipulæ frugem, & genitalibus auris
 Peruia turgescunt lactentibus hordea culmis:
 Palmes agit rupto lacrymanteis cortice gemmas,
 Sæque rudeis primis monstrant in uitibus uuæ.

Causæ carbū
 culationis &
 uredinis. Ad-
 hæc unde illi
 nomen.

Atque ut tribus uerbis cōcludam, fieri hæc
 maximè conspiciūtur, dum Pomona, Bac-
 chus & Ceres suam sobolem ad conceptū
 & partum inuitant. Idque pruinæ iniuria:
 quæ, Festo autore, à perurendo nomen ha-
 bet. Nam erumpentibus molliculis & te-
 nellis terræ fœtibus, plantulis & ramulis,
 adurit insidens lactescenteis germinū ocu-
 los, quod in flore carbunculū uocant: un-
 de carbunculationis nomen. Quæ & uredo
 etiam dici consueuit: uel ob id quòd quæ-
 cunque attigerit, ueluti quodam fuliginis
 & ustionis carbone denigret ac conficiat.
 Lues ea Græcis sphaclismus & astrobolif-
 mus ritè nuncupatur, ac si diceres sydera-
 tio, aut syderis alicuius afflatus & percul-
 sio, arbores deflorescentes æquè persequēs,
 atque uites. Cuius catalogo rubiginem e-
 tiam adscribimus, frugibus summè ini-
 micam. Quæ duo, plerique fieri dixerunt
 rore inusto acri Sole, aut humore segeti-
 bus insidente & putrefaciente. Quod cum
 Plinio ex parte falsum esse arbitramur:

putamúsque frigore tantùm constare, e-
tiam Sole innoxio. Nam res ea, ut id obi-
ter admoneam, non contingit nisi nocti-
bus, & ante Solis ardorem: idque certa
lunari ratione, interlunio aut plenilunio:
consentientibus de exortu uel occasu sta-
tis syderibus, quemadmodum in prædi-
ctis opusculis nostris, Deo duce, aliquan-
do ostendemus. Hinc illa tam celebris De-
mocriti historia apud Plinium, aut Tha-
letis apud Aristotelem: qua ex futuro Ver-
giliarum exortu præuisa olei caritate, co-
empto oleo prouinciæ uniuerso, ostendit
sibi & philosophis opes in facili cùm uel-
lent fore. Sed de his alibi. Ad rubiginem
itaque, & alia superiora redeo: pro qui-
bus prudens & docta antiquitas Rubigalia
ac Floralia festa non temerè instituisse mi-
hi semper est uisa. Idque diebus suspectis
quos frugum decretorios nuncupabat, &
uitium. Quales fortasse nobis sunt ho-
die beatorum Georgij, Marci, Nicolai &
aliorum celebritates, plebeculæ ac rusticis
ea causa ualde formidabiles. Hæc sanè illa
est cęlestis sterilitas, quæ annis omnibus
accidere nec solet, nec potest: propter sta-
tos syderum cursus, lapsus, emerfus, & ra-

Vnde fiât ru-
bigo & ure-
do. Adhæc
quo tēpore
contingant.

Pulchra De-
mocriti hi-
storia.

Rubigalia &
Floralia fe-
sta cur insti-
tuta.

Sterilitas cur
omnibus an-
nis non acci-
dat.

diationes cum luminaribus & planetis. In quo naturæ, uel potius Dei optimi maximi benignitatem ac bonitatem erga genus humanum planè admirabilem, quis non admiretur? quis non suspiciat? quis non ueneretur? Cæterùm, ex connumeratis paulò antè syderibus, & aliis quæ cœlo infinita sunt, diligens antiquitas tria summè formidabat, atque obseruabat, sicuti adnotauit Plinius. Vergilias propter fructus, Aquilam ob segetes, & Caniculam propter uindemias: eaque sydera ob id decretoria nuncupabat. Quorum diebus, si purus atque mitis aër genitalem illum lacteumque succum in terras trans mittebat, læta adulescere fata certum erat: si uerò Luna roscidum frigus aspergebat, admista amaritudo (ut in lacte) puerperium necabat. Verùm de his hætenus: quæ erunt ueluti præludia instituti ea de re à nobis opusculi. Sed ô me obliuiosum! penè præterierã rubigini & carbunculationi, neque pruinas, neque grandines, neque procellas, neque tēpestates, æquiparari posse, quæ certorū agrorū particularia sint mala: ex quo annonæ sterilitatem & penuriam nunquam adferunt. Carbūculatio uerò & rubigo,

Sydera tria
antiquis ualde
obseruata
& formidata
pro rebus
terris.

Nulla cœlestis
iniuria
æquiparanda
rubigini &
carbuncula-
tioni.

quòd sint regionum latè patentium flagella & incommoda, publicam calamitatem & præsentem caritatem, comitem plerunque habent. Quare cominus & eminus, ceu pro aris & focis, quod dicunt, imò uerò pro uita, hîc cum antiquis aduersus illas nobis pugnandum ac repugnandum est.

Si itaque instanti & præuisæ rubigini ac pruinæ obuiam ire uoles, paleas multas, si adsunt, aut horti uel agri euulsas herbas, frutices, & spineta, pluribus locis combures: maximè qua parte uentus spirabit: ita enim impendens malum auerti scripsit Diophanes in suis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicon schola celebris, ubi illam in aère congregari animaduertebat, bouis cornu sinistrum, cum bubulo stercore illico incendebat, & fumum multum per horti uel agri ambitum excitabat, uentoque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum ustorum cum bubulo, uel caprino stercore, aut paleis, auxilium præsentissimum esse scripsit. Quòd si illa anticipauerit, rubigo, inquam, damnum hoc modo refarcies, ut tradit Berytius. Cucumerum syluestrium, aut colocynthidis radices uel folia contun-

Auxilia aduersus instantem rubiginem & pruinam,

Auxilia ad-
uersus rubi-
ginē quę an-
tipauit.

Noxã rubi-
ginis in lau-
ros transire.

Columella
de rubigine
pellenda.

Auxilia ad-
uersus carbū
culū & prui-
nam:

de, & aqua macera : indéque à rubigine
prehensa ante Solis exortum irrorata ac re-
sperge. Idem assequeris ficulneo, aut quer-
cino cinere, aqua infuso, & quo dictum
est modo, asperso. Proderit, eodem Apu-
leio teste, ramos lauri multos per hortum
uel agrū defigere ac plantare: nam in illos,
sicuti & plurifariã obseruauit, rubiginis no-
xa omnis transit & abit. Quę frequentis-
sima solet esse in roscido tractu, conualli-
búsque, ac locis perflatum nescientibus.
Sed híc eximium illum hortorum magi-
strum Iunium Columellam de amolien-
da rubigine scribentem audire, nec graue
nec molestum erit.

Hinc mala rubigo (inquit) uirides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrenus fixisse Tages in limite ruris.

Haëtenus de rubigine frugibus inimica,
Aduersus carbunculum qui uitibus pecu-
liaris esse solet, Plinius tres caneros uiuos
cremari iubet, uitibus aut arboribus ap-
pensos. Gręci contra pruinam in horto uel
agro fabas intus & extrã serunt. Hac à me
habebis in præsentiarū de instituendo hor-
to, & à noxiis ac iniuriis repurgando, ut
lata ibi adolescant fata quæuis & plantata.

Quæ nisi à ueteribus & recentioribus rerū
agri scriptoribus, Afris, Græcis & Lati-
nis, ingēti studio, & indefesso labore quæ-
sita, probata, & obseruata fuisse intellexif-
sem, manū tabulæ, quod dicunt, nunquam
ad mouissem. Imò uerò, nisi partē bonam
cum amicis meis, rerum agri apprimè stu-
diosis, experiundo in rem contulissem, ne
uerbulum quidē hīc adnotare sategissem.

Autoris mi-
rus candor,
& modestia
rara.

ANTONII MIZALDI

Monluciani de hortorum cura,

auxiliis & secretis, Liber

secundus.

EXcurso utcumque insti-
tuti mei primo curricu-
lo, secundum nunc de-
mū fœliciter ingredior.
In quo curam, studium,
ac diligentiam, quæ de-
bentur potioribus hortorum oleribus, &
selectarum plantarum fructibus, tam supra
quàm intra terram nascētibus, esculentisq;
radicibus, necnō floribus, & odoratis her-
bis, breuiter ac dilucidè perstringere sata-

Autoris pro-
positū & in-
stitutum.

go, proferoque ex fecundissimis Africanorum, Græcorum & Latinorum rei rusticæ professorum thesauris, nostrisque & amicorum quotidianis observationibus, hortensium auxilia & secreta, uitæ humanæ utilissima, & cuique iucundissima. Quod ut dictum, ita factum uideas & agnoscas, ab ea planta, eoque olere fundamenta mihi pono, quo in hortis tam urbanis quàm rusticis, nihil est notius, nihil frequentius, nihil familiarius. A Lactuca, inquam, quæ priscis usque adeo placuit, & tanta, tamq; sedula cura exculta fuit, ut ab ea Lactucinos in Valeria familia appellari, nihil puduerit. Illa, illa est, inquam, qua Diuus Augustus, adnotante Plinio, in ægritudine, prudentia Antonij Musæ medici præstantissimi, conseruatus fuit. Sed omisso lactucæ encomio, ad rem, si placet, accedamus.

Breuitas perspicuitati iuncta, aurore familiaris.

Augustus Imp. lactucâ in ægritudine seruatus.

Lactucæ cura, auxilia & secreta.

Cap. I.

Vnde dicta lactuca, & quonâ gaudeat solo. **L**actuca hortensis (de qua hîc potissimum agimus) dicta est, quòd lactis copia exuberet. Amat solum subactû, pingue, humidum & stercoreatum, quarto

à satione die plurimùm erumpens, modò exuctum non fuerit eius semen, & solum infœcundum. Anno toto seri potest, si locum nacta fuerit lætum, stercoreatum ac irriguum. In latitudinem sese diffundet, si uel rarior pãgatur, uel cùm caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut testa prematur, quò minùs in scapum erumpat. Nam eo pòdufculo uelut coërcita, cùm nõ possit in altum surgere, in latum perreptare, effundique cogitur. Autores sunt Florentinus Græcus in suis Georgicis, & post illũ Columella: adhęc, Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, si fluminis, uel littoris arena frequenter spargatur in medium, & collectis foliis alligetur. Quod Plinius duntaxat illi ascribere uidetur, quæ seminis est albi: cuius ea est natura, ut hyemem de omnib⁹ maximè perferat. Si uitio loci, temporis aut seminis durefcat, uulsa & de nouo posita teneritudinẽ consequetur. Sessilem facies, quæ nec caulem promat, sed conuolutis foliis in globum extuberet, uel in orbem circummagatur (pomata nostrates nuncupant) si translata radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto

Quomodo
lata fiat la-
ctuca.

Quomodo
candida fiat
lactuca, & te-
nera.

Quomodo
sessilis fiat la-
ctuca, seu po-
mata.

aggere irrigetur: dùmque ad incrementũ uenerit erumpens germen, ferri acie præscindatur: & ei fictilis testa, nõ picata, imponatur, ne longitudinis sed latitudinis augmentum capeßat: ut tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpretes ad unguem factus. Suauiores habebis, si coërcitis caulibus, restibili pullulatu prodire compuleris. Quos cohibebis, si cum iam aliquod incrementum acceperint lactuca, testulam, ut dictũ est, aliud ue pondusculum adhibueris. Odoratas nasci idẽ pollicetur Florentinus, si illarum semen in citrij semen imponatur, & ita terræ committatur. Quam rem etiã præstabit lactucarium semen diebus aliquot in aqua odorata præmaceratũ. Sed hoc loco mihi peropportunè in mentem uenit, memorabile Aristoxeni Cyrenei commentum. Is, ut prodit Plinius, à patria desciscens philosophia, & heluonum uoluptati subscribens, natus in hortis lactucas, uesperu uino mulso rigabat: cõque potu donec satis ebibissent, satiabat: ut postridie cum illuxisset, placentas uirides à terra missas se habere uendicaret. Dignum helluone inuentum, nedũ philosopho: quo omissõ institutum

Quomodo
suavis fiat la-
ctuca.

Quomodo
odorata fiat
lactuca.

Philosophi
helluonis pul-
chra histo-
ria.

sequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, si radix, ut diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportunè irrigetur: uel biduo antè quàm uellatur, eius coma illigetur. Si & forma & sapore multiplici uariòque illam nasci cupiueris, Didymúmque Græcum audire uolueris, id facili uia abfolues, si caprini, uel ouilli stercoreis baccã, seu pillulam, spherulãmue stercoreariam, subula subtiliter excauaueris, & in eam semen lactucæ, nasturtij, ocimi, erucæ, & radicis seu raphani, ut habet Palladius, immiseris: eãmque baccam fimo inuolutam, terra optimè culta, breui scrobe demerferis, & substrato molli lætamine, leniter aqua rigaueris. Raphanus enim in radicem nitetur, cetera uerò semina in summo profiliunt, lactuca pariter emergente, & seruato singulorum sapore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecudum stercoreis contusis, antè dicta semina permiscēt, & linteolo deligata obruunt, reliquam, ut supra, adhibentes curam. Plerique Latinorũ geoponicorũ rem eandem aliter assequuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt quæ radicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus surculo punctis, præter raphanum, ut est

Quomodo
fiat lactuca
sapore & for
ma multipli
ci.

Artificiũ pu
chrũ & in
geniosum.

Modus alius
à superiore.

apud Palladiū, uel apium, ut placet Ruel-
lio, semina supra scripta deponunt, ac fimo
linunt faciuntq; ut sic obruta iterum lactu-
ca, inclusorum seminum caulibus ambia-
tur & collustretur. Inuentæ sunt lactucæ
usque adeo in latitudinem luxuriantes, ut
ex his olitoria ostiola facta fuisse prodant
antiqui: adfirmatque Theophrastus eas
nonnullos usurpasse in hortorum ualua-
s. Si lactucam ad hybernos usus habere uo-
les, sic illā condientem Collumellā auscul-
tabis. Caules lactucæ ab imo depurgatos,
eatenus qua tenera folia uidetur, in alueo-
lo salire conuenit: diemque unū & noctem
finere, dum muriam remittant. Deinde
muria eluere oportet, & expressos in cra-
tibus pandere, dum resiccescant: tum sub-
sternere anethum aridum & fœniculum:
dein fasciculos lactucarum uasis reponere,
iūsque superfundere, quod sit aceti duarū
partium, atque unius muriæ: postea arido
spissamento fœniculi sic cōprimere, ut ius
supernatet. Quod ut fiat, is qui huic officio
præerit, sepenumero ius diffundere debe-
bit, nec pati sitire salgama: sed extrinsecus
munda spōgia uasa detergere, & aqua fon-
tana quam recentissima perfrigerare. Ha-

Lactucæ pro-
digiosa lati-
tudinis.

Lactucæ con-
ditura ad hy-
bernos usus.

Columellæ
solertia & in-
geniū mirū.

tenus Columella, cum quo præsentē de lactuca narrationē absoluo: ubi admonuero quòd lactucam suapte natura latam, Pythagorici eunuchion, hoc est spadoniam nūcuparūt: q̄ maximè Veneri refragetur. Sed iam nobis reddēda est lactucæ medicatio: suntque pauperulæ & rusticæ plebi proponenda eius & reliquorū hortensium secreta, ac præsidia, paratu facilia, & multorum certis experimentis probata.

Lactuca spadonia.

Medica eiusdem præsidia.

Syluæ, ut scribit Plinius, horridiorque naturæ facies medicinis non carent, ac pauperum agelli, & populares horti: sacra illa parēte rerum omnium nusquam non auxilia disponēte homini. Ita est profectò, remedia uera & certa quotidie pauperimus quisq; ex suo cœnat hortulo, inuentu ac paratu facilia, & sine impendio, ex quibus uiuitur. Sed fraudes hominū, & ingeniorum capturæ officinas inuenere, in quibus, ut scribit ille, sua cuiq; homini uenalis promittitur uita: ubi cōpositiones & misturæ inexplicabiles reperiūtur. Quibus hortēses plātæ & stirpes satis essent, rurāq; ipsa abundè satisfacerēt, nisi ars uilesceret.

Hortos pauperum & agellos medicinis non carere.

In pharmacopoliis hominum uita uenalis.

Veritas odiū
solet parere.

Autoris can-
dor & mode-
stia.

Febris.

Ebrietas.

Gonorrhœa.

Somni con-
siliatio.

Sed uereor ne apud medicos nostros, & pharmacopœos, bene dicendo male audiā: Lactucam itaque meam repeto, & medica aliquot secreta, à Græcis geoponicis summis stripium obseruatoribus, de illa diligenter scripta & celebrata in medium profero: non prætermisis, aut neglectis his quæ à præstantissimis medicis Arabibus, Græcis & Latinis tradita ac probata sunt. Idem postea facturum in reliquis, ut pauperibus pro meo modulo consulam: quibus per rei familiaris angustiam, & facultatum tenuitatem, non licet medicum accersere, nec pharmaca ingenti pretio coëmere. Ad rem uenio. Lactucæ succus febricitantis & hinc uigilantis fronti illitus, somnum accersit, quemadmodum scripsit Florētinus rerum agri interpretes ad unguem factus: qui etiam tradit eum qui ieiunus lactucam prægustauerit, ebrietatē nō sentire. Adhęc semen eius tritū & epotum, genituræ profluuia cohibere: quapropter aduersus crebra Veneris ludibria in somno utiliter propinatur. Nec omittit quòd eadem ægris nescientibus, stragulis supposita, hac præsertim ratione, ut ante Solis exortum sinistra manu radicitus euulsa sit, somnum so-

let conciliare. Qui etiã accersetur, eodem autore, si folia quina, terna, aut unũ, cervicali clanculum supponantur: sed ita, ut quæ imo caule decerpta fuerunt, ad pedes, summo uerò, ad caput spectent. Cæterum hïc nec tacẽdum, nec dissimulandũ puto, quòd effusus & assiduus lactucarum usus, cane peius & angue fugiendus est, his qui procreandis liberis dant operam, sicuti tradiderũt rustica philosophiæ doctores Græcorum quamplurimi. Nam fœcunditatem non modò minuere scribũt, sed quos postcà sustulerint partus, uelut amẽtes, ineptos ac stupidos à progenitorum ingenio degenerare promittunt. Hactenus Græci *geoponici*, à quibus ad nostros deficio medicos: apud quos lego, lactucas neq; sanguinem improbum creare, neque undiq; perfectum: multò tamẽ cæteris oleribus præstantiorem. Ex quò factum arbitror, ut Galenus lactucam de oleribus solam in homine temperato euchimã dixerit. Quæ ut calidis uentribus sumpta mirè auxiliatur, ita usu crebro oculorum aciem retundit, & caliginem inducit, ut mox dicemus, Venerisq; alacritatem hebetat. Ad id quòd suspiriosis & sanguinẽ excrean-

Vsus lactucarum nimius cõiugaris fugiendus.

Agriole

Quem succũ & sanguinẽ gignat lactuca.

Quibus noceat lactuca.

tibus, ac pituitosis summè nocet. Præterea, quòd tam crudæ, quàm coctæ usus largior non minùs est periculosus quàm cicuta. Aestate ea utimur ut medicamento potiùs quàm alimento: nimirum ad humectandum & refrigerandum. Porro, cùm frigida esse censeatur, iure quis dubitet quomodo probum & purum sanguinem in nobis gignere possit: substantia, inquam, nostræ familiari, quæ illi planè est lactea & dulcis, adhæc moderatè cocta, & proinde in sanguinem promptè ac facilè mutabilis. Aluum ideo lubricare dicitur, quòd humiditate & frigiditate sua immoderatum hepatis calorem refrigeret ac temperet. Qui ob celerem, uehementemque potus ac cibi distributionem & direptionem, aluum resiccare plerumq; solet. Visionem insuper turbare dicitur, & oculis nocere ac caliginem inducere, quòd spiritus uisorios denset & incrasset, humorèmq; crystallinum turbidum efficiat, & animalem spiritum sua frigiditate offendat. Nam ex Hippocrate, frigidum cerebro, spinali medullæ, neruis, oisibus, ac dentibus summè inimicum esse solet: ex quo fit ut soporifera etiam censeatur esse lactuca,

Quomodo
aluum lubri-
cet lactuca:
& cur uisionem
turbet.

quod suo experimento confirmat his uerbis Claud. Galenus, post Hippocratem ubique summus. Plerique lactuca utuntur prius quàm in caulem assurgat, aquæ (aut iusculo) illam incoquentes. Quod ego nunc (nimirum in senectute) ex quo dentes mihi malè habèt (& facti sunt ob ætatem imbecilliores) cœpi facere. Quidam meorum sodalium conspicatus, olus id iam olim ab adolescentia mihi esse consuetum, nunc tamen ipsius esum esse permolestum, autor mihi fuit ut ipsum coquerem. Aetate autem iuuenili cum mihi uētriculus assidua bili infestaretur, cruda lactuca, ut eum refrigerarem, utebar. Cum uerò ad ætatem declinantē perueni, hoc olus fuit mihi remedio aduersus insomniam & dormiēdi impotentiā. Tūc enim, cōtrā ac in iuuentute, somnū mihi dedita opera conciliabā: nam graue erat præter uoluntatē uigilare. Quæ res mihi accidebat, partim, q̄ in iuuentute meapte sponte uigiliis, studiorum gratia, assueuerā: partim, q̄ declinantium ætas ad insomniam est admodū propensa. Itaq; lactuca uespere in cœna, uel somni hora, cocta & cōmansa unicum mihi insomniæ erat alexipharmacōn & remediū.

Lactucam s̄o
poriferā esse,
ex Galeni ex
perimento.

Galenus uigiliis assue-
tus quomodo
cas uice-
zit.

Haftenus Galenus, ex quo hanc historiã, q̄ pulchra sit, ad uerbũ, si parentheses excipias, præfenti loco accõmodare uisum fuit. Veteres, initio mēse, primisue epulis lactucã nõ proferebãt, sed postremis, sicuti poëta Martialis pulchrè indicat hoc disticho:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Cur olim postremis epulis sumeretur lactuca.

Quod non temerè, nec citra rationem factum fuisse constat: cùm enim lactuca frigida humidèq; sit nature ut diximus, à cœna sumpta, & summis epulis ingesta, somnũ efficacius conciliat, uinũq; fumos habituosos promptius reprimat, ac ebrietati, inducta cerebro humiditate, facilius pugnat & obsistit. At nostra ætas ab eius esu cœnas & prædia auspicari salubrius esse duxit, ex aceto, sale, & oleo, conditã illam cibis aliis præponens, ut appetentiam per calores languidulã excitet, sanguinĩsq; feruorem temperet, & hepatis ac cordis æstum mitiget. Verumenimvero, ea cautè utendum est: nã immodicus usus, sicuti præmonuimus, Veneris ignes extinguit. Quare his qui matrimonij capistris sunt alligati, parcus ac sobrius debet esse lactucarum usus: nisi calorificis, ut eruca, nasturtio, mētha, sam-

Quibus lactucæ usus cõcedatur.

psucho & similibus, frigiditas obtūdatur. Qui uerò cœlibatui addicti sunt, sacerdotes, monachi, uestales, & alij, calorifica excludere debent, ut pudicitia illæsam tueantur, & prurire, urique defināt. Sed de medicis lactucæ facultatibus hæc satis: uel fortasse plura quàm opus fuerit.

Brassicæ cura, auxilia, & secreta.

Cap. II.

TAmetsi Marcus Cato olcribus omnibus brassicâ anteposuerit, & Plinius hortorū principatum eidē ascripserit, nihilominus de illa secundo loco hîc agemus: quâ Latinorū pleriq;, ab insigni trūco & brachiatis uirgis, caulem dixerunt. Huic ea inest natura, ut nullam cœli conditionē respuat: unde toto anno terræ credi potest. Quam pinguem & bene subactâ desiderat, non argillosam, glareosam aut arenosam: nisi fortasse perennis unda succurrerit. Austro obuersa latior euadit, septentrioni, contrâ: quanquam & sapore & robore ibidem uincit: ést que per gelicidia & pruinas gratior ac tenerior. Cliuis delectatur, & stercore gaudet, sarculatúq; proficit, ut adnotat Palladius. Cùm sex erit fo

Brassica antiquis celebrata.

Quæ terra brassicis accommoda.

Quando trās
ferēda brās-
sica.

Tres brās-
sicae species,

Quomodo
fiat uasta
brāsica.

Quomodo
fiat brāsica
habilis ad co-
quendum, ui-
rore seruato.

liorum, aut quinque, transferenda est : ita tamē ut radix liquido fimo prius illinatur. Quod fiet die tepido, si hyems erit: si estas, cūm Sol ad uesperam inclinabit. Græcorū antiquissimi brāsicam in tres tantūm species diuiserunt, crispam, quam felinoidea nuncuparunt, à similitudine foliorū apij. Lean, latis foliis è caule exeuntibus, unde cauloden quidam uocauerūt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis tenuioribus & simplicibus, densissimisq; . Vastior euadet, si terra continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris sapientissimi carmina quæ in Alexicepo, hoc est auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretatus, brāsicam falsis locis feri iubet cūm trium foliorum fuerit, nitro aut falsa terra cribro excreta, & illi pruinæ cadentis modo respersa : ita ad coquendum habiliorem tradens, uirore seruato. Quod in Græcis Praxami Georgicis confirmatum uideo . Sunt qui cinere utātur nitri loco: uel ob id q̄ erucas, à quibus suminè infestatur, perdat & perimat. Tradit Columella illā in coctura celerius madescere, & uiridem colorem absq; nitro seruare, si radix tribus algæ taniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pe-

diculo subdit, dū transfertur: eamq; in rem Apiciana utitur coctura, oleo & sale macerata brassica prius q̄ decoquatur: sed dum coquitur parū salis admittit, ob nitrosam & falsam substantiam. Cæterum & sapore & magnitudine præcipuā reddes, si omniū primum in pastinato seras: dein si terram fugientes cauliculos seces, & à terra proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerādo aliam, accumules: ita ne plūs q̄ cacumen emineat. Sæpius sarrita & stercorata meliūs conualefcit, pleniorisq; incrementi cauliculū facit & cymam. Toto anno secatur, quia toto, ut diximus, feri potest: semini tamen destinata, secari non debet. Cymosum eius cacumen acetariis summè probatur, subferuefactū & oleo ac sale suffusum. Plinius incomparabilis ille rerum naturæ perscrutator, tradit uasa in quibus aquæ feruent, induratis crustis intus obsessa, intantum ut eas auellere non liceat, brassica in his decocta statim ac facillè abscedere. Tradit insuper Athenæus (ut brassicæ miracula aliquot paucis perstringamus) uineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius uinum creare: usque adeo illis pernicialia sunt cum uitibus odia. Hinc nimirū

Quomodo
fiat brassica
sapore & ma-
gnitudine in-
signis.

Crustæ quo-
modo absce-
dant à uasis.

Brassicę odia
perniciosa
cum uite &
uino.

Brassica con-
tra ebrietatē
summē effi-
cax.

Theophrastus uiuam uitem oleris huius odore fugari rectissimē admonuit. Et Plinius uinum in dolio sapore huius & odore corrumpi, sed betæ foliis demersis restitui. Quo argumento Androcydes, sapientia clarus, ut idem scribit Plinius, brassicā cōtra ebrietatem maximē pollere dixit. Ex quo factum puto, ut Aegyptij qui uini magnoperē sunt amantes, omnibus esculentis brassicam coctam, in cibatu præmittāt: ad inhibēdam uini noxam. Sanē hīc non arbitror dissimulandum q̄ caules, qui tantopere à Catone celebrantur, nō admodum probati fuerūt à plerisq; antiquorum: qui pulmentaria damnabant quæ egerent alio pulmentatio. Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari desiderium etiam in summa exprobratione erat. Hoc loco ingēs & non vulgare naturæ miraculū mihi tacendum non est, nempe hoc olus quo uitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum, perarescere: naturali & occulto odio, quo plantæ illæ brassicam nō minūs prosequuntur, quàm uitem brassica, & cōtra. Vnde rectē scripsisse mihi uidetur Paxamus, ex Græcis geoponicis unus, quod si feruescenti & ebullienti brassicæ paululū

uini quis guttatim instillauerit, non amplius coquetur: sed suis uiribus defuncta, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appositè colliges, eos qui uinum multum bibere uolunt, & potàdi certamine uictores coronari cupiūt, crudā brassicam cibis anteponeere debere, ne temulētia tententur. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, hominum ut scribit Plinius summum in omni usu, hīc audire pulchrū erit. Si uoles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnarēque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantum uoles ex aceto: & item ubi cœnaueris, esto quinque folia, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibēsque quantum uoles. mirabili oleis huius cum uino antipathia, ut dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varro- nem. Adde ex Paxami Græcis georgicis, quòd si brassica uiti uicina fuerit, luxuriātes eius palmites potius repandi curuabū- tur, quàm recti ad illam propiūs accedant, intestinae discordiæ non immemores. Por- rò, scitu indignum nō est quod Athenęus commemorat, Athenis olim brassicam ci- bo parari solitam puerperis mulieribus, a- muleti cuiusdam uice. Fit ex cinere eius a-

Vinum bras-
sicæ cocturā
impedire,

Brassica po-
culis certan-
tes coronare
facit.

Brassica pu-
erperarum
cibus.

qua diluto, sal: nam habet nitrosam, ut diximus, substantiam, cuius beneficio, si modicè coquatur, aluum sumpto iuscule, ut mox scribemus, soluit. Hoc de multis sit postremum: semen brassicæ uetus in raphanum degenerare. Ex quo nescio an factum fuerit, ut antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit, & hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum Aristotele, Theophrastus, Iulius pollux, & alij. Quibus tamen per omnia subscribere mihi nõ uideatur Galenus.

Brassicam cū
raphano con-
fudit uetus
Græcia.

Medica.

BRassicæ laudes & medica secreta quibus populus Romanus annis D C. salubriter usus fuit, ante omnes celebrant Pythagoras & M. Cato, ut Plinius adnotauit. De quibus etiã Chrysippus medicus priuatū uolumē per singula mēbra hominis digestum edidit: adhæc, Dieuches. Ex quorum monumentis nihil, quod sciã, extat præter id quod iidem M. Cato & Plinius posteritatis memoriæ scriptum reliquerunt. Quos dum pridem percurrerem, è multis paucula hæc tibi seligere uisum fuit. Itaque M. Cato de iis quibus agrè it lotium, & substillum est, hunc in modum

Secretorum
brassicæ au-
tores primi.

Lotij difficul-
tas & stillici-
dium.

scribit: Sumito brassicam, conuicito in aquam feruentem, coquito paulisper, uti subcruda fiet: postea aquam defundito, non omnem: eò addito oleum & salem ac cimini paululum: inferuefacito paulisper: postea inde iusculum frigidum sorbere, & ipsam brassicam esse oportet, uti quamprimum excoquat: quotidie id facito. Ad omnes tumores, & omnia ulcera, brassicam contritam, quæ minutis est caulibus & foliis tenuioribus, crambem uocant, ille idem imponit: canculos purgat, & sanos reddit: quod facere non potest medicamentum aliud. Verum prius quam imponat, aqua calida multa lauat: postea bis in die, contritam crambem admouet. Quo remedio etiam ad luxata & contusa, mammasque ulceratas & canculosas utitur. Si ulcus acrimoniâ ferre non possit, farinam hordeaceam misceat, ac ita apponit: testaturque articulare morbum nulla re æquè domari atque brassica cruda, si eam concisam, cum ruta & coriandro quis edat: aut salis mica & hordei farina mista, opportunè illinat. Quod si auribus parum audies, terito, inquit, cum uino brassicam, succum exprimito, & tepidum in aurem instillato, citò intelliges. Hæc Mar-

Tumores, uel
cera & cæcer.

Luxata & cõ
tusa.

Articularis
morbus.

Surditas.

cus Cato: qui crispam brassicam maximè probare solet: dein leuem grandibus foliis & caule magno. Qui plura curiosè scire curabit, librum de Re rustica eiusdem consulat, & sedulò percurrat, illic inueniet quod placuisse queat. Idem continget si Plinij bibliothecā adeat. His positis uenio ad Græcorum geponicos, qui ex sapientissimi Nestoris Alexicepo tradunt brassicę decoctum cum dulci uino haustū, mulieribus menses ducere: adhæc succum eiusdem cū Attico melle remistum, oculos iuuare, si illorum angulis admoueatur. Quòd si uenenatos boletos quis ederit, potò brassicæ succo ualde iuuabitur. Nec omittunt illam corpori alimentum multum præbere: adeò ut pueri brassica uescentes, citiùs adolescere credantur. Succus cum uino albo ad dies xl. haustus, splenicos & ictericos curat: quemadmodum in rusticis paradoxis scripsit Paxamus. In quibus nõ prætermittit, quòd eadem alumini rotūdo aceto macerato permista, psoram ac lepram munda: coctaque & præsumpta, uoci atque arteriacis affectionibus medetur. Vnde uocis studiosi hac libentissimè utuntur. Folia uti etiam semen, cum sylphio & aceto trita

M. Cato &
Plin. summi
brassicæ en-
comiastæ.

Menstrua.

Boleti.

Splenici &
icterici.

Psora & le-
pra.

ac imposita, morsum canis tum rabidi, tū
 non rabientis perfectè sanant. Et si conti-
 gerit à distillatione vuulã aut columellam
 in guttur laxari, succus crudæ brassicæ ca-
 piti admotus, illam in sublimem oris par-
 tem reuocabit, solitúmque locum repetere
 coget. quod naturæ arcanis & secretis a-
 scribendum est. Ex medicis hæc habeto.
 Brassicæ crudus succus cum uino potus,
 uiperarum morsibus auxiliatur: cum fœni
 græci farina, podagris & articulorum uitiis
 efficaciter illinitur. Idem prodest sordidis
 ac uetustis ulceribus: qui etiam naribus in-
 fusus caput purgat, mēsesq; trahit cū lolia-
 cea farina inditus. Folia per se illita, aut cū
 polēta trita cōferūt inflāmatiōibus, tumo-
 ribusq; : & ex sale carbūculos rumpunt, ac
 fluentes capillos retinent. Lienosis ex aceto
 cruda profunt: & addito melle cocta, ualēt
 plurimùm aduersus depascentia ulcera &
 gangrēnas. Virentes cauliculi cum radice
 cremati, & adipe porci uetusto excepti,
 diuturnos laterum dolores mitigant. Si hu-
 mentem aluū ficcare uolueris, ubi medio-
 criter bulliisse uidebitur brassica, priore a-
 qua effusa, repentè aliam calētem iniicies,
 atque ita rursus eam discoques, usquedum

Morsus ca-
nis rabidi.Columellæ
laxatio.Morsus uipe
rę & podagraUlcera uetu-
sta & mēses.Inflammatiō
& carbuncu-
lus.Lienosi &
gangrana.

Laterū dolor

Alui refic-
catio.

tenera flaccidâque euaserit. Quod non fit cum uentris subducēdi causa sumitur. Sed Claud. Galenum his in rebus accuratè, suo more, philosophantem, audire pulchrum erit. Nunc autem, inquit, summam dicemus brassicæ succum facultatem habere purgatricem: corpus autem ipsius (seu carnem) communi siccantium ratione, magis sistere, quàm ad deiiciendum incitare. Cū igitur quæ in uentre continentur excernere uoluerimus, è propinquo cacabo in quo brassica fuerit cum aqua docta, extractam aquam eam protinus in uasa quibus oleum cum garo paratum fuerit, iniicere conueniet: nihil autem retulerit, si saltem loco gari sumpseris. Quod si humentem aluum siccare uoluerimus, priorem aquam, ubi brassica mediocriter cocta uidebitur, effundentes, aliam calidam mox iniiciemus, ac rursùm brassicam (quoad contabuerit) ei recoquemus: quod nõ facimus cum uentris deiiciendi gratia sumitur. Volumus enim hoc casu proprium ipsius succum omnem non deponere, sed quoad fieri maximè licet, retinere. Hæc Galenus de apparanda brassica ad alui solutionem, uel cohibitionem. Cum quo hîc uale nuncia-

Method^o co-
quendæ bras-
sicæ ad alui
solutionem.

Quomodo
excoquenda
brassica ad
alui cohibi-
tionem.

mus brassicæ, ut suum aliis locum opportunè concedamus.

Apij cura, auxilia & secreta.

Cap. III.

APium, Græcis selinon, vulgo petrolinon, & nostratibus persilium dici consuevit, perpetua uirens fronde, & ex ueteri semine (si Theophrasto credis) celeriter emergens. Nam è recenti, hortensium omnium tardissimè prouenit: nimirum quadragesimo die à fatu, & quinquagesimo, maiore ex parte, ut scribit Plinius. Sæpius parit, semelque satum, pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis tam frigidis quàm calidis, & terra quali uolueris, ut tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adsit humor, cuius rigatu facilè auergetur, unde nullum cælum & solum respuit. Semine & planta, Columella autore, optimè feritur: & secundum fonteis ac riuulos commodissimè ponitur. Si magnū & folij latissimi illud habere uolueris, & Florentinum Græcum auscultaueris, accipies feminis apij quantum tribus digitis summis prehendi potest, & rariore linteolo includes: deinde fimo & terra, breui fos-

Apium quo
semine cele-
riter emer-
gat.

Quenam ter-
ra apio ido-
nea.

Quomodo
fiat apij fo-
lij latissimi.

sa obrues: hoc faciens, magnum & latum tibi parabis. Nam ita omnium seminum germen, capitis unius soliditate neſtetur, ut ſcripſit Palladius, & ante eum Columella. Sed longè maximum naſcetur, ut tradit Florentinus, ſi radicibus circumfoſſis, paleas adieceris, ac rigaueris. Crifpum fiet ſi ſemen in pila ante ſationem paulū pulſaueris, expoliatūque, ut vult Columella, terræ mandaueris. Aut, ſi ſuper naſcentis areas cylindrum, uel pondera aliqua uolutaueris: aut iam natum pedibus proculcaueris. Florentino ſubſcribunt Iunius Columella, Plinius & Palladius. Qui apium mare & ſœmina diſtingui uolunt: ut mas foliis conſtet nigrioribus, & radice breuiori. Fœmina uerò criſpioribus atque duris, caule craſſo, ſapore acri & feruido. Sed neutrum cibus Chryſippus medicus, & Dionyſius apud Plinium admittendum cenſent (licet eiufdem Plinij tēporibus, ut hodie, per iura largis portionibus innataret, peculiarēmque gratiam condimentis accerſeret) quoniam epulis feralibus dicatum ſit, & ob id neſtaſtum habeatur. Vel, ut Plutarchus ſcribit, quòd apio ſepulchra coronentur. Vnde uetus illud prouerbiū, Apio indiget:

Quomodo
maximum
fiat apium.
Quomodo
criſpum fiat
apium.

Apium mas
& ſœmina.

Cur apium
olim cibus in
reſdictum &
neſtaſtum ha
bitum.

diget: de eo qui profligata & desperata sit
 ualetudine. Caule foemini uermiculos
 innasci tradunt: creduntque eos in sexu u-
 troq; sterilefcere, qui ederint: adhac, in
 puerperiis comitiales fieri qui ab eo cibo u-
 bera hauserint. Innocentio rem tamen esse
 mare m affirmant: ea que causa est, ne inter
 nefastos frutices damnetur. Hac Plinius,
 fretus ueterum sententia & testimoniis.
 Quibus ex rebus mirandum non arbitror,
 si recentiores medici comitialibus & epile-
 pticis, apio interdicit: adhac, si Graeci in-
 fantulorum nutricibus & grauidis, puerpe-
 risque apium in cibo prohibuerint. Quan-
 quam alia etiam subesse potest causa, nimi-
 rum q; foemininos fonticulos impediatur, &
 lactis prouentum extinguat: uescentisque
 ad libidinem proritet. Caetera conticeo,
 nisi quod pisces aegrotantes in piscinis apio
 summe recreantur & refocillantur. Adhuc
 quod nihil aequè oris suauitatem commen-
 dat, atque recens apium & uiride commā-
 ducatum. Vnde si ab his estur quibus ani-
 ma foeret, grauis & molesti halitus taedium
 emendat. Quod meritoriae mulieres plere-
 que non ignorant, apium mandentes & cir-
 cunferentes, ut uirus tetri odoris fallant,

Comitiales
 quomodo fa-
 ciat apium.

Apio quina
 abstinere de-
 beant.

Apio aegrotā-
 tes pisces re-
 creari.

Apium oris
 iucunditate
 conciliat, &
 eius fetore
 emendat.

Cauliculorū
apij cōditura

quo imbuuntur, suauiorēque aurā spirant. Antiquitas apij cauliculos ad usum seruauit conditura, quæ aceti parteis duas, & muriæ tertiam reciperet. Hæc satis erūt, ubi monuero coquos apio suis obsoniis acetum, & cellarios grauem odorem uino in sacco eximere, quemadmodum scripsit Plinius ubique magnus.

Medica.

Sacer ignis
& calculus.

Vrinæ diffi-
cultas.

Sugillata &
māmarū indu-
rata.

Renū dolor
& calculus.

Ictericis &
menstrua.

Scribit Florētinus Græcus in suis georgicis, apium cum pane cataplasmatice uice impositum, sacris ignibus mederi: eius uerò decoctum, calculos, insidentibus, deturbare, & fotu idem præstare. Ad hæc urinæ difficultatibus, & ægrotantibus renibus, tam folio quàm radice auxiliari. Prætereà, sugillata colori reddere, si eius semine decocto foueantur, māmarūq; duritias, foliis attritis & impositis emollire. Plinius scribit semen cum oui albo illitū, aut ex aqua coctū & potū renibus mederi: & in frigida tritum, oris ulceribus prodesse: necnon cum uetere uino, uesicæ calculos frangere: quod etiam præstat radix. Datur & ictericis ex uino albo, & iis mulieribus quibus statim menses non procedunt. Hic nō arbitror tacendum, quòd incoctū apium,

aquas potu suauiores reddit, sicuti adnotauit Plinius: & ori, ut scribit Galenus, suauē est, ac stomacho sanè quàm gratum. Adhæc quòd in cibo sumptū proprias vulnerum fluxiones magis pronas deferri facit, quemadmodum in suis georgicis Florentinus affirmat.

Betæ, portulacæ, ac bliti, cura, auxilia & secreta. Cap. IIII.

Beta pauperum mensis familiaris, madidum solum & putre expetit. Quæ ubi foliorū quinque fuerit, æstate differri debet, si riguus est hortus, ut scribit Columella: si uerò siccanus, autumnō, cū pluuiæ inceserint. Amat frequenter effodi, & multo stercore satiari. Cui latitudo maior accerfetur, ut affirmat Sotion in Græcorum georgicis, si priusquam in caulem exierit, pondusculum apponatur lapidis lati, aut testæ, uel rei alterius. Nam conere coërcita, in foliorum amplitudinem se diffundet. Eadem candidior euadet, si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ si in prunis tostæ fuerint, manducati allij tetrū odorem ac uirus extinguent, si superedatur, quemadmodū scripsit Græ-

Betæ solū: & quando trāsferri debeat.

Quomodo fiat beta lata & ampla.

Quomodo fiat beta candida.

cus Menander. Est hoc mirū in betæ semine, quòd non totū eodem anno gignat: sed aliquid sequente, aliquid tertio: celeriusq; proueniat uetere quàm recenti, sicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quòd cūm à brassica uini sapor, ut antea monuimus, in dolio corrumpatur, odore betæ, foliis demersis, reparatur. Hæc de beta.

Portulaca quòd diligentius colitur, eò latius uagatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hortensibus quæ omnium ferè iusculis innatat, & pauperū ac diuitum mensas oxelæo & sale excepta inchoat, imò uerò hyeme primas dapes apud multos, condita illustrat. Fieri autem solet eius conditura hunc in modum. Crassissimi quique cauliculi exemptis radicibus leguntur (nam graciles, faciliùs tabescunt madefacti) & aqua ab arenulis emūdantur, decutiturq; sordes si quæ inhæsit: ac tātisper in umbra siccatur, donec aliquantulū flaccescat: alioqui ob humoris copiam marcidit, aut rancidit euadunt. Posthæc acerbarum uuarū succo imbuti, substrato uiridis fœniculi spissamento, fietilib⁹ uasis, aut doliolis componuntur, & sufficienti sale resperso, interiectoq; rursum fœniculo, uas portulaca impletur: &

Portulaca
pauperum ac
diuitū mensis
familiaris.

Portulacæ cō
ditura opti
ma, & facili
methodo ex
pressa.

iterum spiffamento fœniculi contegitur, quod miscellaneam deprimat. His peractis ius quod est temperatum duabus partibus aceti, & una omphacij infunditur: ita ut ad summum fidelix, aut uasis labrum perueniat. Ea postremò conditura, penore siccifimo, & à Sole auerso diligēter seruatur: ne fitu loci mucorem contrahat. Quem etiam uitabis si portulaca non enatet, sed suo iusculo semper sit immersa. Dum usus exiget, aqua tepida, aut uino exemptum salgama eluetur, & superfuso oleo apponetur mēsa, ad excitandā conuiuarū appetentiā.

Conditure loco humido reposita mucorem contrahunt, & uittantur.

Blitum duorum est generum, rubrum seu nigrum, & album: rubro caulis & folia rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, & si temporis tractu purpurefiant, ac tandem nigrescant: ex quo etiam blitum nigrum quibusdam dicitur. Album betaceis constat frondibus & foliis, absque ulla acrimonia fatuis. Vtrunque eorum est genere quę in horto celerrimè proueniunt, ut tradit Plinius. Seritur solo qualicunque, sed culto: quod cū semel enatū fuerit, ipsum se per multa secula seminis deiectione reparare solet: adeò ut si abolere uelis, uix possis. Vnde semel satū,

Bliti rubri & nigri descriptio.

Blitū semel

fatū, uix abo-
leri potest.

pluribus annis restibili fertilitate prouenit, nec runcari, nec sarculari flagitans, quemadmodum scripsit Palladius. Sed hinc nō arbitror tacendum, q̄ prisci betam cum blito confuderunt: hinc Martialis betam fatuam, seu insipidam appellauit: quæ reuera sapore est nitroso, & non fatuo aut insipido ut blitum.

Medica.

Aluus & u-
rinæ.

Diphilus medicus geoponicus tradit beta candida aluos solui, & rubra urinas proritari. Galenus nitrosa facultate olus hoc dotatum censet: qua etiã sordes eluit ac discutit, quæ uis in candida efficacior: adeò ut uentrem ad excernendum excitet, & stomachũ sensu exacto præditum mordeat & uellicet. Succus naribus inditus, caput purgat: infusus, aurium dolores sedat, & illitus, dentium cruciatus cõpescit. Coquitur nigra seu rubra cum lente, lubrico uetri cohibèdo: quem, ut diximus, candida soluit: quæ cocta, & cū allio crudo sumpta, intestinorum tineas abigit. Iecoris obstructionib⁹ quàm malua aptiùs accommodatur: maximè ubi cum sinapi uel aceto estur, Lienosos similiter manducata, mirificè iuuat. Vnde quis ipsam me-

Auriũ & den-
tium dolor.

Lūbrici & ie-
coris obstru-
ctio.

Lienosi.

dicamentū potius, quàm alimentū dixerit, ubi hoc modo māditur. Huius, ut aliorū olerū, exigua est alimonia: quæ si largiùs sumatur, stomachum infestat & mordicat.

Portulaca frigida constat natura: quapropter fluxiones biliosas ac feruentes, cōmutando & refrigerando amolitur: febrīque ardente conflictatis opitulatur. Dentibus qui stupore obtorpescent ab esu acriū, mansa remedio esse solet. Ignibus sacris auxiliatur: & Veneris impetus, somniāque refranat. Animalia ventris rotunda pellit, & dysentericos ex uino hausta liberat. Capitis dolores insolatione contractos, cum rosaceo mitigat, & vulneribus syderatione periclitantibus, efficaciter cum polenta inungitur. Præterea infantibus umbilico prociديو laborantibus salubriter apponitur: ac mobiles dentes commanducata stabilit: oris que ac tonsillarum ulcera, & gingiuarum tumores, succo suo opportunè sedat. Leontinus græcus, ex geoponicis unus, scribit folium portulacæ linguæ subditum, his qui siti cruciantur, bibendi desiderium restinguere: & uerrucas multorum dierum illitu tollere: quod non omisit Plinius:

Fluxio biliosa & febris ardens.

Stupor dentium & ignis sacer.

Dysenteria & capitis dolor.

Vulnera & umbilicus prociديو.

Dentes mobiles, tonsillæ & gingiuarum.

Sitis, verrucæ māmæ & podagra.

docens infuper, mammarum & podagræ inflammationes, succo portulacæ cū melle, aut creta cimolia sanari.

Cholera, alui fluxio, uomitus & tormina.

Blitum stomacho inutile esse censetur, uentrem ad eò turbans, ut choleram aliquibus faciat, & alui fluxiones excitet: nec non uomitiones moueat, cum intestinorum torminibus, mota bile & excitata, quod de immodico & assiduo eius usu dictum accipies. Fertur tamen aduersus scorpiones potum è uino prodesse, & clauis pedum efficaciter illini. Hippocrates menstrua co cibo sisti putauit, quæ admodum scribit Plin.

Clauis pedum & menstrua.

Asparagorum cura, auxilia, & secreta.

Caput. V.

Asparagi folium & satio.

Asparagus altilis & satiuus, gaudet solo pingui, humido & subactò. Seritur, ut Didymus tradit in suis Græcis georgicis, uerno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternæue grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu uexari debent anno primo: sola rucatione, herbarumque extirpatione contenta. Sed de asparagorum satioe & generatione consultius fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij,

ac Palladij. Semen, inquit, quantū tres
 digitiprehendere possunt, pingui & ster-
 corata terra, singulis scrobiculis ad lineam
 directis, imprimatur & leuiter obruatur.
 Post quadragesimum diem radiculę sic in-
 ter se implicabūtur, ut in unitatem coisse
 uideantur: spongias prisca olitores nuncu-
 parūt. Si sicca fuerint loca quibus dicta se-
 mina committere satagis, fimo macerata
 imis sulcorum partibus ita erunt disponē-
 da, ac si in alueolis manerent. Contrario
 fiet modo in uliginosis: nā in summo por-
 cę dorso collocanda erunt, ne nimio lædā-
 tur humore: qui suo transitu tantūm riga-
 re debet, & non mora inebriare. Sic con-
 fita semina, anno primo asparagū dabūt:
 quem infringi oportebit. Si enim ab imo
 tentes euellere, tenellis adhuc, inualidīsq;
 existentibus radiculis, tota spōgiola seque-
 tur. Quę per biennium in suo seminario,
 stercore & assidua runcatione nutrienda
 est. Reliquis annis non erit decerpendus
 asparagus, sed radicitūs uellendus: ut suę
 germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita
 fiat, stirpes præfractę, spongiarum oculos
 augebunt, & quasi excecabunt: nec patiē-
 tur asparagum emittere. Illum seruabis de

Vera aspara-
 gorum satio,
 antiquis pro-
 bata.

De locis qui-
 bus commit-
 tenda sunt as-
 paragorū se-
 mina.

Quomodo
 ritē tractari
 debeant aspa-
 ragi.

Quomodo
ferèdi aspa-
ragi per spò-
gias.

quo sumpturus es semina: postcà scopas e-
ius & scorpiones incendes: deinde circa
hyemem spongiis cinerem, ac stercus adii-
cies. quod M. Cato ouillum esse debere
scribit. Est, & alter ferendi modus per spò-
gias quas post biennium in apricum & be-
ne stercoreatum locum transferri cōuenit.
Fiunt sulci pedali mensura inter se distan-
tes, non ampliùs dodrantalis altitudinis:
in quibus spongiolæ ita deprimuntur, ut
facilè superposita terra germinent. Vere
autem priusquam emergere cœperint, bi-
corni ferramento (quod capreolū uocant)
terra commouenda erit, ut stylus faciliùs
emictet, & relaxata humo radix plenioris
fiat crassitudinis. Idem M. Cato sarriri ac
runcari iubet, sed ita ne sarriedo uexentur
radices, aut runcando: alioqui infirmæ
conculcantur. Caterùm, per hyemem te-
neris stramentis asparagorum sylvula o-
perièda erit, ne rigore peruratur. Quæ ue-
re nouo aperietur, & stercore saturabitur,
ac exhilarabitur. Didymus in Græcorum
geponicis tradit, & post illū Plinius, as-
paragos plurimos nasci tuis agrestiuū arie-
tū cornibus, & sulcatim defossis, necnon
crebrò irrigatis. Quod licet Dioscoridi nō

Quomodo
runcandi &
sarrienti a-
sparagi.

Quomodo
absque femi-
ne nascantur
asparagi.

placeat, verissimum nihilominus esse, experiundo fateberis. Non desunt qui longè mirabiliùs tradant, nimirū quòd integra arietum cornua, non contusa, nec in particulas facta, si perforentur & pangantur, asparagos producēt. Quos si tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, ubi fructum legeris, ut idem scribit Didymus, radices quæ summo cespite uagantur, circūfodiens aperies. Sic enim tractata plātula, nihil cūctabitur novos cauliculos & asparagos proferre. Qui aqua & iure pingui leuiter decocti, salēq; & oleo, aut butyro cōsperfi, addito aceti momēto, summa cū uoluptate manducabuntur. Sed hoc loco dissimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem postulant: nam diutius percocti in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus, celerem rei successum demōstrare uolens, dicere solebat, citiùs fieri quàm asparagi coquantur. Ad condituram uenio. Cauliculi sale consperfi & in alueis compositi, biduo sub umbra sinuntur desudare: deinde suo iure proluuntur, modò satis humoris remiserint: si minùs, muria lauantur, & imposito pondere exprimuntur. Postea in uase, aceti partes duas & unā

Quomodo
toto anno e-
dules inue-
niantur aspa-
ragi.

Asparagos
modicā co-
ctionem po-
stulare.

Asparagorū
conditura, &
repositio in
hyemem.

muria continente, demerguntur: indito sceniculi aridi spiffamento, ut & cauliculi deprimi possint, & ius usque in summum fidelia labrum peruenire. Hic non omitam quod Græci herbarum & fruticū germina ante florem erumpentia, asparagos, nomine largè sumpto, nuncuparunt.

Medica.

Alui & coli
inflatio, ad-
hec calculus,
urina & vul-
ua.

Dysuria, de-
res, & pecto-
ris ac spinæ
dolor.

Stranguria,
dysenteria,
renes ac iecur,
& canū
mors.

Vtilissimus stomacho esse traditur asparagi cibus: qui cumino addito, alui inflationes, coliq; discutit. Vrinasciet, & calculos exturbat. Quidam ad vuluæ dolores radicem cū uino dulci propinant. Sunt qui perunctum asparago cum oleo trito, ab apibus pungi posse negent. Radicis decoctum ægrè meientibus prodest, ac dentibus medetur, si qua dolent parte, ore contineatur. Plinius scribit pectoris & spinæ doloribus summè prodesse asparagos: adhæc, Venerem stimulare, & uentrem leniter emollire. Dioscorides ascos coctosue, urinæ stillicidium, difficultatēque ac dysenterias mitigare tradit. Galenus uerò renes ac iecur infarctu liberare, maximè radice & semine. Non desunt qui canes necari scribant hausto asparagi de-

cocto. Quod an uerum sit, nec ne, experientia fidem faciet.

Rutæ cura, auxilia, & secreta.

Cap. VI.

ET si planta hæc ad esculenta olera parum attinere uideatur, scribam nihilominus de illa, uel ob id quòd nulli sint hodie horti tã urbani, quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò uirentem, ac grauiter olentem non agnoscat. Itaque de illius cura & cultu hunc in modum præcipit Columella. Rutam autumnò semine fatam differre oportet Martio mense in apricum, & cinerem aggerare, runcarique donec conualescat, ne herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septentrionali nostræ Galliæ scriptum uoluit. Vt, ut fuerit, fata semel uelata manu runcari debet: quam nisi contexeris, perniciofa nascetur ulcuscula, quemadmodum Plinius adnotauit. si tamen per ignoratiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor incesserit, oleo subinde perunges. Id quod de florète ruta multi intelligendū censent. Loca desiderat altiora, unde humor elabatur, ut tradit Palladius. Cuius semina si ponas

Cura & cultus rutæ hortensis.

Rutæ periculosa runcatio.

Quomodo
ferèda ruta.

Rutę amicif-
simus cinis:
sed ferro tã-
gi non vult.

Ruta men-
struatę mu-
lieris conta-
ctum ualde
refugit.

adhuc clausa folliculis, manu debebis sin-
gulatim affigere: si iam minuta sunt & ex-
clusa, sparsim iactabis, ac rastro obducta
operies. Caules eius qui ex seminibus in-
clusis emergent, fortiores erunt, sed serò
nascentur. Planta hæc humorem odit ac fi-
mum, solo cinere contenta, estq; hyemis
impatiens: quapropter apricis locis & sic-
caneis feri debet, cupitq; per frigora cinc-
re cõtegi, ut naturali eius calore gelicidiis
resistat. Si falsis aquis irroretur, latior pro-
filiet, ut scripsit Theophrastus: sed ferro
tangenda non est, nisi perniciem illi accer-
sere uoles. Seritur non solùm semine, ut
diximus, sed etiã furculo, & seipsa. Nam
incuruato rami eius cacumine, cùm terrã
attigerit, statim radicatur. Tota plãta trã-
lata, plerunque moritur: & ramuli cum a-
liqua parte corticis reuulsi uerno tempore,
pro plantis solent cõsurgere. Annis pluri-
bus frutex iste innoxius perdurat, nisi mu-
lier quæ in mēstruis est, illum contigerit,
aut excoluerit: nam paulatim arefcit, si-
cuti adnotauit Florentinus, rei rusticæ a-
pud Græcos consultissimus, & post illum
Latinæ agriculturæ doctores diligentissi-
mi, Columella, Plinius, & Palladius. Sicut

qui pertusæ fabæ, aut perforato bulbo, eius ramulos pāgunt, atq; ita adobruūt, alieno uigore, succo & odore seruandos ac enutriendos. Alij maledictis inter ferendum prosequuntur, maximè in terra soluti lateris: quod cum Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed meliùs & fertiliùs, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac sub ficu arboris umbra libentiùs acquiescit. Eamque ob rem Theophrastus optimam rutam ac probatissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in symposiacis agnouit, hunc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo nō lōgè recessit Dioscorides, eam cibus commendans, quæ propè arborem ficu crescit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicute succo manus armāt, ne perniciosis ulceribus, ut paulò antè monuimus, ab ea infestetur. Mustela cum serpente dimicatura in murium uenatu, ut idem tradit Plinius,

Ruta in faba aut bulbo feritur, ut graueolentiam deponat.

Vbinam optima nascatur ruta.

Rutæ cum fico summa amicitia.

Rutæ cū cicuta odiū & inimicitia: Adhæc, cum serpente.

Rutam oculis nequaquam nocere.

Quomodo feles ab auariis arceantur.

Quomodo culices & pulices abigantur.

rutam, ceu alexipharmacum quodpiam, prius edit. Ex quo rutam fascinationis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristoteles: falsòq; putauit Pythagoras, oculis nocere, uel ob id quòd scalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa fœliciter utantur, ut docuit Plinius: non omittens, serpentes huius nidore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc postrema sint. Feles ab auariis arceri traduntur, pullis gallinaceorum succo rutæ perfusis: aut illa, ut multis placet, undequaque armatis. Quod facillè experientia, probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, si rutæ uirèti ramo aquam per domum sparseris. quod multi etiam ad pulices detorquent. Sed & illud memorabile est, quod scribit Arnoldus Villanouanus. Ruta, uel chelidonia albo aceto pauco: aut uino, uel rosacea aqua excepta & calefacta, uapidum fumum exhalat, qui si uase uitreo superposito guttatim colligatur, utilis est ad oculorum morbos. Quod sequentibus assuendum erat.

Medica.

Florentinus Græcæ agriculturæ interpres, ut dixi, diligentissimus, tradidit obturatas

obturatas aureis medulla rutæ, aut recenti eius furculo, capitis dolores finire. Ad hæc succo inunctos oculos cum melle Attico, uel lacte mulieris masculum enixæ aut lactatis, caligine & suffusione liberari. Quæ rem etiam præstabit succus solus, tactis oculorum angulis: non solùm hominibus, sed etiã pecudibus ac iumentis. Idem cum uino potus serpentium uenenis resistit, & comitialibus auxiliatur. Quin ruta ipsa cû ficu ad dimidias parteis decocta, hydropicis salubriter exhibetur, ualetq; plurimũ ea decoctio ad pectoris, laterũ ac lumborum dolores: necnon cõtra tussis, ac pulmonũ & iccinoris renũque uitia, & remeantium febrium horrores. Eadem cum uino, hyssopo & aniso cocta, torminibus sedandis, haustu, uel fotu, mirandum in modũ opitulatur, ac naribus indita fluentẽ sanguinẽ sistit, & collutione dẽtibus prodest. Aiunt generationes impediri eius cibo: idcirco mulieres conjugalem sobolem suscipere satagentes, rutam, cane peius & angue uitare debent. Trita folia cum uino, antidoti locum habent: profuntque ad uenenatos morsus omnes, etiam si rabidi canis fuerint: modò cum melle & sale morsui im-

Capitis dolor, caligo & suffusio.

Venena, epilepsia, hydrops.

Dolor pectoris, laterum, lumborum, pulmonum, iccinoris acrenum.

Tormina, fluor sang. & dentes.

Ruta mulieribus ualde fugienda.

Morsus rabidi canis.

ponantur, uel cum aceto & pice decoquantur. Non desunt qui affirmant succo rutæ perunctos, uel rutam ipsam gestâtes, à maleficis animalibus feriri non posse. Quid amplius? Genitale semen tam cibo quam potu sumpta, restinguit, maximè uiris: vuluëque strangulatus aperit, cum melle trita, & toti pubi usque ad anum illita. Quæ res plurimum etiam ualet ad dolores articulares, & cum oleo, ad expellenda uentris animalia. Si cum laurinis foliis coquatur, testium inflammationes apposta mitigat: lichenibusque cum melle & alumine utiliter affricatur. Præterea, cum pipere & nitro uertiligines cãdidas emaculat. Folia per se cibos antecedentia, aut cum arida fico, uel ueteribus iuglandium nucleis, uenenorum uires hebetant, & corpus contra tales iniurias tutissimè muniunt: imò uerò contra pestilentem cõtagionem: si in mediam ficum, rutæ folia quinque, aut septem cum nucce ueteri includantur, & uiuis carbonibus superposita, à ieiuno edantur. Quod Mithridatis est inuentum, ut postea dicemus, mihi & multis fœlici optatòque successu opportunè probatum, & expertum. Theopompus uires nec dis-

Vuluë strangulatus, podagra & lumbrici.

Testium inflammationes, lichenes & uertiligines.

Antidotus cõtra pestem certissima.

similes nec impares rutæ attribuit, quàm citrio, contra toxica : tradens Clearchum Heracleoti tyrannum multos aconito interemisse. Quod dum rescuissent subditi, ante degustatam rutam domo nō egrediebantur: quo præsidio, ceu præsentis alexipharmaco, ab aconiti uirulentia sospites euaserunt. Non desunt qui citrio id ascribant, quemadmodum in eius historia, libro tertio adnotabimus. Sit hoc postremū: Ruta & menta uirides, ex Hippocratis & Galeni sententia, flatus ac Veneris pruritū excitare solent: siccata uerò, uel fricta, & præcipuè semina, eosdem discutere, ac Veneris impetum compescere, feminis que profluuium (quod gonorrhœam nuncupant) sistere.

Mira rutæ efficaciacōtra uenena.

Vis alia uiridis rutæ quā sicca.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. Cap. VII.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: unde apud multos acetosa etiam dici solet. Duorū est generum, maior nimirū & minor. Semen utriusque idem, præterquam quod maius maiori, minus uerò minori inest. Rumex satius Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari solet. Licet mul

Oxalis duplex, & unde dicta.

ANTONII MIZALDI

ta sint lapathorum genera & differētiæ, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam uiuax est oxalis ut semel fata nunquam uitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticās, & folia habens in cacumine acuta, sed minùs quàm oxylapathum. Semen rubrū in mucronem acuminatur, & foliaco uestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis singularem gratiam habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi uiridis acerementum subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi uendicat autoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato representet, acetosam, ut diximus, nuncuparunt: quo per æstatem nihil iucundius, & diuitum ac pauperum mensis frequentius esse consuevit.

Viua oxalis & eius descriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalidis usus & commoditates.

Oxalis omnium mensis familiaris

Spinacea ueteribus incognita.

Spinacea ueteribus incognita fuisse demirandum est: cum & pauperum & diuitum mensas onerent, adè ut etiam uerna ieiunia faturent. Non sum nescius quosdā illa chrysolachanon dixisse: alios seu tlomalachon (quasi dicas maluaceam betam) alios uerò atriplicis Hispaniensis nomine donasse. quàm uerè & rectè, iudicet

eruditi. Spinacea Latinis dicta puto, q̄ tam glabræ & mollis herbę semē in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmodum in recentiorem Græciam uenit. Planta hæc ieiuniis est aptissima: ideóq; per Ichthyophagiam seu quadragesimam frequēs esse solet. Nullum solum respuit, quocunq; loco latissimè proueniēs. Seritur Septēbri mense & Martio: exitque septem diebus à fatu: folio primùm triángulo & molli, mox intubaceo, & plerunq; qua hæret pediculo, laciniato: inertis sapore, exigua radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali & nonnunquam altiore, intus cauo, floribus in uertice rotundis & racematim coëuntibus ac semine spinulis horridulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius genere fœmina quidē floret, sed femine sterilefcit. Olus hoc abiectis radicum capillamētis citra aquam elixari postulat: nam magnam uim humoris inter coquēdum effundit: aspernatúrque ius alienum, proprio contentum: aliter si coquas, natuum & genitalem illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactō lētore post elixationem, quibusdam ligneo gladio, aut aliter, percutitur & subinde uersatur: postea

Spinacea unde nuncupata.

Spinaceorū cura, cultus, fatio & historia.

Spinaceorū preparatio & conditura.

in manuales globos & spherulas herbaceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis in oleo optimo uel butyro frigitur, addito omphacio & piperis tusi momento, ut magis palatum titillet. Sed hic olitorem non coquum agimus.

Medica.

Dysenteria, cœliaca, stomachi fastidium & impetigo.

Pruritus, dentium dolor, strumæ, menstrua, & regius morbus.

Tumores & suppuratio.

DE medicis istorum olerum facultatibus pauca scribã. Oxalidis sementritum, ex aqua aut uino, utiliter bibitur contra dysenterias, & cœliacorũ affectus, ac stomachi fastidia. Radices ex acetato coctæ, aut crudæ illitæ lepras & impetigines sanant: sed antea locus acetato & nitro in Sole est perfricandus. Earundem decoctum pruritus corporis sedat, si eo foueatur aut confricetur corpus in solis balnearum, mulcet insuper dentium dolores cum uino. Nonnulli in strumis amolendis radicem gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ & admotæ, sceminarum profluvia sistunt: & cum uino potæ regio morbo auxiliantur. Quæ omnia efficacius præstare solet oxylapathi radix. Sed illud non prætereundum, quod oxalidis radix cum aqua cocta aut macerata rubelli uini colorem mentiri solet, grata &

salutari febricitatibus impostura. Folia papyro inuoluta, & sub calidis cineribus ut-
cunque cocta, necnon pauco rosaceo trita
& excepta, quosuis tumores ad suppurationem mouere solent.

Spinacea aluum emolliunt & corpus hu-
meant: flatúsque colligunt nisi excremē-
tius humor abiiciatur, & calidis admotis
emendetur. Ab oleribus transeo ad esculē-
tas hortorū radices, & foetus qui intra terrā
aluntur: hinc mihi gradū facturus ad her-
baceos fructus qui extra terram sunt & fo-
uentur.

Alui emolli-
tio & flatus.

Porri cura, auxilia & secreta.

Cap. VIII.

RAdices hortorum esculētas descriptu-
rus porrum imprimis tractabo, quod
feri debet loco læto, & maximè cam-
pestri, ut scripsit Palladius: adhæc area pla-
na, altè pastinata, diu subacta, & ritè ster-
corata. Huius genera duo signauit antiqui-
tas: capitatum, quod in caput, ut cepa, ex-
tuberat: & sectiuum, longum ac rectum:
cui frondens coma solo tenuis amputari so-
let, unde nomen. Postremum qui compa-
rare uolet, post duos menses quàm satū est
illud in sua area secare debet. Durabit au-

Porri satio &
locus.

Genera duo
porrorum.

Sectiuū por-
rum quomo-
do fiat, & ex-
colatur.

rem, Columella autore, diutiùs, multòq;
 melius euadet, si trāsferatur: & quoties se-
 cabitur, aqua iuuctur ac stercore. Verùm
 usus docuit, sicuti ille idem scribit, ut tranſ-
 latum, eodem more quo capitatum, modi-
 cis spatii, hoc est inter quaternos digitos,
 depangatur, & ubi conualuerit, defecetur.
 Rigari autem & stercoreari, ac farriri toties
 debet, quoties demetitur: estque sarculan-
 dus sæpenumerò locus ubi alitur, adhæc
 herbis extricandus. Si capitatum facere uo-
 les, antequam translatum deponas, dili-
 genter tibi erit obseruandum, ut radículas
 omneis amputes, & fibrarum parteis sum-
 mas detondeas: deinde testulas, uel con-
 chas, quasi sedes singulis subiectas, suppo-
 nas, & ita obruas, ut fiant latioris incremē-
 ti capita: quo statu Sotion Græcus rigari
 prohibet. Palladius, ubi porrū digiti cras-
 situdinem est adeptū, præcis foliis à me-
 dia parte, & truncatis radiculis, ne delum-
 batae alant & distrahant, tum demum trās-
 fert, ac fimo liquido oblitū, quaternis uel
 quinis digitis separat: atque ubi radices e-
 gerit, modicè comprehensum, sarculo al-
 leuat: ut suspensum à terra, quod spatij ua-
 cuum subter inuenerit, capitis uastitate co-

Capitatū por-
 rum quomo-
 do fiat.

Modus alter
 ut fiat porrū
 capitatum.

gatur implere. Et ut paucis rem istam concludam, si festiuum uoles habere, spissiùs feres: si capitatum, rariùs: assiduâque farritione exhilarabis, ac liquido stercore futurabis. Fiet autem incrementum multò maius, ut post Columellam scripsit Palladius, imò uerò ante utrunque Græcus Sotion, si raris linteolis, aut detritis panniculis, complura grana immiseris, deinde stercore ac terra obrueris, statimque rigaueris. Totus enim seminum unitus aceruus, in magnum ac prodigiosum porrum euadet. Quod etiam in aliis plantarum seminibus experiri poteris. Res eadem continget, si porraceo capiti semen rapi, absque ferro immittas, & ita pangas: nam sic multùm fertur increfcere, de Græcorum & Palladij sententia. Non defunt, qui dum transferunt, eius capiti, ligneo stylo uel arundine, aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbitæ semen, loco rapi, intrudant. Alij semina quanta capi possunt tribus digitis, fimo oblita & prætenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res superioribus plantæ consentit. Laudat, probatque idem Sotion Græcus, statim atque satû fuerit porrum, puluinos arearum eius, & sulcos pe-

Quomodo
fiat magnum
& prodigio-
sum porrum.

Modi uarij
ut porrû ex-
crefcet in ca-
put.

Porri cultura
ex Sotione
Græco.

dibus proculcari: triduúmque, ac si negligetur, minimè rigari: quarto uerò die, aquæ aspergine iuuari. Nā ita perbellè adolefcere tradit. Cæterùm, si inter ferendū aut plantandum, arenam terræ miscueris, pleniffimum habebis ac uberrimum. Ad dit ille idem Sotion, quòd qui cuminum prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam expirabit: etiam si larga manu porrum manducauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguitur. Hic ex Petro Crescentio non duxi omittēdum, quòd semen porri in uinum proiectum, efficit ne uinum acetescat: imò uerò ut acetum, in uinum redeat, hoc est acorem omnem exuat. Facilis est experientia, quæ his finem faciet, ubi monuero porrum duodeuigesimo die à factu plerunque prodire, & bimatam duntaxat perferre: ab eo tempore, sementescere ac emori.

Medica.

Morsus reptilium, urinae difficultas & sanguinis reiectio.

Sotion, de quo superiùs, in suis Græcæ Agriculturae selectis præceptionib⁹ tradit, porrum tritū & appositū, morsus reptiliū alio quouis pharmaco citiùs, curare: cuiusque semen cum passo potum, urinae difficultati mederi. Ad hæc uetustis sangui-

Porri cōman si odor quomodo uitetur.

Semen porri efficere ne uinum acetescat.

nis reiectionib⁹ opitulari, si drachmis duabus, cum pari baccarum myrti mensura, uel gallæ & thuris farina, opportunè propinetur. Hippocrates absque ulla mistura dari iubet: usumque porrorum nimium & continuum prohibet: quòd oculorum aciem hebetet, ac stomachum malè habeat.

Qui innocentior erit, si tantisper incoquatur porrum, dum in tabem ferè soluatur: sic enim creditur non minus alere quàm carnes. Crudorum succus Plinio inter deleteria recensetur. Nam fama est, Melam equestris ordinis reum ex procuratione à Tiberio principe accersitum, in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto, confestim expirasse sine cruciatu. Sed hæc erant potiùs tacenda, quàm docenda. Redeo itaque ad præsidia. Porrum ex melle tritum ulcera purgat: & eius succus cum lacte muliebri haustus, profluuia ex abortu sedat: nec non aceto exceptus, stillantem è naribus sanguinem compescit, si adiecto thuris polline, iniiciatur. Quin & thoracis uitia omnia, cum melle datus expedit. Hic non omittere ex Galeno, quòd porrum acrimoniam deponere fertur ac minùs inflare, si

Quomodo
usus porrorum
innocentissimi
fiat.

Succus porri
inter deleteria
numerandus.

Ulceras, profluuia ex abortu, sanguis è naribus, & thoracis uitia.

Fluor alui &
uocis graui-
tas.

Neronem uo-
cis gratia por-
rum ex oleo
manducare
solutum.

Lotij difficul-
tas.

bis permutata aqua, decoquatur, deinde frigida perfundatur: quo modo fluentem aluum sistere fertur, & grauem uocem explicare: lentore suo faucium asperitatem delinendo. Vnde & perdices (si Aristoteli credimus) porro uescuntur, canore uocis gratia. Ex quo minus mirum esse debet, à Nerone mansum fuisse porrum ex oleo, statim omnium mensium diebus, ad conciliandam uocis præstantiam, dum certaret pro eâ cum Phonsco. Quo tempore, nihil aliud, ac ne panem quidem, sumebat, quemadmodum scribit Plinius, qui de sectiuo porro id intelligendum censet. Cui ille idem princeps Nero, auctoritatem dedit. Tacendum non arbitror, quòd porri semen contusum, & ex passio, aut uino albo generoso bibitum, lotij difficultates soluit, ac urinarios meatus aperit.

Allij cura, auxilia, & secreta.

Cap. IX.

Terra fouen-
dis allis ac-
comoda, co-
rûdêq; satio.

Allium inter ruris pulmentaria celebratum, terra gaudet maximè alba, fossa & subacta sine stercore. Cuius coherentium spicarum diuortia, liratum feri debent, arearum puluinis impacta, quo

minùs aquis infestentur. Liras autem similes porcis facies, quas in agris rustici concinnant, ut uitent uliginem: sed multo minores esse debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio distantes, non altè depangentur, nec castellatim, ut multi faciunt, grumulis imponentur. Qui cum ternas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debēt: nam grandescunt, quo sæpius id factum fuerit, maiùsque incrementum accipiunt. Plinius semine etiam prouenire scribit, sed tardè. Primo enim anno porri crassitudine caput efficitur: sequēti diuiditur: tertio cōsummatum: pulchriùsque tale existimant quidam. Si uastum & capitatum facere uoles, antequam ullum emittat cauliculum, uiridem omnem eius comam intorquebis, ac humi prosternes. Palladius, scapū, ubi prodire cœperit, in terram depressum obruit: atque ita cauet ne in frōdem luxuriet: deinde proculcat, ut succus ad spicas reuertatur, & uastum caput faciat. Quod unum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in rusticis Græcorum obseruationibus, adhęc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd si allia terrę committantur & ex eadem eruantur, Luna sub horizonte latente, uirus o-

Quando sarricidum allii

Semine allia tardè prouenire.

Quomodo fiat uastū & capitatū allium.

Quomodo allia uirus odoris deponat.

doris exuent, & mandentium halitum nullo modo uitiabunt. Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradēs allia in eam rem feri debere, cùm Luna sub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si in plantando oliuarum nuclei illis commisceantur & conserantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ tradantur: uel in pangendo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotâte Ruellio, uel potiùs Sotion, ut meus habet Græcus codex, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ radicem in prunis tostam supermanducasse, satis superque esse putant: eo siquidem remedio uirus mētiri & tegi, Menander è Græcis apud Plinium pollicetur. Nostrates apio uiridi fastidium illud depouunt. Antiquorum plerique promittunt allia diutissimè duratura, & usui meliora futura, si uel paleis condantur, aut fumo suspenfa exponantur. Sunt qui illorum capita aqua salsa tepida paulisper intingant, ficcent, & ita recondāt. Sed hoc & illo modo, in satù plerunque sterilia euadūt. Aliis satis est super prunas sicasse, ne germinēt.

Quomodo
dulcescant
allia.

Quomodo
tædium à māducatis alliis
conciliatum
citò aboleatur.

Quomodo
allia diutissimè
seruētur.

Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris foeditatē coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Nec omittit præsumenda esse album elleborum effossuris, nisi periclitari uelint. Est allium syluestre, quod ophioscorodon Græci nuncupant, in aruis sponte nascens, quo pecudum lac quæ comam eius depastæ fuerint, allia subolet. Quid, inquã, lac? imò uerò casei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam præ se ferunt: rura allium agreste & serpentinum uocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbitatem alitum semina depascentium, tutò proiici libro superiore admonuimus, scribentes à Plinio album appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd mustelæ & sciuri tentato allio dentibus, uix audent in posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, suo tempore inuentum fuisse rusticum ore aperto in agris per menses & scenifecia dormientem: qui cum serpentem per hiantes fauces imprudenter admisisset, sese statim commanducatis al-

Allia saporis
austerioris.

Lac allia re-
dolens cum
suis caseis.

Mirabilis hi-
storia & sum-
mè notanda.

liis, ceu præsentis amuleto, curauit. Virus tamen ac mortem, uxori (res mira) in coitu stillauit ac transfudit. Sed hoc etiam in alio memorabile est, quòd si cum falsugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta, his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi silentio dissimulanda non est celebris illa magnetis & allij discordia, quam Græci antipathian nuncupant, sicuti alibi docuimus, ostendimúsque tantùm inter has res surdas & sensu carentes odium inesse, ut magnes ferrum à se abigat, nedùm alliciat, si allio confricetur: què admodum Plutarchus adnotauit, & post illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cum sæpenumerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, ut facilè crediderim uiros illos eximios, & in primis Ptolemæum, nequaquam de cõmuni opinione id dixisse, quin potius de suo Aegyptiaco allio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruùm esse scripsit, adhæc dulci, singulariq; capite ad purpuram uergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonijs Biturix, amicus noster, qui rerum experi-

Allij cū magnetete celebris discordia.

Summè notanda & animaduertenda.

menta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum erit: Allia arborum ramis suspensa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas, longè arcent, ut in Græcorū georgicis adnotauit Democritus.

Vt aues arcentur ab arboribus.

Medica.

NON temerè mihi scripsisse uidetur Plinius, allium ad multa medicamenta, ruris præcipuè, utile esse: ex quo à nonnullis theriace rusticorum appositissimè nuncupatur. Græcorum geoponici tradunt, & ex his Sotion ubique magnis ac celebris, quòd allia in cibo sumpta, uel è regione uentriculi appensa, lumbricos expellunt: & in cataplasmate, morsis à uipera, aut rabioso cane, mirū in modum auxiliantur. Vsta & melle subacta, suggillata delent, ac liuentia ad colorè pulchrè reducunt. Vrinas mouent, uitiisque renum pugnare creduntur: & dentiū dolores, ore contenta, sedare, maximè à causa frigida. Si quis illa præsumpserit, à serpentum, reptiliūque uenenis illæsus manebit. Eadè percussos, trita & imposita sanant. Est & illud in iis memorabile, ut scripsit Serapio, quòd licet sanam oculorum aciem lædant,

Allium rusti-
corum the-
riaca.

Lumbrici, ui-
peræ morsus,
& rabiosi ca-
nis.

Vrinæ, renes,
dentiū dor-
lor, uenena,
& oculi.

Ictigo, lichē,
tussis uetus,
uenenum &
coctio depra-
uata.

Morbus re-
gius, phrene-
sis & hydrops

Dentiū do-
lor, prurigo,
tenesmus &
quartana.

Pituita galli-
narum & iu-
mentorum
urina.

nihilominus eandem humiditate hebetem
refocillant. Cum oleo & sale popularū eru-
ptionibus medentur, & lentigines ac liche-
nas emaculant. Vetustæ tussi tam cruda,
quàm cocta succurrunt: sed cocta crudis u-
tiliora sunt; & elixa tostis, ac ita uoci plus
conferunt. Eadem qui pręgustauerit, si ue-
nenum hauriat, nihil incommodabit.
Addo quòd qui coctionis munia obire nò
possunt, magnas utilitates ab allio perci-
pient. Praxagoras aduersus morbū regium
uino miscet: Hippocrates suffitu secundos
partus euocari existimat: & Diocles phre-
neticos si elixum fuerit, ac hydropicos cum
centaurio, aut in duplici fico, ad euacuan-
dam aluum summè iuuari: quod certius
præstare aiunt uiride allium, in mero cum
coriandro tritum ac epotum. Sunt qui den-
tium dolores cōsopiant tribus alliaceis bul-
bulis in aceto tritis, & in dentium caua im-
missis. Alij, sola aqua decoctionis eorum
os colluūt. Prurigines ex aceto & nitro tol-
lunt, ac tenesmo in pulte medentur. Quar-
tanas bulbulus unus cum laserpitij obolo
potus excutit. Idem in cibo mistus & com-
minutus, aduersus pituitam gallinarum, ac
gallinaceorum ualdè prodest. Et si eo trito

imentorum natura tangatur, urinam impeditam reddere, & nullo modo torqueri aiunt. Porrò, Galenus tradit allia bis, tēre cocta & elixa, acrimoniam deponere: sed alimentum corpori paucissimum dare, quod ante elixationem omnino negabant. Abstinentum tamen præcepit non solum ab assiduo illorū usu, sed acrium omnium: his potissimum qui natura fuerint biliosi. Solis enim qui succum crudum & crassum aut lentum aceruarint, accommoda sunt allia, parçè & opportunè sumpta.

Acriabiliosis non conuenire, pituitosis contra.

Ceparum cura, auxilia, & secreta.

Caput. X.

Cepas corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo est qui ignoret. Veteres rustici, ut testatur Columella, vniones nūcuparunt: quia uno & singulari constant capite, multis, ut allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud nostrates Gallos, uelut triuiale hætenus usurpatur. Terram desiderant pinguem, ut scribit Palladius, uehementer subactam, irriguā & stercoreatam, necnon rubrā, ut Sotioni Græco geoponicò placet. Quæ priº proscin-

Cepæ curæ vniones uocentur.

Quæ terra siccis cepis accommoda.

di debet, ut hyemis frigoribus & gelicidiis putrescat, sicuti tradit Columella: deinde stercorari, & mox bidētibus æqualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo facto, Martio mense, placido & sereno die, austro uel euro flante, semina ritè spargentur: satureia illis intermissa, ut vult Plinius, quoniam sic melius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum qui cepas plantaturus est, caudas & extremitates, fibrâsq; omneis, & comam omnem auferre debere, ut magnæ & capitatae euadant. Alij folia tantùm radice tenus uellunt: nam ita succum ad inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & runcari ac sarculari, si non sæpius, saltem quater, ut tradit Plinius. Qui etiam præcipit ter solum fodi debere, antequam serantur. Si Luna minuente seres, tenues & acriores habebis: si crescente, robustas & saporis humecti, domito acremento. Ceterùm, illud nec ignorandum, nec prætereundum censeo, quòd in omni ceparũ genere, oblonga acrior esse solet quàm rotunda: & rufa, quàm candida: adhæc sicca, quàm uiridis, & cruda quàm cocta: nec non recens,

Quo tempore, & quomodo feri debeant cepæ.

Quomodo magnæ & capitatae euadant cepæ.

Quomodo tenuis & acrior fiat cepa, & contra.

quàm sale condita, aut elixa. Longè autem maiores habebis, si cum translationi locus est, deponantur in terra uiginti diebus antè subacta, & tantisper resiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex sententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, si detractis tunicis, nuda ceparum capita terra committantur. Sunt qui assirment illarum semina ab auib⁹ nequaquam attingi: ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegisse uideatur: nam anetho id ascribit, & non cepis. Quarum semina, si ritè uoles excipere, & opportunè legere, cùm uirètes illæ caulem agere cœperint, humilibus canteriolis, ut docet Columella, stylorū rigorem conseruabis: scapósque leuibus adminiculis in modum iugarum uitium præfulcies: alioquin thalli uentis agitati prosternentur: deturbatísque scaporum cacuminibus, totū semen excutietur. Quod non antè legendū est, quàm nigrum colorem præ se ferat: sicuti post Græcos, & Columellam tradidit Palladius. Incorruptæ autem diu uigebūt cepæ, ut adnotauit idem Sotion, si in calidā aquā, uel, ut Plinio placet, salsam & tepidā immergātur, deinde insolentur donec pe-

Quomodo maxima & amplissima fiat cepa.

Semina ceparum ab auib⁹ nō attingi: & quando legēda sint.

Quomodo incorruptæ feruentur cepæ.

nitus siccescant, hordeaceisq; paleis recondantur, ac ita reponantur, ut nulla ex parte sese contingant. Nostrates fumo & foculo expositas suspendunt, ac idem assequuntur. Quod prisca, ut multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentosam magnitudinem in caput extuberare uoles, semen illarum seminibus cucurbitæ includes, & cum fimo optimo, terræ diligenter subactæ committes. In eandem magnitudinem etiam luxuriabunt, si effossa in circuitu terra, illorum capitula, attollendo, crexeris: ita tamen ne eradicentur, ut in porro scriptimus. Idem etiam obtinebis, si caput cepæ perforaueris, & in illud cucurbitulæ semen immiseris, ac terræ utrunque remiseris. Sed hoc loco non putauī omittendum, quòd si ceparum semina opportunè seminaueris, in caput quidem crescent, sed minus seminis reddent. Si uerò capitula seueris, inarescent cepeta, uel ut aliis placet, capitula, & in caulem rotundabuntur. His addo, quòd solo erutæ & humi iacentes cepæ, aut laquearibus appensæ, diutius in aëre uiuunt: imò uerò, si Aristoteli credimus, solstitio, ut pulegium, & alia pleraque, ibidem florent: quasi ancipitis sint uitæ, modò ex

Quomodo
ceparum ca-
put in portē-
tosam magni-
tudinem ex-
tuberet.

Cepas diu in
aere uiuere,
& ibidē quā-
doq; florere.

terra, modò ex aëre nutrimentũ capeffentes. Sed facilè extra terram germinant, & humoris illectu gestiunt: uerũm aëto coliculo flaccescunt. Quibus Plinius nuces aduerfari & cepaceũ saporem lenire scripsit. Audio multos iuxta coronarias herbas, cepas & allia ferere, ad excitandam, conciliandamque odoris suauitatem: idque ex Plinij & ueterum consilio non usquequaq; aspernando. Verum enim uero, hoc loco ualdè admirandum occurrit, quòd cepa sola olerũ omnium, ut tradit Plutarchus, Lunæ damna non sentit: habetque augendi & minuendi uires illi contrarias. Nam reuifcitur & regerminat decedente ac senescente Luna: inarescit uerò ac marcescit eadem adolescente. Ex quo Pelusiotæ Aegyptij sacerdotes cepas religiosè cibus abdicabant. Cùm ergo fruges, herbæ, arbores, & animalia syderis huius damna & incrementa sentiant, sola cepa uicissitudines nouit aduerfas. Huius condituram ad hyemem sic parabat Columella. Cepam, uel ascaloniã (quibus communia sunt omnia) quæ non fructificauit, nec soboles habuit adhærentes, eligebat, & in sole prius siccata, deinde in umbra refrigeratã, substrato thy-

Nuces aduerfari cepis, & cur iuxta coronarias herbas ferantur.

Cepa olerum sola, Lunæ uicissitudines nouit aduerfas.

Ceparum cõditura ad hyemem.

mo uel cunila, in fidelia componebat: & infuso iure, quod erat aceti partium trium, & unius muriæ, fasciculum cunilæ superponebat, ita ut cepa deprimeretur. Quæ cū ius ebiberat, simili mistura uas replebat, & loco idoneo, usui seruandum reponebat. Hoc, licet puerile, nō omittam, quia à Cardano uiro docto adnotatum. Literæ succo ceparum deductæ & formatæ planè inuisibiles sunt: quæ tum demū se prodent, cū papyrus aut res alia inscripta, excalfacta fuerit.

Medica.

Cepa uisu bona, & corpore mala.

ET si Hippocrates noster cepam aspectu magis quàm esu commēdauerit, uisu bonam esse dicēs, & corpore malam, quòd sit calida & æstuosa, nihilominus de eius medicis facultatibus hīc paucis agere decreui: & bona fide proferre quæ apud Græcos & Latinos cū geoponicos tū medicos, experimentorum professores diligentissimos, reperi. Sotion Græcus agricola & medicus, autor est, quòd si quis teneriorem cepam cum melle ieiunus quotidie māducauerit, firmitatē ualetudinis custodiet. Tradit insuper ulcera ad sanitatē

Ulcera, uirili

perducere: adhæc uirilignes in Sole perfri-
ctas emaculare: & purulētis auribus è suc-
co prodesse. Eadem anginis illita auxilia-
tur: adhæc tussi sub cineribus cocta & ex o-
leo manducata. Sunt qui adfirmēt uirides
cepas ex aceto perlitas canis morsum post
diem tertium soluere: necnō in foculo to-
stas, & cum hordeacea farina impositas, e-
piphoris genitaliūmque ulceribus auxilia-
ri: succum prætereà cum lacte muliebri in-
stillatum, aurium grauitatem ac sonitum
emendare. Quem etiam multi ex aqua bi-
bendum dederunt repentè obmutescenti-
bus: exhibueruntque cepas ipsas dysente-
ricis uescendas: quæ lumborum doloribus
etiam mirificè profunt: sicuti succus illarū
cum succo fœniculi incipientibus aqua in-
tercutanea laborare. Qui unus cum ruta
& melle lethargicos excitauit, & cum pas-
sis uuis uel fico tubercula maturauit & cō-
festim aperuit. Addo ex Galenō quod cūm
bis elixa fuerit cepa acrimoniam deponit,
perinde atque allium & porrum, sicuti an-
teà diximus: sed uireis imbecilliores ha-
bet, succi prauitatem ampliùs nec retinens
nec agnoscens.

gines, puru-
lentæ aures,
angina ac tuf-
fis.

Canis mor-
sus, epipho-
ra, genitaliū
ulcera, & au-
riū grauitas.

Dysenteria,
lumborū do-
lor, hydrops,
lethargus &
tubercula.

Cocta cepa
acrimoniam
deponit.

Radiciſeu raphani cura, auxilia & ſecreta. Cap. XI.

Raphanū lapſam appetē-
tiam erigere,
& eius uſus.
Raphani cul-
tus & terra.

Quomodo
& quando ſe-
ri debeat ra-
phanus.

Raphani Gal-
lica nomina.

SAtius raphanus, altiliſue radix no-
tior eſt quàm ut hīc à me explicari de-
beat: Nam plerique omnes cūm diui-
tes, tum pauperes, urbani & agreſtes, dum
cibi faſtidio urgentur, edendi appetentiam
ea radice excitant, illam in taleolas uel or-
biculos digerentes, & aqua ac ſale imbuē-
tes. Cuius talis debet eſſe cura, Columella
autore, ut terra ſtercorata & ſubacta eius
ſemen obruatur: atque ubi incrementum
aliquod radix admiferit, ſubinde exagger-
renda eſt terra. Nam ſi nudetur, ac Soli &
aëri exponatur radix, dura fiet & fungoſa
ut tradit Plinius, qui terram ſolutā & hu-
midam illi præſcribit. Palladius tophum
ac glaream reformidare dicit, & cœli ſta-
tu nebuloſo gaudere: prætereà quòd ſeri
debet ſpatiis grandibus & altè foſſis poſt
nouam pluuiam: niſi fortè humidus ac
rigationi aptus fuerit locus. Quod fatum
eſt, ſtatim debet operiri leui ſarculo, nec
eſt ingerendum aut iniiciendum latamen
(quanquam aliter Columella) ſed paleæ
ut poſteà dicemus. Vulgus Gallicum Ra-
uen & reſorum aut raphum nuncupare

folet. Sc̄uiente hyeme rarior est apud nos huius cultura : nam frigorum est impatiē-
tissimus raphanus , qui uiolatus gelicidiis
aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen
frigore adeò gaudere scribit, ut quandoq;
uisus sit in Germania raphanus qui infan-
tium puerorū magnitudinem æquauerit.
Aristomachus hyeme folia detrahi iu-
bet: eaque ne lacunæ stagnet accumula-
re: nam ita in æstatem grandescet radix.
Ut ut fuerit, certum est frigoribus crescere
ac dulcescere, uti rapa, si quidem durare
possit: frigus enim incrementum in radices
non folia cōuertit : etsi illas tum lignesce-
re apud multos, Theophrastus prodit. Ra-
dix eadem iucundior esse solet, ac palato
gratior detractis foliis antè quàm decaule-
scat planta, ut Plinius adnotauit. Folium
autem quò leuius erit, eo suauiore & mi-
tiorẽ præbebit radicem: quæ sulfugine a-
maritudinem, si quæ insit, prorsus exuet.
Ex quo falsis ali scripsit Plin. talibusque a-
quis irrigari præcepit. Aegyptij nitro con-
spargunt ut sit suauitate commendabilior
radix: quæ cortice & cartilagine constat:
adhæc sapore in multis acuto, sed tamen
grato: cuius pars cū extra terram emer-

Frigoris im-
patientissim⁹
raphanus.

Frigore ra-
phanum duri-
cescere.

Raphanum
falsis aquis
gaudere, & il-
lis amaritu-
dinẽ exuere.

fit, dura fit, ut diximus, & fungosa nisi circumobruatur. Fœminini generis esse existimantur raphani qui minus sunt acres, & folia habent leuïora ac iucundè uirentia, ut scripsit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini cõsilio, semina mulso, uel passarum uuarum succo, aut saccharata aqua biduò præmacerare debes, & siccata terræ committere. Si maiores fieri peroptas, sublatis foliis omnibus solo caule tenui dimisso, terra sæpè operies, ut idē admonet Palladius. Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo adaçto fiat cauernula quæ palea insternatur sex digitorum altitudine, deinde semen raphani fimo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad scrobis magnitudinem excrescet. Verum enim uerò quia ab agrestibus pulicibus infestantur plurimùm raphani, ne illis nocent remedium est, autore Theophrasto, eruum interferere. Ne uerò nascatur nulla suo sæculo reperta fuisse auxilia arbitrat: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Cæterùm hîc prætereundū non est, quòd raphanis amaritudo inest pro corticis crassitudine, ut tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere scribit, quòd illos at-

Quomodo
fiat dulces raphani.

Quomodo
fiat maiores raphani.

Raphanū ab
agrestib⁹ pulicibus infestari cū apto remedio.

Raphanū de
tibus nocere,

terant. Sed hoc loco in mentem mihi uenit secretum multo argento cœnopolis comparandum, quod gratis libenter illis impertiam. Si dissectum in particulas raphanum dolio uini immergas, fœtorẽ omnem ac graueolentiam (si quę insit) adhęc aco-rem in se recipiet ac contrahet. Qui ne ibi tabescat & uitium trahat, cõfestim eximẽdus est: & si opus fuerit, recens iniiciẽdus.

& corrupta
uina emen-
dare.

Pulchra &
notata digna

Quod monuisse, multis profuturum mihi polliceor: tametsi ad uinorum Enchiridiõ & secreta transferri poterat. est sanè secretũ hoc & miraculum summè admirabile, cùm raphano pernicialia sint cum uitibus odia à Plinio, Galeno, & Palladio diligenter adnotata. Quæ adeò infensa esse tradũt, ut in brasicâ ostendimus, quòd si iuxta serantur, ad sensum diffugere uideãtur, occulta nescio qua naturarũ discordia: imò uerò si permutatis serobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Androcides medicinam cõtra ebrietatem esse dixit raphanũ & brasicam: quam uetus Græcia apertè cum raphano cõfudit, sicuti in historia brasicæ ostendimus. Vnde mirum esse non debet, si communia habeant multa. Fuit sanè apud priscos in tãto hono-

Raphano esse
odiu pern-
ciale cum ui-
te.

Raphanũ in
summo ho-

nore fuisse a-
pud priscos.

Raphanum
ebora polire,
& falem eli-
quare.

Acetum ra-
phanatū ne-
phreticis cal-
culosis sum-
mè utile.

re raphanus, ut Moschion Græcus de eius
laudibus unum scripserit uolumen. In quo
illum cæteris cibus in Græcia usque adeo
prælatum fuisse tradit, ut Delphis in tēplo
Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argen-
to, & rapum ex plumbo. Sed ne, obsecro,
omittamus quòd ebora perbellè expolire
fertur, & salis cumulos in aquam falsugini-
nem transmutare & redigere, si illis conse-
peliatur. Festinās ad finem penè omiseram
(quòd initio dictum oportuerat) raphanū
transplantatione acrimoniam deponere,
& summam gratiam in cortice habere, mo-
dò recens fuerit & non inueteratus: idcirco
multi exemplo parum imitabili, illum te-
merè à corpore exuunt ac deradunt. Et ne
quid dissimulem quod uel legerim, uel au-
diuerim, uel obseruauerim, ex raphano a-
cetum fieri posse, autor est Petrus Crescen-
tius in suo de Agricultura opere. Radices
raphani, inquit, siccato & in puluerem re-
digito, deinde in uas quod uinum habeat
infundito, misceto, ac dies aliquot quiesce-
re finito, & acetum tibi comparabis rapha-
natum ad renum calculos atterēdos & de-
turbandos, aliāque multa, summoperè u-
tile.

Medica.

Florentinus Græcus in suis de Agricul-
tura commentariis scribit raphanum
pituitosis ualde cōmodare, & nephre-
ticis calculo uexatis appositè mederi : ma-
ximè si quis partem illius externam cum
uino albo & aqua coctā, uel tusam necnon
percolatam, ieiunus diluculo hauriat, &
dies aliquot id facere perseueret. Vacuo
stomacho exhibetur ut meatum uomitio-
nibus præparet ex aqua tepida: in quā rem
medici potiùs semine utūtur quàm carne.
Si cum oleo manducetur, eructationes de
uentriculo, quas solet, ciere non potest: nā
cas exhalare non sinit oleum. Succus ex
passo potus regium morbum curat, & cum
melle potus tusses sanat. Quæ res etiā sus-
piriosis & anhelosis medetur. Radix tota
uenenis usqueadeò aduersatur, ut præsu-
mentibus ieiunis non sint nocitura. Et qui
eius succo infectas habuerit manus, ut li-
bro primo adnotauimus, serpētes impunè
tractabit. Addo, quòd scorpionibus impo-
situs raphanus illos confestim emori cogit.
Sed illud de multis uidetur memorabile,
quòd qui raphanū prægustauerit, si à scor-
pione feriat, citra uitæ aleam ad integrā

Pituitosi, ne-
phretici, &
calculosi.

Vomitiones
& ructus.

Icterus, tuf-
sis, asthma &
uenenum.

Scorpius, ui-
bices, cicatri-
ces, lérigines
alopecia &
quartana.

ualetudinem redigetur: & si quis à tormē-
tis plagas ac uibices accepit, trito & impo-
to raphano emendabit. Reducit etiam ci-
catrices ac liuores ad colorem, lentiginēsq;
in facie delet, ac quartanarios liberat si cō-
tinuo usu uentriculus in uomitiones effun-
datur. Puerperis ac nutricibus ad lactis co-
piam augendam efficaciter exhibetur: &
ructus primo cibo sumptus laxat, urināsq;
exhaurit. Haftenus meliori ex parte Flo-
rētinus inter Græcos geponicos admira-
bilis. Hippocrates, ut medica rusticis con-
iungam, capillos mulierum defluos rapha-
nis fricari iubet: ac super umbilicum poni
contra vuluæ cruciatus. Praxagoras iliofis
dandos cēset: & Plistonichus colicis. Cum
melle non solūm menseis euocant, sed &
intestinorum animalia detrahunt: opirtu-
lantur etiam anginis cum aceto mulso gar-
gatisati, ut uerbo utar medico. Sed in his
Galenum audiendum esse quis dubitat?
Radix raphani (inquit) ex iis est quibus
assiduè uescimur: est que obsonium magis
quàm alimentum, de raphano haftenus.

Lac, ructus
& urina.

Capilli, vul-
na, iliofi, coli-
ci, menstrua,
lumbrici &
angina.

Cucurbitarum cura, auxilia, &
secreta. Cap. XII.

DE internis fœtibus terræ hortēsis hæc tenus sit scriptum: nunc demum agendum de his qui extra terram sunt, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitæ primas sibi uendicāt, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non uidet aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, uel in orbē intumescere. Priores suum nomen retinent, postremæ citruli aut turcicæ dici solent: erumpuntq; omnes plurimum post sextum septimum uel diem à fatu: reptantibus flagellis & capreolis dum adoleſcūt, ceu cirrhis quibusdam & capillamentis, altēque scandunt, natura sublimitatis auida: sed absq; admniculis stare nequeunt, leui umbra camerarum, testudines ac pergulas opacantes, dependente à tenui pediculo fructu ponderis plerunq; enormis. Amant solū pingue, humidū, stercoreatū & solutū, ut scribit Palladius. Quibus si copia aquæ adfuerit, minorē curam desiderāt: nā humore plurimū iuuantur: licet reperiantur, quæ sine multa rigatione conualescāt, & hinc iucundioris gustus fructum præbeant. Si sicco fuerint commissæ solo, fiētilia aquæ plena iuxta ponē-

Cucurbitarū
differentiæ &
natura.

Cucurbitæ
sublimitatis
auidæ

Quænam terra
cucurbitis a-
pra, & quod
humore iu-
uentur.

da erunt: inditis fasciis, quæ perpetim humorem stillent. Quod auxilium maximè proderit per æstus & squallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibus gratiores esse solèt, & esculentæ merci, cucurbitarió ue foro aptiores. Quas si tibi cõparare uoles, ex Columellæ, Plinij & Palladij cõsilio, hac uia procedes. Semina de collo cucurbitæ sumpta, recto cacumine seres, stercorabis ac rigabis. Si uastioris incrementi optas, de medio uentre extractum semen, inuerso cacumine telluri depone. Tales, ubi inaruerint, eorum uices supplebunt ad uina, olea aut grana condenda: quòd aluo capaciore plus cæteris intumeât. Quare peregrè proficiscētes, illis carne prius exinanitis, urceorum loco uti solèt: uinum & aquam infundentes, quibus se ab excruciante siti, & itineris molestia, opportunè uindicent, collapsæque fatigatione uires actutum reparent. Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina quæ in fundo latitant, inuersis cacuminibus terræ mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, curabis origani ramulos iuxta pãgendo. Nam uel insidentes encebunt, uel novos creati non patientur, si-

Quomodo
fiant longæ
cucurbitæ:
adhæc uastæ
& crassæ.

Cadi uiatorij
ex cucurbitis.

Quomodo
latæ & amplæ
fiant cucurbitæ:
& à pulicibus liberentur.

cuti Græca Quintilliorum testantur georgica. Ex quibus etiam quæ sequuntur tibi libenter deprompsimus. Nascetur absque ullo semine cucurbita, uti etiam cucumis, si spargendum semen, triduum antè, sesamino oleo, uel sabino, ut legit Palladius, maceretur: aut herbæ succo imbuatur, quæ eulex vulgo, & culix Plinio, Græcis uerò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, si uitium more, sarmētum primum aut uirgultum ita defodiatur, ut solum eius caput exertum promineat: quod ubi adoleuerit, repetendum erit, & tertio, si opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, ut quæ adnascantur propages, super terram extantes resercentur: seruato duntaxat eo sarmento & uirgultò quod postremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus absque intestinis seminibus creabunt, solis cartilaginibus contentæ. Quòd si & huius, & illius, præmaturus ac præcocus fructus habere uoles, ex eorundem Quintilliorum doctrina, ineunte uere terram cribro excretâ, fistilibus aut cophinis inutilibus impones, mistoquæ stercore, modicum præbebis humorem: deinde calidis diebus & insolatis,

Quomodo nascatur cucurbita absque ullo semine, & item cucumis.

Quomodo fiat præcocus cucurbita, & item cucumis.

Artificioſa
inuentio.

Quomodo
formæ uarię
& caracte-
res cucurbitę
aut cucume-
ri imprimā-
tur.

uel imbrem leuē ſpargentibus, ſub dio
ſtatues, & Solis occaſu ad tectum referes:
idque tandiu facies (ſubinde aqua irrigās)
dū frigora, tempeſtates & gelicidia diſcu-
tientur. Poſteā cū primū oportunitas
uocabit, totos cophinos & fictilia labro te-
nus in terram ſubaſtam & excultā demit-
tes, ac reliquam diligentiam impendes: &
ita cucurbitę ac cucumeris præcocem fru-
ctū habebis. Res eadem facilius & minore
cū temporis, tum laboris impendio fiet,
ſi luxuriātes cucurbitarū, uel cucumerum
uiticulas putaueris: nam ſic foetus ſuos ce-
lerius edent. Si formas uarias & caracte-
res diuerſos in cucurbita, uel cucumere re-
preſentari deſideras, florem uel primum
utriuſque rudimētum, uti erit in ſua uite,
in effigiato, ut uoles, intus fictili aut con-
ceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam
qualem vultum impreſſa figura præſtabit,
talem cucurbita, uel cucumis præferet.
Tam enim nouæ formæ utrunque eſt au-
dum, ut uas cui indideris, æmula facie
imaginem repreſentet: quemadmodum
in Quintilliorum georgicis adnotatum re-
peri. Quod Gargilio Martiali cur aſcribat
Palladius, non uideo. Itaque qua cogetur

forma cucurbita, eadem crescet: plerunque sub draconis intorti imagine, ut tradit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri cōtendis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum uiticularum capitibus fistulæ aut arūdinī inferere, cui prius omnes nodos perforaueris: ibi in prodigiosam lōgitudinem procedere animaduertes. Nam quòd latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine penfabitur: adeò ut libertate pensili concessa, Plinio uisa sit cucurbita nouem pedum lōgitudinem coæquasse. Nec ignorandum quòd quæ postea nascentur ex istarum semine, longitudinem eandem absque ullo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens uasculum, a: quam quinque uel sex digitorū interuallo, pendentibus cucurbitis subieceris. Nam ante posterum diem ad aquam, ueluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis uerò sua aqua uasis, decuruabuntur, ac inflectentur: usque adeò humore gaudent, & siccitates refugiunt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam infensè oderūt, ut scribit Plinius, quòd si loco aquæ illis subiiciatur, aut ap-

Quomodo
fiant lōgæ &
angustæ cu-
curbitæ.

Cucurbita lō
ga pedes no-
uem.

Modus alius
comparandi
longas & an-
gustas cucur-
bitas.

Oleū cucur-
bitis summè
inimicum.

ponatur, in contrariam partem uergant. Si minus id possunt, sese intorquent, & uelut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte una deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum admonet, ne ad cucurbitarium, cucumerariumue, mulier accedat, uel quam minimè admittatur: nam contactu eius læguescunt uirentium incremèta. Quæ si in menstruis fuerit, uisu quoque suo tenellos fetus necabit: aut insuaues, uel tabidos reddet. Seminibus destinatæ cucurbitæ, ad hyemem usque in sua uite pendere debent, ut tradit Pallad. ex qua sublata, uel Sole, uel fumo siccabuntur: alioquin semina marcore putri cõfecta uitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres, si in albi uini fecem non peruersam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis uita, uigórque longo tempore permanebit, ut Quintilliorum georgica fidem faciunt, si in cadis paucum acetum cõtinentibus, ita sublimes pendeant, ut acetum nullo modo contingant. Verum, oppicanda erunt uasa quæ huic negotio destinabuntur.

Mulieres ad cucurbitaria accedere nõ debere: nec item ad cucumeraria.

Quomodo diu recentes durabunt cucurbitæ & cucumeres.

Oppicanda esse uasa acetum continentia.

tur, ne foras acetum uaporet, naturâ alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi ministrabit. Quas si uoles, etiam seruabis, si dum tene rescunt incideris, & feruefactam aquam affuderis, totamque noctem, sub dio perfrigeraueris, & postea in acri muria composueris: sic in alios prouentus egregiè custodies. Hoc loco mihi in mentem sanè quàm opportunè uenit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas suos, quòd Ianuario mēse uirides cucurbitæ in escâ oblata fuissent, peculiaris succi non immemores, & natiuum saporem retinentes. Quod olitorum studio, qui artem hanc percalebant, referendum omnino putabāt. Erant autem, ut scribit, à salgamariis qui hortēses condituras profitētur, asseruata. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docuerunt: iubentes cucurbitas in aëre priùs siccatas, & funiculo trāsfixas, fumo appendi, ut refertas iis ollas, per hyemem ociosa seruitia sorberēt. Hodie per hybernos mensis omneis, laquearibus & tabulatis ædium appensæ, uirides & cibus non ingrata, à nostratibus ubique

Pulchra historia de hycmalibus Athenæi cucurbitis.

Quomodo seruentur hodie apud nos cucurbitæ.

custodiuntur: maximè quæ citruli nuncupantur: vulgaribus lōgè duriores, & proinde corruptionis labem, tam facilè & repente nec agnoscentes, nec sentiētes. Purgatorias facies & deiectorias, ut alia pleraque, si illarū semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, quæ dictum est formula, seminaueris. Et cum insipida sit cucurbita, quo uoles sapore & odore facilè imbuere potes, si semina antè quàm terræ committantur, in illo præmaceres: hūc enim, ubi adoleuerit, ad unguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem profus absq; ulla arte, si dum coquitur, quem uolueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis eorum sunt genere, quæ Græci ἀποια uocāt, hoc est qualitatis omnis expertia. Latini, insipida & fatua nuncupant, quæadmodū in beta adnotauimus. Hoc ferè omiserā. Cucurbitæ uni fructuū omniū qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit. Præterierā penè & illud, quòd cucurbita in ossium humanorum cineribus

Quomodo
fiant purgatorie cucurbitæ & fructus alij

Cucurbita & itē cucumis quomodo sapore & odorem quæuis suscipiant.

plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, ut autor est Hermes. Qui, quia uana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem mihi suspectam relinquit. Incertum facit experientia certum.

Medica.

CHrysippus medicus apud Græcos celebris, cucurbitas in cibo damnauit, ceu stomacho inutiles. Diphilus contra affirmat easdem ex aqua & aceto coctas, uentriculum roborare. Afri & item Græci geoponici, aluum lubricare tradunt: earumdemque succum instillatum dolentibus auribus ualde prodesse affirmant. Caro interior, suis spoliata seminibus, pedum clauis auxiliatur: & decoctæ succus mobiles dentes stabilis, illorumque dolores cohibet, maxime à calida causa contractos. Corticis ramenta, tusa & infantium capitibus illita, ardores extinguunt ex siriâsi: & podagras calidas refrigerant. Si quis in crudam cucurbitam excauatam merum infundat, & sub dio contineat, illudque temperatum propinet quibus aluus est suppressa, ad excernendum inuitabit. Cinis aridæ impositus ambustis, mirè opitulatur. Sed hinc nec omitendum, nec dissimulandum puto, quod

Cibi cucurbitarum opinio uaria.

Aurium dolor, pedum clauis & dentes.

Capitis ardor, podagra suppressio alui, & ambustia.

Quomodo
parada in ci-
bo cucurbita

tofta cucurbita, uel in patinis, aut fartagi-
ne frixa, multò eft falubrior, quàm cruda.
Nam inter affandum uim magnam humo-
ris aquofi deponit: ideò ualentius ac præ-
ftantius exhibet alimentum. Elixæ, acrium
focietatem poftulat, alioquin fatua habetur
& infipida: imò uerò acidorum, auctero-
rum, falforum, & aliorũ contubernio gau-
det: quorum uires corpori noftro cõmuni-
cat: fitque ita, ut nauſea, quam folet creare,
prorſus uacet: quemadmodum doctè & e-
leganter ſcripfit Galenus.

Quomodo
naufea ua-
cet cucurbi-
ta.

Cucumerum cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XIII.

Antiquos cu-
curbitas cum
cucumeribus
confu diſſe.

ANtequam hîc de cucumerib⁹ qui car-
tilaginei ſunt generis aliquid ſcribã,
pauca præfabor. Proximo capite ſe-
creta multa cucurbitis & cucumeribus cõ-
munia, in medium attuli, Aphros & Græ-
cos geponicos ſequutus. Qui, quantum
equidẽ ſentio, cucurbitas cũ cucumeribus
quadam naturæ cognatione confuderunt:
uti etiã Plinius. Hinc Euthydemus Athe-
niensis, libro quem de oleribus condidit,
cucurbitã uocauit Indicum cucumerem.
Et Menodorus Eraſiſtrati ſectator duplicẽ

cam fecit. Vnam Indicam, quæ (ut loquitur) cucumis est: & alteram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Hellepontij cucurbitas longas, cucumeres uocarunt: rotundas uerò, cucurbitas. Addo, quòd uentrosam illud instrumentum, quò corporibus affixo, uel spiritu, uel leni scarificatu sanguis elici solet, Græci medici sicyan & sicyn à cucumere, Latini uerò diminuta uoce à cucurbita, cucurbitulam dixerunt: vulgus uentrosam nominat, aptiùs fortasse uentrosam. Ex his liquidò constat, rerum nomina & proprietates plerunque ab autoribus confundi. Quapropter mirari desines, si multa cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, priscos sequuti, communia fecerimus: quæ hîc non sumus scripturi, formidantes tædium ex iteratione gignere. His positis ad rem uenio. Cucumeres, Palladio autore, sulcis rarè factis seminandi sunt: altitudine sesquipedali, latitudine uerò pedum trium. Sed inter sulcos spatiû pedum octo relinquendum est, ut liberè possint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, quæ herbis plurimùm iuuentur. Serpût farmētis, ac uitilibus prælongis, uitis modo, sese in ramos diffundunt: quos ob caulis infir-

Pulchra &
notatu digna

Quomodo
seminandi &
tractandi cu-
cumeres.

Infirma & ca-
duca cucu-
merū natura

Quomodo
fiant dulces
cucumeres &
iucundissimi.

Quomodo
præcoces, &
præmaturi
fiant.

Pulchrum
artificium.

mitatem humi dispergunt: nisi adminicu-
lum propiùs obiiciatur, cui caduci incum-
bant. Die sexto uel septimo post satū emi-
cant: quibus si copia aquæ adfuerit, mino-
rem curam desiderant: nam humore plu-
rimùm iuuantur, perinde atque cucurbite,
sicuti nunc nuper scripsimus: hyemem ta-
men & frigora summè perhorrent. Quorū
semina si biduo ante sationē, lacte ouillo,
ut uult Palladius, uel mulso, ut Plinius, aut
aqua mellita, uel saccharata præmaceren-
tur, dulces reddent cucumeres, adhæc re-
neros, candidos, & iucundissimos, cū si-
pore, tum aspectu, ut adnotauit Columel-
la, & ante eum Florentinus Græcus: nec
non post utrunque Plinius ac Palladius:
quibus omnibus subscribit experientia.
Præcoces & præmatturos, imò uerò anno
toto qui uolet habere, præcedens cucurbi-
tarum caput cōsulat: & quod ibi fuit omi-
sum de fætilibus & cophinis, uasîsque aliis,
præsenti admonitione resarciat: nimirum
quòd rotulæ illis subiici possunt, ut mino-
re labore pensiles ipsorum horti, cū opus
fuerit, foras producantur, & rursus intra
tectâ reducantur. Possunt etiam speculari-
bus uestiri, ut spirantibus uentis, & uigenti-

te frigido cœli statu, Soli absque iniuria exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira uoluptate illi expetitus: quemadmodum post Columellam, posteritatis memoriæ mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam confici apud Aegyptiæ gentis Dolum Mèdesium, autor est Columella. Aprico, inquit, & stercoreoso loco, alternis ordinibus ferulas, alternis uerò rubos cõsita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis, uel rubi, uel ferulæ medullis, stercus immittere: atque ita semina cucumeris inserere, quæ scilicet incremento suo, rubis & ferulis coëant. Nam ita, nõ sua, sed quasi materna radice alentur: nascunturque fructus, qui inter frigora etiam uigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonens Columellam suum hîc commentum prodidisse: quanquam autorem producat. Sed Plinium audire præstabit: Columella, inquit, suum tradit commentum ut toto anno contingant cucumeres: fruticem rubi quàm uastissimũ in apricum locum iubet transferre, & recidere, duũ di-

Alia uia & modus accelerandorum cucumerum.

Sùmè aduertenda & obseruanda.

gitorum relicta stirpe circa uernum æquinoctium, ita in medulla rubi semine cucumeris insito, terra minuta, fimóque circumaggeratas resistere frigori radices. Vt ut fuerit, Plinio cum Columella hac in re male cõuenire uides. Nam ille circa æquinoctiũ uernũ id fieri iubet: hic uerò circa autumnale, ut interpretatus est & trãscripsit Paladius: cui suffragandum arbitror. Si longos & teneros habere desideras, adhæc sine semine, & qua uolueris effigie formatos, necnon recentes tota hyeme, ad præcedens caput recurre. Vnum tamen ibi omissum hîc non tacebo, nempe quòd prisce salgamarij cucurbitas & cucumeres sale, aceto, fœniculo & fampsucho condire solebant. Sunt qui uirides seruari dicunt, trito sinapicũ aceto. Plinius in scrobe, opaco loco arena substrato illos componit, fœnóq; sicco & terra operit. Athenæus plenilunio in hortis maximè gliscere, & manifestum incrementum capessere tradit: necnon more echinorum matinorum impleri: quod aquei humoris summum est argumentum. Athenæo suffragatur Plinius, additque, quoties cœlum tonat, uelut timore perterritos conuerti. Sed memorabile illud est,

Quomodo
olim cõdic-
bantur cucu-
meres.

Cucumeres
Iunari deflu-
nio subiici.

quòd à mulis cucumeres summoperè expectuntur, mira oleris huius uoluptate illèti: cuius odorem, uel eminus sentiunt.

Quare muniēda sunt cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulentur, ac proterāt.

Memorabilius & illud, quòd in Græcis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter probatum audiui. quid illud, inquires? Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur, & quasi condormiscant, statim sanabitur: nam febrilis calor omnis in illos transfilit. Penè omiseram quòd si parum aquosos habere libuerit cucumeres, ubi scrobem foderis in quem illos depositurus es, dimidium altitudinis eius, paleis aut sarmentis implere debes, & terra aggesta, absque irrigatione reliquum absoluere. Quòd ad deiectorios & purgantes attinet, si radices agrestis cucumeris tulas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, uel quid simile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plantulas cucumerarias huius liquoris haustu satiaueris, uentris purgationem ab his sollicitabis. Quæ ualidior erit, si dum radices sua fundūt germina, circumfossis &

Munienda cucumeraria aduersus muscos.

Notanda pro febricitantibus infantibus.

Quomodo parandi sint cucumeres parū aquosi.

Quomodo fiant purgatorii cucumeres.

ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamenti simplicis, portionem adieceris. Hoc tātū superest. Matron suis carminibus, ut est apud Plinium, cucumerem terræ filium nominavit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quasi terræ suauitatem.

Cucumis terræ filius & suauitas.

Medica.

Cucumis olim primis mensis damnatus.

DIphilus Carystius, medicus apud Græcos doctissimus & agricola optimus, cucumin primis mensis, ueluti noxium damnauit: ut qui raphani modo fursum feratur: sed postremo cibo sumptū, concoctu faciliorem promisit, alioquin epulis abdicauit. Cuius semen urinas acres contemperare, autores sunt qui de rebus agræ & medicinæ scripserunt. Idem Diphilus admonet uim refrigerandi habere, & ob id agrè in corpus dispensari, difficulterque per uentris anfractus euadere. Quin & horrores concitare, ac bilem creare, & Venærem consopire. Quod Græci celebratissimo hoc prouerbio, ut refert Athenæus, testatum uoluerunt: Mulier pallium texens, cucumerem deuoret. Quoniam textrices magna ex parte, si Aristoteli credimus, sunt impudicæ, & Veneri admodum oportuna:

Vrinæ acres, horrores, bilis & Venus:

portunæ:

portunè: quod sit ueluti per transfennam dictum. Redeo ad cucumin, cuius semen in lacte uel passo utiliter iis propinatur, quibus uesica exulcerata est: adhæc, tussientibus, si quantum tres digiti prehenderint, cū cumino teratur, & ex uino hauriatur. Prodest etiam phreneticis in lacte mulieris, & dysentericis acetabuli mensura: necnon purulenta excreantibus, pari pondere cum cumino. Totus ac integer, abstergendi & incidendi facultate pollet: quare splendida reddit corpora: eoque magis, si quis semine arefacto, tuso & cribrato, uice pulueris absterforij utatur. Sed pulchrum erit Claudium Galenum audire, eleganter differentem de cucumerum usu & facultatibus. Quibus cucumeres, inquit, probè concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimq; iis sese explent, longi temporis tractu, gelidum & utcunque crassum humorem in uenis acerruari contingit. Qui per eam qua uenæ funguntur coctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Ob eam igitur causam, omnibus (inquit) prauis succi edulii abstinendū censeo: etiam si ea quibusdam concoctu sint facilia. Nobis enim

Vesicæ ulceratio, tussis, phrenesis, dysenteria & purulenta excretio.

Cucumis absterforius.

Cucumeres crassum humorem in uenis acerruari.

Abstinendū
à cibis prauis
succis.

non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longū tempus in uenis colligitur, qui postea exiguam ad putrendū occasionē nactus, febres malignas accendit. Haetenus Galenus.

Peponum, melonum, ac melopeponum
cūra, auxilia, & secreta.

Caput. XIII.

Pepones cucumerū generi olim ascripti.

Forma pepo-
num, melope-
ponū, & melo-
num,

PAUCA de peponibus & aliis hīc scribā: quod cucumerū generi, priscis rei rusticæ doctoribus Græcis & Latinis cōtribuantur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse uisum est. Qui duo postremi figura tantū & quantitate inter se dissident. Nam cū magnitudine excessere, pepones uocantur: dum uerò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomenclatura, melopepones sunt uocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorū figura, ac si dicas pomeos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendere non solent, ut scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatē præ se ferentes, cū pediculus à corpore secernitur, & suauis odor ab umbilico

nares ferit. Omnes rariùs sunt serēdi, ita ut femina inter se pedib⁹ duobus distēt, locis subactis, & areis diligēter pastinatis: libertate enim gaudēt, qua ultrò citròq; uagari possint: ac herbis impensè iuuantur, ut cucumeres: quare sarculatione ac rucatione parū indigēt. Vite praelonga serpūt, flagellis hincinde reptātibus: sūntq; fructu cartilagineo (de peponib⁹ loquor) orbiculatim striato, prominulis puluinorum toris, strigilibus in uertice & umbilico coeuntibus, ac ibidem stellatim decussatis: adhæc cute aspera & uelut lentiginibus occupata: necnō carne intus suauis, seminibus in utero liratim digestis. Quæ si mulso, uel lacte per triiduum macerentur, & exsiccata solo credantur, longè maiorem suauitatem contrahēt pepones qui inde nascentur, ac palato gratiores erūt. Odorati fient, si semina diebus multis inter rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantētur: aut rosacea aqua uel alio odorato liquore imbuantur, & ut dictum est, terræ cōmittantur. Autor Florentinus in suis de agricultura Græcis præceptionibus, & post illum Palladius. Hic non est omittendū quòd à felibus summè expetuntur & auidè, quare à peponariis

Quomodo serendi pepones.

Pulchra peponū descriptio & historia.

Quomodo suauissimi fiant pepones.

Quomodo odorati fiant pepones, à quibus arcēdi feles.

Autori mole
sta repetitio.

sunt arcendi. Reliqua ex cucurbitarum & cucumerum secretis erunt petenda: cū quibus multa, ut præmonuimus, communia agnoscūt pepones. Quare si præcoces, si amplos, si effigiatos, si absq; ullo semine tibi cōparare cupis, præcedens cucurbitarū caput, si uidetur, relege & consule.

Medica.

Pepones urbanis & rusticis familiares alicubi.

Quoniam per æstatem & autumnum nostrates cū urbani, tum rustici homines plerique, peponibus mensas onerare solent: & his uentriculum saburrare, noxa sæpenumerò irreparabili: idcirco de illorum facultatibus ex Græcis & Latinis agriculturæ ac medicinæ professoribus, hîc seriò philosophari constitui. Diocles Carystius in libris salubrium quos edidit, peponem concoctu facilem, cordique mirum in modum placere scripsit: sed parum iuuamenti adferre. Diophilus facilè crassescere tradidit: adhæc paucam alimoniam suppeditare, & per aluum agrè exigî. Phærias eum duntaxat qui est citra seminium, crudum edendum censet. Galenus pepones omnes refrigerare, & largo humore imbui scripsit: sed non absque manifesta detergendi facultate.

Peponū qualitas & natura.

Pepones deteriora facultate præditos esse.

te: uel eo nomine quòd obsitam p̄dore cutim illustrent, ac lentigines & uitia insolatæ faciei, cùm uiligibus emaculēt, p̄fertim ex semine. Addit improbum creare succum, tametsi à stomacho interdum probè conficiantur. Prætereà, cholera concitare, & humoris copiam sùsque déque effundere. Primo cibo sumi debent, ita tamē ut qui pituitosi sunt, uinum uetus superbibant: & biliosi acidulum cibum præsumant: nam sic omnis abigetur noxa. Is enim cibus sanè quàm facilè in flauam bilem, uel pituitam degenerat. Qua ex re biliosos prædulcis pepo, pituitosos uerò immaturus offendit. Longos rotundis multi præferunt: omnes tamen aluum mouent, & urinā cient, modò fuerint maturi: proindè que renibus utiles esse cēsentur: sed semen uehementius, adè ut concretos inibi calculos deturbet. Corium oculis humore uexatis fronti alligatum, fluxiones in illos ruentes efficacissimè sistit, ac compescit. Succus cum semine in farinam siccatus, smegma fit ad cutem expurgandam, & nitorem in facie conciliandum. Vomitus in paratis corporibus omnes eliciūt pepones, nisi cibus succo bono præditus, superman-

Quando & quomodo sit mendi pepones.

Pepones omnes aluum mouere & urinas.

Calculus, fluxio oculorū, & nitor faciei.

Vomitus & Venus.

datur : nam ita deorsum festinantiùs de-
uoluuntur . Tradunt medici plerique ,
ruentium in Venerem desideria illos fre-
nare , & genituram minuere . Pro quibus
hæc satis erunt , ubi monuero quòd melo-
nis frustulum ollæ iniectum celerem car-
nium coctionem iuuare traditur : perinde
atque urticæ aut sinapis semen , uel fici sur-
culus , ut suo dicemus loco .

Cinaræ , seu hortensis cardui cura , au-
xilia , & secreta .

Cap. XV.

Quomodo
cardu^s ex a-
gris i hortos
transuerit.

CInaram esse è carduorum genere , ne-
mo nescit herbarius . Ex quo altilis &
hortensis carduus etiam dici solet .
Nam cultus mangonio , domita feritate in
hortis mansueuit , ac in his habitare didi-
cit : nescio qua gulæ audacia , quæ terra
portenta in gancam & luxum uertit , à qua-
drupedibus plerunque neglecta : usquea-
deò uentris & Veneris desideriiis obsonan-
tur homines . Est itaque cinara , seu altilis
carduus , planta nemini hodie non cogni-
ta : quæ compactilibus spicis squammatim
coagmentatis constat . In quibus orbicula-
ta , aut pyramidalis facies exterior uirescit ,

Cinaræ pul-
cherrima de-
scriptio.

interior uerò niueo candore nitescit. Totā struētili nucleorum serie, pineam nucem uidetur exprimere: unde & strobilus plerisque dicitur. Nulli sunt hodie horti, qui hac planta longè & latè non pubescant ac syluescant: adeò ut opipara nulla sit mensa absque echinato hoc cibo, nisi anni tempus illum neget. Vulgus Gallorum alticocalum nuncupat: ab articulo Arabum al, & cocalos: qui Hippocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis: cuius ferè imaginem refert cinara, ut paulò antè diximus. Terrā stercoreatā & solutā diligit: quanuis in pingui meliùs possit provenire, ut tradit Palladius. Qui etiam præcipit semina cinaræ crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigarique frequenter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fructum ac pleniorē educabunt: ut Varroni Græco uisum est. Cùm uerò plantæ adoleuerint, herbis assidue liberari ac expurgari debent: multòq; cinere, si Columellam audire uolumus, stercoreari. Nam id genus stercoreis, huic oleri

Vnde cinara nobis alticocalus dicitur

Terra cinaræ apra, & quomodo feri debeat.

Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.

aptissimum esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis placet. Cauendū autem erit, ne femina inuersa pangatur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, ut Palladius asserit. Qui ex Afrorum & Græcorū placitis etiam tradit nullis spinis illas horrescere, quæ seminum cacumina ante sationē fracta, uel lapidis attritu retusa habuerint. Quod etiam multi affirmant contingere, si in lactuæ radicē excorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula femina, singulis indita particulis obruantur, & quod dictum est modo, plantentur. Suaues & odoratas habebis, si femina in odorato liquore aliquo, aut succo triduum premaceraueris, & siccata terræ commiseris: nam saporem eum referēt, cuius humorem cōbiberint. Vnde laurum redolebunt, si illa cum lauri foliis maceraueris, aut in lauream baccā intruseris, & ita plātaueris. Simile erit experimentū in reliquis. Dulces proueniēt, si femina ī lacte, melle, aut aqua saccharata, uel uino aromatite maduerint, & siccata tellurem intrauerint. Nonnulli hyeme ineunte folia humo obruūt, ut candorem asciscant, & amaritudinem exuāt.

Quomodo
fiat cinara
nullis horrescens spinis.

Quomodo
fiat odorata
cinara.

Quomodo
fiat cinara
dulces.

sintque inter hybernos cibos gratiores: no-
strates (nisi fallor) cardas solent appellare.
Caterum, hoc loco tacendum non existi-
mo, quod singulis annis stolones à codice
sunt euellendi: ne matres fatigentur, & so-
boles per alia spacia distribuantur. Tanta
enim est huius plantæ fecunditas, ut pro-
pagines colibus auulsas & humi depactas,
comprehendere narrent: sæpèq; anno eo-
dem & colem & echinum producere. Græ-
cæ agriculturæ magistri, mucrone falcis
diducta terra, cum aliqua parte radicis il-
los eruunt, ac solo bene subacto, & uetere
fimo saturato committunt: iugitéq; , ubi
æstus fuerit, irrigant: donec plantaria so-
lida sibi iecerint fundamenta. Ex horum
sylua quotquot ad semina seruare uolueri-
mus, pullis omnibus liberabimus, ut lo-
quitur Palladius, ac testa, aut cortice super-
tegemus. Nā semina uel Sole uel imbribus
uitiari solent, suoque effœta ingenio peri-
re. Quæ si uel exucta Solibus, uel imbriū
aspergine rancida solo credantur, suo car-
ducta decoquent olitori. Qui hîc mihi
monendus est, cinaræ radices à muribus
summè expeti: quarum uoluptate semel
illecti, turmatim, uel è longinquo accur-

Summa & in-
dicibilis ci-
naræ fecun-
ditas.

Quomodo
seruanda &
parâda cina-
ræ semina.

Radices cina-
ræ à muribus

ualde expeti:
& quomodo
ab illis arceā
tur.

runt: sicuti in suis agriculturæ selectis præceptionibus adnotauit Varro Græcus: sed non absque auxilio & remedio. Tradit enim insultantem illorum aciem, lana radicibus obuoluta arceri, aut stercore suillo, uel cinere ficulneo eisdem appposito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infensæ ac inimicæ: adeò ut crebrò illarum defossu & cuniculatione, cardueta ac cinareta, persæpe ruinam irreparabilem senserint. Prodest eam in rem mediis carduetis catos frequētes habere ac educare: aut mustelas ibidem mansuefacere. Sunt qui in solido & sicco solo cinaras pangāt, ne terra ab hisce infestis animalibus facilè perforretur. Auxilia qui uolet alia, sese cōferat ad ea quæ primo libro scripsimus.

Talpæ carduetis infensæ, quomodo expugnētur.

Medica.

Quomodo
fumenda in
cibo cinara.

CInara cruda manducata, oris odorem commendat. Cuius nuclei spicatum, squammatimque hærentes iuribus, asparagorum modo, incoqui solent: & ex butyro, sale atque aceto exhiberi. Sunt qui asperso sale, & piperis, coriandrí ue polli-ne, illis utantur, non dicā coctis, sed etiam crudis: quibus natiua suauitas sic pulchrè

representari solet. Urinas ciere traduntur, & Venerem in uino præmacerati stimulare, Hesiodo teste: qui, ut adnotat Ruelius, florente cinara cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis auidissimas, uirósque ad coitum pigerrimos, scripsit. Radix emedullata, & in uino decocta, si bibatur, alarum tædia, hircum, & graucolentiam emendat: quam Xenocrates promittit experimento per urinas sic effluere, comite fetore. Eadem in aqua excocta, stomachum fertur roborare, & uuluis etiam aliquid committere, ut mares gignantur: sicuti Cherias Atheniensis, & Glaucias asseruerunt. Sed hoc loco tibi coniectandum relinquo, an una, eademque sit nostra & antiquorum cinara. Ut ut fuerit, prauis succi edulium esse scribit Galenus, & maximè cum plusculum obduruerit, festinando ad florem. Tunc enim biliosum succum in se copiosum habet, ex quo satiùs fuerit elixam mandere, quam crudam.

Urinarum & Veneris stimulatio.

Alarum graucolentia.

Stomachus, vulua, & marium procreatio.

Cinara ad florem festinans prauis succi.

Rosarum cura, auxilia, & secreta.

Cap. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: & quoniam rosæ floris ac

Rosæ horto-
rū ornamenti-
ta.

odoris raro priuilegio nobilitatur, & aspe-
ctu perquam iucundo ac uario hortorum
ornamenta censentur, idcirco de illis inter
flores primo loco dicendum mihi proposui.
Harum multa habentur genera, in quibus
frequentissimæ nobis sunt, albicantes, pu-
niceæ, & quæ ex albo rufescunt, uulgò in-
carnatæ nuncupatæ. Præstantissimæ sunt,
quæ puniceo colore rubent: proxima laus
illis quæ in rufum candicant. Vilissimæ om-
nium iudicantur albicantes. In quarum
tamē genere odoratissimas excipimus, quæ
moschatæ & Damascenæ dici solent: diui-
tum hortis hodie familiares. Serii nolunt
cuiuscunque sint generis pinguibus aut ar-
gillofis locis, nec item riguis, contentæ ra-
ris: propriæque ruderatum amant agrum,
ut scribit Plinius, uoluntque uirgulto pan-
gi, scrobibus breuissimis, aut sulco, ut tra-
dit Pallad. Quanquam semine etiam pro-
uenire possunt, sed tardissimè. Quod unū
nequaquam esse putabis medium in rosa
flosculū coloris aurei, sed quod baccæ nu-
triunt in breuissimi pyri similitudinē tor-
natæ: quas per æstatem seminibus turgen-
tes, quis non uidet? quis, nisi fortassè alter
fuerit Tyresias, non obseruat, coralli mo-

Locus & a-
ger rosæ cō-
modus.

Quid semen
in rosa.

do per autumnū horrētia spinis rosaria uariè illustrare? Fodi debent altiùs roseta quā fruges, & leuiùs quàm uites: idque annis omnibus non omiſſa interputatione: quæ Martio mense aggredienda eſt, pro cœli & ſoli conditione: hoc enim modo excultum rosetum, longo perennabit tēpore. Quod ſi antiquatū fuerit, eadem etiā anni tempeſtate circumfodietur, aridāque ſuperfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erūt, ducta uirgarum propagine reparabuntur, ex Palladij cōſilio. Plinius uſtione ac reciſione, rosaria quæque ſummè proficere ſcribit, adhæc translatione, ocysiméque prouenire ſurculis quaternūm digitorum longitudine & ampliore. Sunt qui integras plantas cum ſuis radicibus transferāt. Alij palmares taleolas cum iisdem radicibus, ſobolis modo, cubitali interuallo deponūt, & crebris irrigationibus ac ſtercore iuuāt: necnon ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas roſis coronas iis ſimul adobruunt. Quod ſi plantarum indigus fueris, & uolueris à paucis uirgulis copioſa gigni rosaria, ex Plinij & Palladij ſentētia, gemmanteis ſurculos quaternūm, ut diximus, digitorum paulò ue longiores cum

Quomodo tractari debeāt rosaria.

Rosaria optimè prouenire uſtione, reciſione & translatione.

Quomodo ex paucis uirgulis copioſa fiant rosaria.

fuis farmētulis excidere debebis, & in modum propaginis sternere, ac stercoreatu rigationibúsq; tueri. Vbi annū attigerint, pedis spatio inter se disiunctos transferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris defossionibus exhilarabis.

Rosæ uita
quinquen-
nium.

Vita rosæ non recisæ, nec adustæ, ad quinquennium durat, alioquin iuuenescit: ad cuius fragrantia & iucunditatem, cœlum plurimum conferre creditur. Vnde serenis diebus collecta, odoratior esse solet: adhæc

Quomodo
odorata &
præcox fiat
rosæ.

quæ nascitur in ficcis, ruderatis & gracilibus locis. Si odoratissimam facere uoles, ex Græci Didymi consilio, hinc-inde allia conferes: nã quæ ex frigiditate languescunt, calore exacui solent. Si præcocem, duobus palmis in gyrum effodies, & calida aqua manè ac uesperis irrigabis. Sed id non antè aggrediendum multi arbitrantur, quàm germinare calix inceperit: quem eo artificio nonnulli euocare solent.

Quomodo
mensibus om-
nibus rosæ
comparetur.

Si mensibus omnibus rosam tibi comparaturus es, auctore eodem Didymo, mensibus omnibus plātare, stercoreare, & rigare debes. Verùm id locum habere non potest in borealibus nostris regionibus: secus in calidis & tem-

Rosæ præcox.

peratis. Præcoces rosas aliter tibi parabis, si

cophinis aut fictilibus plantaueris, & eadē cura tractaueris, quā præcoces cucurbitas ac cucumeres, ut suo diximus loco. Cæterum, nondum patefactas seruabis, ut scribit Pallad. si in fissam uiridem cannam calices immiseris, eamque leniter papyro, aut cortice circum ligaueris: & eo tempore excideris quo uirides rosas habere uoueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & uigor iisdem permanebit, si amurca ita immergantur, ut humor extet. Quidam ex Didymi præscripto, hordeū, dum adhuc in herba est, cū suis radicibus euulsum, in fictile non picatū demittunt: ibiq; rosas priusquam dehiscant, diligenter operiunt: uiridēsque quandiu uolunt, ac si essent in rosario parente, custodiunt. Plerique uirentem hordei segetem pauimēto sternunt, & rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geponicos ubique admirabilis, tradit rosam in mali corticem posse inoculari, & malorum tempore sese proferre. Quæ res in aliis arboribus suum etiam locū fortasse agnoscet: perinde atque in ueterano brassicæ caule & ilice, in quē si rosa inseratur, uiridis euadet, sed inodora,

Quomodo
uirides ser-
uentur rosæ
ac recentes.

Modi uarij
seruandarum
rosarum.

Quomodo
fiat rosa fe-
rotina, aut
uiridis.

Quomodo
ex punicea
rosa fiat cā-
dida.

Rosæ ad Cu-
pidinē colla-
tio perpul-
chra.

Quomodo
optimè serue-
tur flores.

ut scripsit Albertus. Quæ res facilem uiam præbet experiēti: cū his quæ de punicea rosa circumferuntur: nimirum quòd candida fiet, si sulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiscēs cœperit euolui. Sed de rosis hæc satis: quarum frutex rectè & appositè Cupidini dicatur: quem tota facie uideatur representare, quemadmodū scripsit Philostratus. Nam rosa semper recēs ac iuuenis apparet in suo rosario, necnon blanda, ut Cupido: aureis prætereà comatur capillis, ut ille: spinas pro iaculis gestās, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Adde, quòd sicuti rosam absque uulnere paucissimi assequuntur, ita Cupidine absque corporis, uel animi, aut fortunarum uulnere & iactura, paucissimi potiuntur: nimirum quos æquus amauit Iupiter. Sed hæc extra hortensē philosophiam: ad quam potius refero quòd flores tam rosacei quàm alij, in Sole aut clibano siccati, colorē, odorem ac uires magis retinent, quàm in umbra: modò metam more quæ nō excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis existimare licebit.

Medica.

Zoroastres in suis de agricultura Grecis placitis scribit, oculos eius dolore non sentire anno toto, qui rosarum calices antè quàm in florem explicètur, leni tactu lustret : tribúsque earum alabastrulis uisum detergat, rosas in parente relictis. Quod multi uerum esse contendunt in eo qui primus calices in frutice occultatos uiderit. Vt ut fuerit, ros ille qui rosas hærere inuenitur, pinnula munda lectus, & specillo genarum palpebris instillatus, oculorum lippitudini medetur. Cremor è rosas aridis in uino decoctis expressus, ad capitis, oculorum, gingiuarum & aurium dolores summè probatur. Prodest etiam uitis sedis, ac recti intestini, penna illitus, aut infusus. Aquam rosarum ui ignis pluribus ac diuersis instrumentis extraham, hîc conticeo. Quâ multò præstantior ac odore fragrantior solet esse, quæ uasis in aquam feruentem suspensis, aut priscorum more per balneum calentis aquæ, uitreis organis elicitur: cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad uniuersum medicinæ usum confici solent. Quandoquidem inter has & illas quæ plumbeis, ter-

Pro oculorū dolore notanda & obseruanda.

Lippitudo, capitis, oculorum, gingiuarum, aurium & sedis dolor.

Quomodo extrahenda è rosas aqua.

reis, aut areis instrumentis, lignorum uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum & aurum esse solet. Quod hîc per occasionem admonitum uolui, plura alibi scripturus. Pro loci huius coronide hoc Alberti secretum accipies. Semina rosæ cū grano sinapis & pede mustelæ circa retia posita, aut his appēsa, pisces ad se pelliciūt. Eadem arboribus suspensa, steriles illas reddunt. Experimento admodum facili ueritatem elicies.

Secretū pro
piscibus.

Lilij cura, auxilia, & secreta

Cap.

XVII.

Lilium rosæ nobilitate proximum esse scripsit Plinius, medióque earū prouentu incipere: cui florū excelsitas de omnibus maior inest, interdū cubitorum trium: sed languida semper ceruice, & nō sufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiē præferet: foliis ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus striatis, resupinis per ambitū labris, & emittentibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui filo crocatis. Fœcunditas mira & penè inexplicabilis est in illo: nam una ra-

Liliū flores
omnes excel-
sitate supe-
rat.

Mira lilij fœ-
cunditas.

dix bulbos sæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa ueris initia ponēdos, & cūm opportunū & tempestiuum fuerit, exactè sarriendos præcipit: idque summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, minorésque bulbos sauciemus.

Qui à matre subducti, atq; in alios ordines digesti, noua lilieta formare solent. Purpurea lilia monstrificis, ut Plinius loquitur, hominum ingeniis, sic fiunt. Iulio mense scapi arefcentes colliguntur, & in fumo lilia suspenduntur: dein nudantibus se nodulis in fœce nigri uini, uel Græci, mense Martio macerantur ut colorem imbibant: atque ita in scrobiculis feruntur, heminis fœcis circūfufis. Quod inuentū nō Plinio, sed Anatolio Græcorū geponico eximio ascribendū censeo. Cuius uerba è Græco in Latinū cōuersa hunc habēt sensum. Si lilia facere uelis purpurea, dū florēt cauliculos eorum decem, aut duodecim, cum scapis in fasces uel scopas colligato, & in fumo suspendito, ut radículas bulborum similitudine inibi iaciant & remittant. Cūmque plantandi tempus appetiuerit, in fœce nigri uini macerato, donec colorem purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim satura-

Quomodo
fiant purpurea lilia.

Multa sibi
Plinius ascribit, quæ sunt antiquorum.

Quomodo
fiant rubra
lilia.

Quomodo
fiat liliorum
flores purpu
rei.

Quomodo
uiridia & re-
centia serue-
tur lilia an-
no toto.

Quomodo
lilia uicissim

ti fuerint. Mox scrobiculis faece largius ef-
fusa depone, & purpureos liliorum flores
habebis. Eisdem rubros fieri affirmat Flo-
rentinus Græcus, si inter cortices aut mi-
cas cinnabaris infundantur: hac tamen
obseruatione ut bulbi nullo modo uulne-
rentur. Qui si alium quemuis colorem e-
biberint, par erit eum lilia referre. Mi-
rumque est ita tingi aliquid, ut nascatur in-
fectum. Priscis Græcorum & Latinorum
obseruationibus suffragatur Hieronymus
Cardanus, tradens nodos plantæ lilij sub
camino suspēsos absque foliis, & inde sic-
catos, si faece rubentis uini obruantur, &
in fimo cum eadem faece sepeliantur, flo-
res edere purpureos. Est sanè lilio tanta
uiuacitas, ut furculi eius suspensi radicem
mittant. Cæterum uiridia ac recentia to-
to anno durabunt lilia, si cum patentia
nondum dehiscunt & clausa silent, fictili-
bus nouis non picatis decerpta imponan-
tur, ac operculo diligenter muniantur.
Dum uerò in usum depromere uoles, ad
Solem proferes, cuius calorificum ac ui-
talem teporem simulatque senserint, sta-
tim expandentur ac dilatabuntur: quod se-
cretum Anatolius posteritatis memoria

scriptū uoluit. Nec omisit, quòd uicissim & uariis temporibus flores parient lilia, si bulbos eorum ita seueris, ut ex iis aliquot duodecim digitorum altitudine obruantur: alij octo tantū, alij quatuor duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac tēporibus suos dabūt flores. Quod etiam in aliis fieri pollicetur.

Medica.

Liliorum radices cōtra serpentiū ictus ex uino potæ plurimū ualent: & ex mulso propinatae, inutilē sanguinem cum aluo trahunt. Lichenas & furfures in facie emendant, ac corpora erugant. Cum adipe & oleo decoctæ, adustis pilos reddūt. Folia in aceto cocta vulneribus efficaciter imponūtur: & succus ab iisdem expressus, ad molliendas vuluas utilis est, mouendosque sudores, & excoquendas suppurationes. Profunt etiam serpentium morsibus imposita folia, & adustis feruefacta. Radices tostæ cum rosaceo ambusta sanant, & ulcera cicatricibus claudūt. Admotæ cum melle neruis præcisus, & luxatis partib⁹ auxiliantur ac uitilignes emaculāt. Testium inflammationes cum hyoscyami foliis, & tritici farina leniunt ac mulcent. Fit è flo-

& diuersis tēporibus flores producēt

Serpentium ictus, inutilis sãguis, lichenes & furfures.

Vstiones, vulneta, vuluæ, sudores & suppurationes.

Ambusta, nerui, uitilignes, testiū inflammatio nes.

Pro facie mu-
lierum ema-
culāda, & ro-
seo nitore il-
lustranda.

ribus aqua ad facies mulierum erugan-
das & niueo candore illustrandas summè
expetita. Cui si radix plantę cuiusdam mi-
hi cognitę, una nocte infundatur, uerna-
culum genarum pallorem, genitiuāsque
vultus maculas pulcherrimè occultabit: ac
nitore plus quàm roseo, elegantique pur-
purisso faciem commendabit. Cuius rei
experimentum multis fœliciter innotuit.

Violarum cura, auxilia, & secreta.

Cap. XVIII.

Violis maxi-
mam inesse
gratiā in co-
lore & odo-
re.

VIolis honor fuit summus apud anti-
quos post rosam & lilium. Quarum
genus omne hodie in hortis ac fene-
stris frequentissimum ubique uisitur, in fi-
gulinis aut ligneis uasis, à mulierculis stu-
diosè excultum. Flores cùm uarietate co-
loris, tum suauitate odoris, tantam cum
oculis & naribus ineunt gratiam, ut in co-
ronamenta, cum cæteris, omnium maxi-
mè ueniant. Itaque uiolas hîc paucis per-
stringemus: quas qui facturus erit, ex Co-
lumellæ consilio terram stercoreatam & re-
pastinatam, minimùm altè pedem, in pul-
uinos redigat, atque ita plantas hornotinas
factis scrobiculis pedalibus, circa uer in il-

Violarū cul-
tura & satio.

lis disponat. Semen, duobus temporibus in areis feri potest, uere & autumno: sed postremum nobis ineptum habetur, qui cœlum tenemus frigidum. Colitur uiola eo modo quo cœtera olera: rûcatur, sarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra est, uersicolor spectatur. Quod sic in Rustico pulchrè expressit Politianus:

Nigrâque non uno uiola est contenta colore:
Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantum.

Non omnis fert omnia tellus.

Nigra uiola multicolor.

Omnes cubitali altitudine prosiliunt, floribus quadrifoliis, ut est apud Pliniû: nec unius coloris sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ uita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Gallis genera omnia innotescunt, partim uioletæ nomine, partim garyophylli odore. In quorû censu non modò prædictæ continêtur uiolæ, albæ, inquam, cœruleæ, pallidæ, uariogatae & luteæ, sed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, uer plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi, & coloris sanè q̄ iucundi. Si omnes omnium colores unam plâtulam referre cupis, singularum semina cõfusa, in tenuem cãnulam, aut detritum linteolum include, & ter-

Viola martia.

Quomodo una uiolarû plâta, omniû colores referat.

ræ optimè subactæ ac stercoreatæ , ut fieri solet, deponere. Experimentū mihi sæpenu-mero probatum , summa cum uoluptate, & pari admiratione miraberis. Sed hîc tacendum non est, quòd spectatissimus uio- larum flos, nisi quotannis situm loci muta- re condiscat , in humilem ac degenerem flosculum , minúsque odoratum deficere solet.

Medica .

Purpureã
violã omni-
bus suis par-
tibus refrige-
rare.

Grauedo &
angina.

Mēstrua, se-
cundæ, & fœ-
tus mortuus.

TArentinus in rustica Græcorū agri- cultura & itē medicina exercitatissimus, scribit folium purpureæ uio- læ refrigerare, & ob id inflammationibus accommodum esse: perinde atque oleum ex ipsa uiola compositum: quòd etiam febricitantibus suo refrigerio summè auxiliatur. Crapulam & capitis grauedinē efficaciter discutunt, occipitio impositæ uio- larum coronæ. Valētque illarū aqua miti- gandis anginis. Luteæ & aliarū omnium à purpurea frutex, tenuium est partium, & maximè flos: qui sicciior, q̄ uiridior, & anti- quior, q̄ recentior magis calet. Ex quo decoctum illius menses efficaciter mouet, ac secundas, fœtūmq; mortuū elicit. Reli- qua ex medicorum libris petenda sunt.

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, &
secreta. Cap. XIX.

Hortorum plantas odoratas & coronarias, tam edules quàm non edules cum fruticibus nunc demum aggredior, gradum mihi faciens primùm ab hortensi ocimo (nam aliud est pabulare ocimum & segetarium) quod usque adeò notum est, ut perrare ubique sint cœdium fenestras quæ illo longè latèque non redolent. Huius tria uisuntur genera: unum foliis amaranto maioribus: alterum, foliis & ramulis multò minoribus: tertium minutis & angustis: quod ab odoris fragrantia & suauitate Italis basilico gentile nuncupari vulgò solet: & à Serapione garyophyllatū ab insigni odore. Vnde etiam ozimum rectè dici ac scribi posse contendunt multi, ut sit ab ózo quod est redoleo. Recentiores Græci qui de re herbaria scripserunt, Psellum sequuti, basilicum id est regium appellāt, quod nomen apud nos passim usurpatur. Sic fortasse dictum quòd in solis regum hortis aleretur olim: uel quòd regibus ob odoris præstantiam dignum esset. Teporem hæc planta desiderat: cuius semina ubi obrutum erit, paucula uel cylin-

Ocimum duplex.

Ocimi hortensis genera tria.

Ocimum unde dicatur garyophyllatū, ozimum & basilicum.

Quomodo ferendum & tractandum ocimum.

dro, aut aliter, sedulò inculcari debet. Nã si ei terram suspensam relinquis, ad corruptionem inuitas, ut scripsit Columella. Satorum omnium celerrimè prouenit: putantque maturiùs erumpere si inter initia feruenti aqua fuerit conspersum. Quidam aceto perfundi iubent, si hyeme inclinante feratur: nam illius imbre rigatum, citiùs nasci creditur. Plinius ei tantum aquã meridiana dandam præcipit: cum ceteris operibus horæ rigandi sint matutina atq; uespera, ut libro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem uenerit, rectè præciditur: licet ferro cum ruta, menta & cunila, tangi diligenter uetuerit Sabinus Tyro libro Cepuricon seu hortensium quem Mecœnati dicauit. Sub canis exortu ac si morbum sentiret, aut astrobolian expallescere deprehenditur. De quo rem miram narrat apud Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgilianis, de re hortensi librum scripsisse traditur) nimirum quòd modò purpureos flores, modò albos, modò roseos parit. Sed maiore admiratione dignum arbitror quod scribit Plutarchus, succinum solos ocimi furculos à se abigere, cum leuissima quæque, & quif-

Ocimū aqua
feruenti & a-
ceto gaudere

Ocimū ferro
rãgi recusat.

Ocimi fureu-
los succinū
abigere, reli-
quos trahere

quillas omneis, attritu excalfactum, repen-
tè moueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio
non minore dignum quod Theophrastus
prodidit, ocimum lætiùs prouenire, si cum
maledictis ac probris feratur. Quod etiam
Plinius affirmat, & fortasse Perſius hoc fe-
nariolo teſtatum uoluit:

Res mira &
notanda.

Cùm benè diſcincto cantauerit ocima uernæ.

Refert ille idem Plinius Chryſippum me-
dicum grauitè ocimum increpiſſe, & ob
id hominibus fugiendum præcepiffe, quòd
capræ illud aſpernentur. Quæ cùm cæteris
pabulis omnibus auidiſſimè ueſcantur, ab
hoc uno etiam famelicæ diligenter abſti-
nēt. Quod & à Sotione geponico Græco
adnotatum fuiſſe inuenio. Qui etiam ultra
hæc aſſerit, inſanos fieri qui ocimo utun-
tur: additque eum qui manducauerit, ſi eo
die à ſcorpione feriat, ſeruari non poſſe.
In quem & Chryſippum pugnare uidetur
Plinius, ſcribēs capras libenter ocimū eſſe,
nec cuiquam mentem motam qui illud
manducauerit: quin & terreſtrium ſcor-
pionū ictibus ex uino & pauco aceto ſum-
ptum ſalubriter mederi. Dioſcorides ex A-
ſſorum & Græcorum placitis aliud uide-
tur proferre: nimirum eos qui ocimum e-

Capras ocimū etiam
in fame aſ-
pernari.

Sotionis &
Chryſippi ſe-
rentia à Pli-
nio impugna-
ta.

Ocimū scor-
pionibus ad-
uerfari.

Ocimū quo-
modo scor-
piones gi-
gnat.

Ocimū fœ-
minis aduer-
fari, & pedi-
culos creare.

Ocimū scor-
piones con-
gregare.

derint si à scorpione feriantur, nullo con-
flictari dolore. Has controuersias nonnul-
li componere satagentes, omnia ad tertium
ocimi genus referenda censent: & ad incô-
positum, profusúmque illius usum & esum.
Ut ut fuerit, experiúdo ueritas elucescet, a-
lioquin obscura. Quam tamen arbitror
te in dubio malle relinquere, quàm pericu-
lum temerè subire. Auctor est ille idem So-
tion commansum ocimū & in Sole positū,
scorpiones gignere: uel, ut legunt Diosco-
rides & Plini⁹, uermiculos aut uermes, qui
fortasse in scorpiones tandem transeunt.
Quod sanè mirum est, cùm dixerimus il-
lud scorpionibus aduerfari. Subdit idem
Sotion fœminis ocimum tanta antipathia
pugnare, ut si pultario aut patinē infcía mu-
liere integrum ocimum cum radice suppo-
natur, futurum ut cibo nunquam manus
admoueat priusquam subductū sit: ex quo
misodulon uocari credit. Diodorus in Em-
piricis pediculos creare tradit, si quis eo lar-
gius utatur, ob extremētitiā humoris su-
perfluitatem quo imbuitur. Quinetiam uo-
lunt nonnulli, ut scribit Plinius, ad huius
manipulum cum decem cancris marinis
uel fluuiatilibus tritum, scorpiones à pro-

ximo omnes conuenire. Cæterùm, Gale-
 nus non cenſet eos audiendos qui promit-
 tunt ocimi trituram fictili nouo inditam &
 operculo ueſtitam, intra paucos dies ſcor-
 piones gignere: maximè ſi olla ad Solem
 quotidie incaleſcat. Sit pro capitis huius co-
 lophone quod apud Theophrastum legi,
 nimirum ocimum quandoque degenerare
 in ſerpillum, aut ſiſymbrium, ut vult Pal-
 ladius: præſertim ſi loco ſatum fuerit Soli
 expoſito, aut tranſplantatum. Quæ res e-
 tiam uetuſtate illi ſolet contingere. Hiero-
 nym. Cardanus ſcribit, ocimū prima Lu-
 na tritum & in nouam ollam inditū, ſub
 plenilunio ab altero capite flores emittere:
 quod ſi duplicato tempore ſub terra defo-
 diatur, ſtrifiones generabit: nescio an ſcor-
 piones ſcriptum oportuit.

Amarantus pedali altitudine creſcit,
 caule ferulaceo & ſubrubente, foliis ocimo
 longioribus, ſpica purpurea uerius quàm
 flore, prorsus inodora, ſed qua nihil aſpe-
 ctu gratius ac iucundius dari poſſit. Nam
 Tyrias purpuras ſuo rutilanti & flammeo
 nitore uincit: adhæc coccum quoduis, ſiue
 ſaturatū fuerit, ſiue dilutum. Ex quo Gal-
 lis Paſſeuelutum vulgò nuncupari ſolet,

Ocimi dege-
 neratio.

Mira ſi quidẽ
 uera.

Pulchra de-
 ſcriptio & pi-
 ctura amarã-
 ti.

Amarāti mi-
ra uenustas.

Vnde dictus
amarātus, &
eius usus.

quia cum holoserico coccineo, quod Car-
mesinū dicunt, de coloris præstantia cer-
tare uidetur. Itali Fioruelutto appellant.
Spica purpurea Plinio uerius dicitur quàm
flos, solo colore commendabilis, absq; ul-
lo, ut monuimus, odore. Gaudet decerpi,
& quo frequentiùs legitur, hoc lætiùs rena-
scitur: mirumq; illud est, cùm defecere cū-
cti flores, madefactus aqua reuiuiscit, &
hybernascoronas pulcherrimè nectit. Qua
ratione in fictilibus seri solet à uirguncu-
lis, nomine Amaranti donatus, q̄ nō mar-
cescat: ita Græcam nomenclaturam usur-
pante Latio. Puellæ, furni tepore siccatum
illum ad coronarios hyemis usus reconde-
re non cunctantur. Philostratus ex Ama-
ranto sepulturas coronari solitas affirmat:
idq̄ Thessalos instituisse primos ad tu-
mulum Achillis. Sed hæc de Amaranto
fatis: qui licet ad odoratas hortorum plan-
tas non attineat, his nihilominus illum a-
scribendum duxi, ob floris præstantiam co-
ronamentis sanè quàm aptam & ubique
receptam.

Medica.

PArum ueteribus de ocimo conuenire
uideo, utilè ne sit an noxium cibus.

Chrysippus medicus antiquissimus caco-
 stomachum esse dixit. Galenus & Paulus
 Aegineta ob humorem excrementitium
 internis partibus officientem cibis abdicarunt
 (quod de immodico usu intelliges) non tamen
 exterius damnarunt. Qui contrariam opinionem
 tuentur Dioscorides & Plinius hæc ceu
 commentitia rident, asserentes stomacho
 prodesse, quod eius inflationes discutiat
 ex aceto sumptum. Sanè sicuti usum eius
 largum & liberalem nocere arbitror, ita
 sobrium & temperatum iuare credo. Nam si
 quis eo perinde atque cæteris oleribus
 affatim & prodiga manu utatur, tandem
 intestina sentiet incommoda. Si uerò
 parcius, ac si medicamentum esset, interna
 percipiet commoda. Ventrem remollit,
 flatum excutit, lotium mouet, ac lactis
 prouentum mulieribus adfert. Tritum
 & naribus inditum sternutamenta ciet:
 quibus instantibus conuiuere oportet. Odoratu
 tristes exhilarat, ac timidos animat. Verrucas
 mixto atramento sutorio tollit. Venerem
 stimulat: ex quo tam equis quàm asinis
 admissuræ tempore utiliter ingeritur. Vsu
 quoque compertum est ex aceto salutare
 esse deficientibus: adhæc, caput do-

Ocimum caco-
 stomachū:
 de quo uariæ
 sententiæ.

Inflatio sto-
 machi.

Venter, flatus,
 lotiū, lac &
 sternutamentum.

Verrucæ, Venus & capitis dolor.

Pulmonū in-
flāmatio, de-
stillatio, dy-
suria & atra
bilis.

Dysenteria,
menses, crue-
tum sputum,
& alia.

lentibus cum rosaceo aut eodem aceto, ma-
ximè à causa frigida. Quibus Dioscorides
addit cum polline polentæ, aceto, & rosa-
ceo illitum, pulmonum inflammationibus
auxilio esse, eiusque succum destillationes
exficcare: & semen potum difficili urinæ
auxiliari, ac atram bilem gignentibus, o-
pem adferre summam.

Amaranto, ex recentiorum medicorū
iudicio, facultas inest frigida & sicca: pro-
inde flos eius potus dysentericos & coelia-
cos iuuare traditur: adhæc mensium abun-
dantiam cohibere, & albas uteri fluxiones.
Quinetiam cruenta expuentibus prodest:
præsertim si in pulmone uel pectore uas a-
liquod fractum fuerit, ut scribit And. Mat-
thiolus. Non desunt qui tradant stomacho
aduersari, licet cum uino fluxiones sistat.

Saluiæ, Libanotidis seu Rorismarini,
adhæc Satureiæ, Hyssopi & Fœniculi
cura, auxilia, & secreta.

Cap. XX.

Saluiæ hor-
tensis descri-
ptio pulcher-
rima.

TAm nota est hortensis saluia, ut nulli
prorsus hodie reperiatur horti in qui-
bus illa passim non spectetur. Frutex
est oblongus, surculosus, quadrāgulas ha-
bens &

bens & candidas uirgas, folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicantia, & uehementer odorata, sed utcunque uirosa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcata speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contractiore & minùs squalēte, nobis Fræca saluia, & saluia minor nūcupatur. Quæ uerò solidiore constat & scabriore, adhæc latiore ac si cultum senserit, vulgaris saulgia dicitur, & saluia maior. Seritur in hortis femine & furculo: cuius fruticem olitorum lixiuij cinere muniunt, testantes letiorum sic prouenite. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Unde hybernis temporibus & uiuere & iucundè uiuere percipitur, etiã si minimè operta fuerit. Qua tempestate, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

Libanotis, quam officinæ & rura Rorismarinum appellant, & qua coronas ubique necimus, folium fert tenue in exilibus uirgis, crebrum, oblongum, & gracile, pinatum, herbaceū infrà, canū uerò suprà: hoc est intus candicans, & extrà uiride ac striatum: flore cœruleo, cui odor suauis inest, resinam aut thus utcunque spirans. Frutex est topiarius, & idem, ut diximus,

Quomodo seratur & colatur saluia, frigorum patientissima.

Rorismarini historia & pictura.

Rorismarini usus.

ANTONII MIZALDI

coronarius : quo Narbonensis Prouincia tractus adeò scatur, ut ibi lignum aliud ferè non uratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conuestit: ita ut nullum non animal suffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in suis georgicis Græcis ferendum præcepit uuiradice & ramis auulsis: sic ut in terram depecti humentur. Planta hæc nullū solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, ut quos animus defecerit, illico recreare possit.

Quomodo
ferendus ros-
marinus.

Satureiæ de-
scriptio.

Satureiæ ge-
nera duo.

Satureia &
cunila Columellæ eadē.

Satureia, Gallis sarrieta & thymbra dicta, in asperis gracilibusque locis nascitur. Frutex est pedali altitudine, surculosis utrinque coliculis stipatus: odore, saporeque gratissimo: & flosculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus ualdè oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, syluestre ad eadem quæ thymus pollens, & satium quod uiribus ignauius est, sed usui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens esse solet ad condienda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis utilius. Non sum nescius Columellam sentire thymbra à satureia nonnihil discrepare, nostratēque cunilam cum satu-

teia confundere, uel pro ea potiùs usurpare. Quod uiderint eruditi: nam nostrum hic non est istas componere lites.

Hyssopus planta est fruticosa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ uestientibus. Quæ Gallis uel hoc nomine nota esse solet, quòd in usum condimentarium ueniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut friguntur, iucundè remisceri solet. Locum desiderat neque pinguem, neque stercoreatum, sed apricū. Scribitur semine & plantulis, quæ ubi prehēderunt, uiuaciores esse solēt, quàm ut hyemem ac niues reformident.

Hyssopi historia & usus

Gelu ac niues hyssopū sustinere.

Fœniculum hodie omnibus hortis ualde innotescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem plerunque assurgens, ut hominis proceritatem exuperet. Caule cōstat geniculato, fungosa intus medulla, & leui exterius cortice. Estque planta tota odorata, muscarium gerens in summo rotundum, amplum, luteum & in orbē radiatim circuminātū, in quo semen nudū dependet absque cuticula aut folliculis. Locū amat apricum & modicè saxosum. Radix candida, odorata & esculenta esse solet. Plantam hanc serpentes nobilitauerunt: nam gustatu eius

Fœniculi pictura elegās.

Quis loc⁹ fœniculo aptus, & cur à serpentibus sit nobilitatum.

feneſtam exuere traduntur, & oculorum
aciē ſucco reficere, aperto ac incifo caudi-
ce. Vnde intellectum eſt, ut ſcribit Plinius,
hominum quoque caliginem præcipuè co-
releuari. Noſtrates folia fœniculi uirentia
panibus & placentis quandoque ſubſter-
nunt in clibano, ad odoris & incruſtatio-
nis gratiam. Adhæc piſces iis infarciunt,
præfertim marinos, ad conciliandam ſapo-
ris ſuauitatem, & fallendam marinæ auræ
grauæolentiam, delicatulis palatis aſperna-
bilem ac moleſtam.

Fœniculi u-
fus non ſper-
nendus.

Medica.

Qui hæc protulit & ſcripſit,
Cur morietur homo cui ſaluia creſcet in hortor
ne ille eximias ſaluiaæ dotes ac
facultates ad unguem nouiſſe mihi uide-
tur. Salutaris enim ad multa eſſe ſolet, un-
de illi fortasſe nomen. Ad fœcunditatem
imprimis ſummè utilis cenſetur: ex quo
Agrippa illam ſacram non temerè appel-
lauit: tradiditque lænas eam quærere &
manducare ad conceptus facilitatem. Nec
omiſit quòd grauidæ mulieres, ſi fluidæ
laxæque fuerint, illa utiliſſimè ueſci poſ-
ſunt: nam conceptum retinet, ac uitalem
reddit. Quòd ſi ſucci huius heminam cum

Fœcunditas
& conceptus.

Pulchra &
notatu digna

modico sale, quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde uiro post horæ quadrantem sese commiscuerit, proculdubio concipiet. Hinc aiunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias ab his qui superfuerunt, ad eius succum bibēdum mulieres coactas fuisse, plurimósque inde fœtus productos. Tradunt medici eam suffitam menses immoderatè fluentes, & omne muliebri profluuium compescere. Bibitur utiliter cum absynthio ad dysenteriam: fertúrque emortuos partus apposita extrahere, & uermes aurium educere. Tutò propinari solet ad tussim & lateris dolores: prodéstque contra serpentes ex oleo peruncta. Capillum denigrat, vulnerum sanguinem cohibet, ac tetra ulcera purgat. Cum uino menses remoratos trahit. Testium pruritus extinguunt rami & folia, si decocto eius foueantur. Dato, inquit Orpheus, sanguinem expuentibus, saluix cyathos duos ieiunis cum melle bibendos, sanguis illico cohibebitur.

Libanotis seu rosmarinus in aqua decoctus regium sanat morbum: suffitu destillationes ac tussim sedat. Et quod illi de multis nobile est ac insigne, eius nidor in

Muliebri profluuium, partus mortui, uermes aurium, tussis, & lateris dolor.

Menses, testium pruritus, & sanguinis sputum.

Regius morbus, destillatio, tussis & pestilentia.

ANTONII MIZALDI

pestilentia tutam reddit domum, aëris improbam perniciem suffitu diluens.

Vrine, menses, ueternus, aures, coxædix, pulmo & uefica.

Pulices, partus, coitus, uentriculus & atra bilis.

Epithymbrō.

Angina, spiritum, lien, ulcera, peripneumonia, orthopnoea, pleuritis & destillatio.

Satureia urinas ciet ac menses pellic. Herba ipsa cum floribus, olfactu aut coronæ modo capiti imposita, ueternosos excitat. Succus cū rosaceo auribus instillatur: & cum triticea farina coxendicibus utiliter illinitur: medeturque cum uino pulmonis, thoracis, ac uesicæ uitiis. Pulices cum aqua trita & respersa necat: purgat à partu optimè mulieres, ac marcescentes coitus stimulat: quare à Satyris salacibus nomen traxisse dicunt. Nec est omittendum quòd uentriculi coctiones adiuuat, & eius fastidia discutit. Nascitur supra satureiã quidpiam quod cirrorum modo comas eius & ramos crebro uolumine cōplicat, sæpenu-mero purpurascens. Vocatur à Paulo epithymbron, atram bilē perinde atq; epithymum exigens ac uacuans.

Hyssopus cum uino cocta & gargarissata, anginae medetur: bibiturq; ad suspiria. Cum fico lieni prodest, & ad ulcera manantia est efficax. Quadrupedum scabiem curat ex oleo: & cum aqua melle, fico & ruta peripneumonicis adest: adhæc tussibus uetustis, orthopnoicis, pleu-

riticis & destillationibus obnoxiiis : ut interim non omittam quòd etiam tineas in aluo necat . Decoctum eius cum aceto mulso lentorem pituitæ, crassitudinésque diffecat, & per inferna abigit . Cum fico & nitro ad lienem & aquam intercutem probè illinitur . His addendum quòd hysopo cum aqua feruenti sugillata emendatur : & aurium inflationes uaporis eius suffitu discutuntur , dentiúmque cruciatus mitescunt , si illius decoctione tepida cum aceto colluantur : maximè si à causa frigida fuerit dolor excrucians .

Liè, hydrops, sugillata, aures, & dètes.

Feniculi semen ex aqua tritum nau-
seam sedat in febris : adhèc æstus stomachi compescit, éstque pulmonibus ac iocinori laudatissimum : uentrem sistit cum modicè sumitur, & urinam excitat, ac tormenta si tostum fuerit mitigat . In lactis defectu potum mammas implet : idémque præstat, ut vult Dioscorides, si cum ptissana propinetur : imò uerò si herba ipsa exhibetur . Decoctum comæ renum doloribus prodest, eo quòd urinam concitet : ualet ad idem radix cū ptissana : quæ etiam hydro-
pici cum uino pota, necnon conuulsis mirè prodest . Folia utiliter illinuntur ex ace-

Nausea, æst^o stomachi, pulmo & iecur .

Renes, lotiū, hydrops, conuulsio, tumores.

to tumoribus ardentibus. Sed de multis hęc tacendum non arbitror, quòd fœniculum quomodocunq; haustum genituræ abundantiam promouet: estq; pudendis amicissimum, siue ad fouendum radice cum uino cocta, siue ad illinendum, eadem cum oleo trita: plerique illa etiam utuntur cū cera ad sugillata. Eadem cū melle illita moribus canum medetur. Fit succus è semine adhuc lactescente & musteo, unà cum foliis, ramis & cauliculis tenellis trito & simul expresso, qui in Sole siccatus utilis esse solet medicamentis quæ paratur ad excitandam oculorum aciem. Fit etiam è radicibus prima germinatione cõtusis. Alij caulē dum floret demetunt, & igni admouent, ut caloris uis exudantem uice gummi liquorē excipiāt. Is oculis multò efficacior, & præstantior esse traditur, q̃ succus præcedens.

Lauandulæ, Menthæ, Thymi ac Solsequij, seu Calendulæ cura, auxilia, & secreta. Cap XXI.

Genera duo
lauandulæ.

LAuandula quæ & Pseudonardus dicitur, duorū apud nos generū cernitur. Vnū altiùs adolefcēs, & maiorē odorē spirans: quod quia nō minus placet q̃ nar-

Pudendū, sugillata, moribus canis.

Medicamentum ad oculorū aciem.

Notanda pro oculis.

dus, idcirco apud nos spicę nomē sibi arro-
 gavit, ex quo aspicū vulgò nūcupatur. Al-
 terum tum amplitudine, tum odore est mi-
 nus, quod quia balneis & hominum laua-
 cris expetitur, etotāque omnia, si permi-
 sceatur, odoris suauitate commendat, la-
 uanda & lauandula nominari solet. Illud
 mas, hoc fœmina multis esse creditur.
 Frutex est ubiq; nascens, folio crasso, car-
 noso & angusto, cui color languidus ad
 candidum uergens, frequentibus spicis in
 aristas sparsim purpurascētibus, & alicubi
 albicantibus illustratur. Gaudet apricis &
 petrosis locis, tanta suauitatis fragrantia
 præstans, ut omnes flores quibus remisce-
 tur, odoris iucunditate prouocet. Qua do-
 te uestibus inferitur, & seriniis commēda-
 tur. Vterq; frutex perpetua coma canescit:
 cuius spicata cacumina, & tonsiles uerti-
 ces manipulatim in scopas & muscaria cō-
 cinnatos uēdere solent rustici ad uarios o-
 dorum usus, ubi Solem aliquandiu susti-
 nuerint. Hodie & bigis & clitellis asinariis
 per æstatem Lutetiæ uenales uicatim pro-
 clamantur, & passim exponuntur. Narbo-
 nensis Prouincia utroque genere est fœlix,
 tam campis quàm mōribus. Falluntur in-

Lauandula
 unde dica-
 tur, & eius
 pictura.

Loca lauandulæ accom-
 moda: ubi de
 eius odore.

Lauandulæ
 spicata mus-
 caria, & eo-
 rum usus.

Lauādula a-
lia est à nar-
do Celtica.

signiter qui pro nardo Celtica usurpant la-
uandulam: nam longè alia est planta, ut
alibi scribemus.

Menthæ pi-
ctura & de-
scriptio.

Mentha nomen in Gallia retinet, & à
plerisque Romana cognominatur, præ-
sertim quæ est hortensis: cauliculos gerit
lentè punicanteis & odoratos, flagellis la-
nugine pubescentibus, folio sifymbrij, sed
longiore & molli, æstate herbaceo, hyeme
subflauo, & ubiq; odorato: cui purpureus
flos circa cauliculorum fastigia spicatur.

Menthæ satio
& usus.

Luxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè se-
mina defecerint, licet de noualibus sylue-
stre mēthastrum colligere: & inuersis cacu-
minibus deponere: nam ita feritatē exue-
ac edomabitur. Planta hæc semel sata plu-
ribus annis restibili fertilitate durat, grato
mēsis odore cū in iusculis, tum acerariis
& plerisque condimentis. Hanc ferro non
expedit tãgere, ut alibi docuimus. Apriciū
locum amat: sed non ualde pinguem, nec
stercoratum: feritúrque planta, uel radici-
bus, æstate uirens, hyeme uerò flauescens.

Menthæ lo-
cus aptus.

Mentha du-
plex.

Galenus duplicem fecit: unã hedyosmum
ac si odoratam mentham dicas. Alteram
inodoram, quam calamintham, alij mē-
thastrū appellāt. Hæc fera est & syluestris,

illa mitis & satiua : quæ cultus mangonio humorem sibi asciscit, ex quo Venerem stimulare traditur: quod est omnium commune quæ semicocto humore ac spirituofo & flatuoso participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis adagium soluet, cur mentha belli tempore nec edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè uescentes in libidinem ruunt, quæ corpus & uires frangit, ac animos eneruat. De mēthastro, seu syluestri mentha, quam nonnulli syluestre pulegium uocant, hîc nihil scribam nisi quòd foliis eius manducatis & impositis, Plinius elephantia sanari affirmat. Quod magni Pompeij ætate fortuito cuiusdam experimento facie illita, compertum fuisse scribit.

Thymus & si magis cōuenire uideatur curantibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo hîc scripturi sumus, quòd cōdimentorum & coronarum causa, etiam in hortis studiosè colatur. Duo sunt eius genera. Vnum candidum lignosa radice in collibus nascens, quod præstâtissimum est. Alterū tam specie, quàm flore nigrum, quod Aërius cibus dānauit: nam intus receptum facilè computrescit, & biliosos hu-

Cur mentha belli tēpore nec edi, nec feri debeat.

Mēthastri uires in elephantiam.

Thymi duo genera.

Hortēsis thymi pictura.

Locus thymo accōmodus : adhæc eius satio.

Thymus apibus gratissimus.

Hortēse solsequium nō esse heliotropium.

mores creat. Qui triuialis est, surculosus frutex & dodrantalis esse spectatur, odore suauissimo, multis foliis iisque immortalibus comatus: flosculos gerens ex purpura candicantes, & capitella cōplicatarum formicarū specie. Vulgus Gallorum Thym nuncupat: pleriq; maioranam Anglicam. Gracili solo & petroso letius prouenit: unde neque pinguem, neque stercoreatum, sed apricum desiderat locum. Semine & planta profilit, imò uerò & flore sato nascitur, ut perhibet Theophrastus. A piarij eo largè florescente prouentum mellis uberrimū certo sperant augurio. Nam flores apibus amicissimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Virgil.

-redolētque thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quòd destruitur peritque flos thymi si imber inceserit.

Solsequium officinis Calēdula, & vulgo Solsia nuncupatum, falsò à multis heliotropium esse existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus. Non quòd Solem non sequatur, ut mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratibus itaque Solsia nominatur: quasi solsequiā di-

cas. Fruticosa est planta, cauliculo dodrā-
 tali, folio longiusculo, flore specioso, cro-
 cato & odoris non ingrati: ex quo in coro-
 namenta passim uenire solet. Nascitur po-
 tissimum in cultis: adhibeturque & condi-
 mentis & acetariis. Semen haud dubiè
 scorpionem imitatur, maximè quā conti-
 netur in uagina. Vnde scorpioni idem quidā
 esse putarunt, sed ineptè, cum notæ scor-
 pioni idem illi non subscribant. Calendula a-
 pud herbarios dicitur, quòd singulis ferè
 mēsiū calendis florere, uel (ut aliis pla-
 cet) fruticare deprehendatur. Rusticorum
 horologium quibusdam nuncupari solet:
 quòd matutinas & uespertinas horas de-
 circumactu illis indicet. Alij Solis spōsam
 dixerunt, & solarem herbā, quòd eius flo-
 res Solē ab ortu per meridiem in occasum
 sequantur, & notabili conuersione comi-
 tentur: ita ut quacunque cœli parte sedem
 teneat ille, in eam conuersi spectēt: eoque,
 etiam nubilo aëre dirigantur: ac si spiritu
 eius recrearētur, uigerēt & agerentur: tā-
 tus syderis amor est: noctu eius desiderio,
 quasi mœrentes, contrahuntur, & meridiè
 sese undiq; explicant, ac si sponsum obuiis
 ulnis amplecti satagerēt. Sed de his abūdè

Solsequij pi-
 ctura pul-
 chra.

Cur solse-
 quium calē-
 dula dicatur,
 & rusticorū
 horologiū.

Cur solse-
 quium Solis
 sponsa, & so-
 laris herba
 dicatur.

Mirus solse-
 quij amor er-
 ga Solem.

ſcriptū in noſtris naturę Arcanis, & alibi:
Medica.

Cerebrum,
conuulſio, uē
trculus, ic-
tur, liē, ute-
rus, mēſes &
ſecundā.

LAuādula omnibus cerebri frigidis af-
fectibus ſummè confert, ac conuulſis
& reſolutis mirè auxiliatur. Ventricu-
lum roborat, & iecur ab infarctu liberat.
Quin & obſtructos lienes ualde iuuat, ac
uterum calefacit, & menſes ſecundāſque
educit. Fit è floribus ſtillatitium oleum ui-
treis organis, quod unguentarij oleum de
ſpica vulgò nuncupant: odoris adeò pene-
trabilis & ualidi, ut cætera odora-
menta ſu-
peret ac obtundat. Quò fit ut extra offici-
nas & myropolia illud aſſeruent aromata-
rij, ne moſchi, ambari, zibbeti, aliorū-
que unguentorum & aromatum ſuaui-
tatem intercipiat. Valet ad eadem quæ plan-
ta ipſa, & multò præſtantiora, non expo-
nenda nec publicanda omnibus.

Olei de ſpi-
ca uis odora-
tiſſima & mi-
ra.

Vulnus, lac &
generatio.

Mentham ſcribit Florentinus, georgice
diſciplinę apud Græcos profeſſor eximius,
uel ob id inutilem eſſe, quòd vulnerato ex-
hibita, vulnus ſanefcere & cicatricem du-
cere prohibeat. Si in lac proiiciatur, neque
coaleſcere, neq; ſpiſſari permittet: etiam ſi
ei coagulum remiſceatur. Eadem ui gene-
rationi reſiſtere tradit. Alij cōtrà, perquam

salubrem haberi defendunt. Si mammis familiariter accesserit, nec coire lac patitur, nec densari, quare lactis potionibus cōsul-tò additur: ne eius coagulatione periculum strāgulationis immincat. Singultus & uomitiones cū succo granati sistit, ut Democritus in suis adnotauit Georgicis. Cum amylo ex aqua pota, cœliacorum impetus frenat, ac sanguinem, mulierumque purgationes immodicas cohibet. Ulcera in capite infantium sanat. Huius odor animum excitat, & sapor auiditatem in cibis. Reticis succus spiritu subducto narium uitia emendat: qui etiam in capitis dolore, temporibus utiliter illinitur. Idē cū aceto sanguinis fluxiones internas continet ac sistit. Quin aiunt plantam ipsam impetigines, uel si teneatur tantum, prohibere: ac stomachum ualde iuuare, & in condimenta pluribus modis uenire.

Thymi decoctū cum melle orthopnoicis & suspiriosis summè prodest: ualētque plurimum ad quęuis pectoris uitia excreāda. Remoratos fœminarum menses, & enectos partus, secundasque pellit, ac urinas promouet. ThyMos & uerrucas herba ipsa tollit, necnon ischiadicis cum uino &

Mentha lac coire nō patitur.

Singultus, uomitiones, coeliaci, menstrua, & ulcera infantium.

Narium uitia, capitis dolor, fluxus sanguinis, impetigo & stomachus.

Orthopnoici suspiriosi, & pectoris uitia.

Menses, urine, partus uerue, ischias & oculi.

polenta medetur imposita. Oculorum claritati in cibo multum etiam conferre creditur. Sed ea modicè utendū est, quoniam exalfacit. Datur optimè comitialibus: quos correptos, olfactu eius excitari sæpè uidimus. Quin & illos dormire aiunt oportere in molli thymo. Folia trita & lanè inspersa, utiliter luxatis ex oleo apponuntur, & ambustis, ex adipe suillo efficaciter illinuntur. Contra podagram, etiam quæ omnino motum interceperit, opportunè exhibebis aridi thymi puluerem cum uino generoso. Cæterum uitari debet is thymus qui niger est: & eligi qui flore cœruleo, uel albo insignitur.

Comitiales,
luxati, am-
busti, & po-
dagra.

Thymus ni-
ger uitadus.

Menses & de-
nium crucia-
tus.

Frigidū ner-
uosis partib⁹
omnib⁹ sum-
mè inimicū.

Solsequij flos ex uino potus menses ciet: sed multò efficacius herbæ succus: quo indentium dolore si os cum tantillo uini, uel aceti calidiusculi colluatur, præsentaneum adfert remedium. Idem præstat folium utcunque digitis remollitum, & deti crucianti appositum: sed illud igni oportet antè admouere. Quia frigidum, ut uenerandus ille medicinæ parens Hippocrates uerè scripsit, neruis, ossibus, cerebro, detibus & spinali medullæ summè inimicum, ac ualde infensum esse solet.

Vettonicæ coronariæ, & Sampfuchi seu
Maioranæ cura, auxilia, & secreta.

Cap. XXII.

Vettonica coronaria (inter flores superius describēda) quam Gallorum vulgus à floris figura, ocellum seu oihettum, uel ab odore, garyophylleam nominare solet, tantam cum mulierculis iniuit gratiam, sui odoris iucunditate, & coloris præstantia, ut perpauca reperiatur apud nos, quæ in suis hortis, aut fectilibus uasis, fenestratim illam cura admodum diligenti nõ foueant. Florem omnium speciosissimum profert, caryophyllorum odoratu, sed longè suauissimo. Quorum alius cocco rutilat, alius saturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius uerò uermiculato & uario applaudit aspectu. Omnibus teres, longiusculúsq; calix conceditur, orbiculo superiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibusdam frequentiore coma stipata, in aliis rariore, sed profundioribus incisuris crenata. Quæ cum fuerint prorsus explicata, radiatum orbem circinant per extrema serratum: geminis utrinque emicantibus staminibus apiculis. Non desunt qui sibi per-

Vettonica
mulierculis
gratissima.

Pulcherrima
vettonicæ de-
scriptio.

ANTONII MIZALDI

Quomodo
cōciliatus o-
dor uettoni-
cæ.

Quomodo
& quādo se-
ratur uetto-
nica.

Vettonica
priscis inco-
gnita, quæ ne
rosis quidem
cedit,

suadeant, olitores radicibus caryophyllum adegisse, uel factis stylo foraminibus inseruisse, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore minùs odoro, quàm odoratissimus prodiit, humano artificio nouitatis semper studioso. Apud nos semine rariùs seritur: quin olitores incunte uere & autùno, sobolem à radice copiosam eruunt, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneisue situlis pangunt in terra, putrimento saturata. Et cū hyemis gelicidia premunt, sub tecto locis à frigoribus tutis recondunt. Cum uerò serenat cœlum, feruidusq; Sol illucescit, in apertum reuocāt: & sub dio illic apricari sinunt. Si incesserit pluuia, aliquātisper madescere permittūt, & cœlestem imbrem haurire. Sed mirum est, quòd tam celebris flos, tamq; iucundus, à ueteribus silentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, uarietate, amplitudine & odore, rosa inferior non uidetur: imò uerò cum ea de principatu certat, illi nec colore cedens purpureo, candido, uermiculato, nec etiam odore, nisi quòd à longinquo plus olet recens rosa: cui decerptæ longissima mora dies esse solet: uettonicæ in

quatrimum, & ampliùs, uita uigórq; perseverat. Folia insunt nonnullis quaterna, quiná ue, aliis rosæ modo numerosa. Prodigiij simile est quod híc referam. Si ad calendas Octobris, uettonicæ, uiolarum & similiũ plantulas cum radicibus, in uinaeis quibus cortices sint exēpti sepeliueris, aut in fimo equino identidem reparato, flores pulcherrimos tibi edent sub brumam: atque ita de fragis ac melonibus. Sed à frigore externo seruari debēt: plurimùm uetò cum fœtibus emoriuntur. Autor Hieron. Cardanus. Hinc sanè admirari desino, quòd iuuenis solebã, dum uettonicam in uinariis cellis & subterraneis locis, totam fruticare per hyemen, & fauente loci tepore flores parere obseruabam. Olitores in hortis multo lætamine palcato illam munire solent, ac circunuestire, ut ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinantis cœli asseratur. Nam apricis plurimũ gaudet, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est & admiratione illud dignũ, q̄ hæc planta uno anno florẽ parit cãdidum, altero purpureum, tertio colorum uarietate promiscuum. Et quod multò mirabilius dici possit; uidimus ramum eundem, ni-

Quomodo
uettonica
hyeme efflo-
rebit.

Quomodo
hyeme seruã
da uettonica.

Quomodo
colenda vet-
tonica, quæ
uno ramo
flores diuer-
sos emittat.

Acetum ex
vettonica.

Cur sampsu-
chus maio-
rana dicatur:
& unde.

ueum, purpureum, ac uermiculatum flo-
rem expromere. Quod cultus studio, aut
soli cõmutantis ubertate, fieri solet. Quã-
quam multos id affecutos uidi, defixis in
ouillam aut caprinã baccam, uel cannulã
fragilem, detritum ue linteolum, diuer-
sis uettonicæ feminibus arte compositis,
& terra ac stercore diligenter opertis. Nam
semina illa in unam coalescunt radicem,
quæ ramos florum uarietate illustres emit-
tit. Hoc loco non arbitror praterendum
quòd uettonicæ flos, unguibus detractis,
acetum iucundo sapore commendat, mo-
dò in Sole uitreis uasis maceretur.

Sampsuchus seu amaracus uulgò maio-
rana dici solet, nomine à Latinis mutuato:
fortasse quòd maiore cura ac diligentia se-
ratur, colaturque, quàm cæteræ plantæ.
Vel quòd odore perquàm iucundo com-
mendetur, & perpetua uireat coma. Scri-
tur utroque genere, nimirũ semine & ra-
mo: estque magnoperè uiuax, & cultura
nonnunquam arborescens: cuius plantæ
transferri possunt. Diocles medicus & Si-
cula gens amaracum appellauerunt, quod
Aegyptus & Syria sampsuchum. Video
fanè inter utrunque à poëtis & oratoribus,

Dioscoride item & Plinio nullū, nisi appellationis nomine, discrimen positū fuisse: licet in contraria sint sententia Cl. Galenus & Paul. Aegineta, multique recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco sentiunt. Sed doctorū testimonio constat, hos & eorum sequaceis, amaracum pro parthenio usurpasse: quod & leucanthen & amaracū appellari tradit Plinius. Sed lapsus is multo est euidentiōr, quàm ut refelli desideret: siquidem sampsuchus iucundo placet odore, illorum uerò amaracus siue parthenium magnoperè uiroso fastiditur. Vnde mulieres uulua strangulatui illud salubriter odorari solēt. Ex quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hic non licet omittere quòd mures radicibus maioranæ ualde insidiantur, ceu medicamentum & auxilium ab his deposcentes.

Medica.

Hic de vettonicæ medicis præsiidiis nihil à me expectabis: quæ prisci rerū agrī & medicinæ doctores de illa (hortensi, inquā, & coronaria) ne uerbum quidem ullū fecerint. Venio itaq; ad sampsuchum siue maioranam, cuius uis excalsa-

Cōtrouerfia de sampsucho & amaraco.

Priscos medicos eū parthenio confundisse amaracum.

Vettonica hortensis olim ignorata.

Hydrops,
dyfuria &
tormina.

Sugillata,
menstrua,
ophthalmia,
tumores, lu-
xata tormi-
na & sternu-
tamentum.

ciens esse obseruatur. Decocti iusculum ad incipientem aquam intercutem potu utilis censetur: & iis quos lotij difficultas, aut tormina discruciant. Folia arida ex melle illita, sugillata emendant: & remoratos mensis subdita in pefso trahunt. Oculorum inflammationes prohibent, & cum polenta tumores. Scorpionibus ex aceto & melle perlita aduersantur: nec non cum cera luxatis ac torminibus mirè profunt. Expressionis succus narium sternutamenta mouet, & ob id cerebrum expurgat. Reliqua erunt ex medicorum libris eruenda.

Bellij seu bellidis, & Phlogij hoc est uiolæ flammæ & inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & secreta.

Cap. XXIII.

ET si duæ plantulæ sequentes, & earūdem flores in censu odoratorum ritè adnumerari non possint, scribam nihilominus de illis, uel ob id quòd in coronamenta ueniant, & hortorum areas mita elegātia uestiant. Itaque Bellis seu bellis trium generum esse conspicitur. Primum in hortis seritur, de quo hîc potissimùm agemus. Reliqua in pratis & campestri-

Tria esse genera bellidis.

bus nascuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortensia & nō campestria tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est foliis lōgiusculis solo procumbentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ferratis, è quorum medio cauliculi prodeunt uillosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus uersicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiscuntur: alij uerò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borboniis Pasquetæ appellantur: quòd circa Pascha (ut opinor) oriiri incipiant, uel quòd oculos grato colore pascant.

Phlogiō uiolæ inodoræ genus illud esse mihi uidetur quod Gallicum vulgus Pensiam uocat, folio mercurialis herbæ per ambitū crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato & ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant uiolæ figura purpurearū seu mar-

Picturæ bellidis pulchra & elegans historia.

Bellidum colores uarij.

Autoris mirū ingeniū.

Violæ inodore descriptione.

ANTONII MIZALDI

Pulchra &
notatu di-
gna.

Violæ ino-
dora flos lō-
gauus.

Iris pictura,
& unde glaiu-
tum dicatur.

Hortēsis iri-
dis colores:
& unde cœ-
leste lilium
dicatur.

tiarum, tribus flosculis summa parte latis, atraque purpura saturatis, & duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, ut reor, inditum fuit. Vere statim post purpuream uiolam se prodit plantæ huius flosculus, éstque coronis aptus, odore, ut diximus, nullo, sed colore ubique commendato: qui plurimùm durat, nam in autumnum prorogatur: imò uerò tepidioribus locis ubi cœlum arridet clementiùs, etiam hyeme spectari solet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

IRIS cuique notissima est, foliis constās gladioli, sed maioribus, pinguioribus & latoribus. Vnde quibusdam Gallia partibus glaiutum, ac si diceres gladiolum, nuncupari solet: quòd folium in gladij speciem mucronatum habeat. Caulē nititur recto & semipedali ex cuius fastigiis singulis inter se paribus, flores exeūt labiorū mutuo inflexu recurui, & coloris uarij: nimirum candiduli, pallentis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua uarietate cœlestem arcū exprimente, nomē cœlestis lilij

apud herbularios sibi adoptauit: ac si rudimenta quædam arcus cœlestis uersicolore linearum discursu, in sui calathi concauo, ob oculos spectantium ponere satageret.

Rura alicubi flammã uocant: propter eadem, ut arbitror, causas, quas supra in phlogio, seu flâmea uiola protulimus: quæ mihi specimen uidetur esse naturæ irin effingere condiscentis. Radices fundit geniculatas, solidas & summè odoratas: quas sub ueris exitum terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas dissecant, & siccatas in umbra, filoque transsutas pensiles recondunt: aut lixiuio macerant ad exhauriendam & absorbendam succi uim, quo tinearum iniuriis sunt opportunæ: dein siccatas includunt: nam teredines non siccæ modò, uerùm & in terra uirides celerrimè sentiunt. Plerique ita curatas armariis imponunt, ut odore perquam iucundo uestes & lineam supellectilem commendent ac imbuant.

Iris flamma
quibusdam
dicta.

Pulchra & nota
de radicibus
iridis.

Radices iridis
armariis
& rebus illorum
odorem
conciliare.

Medica.

Bellis trita cum artémisia strumas efficacissimè compescit. Laudatur & ad podagras, ischiada & paralyfim. Vnde nonnulli etiam paralyfis herbam uocarunt.

Strumę, podagra,
ischias
& paralyfis.

Fracturæ ca-
pitis & vulne-
ra thoracis.

Valet etiam ad capitis fracturas, & thora-
cis vulnera quæ in pectoris cauitatem pe-
netrant: in quem usum succus eius potio-
nibus inseritur.

Phlogij seu flammeæ uiolæ facultates
hîc à me prætermittuntur, quia scriptæ (quod
sciam) non extant apud Geoponicos, nec
item medicos, siue Græci fuerint illi, siue
Arabes, aut Latini.

Tussis, tormi-
na, lienosi, cõ-
uulsi, perfri-
gerati & mē-
strua.

Iridis radici uis inest excalfactoria ac ex-
tenuans, & ob id cõtra tussim efficax esse
censetur: necnon ad digerendã crassitiem
humorum qui ægrè reiiciuntur: qua ratio-
ne torminibus medetur. Cum aceto lienos-
is, conuulsis, perfrigeratis, & quibus ge-
nitura effluit, summè prodest, & ex uino
pota mēses pellit ac excretiones faciles red-
dit. Prætereà lumbis ac coxendicibus ex re-
sina utiliter illinitur: & naribus admota
sternutamentum mouet: caput purgat, la-
chrymas elicit, somnum conciliat & ortho-
pnœas discutit. Oris halitus fœdos com-
manducata abolet, alarúmque tædia ac gra-
ue uirus emendat. In coxendicum dolore
succus recentis utiliter clysteribus infundi-
tur, & fots decoctionis fœminarum incõ-
moda leuat, earum locos emolliendo, &

Lumbi, coxẽ-
dices, sternu-
tamentum &
caput.

contractos reparando. Arida radix eadem
 tusa ulcera purgat, ac fistulas, sinúsque re-
 plet. Valet etiam farina ad paronychias, &
 cū uino ad clauos ac uerrucas. Ossa fracta
 cum melle indita extrahit, & nudata carne
 conuestit. Lentas emaculat & cutis uitia in
 facie, dentiúmque cruciatus mulcet, si eius
 decocto foueantur, & sit dolor à causa fri-
 gida. Quæ omnia efficacius præstabit Illi-
 ricæ iridis radix, quàm quæ nobis vulgaris
 est & hortensis. Non sum nescius curiosu-
 los plerosque in hoc secundo libro deside-
 raturos historias hortensium leguminum,
 pisorum, inquam, fabarum, cicerum & si-
 milium, quæ in hortis apud multos serun-
 tur & coluntur. Verum enim uero, quia cū
 Cerealibus de his peculiare Enchiridió e-
 dituri sumus, sicuti in præfatiuncula scri-
 psimus, idcirco ne uerbulum quidem híc
 adnotabimus: nec item de hortensi uite &
 pergularia. Nam de uitibus & uinis pro-
 prium itidem sumus exhibituri Enchiri-
 dion, si per fata, fortunam nostram & oc-
 cupationes liceat.

Ulcera, fistu-
 læ, parony-
 chie, clauis,
 uerrucæ, ossa
 fracta, &c.

Autoris ho-
 nestæ excusa-
 tio, & mira
 modestia.

Abinthij, & Abrotani cura, auxilia,
 ac secreta. Cap. XXIIII.

Sicut in hoc mundi teatro rerum omnium parens illa, iucundis tristitia miscet, & dulcibus amara, ita ego in hac hortensium historia, suauibus insuauia miscebo, & gratis ingrata. De absinthij itaque & abrotani plantis hic mihi scribendum restat, quæ tam odore quàm sapore iniucundas esse nemo nescit. Absinthij genera tria esse constat, unum vulgare, Gallis *Aluina* uocatum, ac si diceres *aloïna*, ab insigni amarore *aloes* quem præ se fert. Nosstrates *Borbonij Fortum*, à forti & uehemèti illius odore ac sapore nuncupant. Huic *Ponticū Galeno* maximè simile esse traditur, à *Ponto* nomen habens, ubi pecora illo pinguescere, & ob id sine felle inueniri autor est *Plinius*. Veteres huius folia paruulis dabant in fico, ut amaritudinem fallerent: aut illitis melle uasculi labris, quod *Lucretius* his uersibus eleganter expressit,

Ac ueluti pueris absinthia tetra medentes
 Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
 Aspirant mellis dulci flauoque liquore.

Alterum genus *Seriphium* uocant seu *marinum*, cuius semine medici uermibus & lumbricis corporis necem moliuntur: & ob id semen contra lumbricos nuncupant. Gal-

Absinthij genera tria, & unde aluina seu fortū dicantur.

Notanda de absinthij exhibitione.

Semen cōtra lumbricos & barbotina.

licum vulgus barbotinam, & mortera uer-
mum : quas appellationes officinæ egre-
gè norunt. Tertium Santonicum dicitur
gentili regionis uocabulo: quod ut reliquis
minus est, ita amarore multò mitius. Ho-
die in plurimis hortorum arcis passim feri
solet: imò uerò de coma acetariis remisce-
ri, summo uentriculi & hepatis commodo
ac beneficio.

Abrotanum duorum generum esse con-
spicitur, unum mas, alterū fœmina: utriq;
amaritudo absinthij inest. Fœmina Dio-
scoridi quadam arboris specie fruticat, &
ob id multis Cypressus appellatur, foliis
circa ramulos minutim concisis candidās,
& auri fulgore corymbis in fastigio rutilās,
cui odor cum quadam grauitate subiucun-
dus adesse solet, & sapor amarus. Mas fo-
liis constat non usqueadè albicantibus,
estque illius frutex furculosior. Galli Lati-
nos imitati utrunque auronum, duabus li-
teris extritis nuncupant: adhæc uestiarium
custodem, quòd armariis sparsum uestes à
tineis uindictet. Altiosum est admodū tam
hoc quàm illud: quare frigus multùm re-
formidat, Solèque nimio læditur, suo se ca-
cumine propagans. Theophrastus radice

Abrotani ge-
nera duo.

Abrotanū ue-
stes à tineis
uindicare.

Abrotanum
nec frig^o nec
æstum ferre.

uel auulso ramulo, potiùs quàm seminio
germinare prodidit. Sed mirari licet cùm
calida dote sit præditum, cur frigus tanto-
pere horreat, & æstû non ferat. Idem Theo-
phrastus rationem in infirmitate collocat:
nam uiribus tam contra frigus, quàm con-
tra æstum longè est impar.

Medica.

Dentium &
auriû dolor:
adhæc crudi-
tates & tho-
racis uitia.

Absinthium decoctû, uaporis suffitu
dentium auriûmque dolores tollit:
hîsque si manat sanies utiliter instil-
latur: potionibus tamen improbatur, sto-
macho & capiti dolorem inferens: quibus
profunt eiusdem folia admota. Cruditates
tollit cum pipere, ruta & sale: adhæc thora-
cem purgat cum iride sumptum: quod de
Pontico, & maximè Santonico dictû acci-
pies. In regio morbo bibitur salubriter cû
apio uel adianto, & menses priuatim cum
melle sumptû, aut uellere appositum tra-
hit: sanat pruritus, nauseas maris arcet in
nauigationibus potum, uel olfactum, & è
regione uentriculi appensum: quod de Se-
riphio seu marino fœliciter sum expertus
nauigando, aliis qui aderant passim nau-
seantibus ac uomiturientibus. Capillum
denigrat cinis rosaceo unguento permi-

Regius mor-
bus, menses,
pruritus &
nausea.

Capill^o, som-
nus, uentri-
culi affectus,
uestes & li-
bri.

stus: ac somnos olfactu allicit absinthium sub capite repositum. Transiit sapor eius in uinum, quod uocant absinthitem, quo nihil præstantius in affectibus uentriculi. Inpersum uestiariis, ab erodentium iniuriis uindicat: & atramentum librarium diluto eius temperatum literas à muribus tuetur.

Abrotanum in uino potum contra uenena est antidotum: cum oleo illitum prodest argentibus, efficacissimamq; esse aiunt herbam cõtra omnia ueneficia quibus coitus impeditur: in cubili stratũ & suffitum serpentes ac uenenatum reptile quoduis fugat. Cinis eius barbam tardiùs enascentem cum oleo raphanino, aut cicino, uel sabino elicit. Reliqua ex Dioscoride, Plinio & Galeno sunt petenda.

Venena, algores, coitus impedimenta, serpentes & barba.

Fragariæ, Frambæsiij & Grossularij uel Grosellariij, cura, auxilia, ac secreta.

Caput. XXV.

DVm foetus hortenses qui supra terram extant percurrebamus, fragaria describenda erat: quia uerò tunc nobis, nescio quo fato, excidit memoria, hoc loco restituenda uenit. Herbula est fra-

Historia & descriptio fragariæ pulcherrima.

ga gerens, unde nomen habet, & foliis tribus constans, quæ hūmi sine caule sparguntur, multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorum alij flore candido coronantur, alij trigemino, ut diximus, comantur folio per ambitum ferrato atq; uenoso: qui fructum gerunt exiguis moris haud absimilem, callosum, tenerum, rubentem (dum maturuit) ac gustu & odore suauissimum, Gallorū vulgo Fresa nuncupatum. Spontè nascitur in opacis, quasi aliarum plantarum umbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, ut mora quæ in rubo nascitur suo globulo æquare cernatur: hinc morum terrestre Virgilianus Seruitus fortasse appellauit. Sunt ex fragis quæ diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Fructus fragariæ pictura elegans.

Vnde magnò euadit fragariæ fructus.

Pulchra & notatu digna

Frambœsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus uiduus, cui morum rubens appendet (ubi maturuit) Gallis Frambœsia appellatum: quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cùm uinum generosum à sapore laudate uolumus, olere frambœsiam aut fragum uernaculo sermone nostro dicimus.

Grossol-

Grossularius uel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, ueteribus silētio fuit obuolutus : quanquam non defuerunt qui Rhamnū esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerè. Frutex est aculeatus, folio apij ferè, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displicet acerbitate, magnāque inuit cum palato gratiam : quare diuitem ac pauperum iuribus innatare solet, & in dulciarios panes ac farcimina passim transire : uere præsertim dum uic acerbę locum supplet, quo homine grauidis summè expetitur. Vulgus Gallicum, Grossularium uel grosellarium, & eius fructum Grosellam seu grossulam nominat: quòd grossulorum fici quandā præ se ferat imaginem. Bacca maturitate in cibum dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postremos cibos apponi solet.

Est in hortis alter frutex nullis planè spinis horridus, folio uitis pusillæ & iuuenis, rubentem uulam ferens sapore subacido, cuius acini racematim congesti pendent, fastidium cibi discutientes, & more punici mali abeuntem appetentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu grosella rubra,

Grossularij
pictura pul-
chra.

De grossula-
rij bacca no-
tatu digna.

Vnde grossu-
larij & gros-
sulæ nomen.

Grosellæ ruf-
bræ pulcher-
rima descri-
ptio.

ANTONII MIZALDI

uel transmarina vulgò dici solet . Sunt qui
putēt à Mauritanis Riben appellari . Fru-
tex iste in usum topiarium uenit, sepitque
elegantè hortorum puluinos & areas .

Medica .

Febris, lieno-
si, vulnera, ul-
cera, mèstrua
dysenteria &
urinæ.

Inflammati-
o iecinoris, re-
nes, uesica,
gingiua, dē-
tes, ulcuscu-
la, uari & alia

Aestuās sto-
machus, fitis,
uomitio, alui
profluuium,
& alia .

TAm fraga quàm frambœsia citam sen-
tiunt corruptionis labem: quapropter
facilè febrim experiuntur, qui hoc ci-
bo fugaci largiùs uescuntur. Fragaria cibo
sumpta lienosis medetur: idèmq; præ-
stat succus ex melle sumptus. Folia & ra-
dix tam vulnera quàm ulcera sanant, mu-
liebres fluxus & dysenterias cohibēt, ac u-
rinam cient. Herbe & radicis decoctū hau-
stum iecinoris inflammationibus auxilia-
tur, mundatq; renes & uescicam. Idem ore
contentum, collutionisq; modo agitatū,
gingiuas roborat, dentes commotos firmat,
& destillationes sistit. Vinum quod
ex fragis elicitur, ulcusculis quæ in facie à
caliditate proueniunt, mirificè medetur:
itèmq; uaros & oculorum nubeculas, ca-
lidasq; defluxiones impositum tollit.

Grossulæ siue grosellæ tam candidæ
quàm rubræ (sed postremè magis) æstuan-
tem stomachū refrigerant, & sitim restin-
guunt, quæ cùm alios tum maximè febri-

citantes excruciat. Vomitiones sistunt, stomachum firmant, alui profluuium retinēt quod flaua bilis attulerit, ac uentris erosiones & uellicatus tollunt, sanguinisque feruorem demulcēt, ac bilis acrimoniam obtundunt: abundantiam fœminarum retinēt, & (ut paucis dicā) cœliacis, dysentericis, ac cholericis p̄sunt. Salgamarij saccharo uel melle cōdiunt ad anni totius usum.

Sola Orualla siue Totabona, in hac secundi libri hortensium herbarum historia, de omnibus postrema sese offert: quam inter odoratas plantas libenter descripsissem, si apud ueteres aliquid de ea adnotatū reperissem. Non desunt qui ad satium horminum, aut saluiam transmarinam referre uoluerint, quod quā rectè, iudices erunt rei herbariæ periti. Hoc tantū de ea in præsentiarū scribam: ad excutiēdam oculorū caliginē, & extrahēda quæ in illos inciderunt, tam urbani quā rustici homines semen oruallē immittūt: quod multa reuolutione per orbem oculorū raptū, humore prægnās & quasi tenuibus onustū membranulis ac fordibus, tandem egreditur, secum educēs quæ inciderunt, aut molesta sunt. Iam ad hortenses arbores nobis transeundum.

Orualla prisca incognita.

Quomodo excutiatu oculorū caligo, & extrahatur quæ in illos inciderunt.

ANTONII MIZALDI
Monluciani de hortorum cura,
auxiliis & secretis,
Liber III.

Amque alios uocor ad cultus, aliumue
laborem

Hortorum: neque enim simplex genus,
unaue stirpis

Hortensis soboles, ratio ac tantum una
colendi.

Epilogus
superioris li-
bri, cum para-
secue ad fru-
giferarū ar-
borum histo-
riam.

Latinis quid
poma & nu-
ces.

Proximo itaq; libro hortensia olera, edu-
les item radices, & herbaceos fructus cum
odoratis plantis & floribus, pro nostræ Mi-
neruæ captu & modulo utcunq; expedi-
uimus. Superest ut simili methodo & dili-
gentia frugiferas hortorum arbores, uitæ
humanæ accommodas, earumdémq; fru-
ctus hoc libro persequamur: siue molli tu-
nica uestiantur illi, quos Græci geoponici
oporas, Latini poma nuncuparunt: siue du-
ra & forinsecus lignosa, quos itidem illi a-
cródrya, nostri uerò nuces appellare solēt.
Opus sanè uarium & impeditum, sed legi-
tamen & cognosci dignissimum: si minus
scribentis ope, saltē sui contēplatione & in-
dicibili uoluptate, quę comitē habet utilita-
tem pari beneficio coniunctā. Vt itaq; tabu-
lę (quod dicunt) manū admoueam, omniū

primùm de cura, studio & auxiliis quæ arboribus generatim congruunt, pro mea tenuitate scribã. hinc mihi gradũ facturum ad ea quæ seorsum & particulatim unicuique arbori debentur, & propria sunt.

Autoris scopus & institutum in hoc libro.

Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia generalia Cap. I.

Quisquis ille fuit qui dixit & scripsit hyemes serenas agricolis optandas esse, neque pro arboribus tam hortensibus & fructiferis, quam aliis, uota non fecit: quemadmodum scripsit Plinius: nam communia arborum uota esse solent, niues diu turnas sedere. Causa, non solum quia animam terræ euanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retroque agunt in radices: sed etiam quod liquorem sensim præbent purum ac lenissimum: quando aquarum cœlestium spuma esse dicuntur niues. Ergo humor ex his non uniuersim ingurgitans diluensque, sed quomodo sititur stillans, uelut ex ubere alit omnia, quæ non inundat. Sunt itaque niues & tempestiua frigora arboribus summè utilia: nam illarum firmitati plurimum conferunt, & sic optimè germinant. Quod ad aquas attinet, opportuna sunt quæ germinationem

Arborum uota communia.

Quas comoditates adferant niues & frigora arboribus.

Quando aquæ utiles arboribus.

præcedunt : tum demũ cùm educant poma
 arbores: nec protinus, sed iam ualido fœtu.
 Quæ fructus suos diutius continent, lon-
 giorẽsq; desiderant cibos, his & serotinæ a-
 quæ utiles esse solent. Cæterũ, generis cu-
 iusque arboribus diuerso modo desideran-
 tur, aliis alio tempore maturantibus : qua-
 propter iisdẽ imbribus quasdã lædi uideas,
 alias iuuari, etiam in eodem genere. Sicut
 in pyris alio die hyberna quærunt pluuias,
 alio uerò præcocia. Sunt qui nocturnos im-
 breis diurnis præferant : quòd eos Sol sta-
 tim non diripiat . Sed quomodo radicibus
 arborũ admittenda sit aqua, & ibidem reti-
 nenda, audiendus est Virgilius .

Aquas arbo-
 ribus diuerso
 modo deside-
 rari.

Vt arbores a-
 quam admit-
 tant, ex Virg.

Aut lapidẽ bibulũ (inquit) aut squalẽteis infode cõchas
 Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
 Halitus: atque animos tollent fata.

Imbres arbo-
 ribus cũ de-
 floruere ini-
 mici.

Si diutius humidi blandiuntur austri, de-
 fatifcentes fiunt arbores, ac magis etiam in
 flore . Si cùm defloruere protinus sequan-
 tur imbres , in totum poma depereunt: a-
 deò ut amygdalæ & pyri, si omnino nubi-
 lum fuit cœlum, austrinũsue flatus, suos a-
 mittant fructus, eodem Plinio autore. Qui
 etiam admonet arborem post collectos fru-
 ctus purgari debere , amputata omni su-

perfluitate, & ablatis truncorum propaginibus, ut leuior sit, adhæc habitior: & si nouella est, rectior. Quæ si delicatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facilè obtorpescit. Iam quod ad positionē & sationem attinet, raris interuallis ponendæ sunt arbores ac plantandæ: ut cùm creuerint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nam si spissè posueris, ut loquitur Columella, nec infrà serere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuulseris. Dum transferre uolueris, antè quàm id aggrediaris, sedulò tibi notandum erit quibus uentis expositæ erant, ut simili situ illas componas & implantes. Quod dum facis, in imum usque scrobem, samentorum fasciculos crassitudine brachij debes demittere, ita ut supra terram paululum extent. Nam æstate paruo labore aquam radicibus per illos subministrare poteris. Sed optimum erit annum antè quàm plantare uoles, scrobem fodere, ut terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod positum est citò cõprehendat. Quòd si eodem anno & scrobem facere, & arbores serere uoles: minimùm antè menses duos scrobem fodies, postea stramentis

Arbores à su
perfluitatib⁹
purgari de-
bere.

De arborum
translatione.

Secreta pro
arborū trans-
positione &
plantatione.

Forma sero-
bis ad trāsfe-
rendas arbo-
res: & de illa-
rum disposi-
tione.

Notanda &
aduertenda.

Secretū pul-
cherrimum
pro arborib⁹
gelu tactis.

incensis, ut vult Columella, calefacies.
Quem si latiorem patentiorēque fece-
ris, latiores, uberiorēsque fructus perci-
pies. Scrobem uerò clibano similem ape-
ries: cuius imum summo patentius sit, ut
laxiùs radices uagentur, ac minus frigo-
ris hyeme, minùsque æstate calidi uapo-
ris per os angustum penetret. Generatim
autem sic arbusculas & arbores dispones,
ne imbecilla à ualentiore prematur: quia
nec uiribus nec magnitudine par esse po-
test, imparique temporis spatium adolefcit.
Porro summè cauendum est ne post rigi-
das tempestates, & violentas cœli iniu-
rias, arbores ferro vulneres uel amputes:
præsertim quæ fructiferæ sunt. Quod pul-
chrè his uersibus expressit Iouianus Pon-
tanus.

Nā memini (inquit) cū nullæ arteis, non arma, doliq;
Vim cœli aduersam ferrent, periere comanteis
Syluæ: obriguere gelu nemora omnia, cuncti
Horti: dum furiit Scythicis aquilonibus aër:
Et cauâ consuetos tenuerunt flumina cursus:
Quod quando (auertat deus ipse) rigentibus euri⁹
Contigerit: neu tu gladio, neu cede securi
Arenteis hortos: sed calce, sed imbre madenti
Affer opem: hoc fac sæpe hyeme, hoc fac uere repentē
Crede mihi non te faller labor: namque repentē
Pullulat ab radice, aut summo stipite læta
Arbos, gemmas fundens, & germine frondens.

Cauendum præterea ne una arbor, alterius stillicidium quatiendo uento excipiat: præsertim si diuersi fuerint generis. Ad hæc ne estate radices cõtra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne hominis manu cacumina duriter tractentur: aut à pecoribus prærodantur: nam in posterum capere incrementum nequeunt, maximè si tenellæ fuerint. Sed de trãslatione hîc paucis feriendum nobis restat ex Columella & Plinio. Arbusculæ omnes priusquam transferantur, rubrica sunt notandæ: ut cùm ponentur, easdem cœli parteis aspiciant, quas in suo seminario uidebant: alioquin frigore, uel calore laborabunt ab his partibus quas præter cõsuetudinẽ sub alio tractu expõsitæ habuerint. Erit ergo plaga cœli in translatis similis retinenda, ut prius adnotauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppositæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ, aquilonibus obuertæ, quemadmodum scripsit M. Cato, & post illum Virgil. Latine agriculturę doctor elegantissimus, his uersibus:

Rerum arborum præcepta pulcherrima.

Trãlatæ arbores situm proprium seruare debent.

Quin etiam cœli regionem in cortice signant:
 Ut quo quæque modo steterit, qua parte calores
 Austrinos tulerit, quæ terga obuertit axi,
 Restituant. adeò in teneris assuescere multum est.

Plerique arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri præcipiunt, censentque non negligendum ne radices mora inarescant: né ue à septentrionibus, aut ab ea parte cœli usque ad exortum brumalem, uento flante effodiantur arbores: aut iis uentis radices exponantur: nam ita emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Proderit etiam, quam plurimum terræ in qua uixerint arbores, radicibus cohærere: ac rotas cespite circunligari. ob id Cato in cortibus transferri iubet. Rigari debent quoties cœlestis imbris negabitur profusio, & ingens æstus perseuerauerit: nam ita maioris incrementi fructus dabunt, ac uetiores, lætiorésque euadent. Amant non nullæ circunfodi, & ablaqueari: quod si non præstetur, aut sterilescunt, aut à sua natura degenerant. Sunt quæ tam siccis quàm humidis locis musco infestentur: quem nisi ferramento deraferis & abstraxeris, nec fructum nec lætam frondem emittent: debent itaque diligenter emuscari, nisi quid aliud peculiare præpedierit. De morbis & laboribus arborum scribendum aliquid superest.

Radicum in arboribus summa ratio habenda.

Arborum rigatio.

Arborum ablaqueatio.

Arborum emuscatio.

Arborum ac stirpium hortensium morbi, labores & impedimenta aliquot.

Cap. II

Laborant, impediuntur & ægrotât arbores, ut stirpes alię, modis multis.

Quædam in ipsa seminum projectione: alię in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gestatione, partu & educatione, uel aliter, ut postea dicemus.

Idque uel à syderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grâdine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, soli uitio, æstu, vulnere, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletione, peste, uermiculatione, atrophia, siccitate, formicatione, & aliis.

Sunt itaque arborum ac plantarum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda uaria. Quorum primas tenent syderatio, carbūculatio & rubigo: de quibus in

sine libri primi abundè scripsimus. Vermiculatur inter stirpes alię magis, alię minùs, quod aues caui & marcidi corticis sono experiuntur. Sunt quæ uermiculis omnis generis infestantur, ut puerorum & adultorū corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborât nonnul-

Variis modis arbores ac stirpes laborare.

Iniuriæ arborū diuersæ.

Arborū uermiculatio.

Plenitudo, fa-
mes, obesitas
& tabes arbo-
rum.

Arborū vul-
nera, debilita-
tes & alia.

Arborū cla-
ui & fungi.

Arborū sca-
bies & impe-
tigo.

Pulchra.

læ plethora seu plenitudine : quæ sæpenu-
mero comitem habet cruditatē ob redun-
dantis humoris copiam . Nonnunquam
etiam fame, ob eiusdem inopiam & pauci-
tatem : adhæc obesitate, uti nimio adipe a-
nimalia, ob immodici alimenti luxuriam
tem prouentum : & interdum tabe ac mar-
core, ob eiusdem parsimoniam, defectum
uel prauitatem : aut cum macie corticis ex
ægritudine astringente se, uitalia arborum
plus iusto comprimuntur . Aliis contingūt
uulnera, cōtusiones, fracturæ, luxationes,
partium debilitates : quæ societate nomi-
num, cum hominum morbis & miseris
quoque conueniunt . Hinc trunca dicimus
arborum & herbarum corpora, & germi-
num oculos exustos, & multa alia sorte si-
mili . Sunt etiam quæ clauum patiuntur,
seu fungum, à superaffato, aut addensato
& lapidescente succo : quales sunt in homi-
num & animalium corporibus tophi ac
nodi . Scabies arborum omnium commu-
nis est affectus : quæ lentis roribus post ex-
ortas Vergilias gigni solet . Particularis
quarundam est impetigo . Verùm ut in ho-
minibus neruorū extrema cruciatus sæpè
obsident, ita & in arboribus : aut enim in

pedes, hoc est radices, uis morbi erumpit: aut in articulos hoc est cacuminū digitos, qui longissimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi sunt pestis, ceu lues quaedam: quæ sicuti inter certa animalia nonnunquam grassatur, ita inter certas & priuatas arbores plerunque locum habet. Vnde, modò pyri, modò pomi, modò cerasi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque perfici, aut amygdali de aliis arborib⁹ solè laborare, sterilefcere, ægrotare, aut vexari obseruantur. Est & articulatio illis perinde atque uitibus, morbus grauis ac perniciosus, ui tempestatum germinibus ablatis, & in supinum, ut scribit Theophrastus, excisis: uel culturæ seu colendi imperitia læsis. Quæ omnes iniuriæ in articulis sentiuntur: ex quo articularis morbi, seu articulationis nomen. Aegrotant plerunque & colentium culpa, quando ictu iniurioso à colono uerberantur, aut intempestiuè cæduntur, uel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpúsue desquammat: ut interim ab hebetiore ferro cõtusionem, ac parum apti instrumenti usum, ipsiúsque coloni impetitam audaciam hîc reticeam: quibus cau-

Arborū pestis & lues.

Arborū articulatio, ceu articularis morbus.

Arborum iniuria à colono.

Arborum la-
bores ac im-
pedimenta à
cælo & aère.

Arborū de-
bilitas.

Arborum ui-
tium aranea.

Arborū ma-
la & iniurie
à bestiolis.

sis æstū ac frigora difficiliùs tolerant: nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in ulcus facilè penetrat. Pessimum est inter omnia, cū deflorescentem arborem percussit grādo: aut imber inuasit, uel ualidus uētus perflauit, aut frigida nebula uel pruina descēdit. Quæ postrema omnium perniciosissima esse solet: quoniā lapsa semel & admissa, obstinatè hæret, ut alibi docuimus. Debilitas in multis sterilitatē adfert, sed non necem: ut si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilescunt stirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantūm laborāt, salua & incolumi arbore: maximè si necessariis & opportunis temporibus, imbres, tepores uel salutare afflatus defuerint: aut intempestiua frigora, ardorés uel negotiū fecerint: nam ita decidunt fructus, uel emaciantur, aut flaccescūt, uel deteriores fiunt. Est & aranea commune arborum uitium & malum: quando tenellū fœtum ueluti telæ quædam inuoluunt & absumūt. Sunt culicum generum aliquibus molesta: qui nasci uidentur ex dulci humore corticibus subdito. Erucas, uermes, pulices agrestes, formicas, cātharides, limaces & bestiolas alias hīc prudēs

omitto. Quarum ea est natura, ut detonsam, corrosam & depastam arborem aut plātam turpi facie, quemadmodū scripsit Theophrastus, & moribundæ simili relinquunt. Quæ lues humido & lento tepore gigni maximè solet. Pix, oleū & adeps nonnullis arborib⁹ inimica esse cēsentur: estq; cortex in orbem detractus omnibus mors, excepto subere & adrachne: nisi corpus arboris simul lēdatur, aut profundè incidatur. Similem rationem in multis habet decacuminatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat. Similem & quorundam animalium erosio ac depastio: nam oleam si lambat capra sterilescere autor est M. Varro, ut suo loco dicemus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ deteriores tantū fiunt. His addo q̄ arborū plerq; fissa stirpe, aut trunco sæpenumero laborant, & quandoq; intereunt: exceptis malo, fico & punica. Radicibus amputatis, omnibus & arboribus & plātis mors instat certissima. Ceterū densitate & alimenti rapina, ut loquitur Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tandem deficiunt. Sic uinciens & præstringens hēdera necat: nec prodest uiscū, cytifus, & quod Græci halimon uocant.

Arboribus
inimica &
mortifera.

Decacumi-
natio, erosio
ac depastio.

Radicū am-
putatio o-
mnibus ar-
borib⁹ mors
esse solet.

Notanda de
extremis ar-
borum exi-
tiis.

Autoris sum-
ma diligētia
& iuuandi
prona uolun-
tas.

Lædunt quædam & uicissim læduntur ui-
cinia & succi mistura, ut laurus & rapha-
nus uitem. Hoc de omnibus postremū sit,
Nitrū, alumen, calida aqua, marina item,
& fabæ ac earum putamina, necnon alia
multa, libris superioribus scripta, & tum
demum scribenda, arboribus ac herbis ul-
tima plerunque solent esse exitia. Superest
ut iam dictis arborum morbis, laboribus
ac impedimentis, certa remedia, auxilia &
præsidia, si non omni, saltem bona ex par-
te, proferamus: ab antiquis scripta & ob-
seruata, nobis uerò ac amicis nostris con-
firmata, & plurimum probata.

Hortensium arborum ægrotantiū, aut
aliter laborantium, remedia quædam
& secreta uniuersalia.

Cap.

III.

Remedium
arboris ægro-
tantis.

Arbor ema-
ciata & lan-

DIdymus in Græcis agriculturæ Pan-
dectis tradit, quòd si ægra fuerit ar-
bor quæuis, illius radicibus affundi
debet amurca aquæ remista æqualiter. Pli-
nius summum præsidium esse dicit, fæcem
uini, aut aquam lupini decocti circumfun-
dere, uel lupinū ipsum circa radices serere.
Si emaciata fuerit & languida, habitior
fiet,

fiet, si radices circūfossas & item truncum, uetere urina humana, eaq; uirili, uel pe-
 corū lotio, imbueris: illeſam, & à uitiis ar-
 borariis immunem habebis arborē quam-
 uis, si bubulo, taurinōue felle, radices il-
 lius perfuderis, aut fabarum, uel aliorum
 leguminum paleis circumpositis, aceribús
 ue frumenti resperſis, easdem radices ue-
 ſtiueris, & regeſta terra adiuueris. Si Cani-
 culæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari
 periclitatur, trium fontium ſingulos ſex-
 tarios poſt Solis occaſum radicibus iube
 influere: ſed ita ne remedium Luna depre-
 hendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ
 Apuleio eadē eſt cum Apollinari & hyo-
 ſcyamo) circa truncum arboris, coronæ
 modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum cau-
 dicem cubile facito. Si fuerit ſyderata ar-
 bor, & ueluti tabe ægrotans, unguento de-
 libutam quaſi reuiuifcere obſeruabis, ut
 ſcripſit Græcus Democritus in ſuis rei ru-
 ſticæ Commentariis. In quibus etiam ad-
 monet arborem ab alitibus nō impeti, quæ
 alliorum faſciculum ſuſpenſum habuerit:
 aut falce putatoria allio perlita, expurgata
 fuerit. Si florū largo prouentu luxuriando
 nullum ferat fructum, querno uel fagineo

guida quo-
 modo cure-
 tur.
 Vt arbor ſtet
 illæſa.

Cōtra Cani-
 culæ æſtū &
 ſyderationē.

Remediū ſy-
 deratæ arbo-
 ris.

Ne autē ar-
 borem impe-
 tant.

Præsidia arboris infrugifera.

Remedia alia arborum parū frugiferarum.

Auxilia arborū habentium fructus defluos.

palo radicum foramini impacto, & terra occultato, uelut inita fœcundabitur. Proderunt & fabaceæ palcæ, trunco ad radices circumiectæ: quemadmodum scripsit Zoaroastres in suis de Agricultura præceptionibus græcis: in quibus superstitiosa nescio quæ pro eadem re adfert, ridenda potiùs quàm docenda. Columella arborem terere præcipit, & in foramē uiridem oleastri talem demitti: nam ita arbor uelut inita fœcūdo semine fertilior euadet. M. Cato amurcā equis partibus cū aqua remiscendam censet: deinde arbori circumfundendam. Quæ si maxima erit, commisti amphora una satis erit: si minor, pro ratione fundendum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscellanea meliores quoque fient. Africanus inter Græcos geoponicos celebris, portulacam & tithymalum probè contusa & mista, arborum truncis illinebat, ut fœcundiores adolescerent: hisq; columbinum fimum nonnunquam addebat. Quæ si, ueluti agrotantes, fructum defluum habebant, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortulanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine uenit, cum radicibus euul-

sum in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circumdabat: uel marinos cæcros paguros nuncupatos eidem circumligabat: aut plumbea coronâ amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat, eamque perforabat, & cuneû ex corno immittebat, terra circumaggesta. Quidam nudatas radices aliquot crassiores ac maiores findunt, & fissuræ filicis fragmentum immittunt: deinde ligant & accumulata terra rursus adobruunt. Palladius rubricâ aut amurca insulsa, aquæ remista arborem illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum fasciculum eidem suspendit. Hæc sunt de antiquorum obseruatione, quæ defluos arborum fructus continere possunt. Quibus si flores etiam decidere percipiuntur, aut folia, hûc in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis georgicis. Circunfolsis radicibus, palcarum fabacearum aqua temperatarum & maceratarum mensuram magnam magnæ arbori, paruam uerò paruæ circumpones, & ita defluuio laborantem curabis. Si à vermibus infestabitur arbor, de Florentini consilio sic illam defendes: Lemniam terram, quam sigillatam uocât,

Remedia eâ
in rem alia.

Arbor quæ
deciduos ha-
bet flores, uel
folia.

Arbor quæ à
uermib⁹ in-
festatur.

& origanum cum aqua tere, eaque miscellanea radices illine, aut scillam in circuitu planta. Si uerò piceos paxillos circa arborem defixeris, tabescent uermes ac decident. A quibus etiam suillum sterco uino dilutum illasam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequenter iniiciatur. Quod etiam præstare potest, columbinum sterco, nudatis radicibus circumpositum. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter ingestum: nam ita neque citò senescet arbor, neque uermes faciliè producet. Palladius feces ueteris uini per triiduum affundit. Auxilia aduersus arboras formicas, crucas, muscas, & bestiolas alias, larga & liberali manu tibi protulimus libro primo: quem ubi uoles, & quoties opus erit, consulere poteris. Superest, ut reliqua suo ordine particulatim expediam.

Ne uermes
producat arbor.

Multa ex primo libro huc proferenda.

Arboris mali eiusque pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. IIII.

Malus arbor est lippis, quod dicunt, & tonsoribus cognita: quæ pingue ac lætum solum desiderat: & cui

humorem non tam rigatio, quàm natura suppeditet, ut scribit Palladius. Quòd si arenosum, uel argillosum fuerit, rigationibus iuuabitur. Potest etiam macro & arido solo prouenire (in quo poma dabit uermiculosa & caduca) frigido itidem & humecto, si cœli tepor adfuerit. Stercus ouillum non tantùm exigit, sed & libenter assumit, etiam si pulueres cineris misceantur. Aptissima est ei putatio, ut arida & malè nata tollantur, cùm illi uita sit alioquin breuissima: sed ut citò cadit, ita uelociter crescit: quæ quò annosior fuerit, eò deteriore, minorèmq; ac uermiculosiorem fructum feret. Siccitatibus uel pere rigari appetit quotidie: unde quòd potu indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici putat Marc. Terent. Varro in suis de agricultura præceptionibus & Commentariis. Tentatur quandoque syderatione & uredine, his præsertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium maximè uermiculationem sentit, hoc est uermium erosionem. A quibus immunis erit, si, ut præcedenti capite scribebamus, scilla circumposita fuerit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo, uel suillo stercore mi-

Malus quale solū decidet.

Poma uermiculosa.

Putatio malis aptissima.

Rigatio estate malis utilis.

Syderatione & uredine tentatur malus.

Remedia aduersus uermiculationem.

sto humanæ urinæ, & radicibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium Anatholius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præceptis diligenter adnotauit. Nec temerè, mea sententia: nam hæc arbor mirum in modum lotio recreatur: cuius rigatu crebro iuuari certum est. Si uerò negotium exhibere perrexerint, cortex æreo clauo, uel scalpro, ut Palladius legit, fodicandus erit, atque uellicandus, donec mucrone uermes tacti radantur & deturbentur: sed ulceratum locum bubulo stercore obducere licebit. Porrò, si generosissimæ quæque malorum plantulæ, taurino felle radicibus admoto, ita scrobibus imponantur, ut cacumen tantùm super terrâ extet, à uermibus immunes prorsus erunt, cum fructibus qui inde nascentur, eodem Anatholio autore. Qui etiam morbos quousque grotantis mali curat stercore asinino aqua macerato, & sex diebus, occiduo Sole, ad radices irrigato: idque frequenter & per interualla donec germen erumpat. Si fructum multum eam parere cupis, & sobolem numerosam proferre, sectū plumbei tubi seu canalos patulum, sic ut circulū ducat, caudici altitudine pedis à terra

Pulchræ machinæ pro abigendis uermibus ab arbore mali.

Remedia ægrotantis mali.

Vt malus sobolem proferat numerosam.

circunducito: & cū mala cœperint adolefcere, uel arbor ipſa floreſcere, torquem illum & circulum eximito: idque quotannis facito, ut fœcūditatem arbor cōcipiat.

Cæterū, quia pomiferis arboribus, uti etiā aliis, frequēter uſu euenire ſolet, ut deguatę fortuū pōdere, laborare uideātur, ad cō ut nonnunquam rūpantur incuruati rami (ſicuti hoc diſticho adnotauit Ouidius,

Aspice curuatos pomorum pondere ramos

Vt ſua quod peperit, uix ferat arbor onus.)

furcis ſuppoſitis oneri impares fulciēde erunt. Quod in nucis hiſtoria non prætermiſit idem Ouidius:

Pomāque læſiſſent matrem (inquit) niſi ſubdita ramo,

Longa laboranti furca tuliſſet opem.

Africanus Græcus in ſuis georgicis ſcriptū reliquit modum, quo uel humanam, uel animalis aut rei alterius imaginem induet malū in ſua adhuc arbore pendens, uel pomū aliud quoduis. Gypſo (inquit) aut figurari luto quācunq; uoles inſculptam imaginem tege: & in duas parteis apto inſtrumento, ea inſturi ſeca, ut iterum illę ritē coniungi poſſint ac cōmitti. Deinde in ſingula excoque: cūmq; malū ad dimidium peculiaris incremēti peruenerit, hiſce formulis include, ualidiſq; uinculis firmiter

Ne pomifera arbor rumpatur pondere grauata.

Vt malū aut pomū aliud imaginem quamuis referat.

ANTONII MIZALDI

obstringe, ne fictiles typi diuellatur auctu
 obuoluti mali. Quod ubi capacitatē illorū
 expleuerit, tales animalium figuras represen-
 tabit, quorū & habitū & imaginē ibidem
 mētiri uisum tibi fuit. Quæ res ī effigiēdis
 malis nō solūm locū habebit, sed etiam in
 pyris, cotoneis, persicis, citriis, punicis,
 aurantiis, limoniis & reliquis pomorū ge-
 neribus. Quod hīc semel dictum uelim: ne
 dum per uarias pomorū classes spatior,
 illud identidē molestē repetere cogar. Ve-
 rumenim uero oportet uasi & fictilibus ty-
 pis perspirationem aliquā relinquere: hoc
 est foraminula imprimere, quibus aërem
 admittāt & emittāt: alioquin putrefactio-
 ni facilis parabitur uia: licet multi aliter
 sentiāt. Si dulcia mala fieri desideras ster-
 cus caprinū urina humana dissolutū cum
 ueteris uini fēce radicibus infunde. Si im-
 putria habere uoles, felle uiridis lacertæ
 inungatur caudex: erit & hoc aduersus for-
 micas remedium præstantissimum. Si ca-
 duca fuerint mala, fissæ radici lapis impa-
 ctus, illa retinebit. Quæ si ramos spissius
 onerabunt, ut disrumpi periclitentur, in-
 terlegenda erunt, quæ uitiosa uidebuntur:
 ut generosa copiosiore alimento gaudētia,

Autori mo-
 lesta ubique
 repetitio.

Vt dulcia fiāt
 mala: adhæc
 imputria.

Vt mala non
 sint caduca,
 & onere non
 rumpatur ar-
 bor.

maiori incremento luxurient, uitiosis alimoniam ampliùs non surripientibus: aut furcis adiuuanda erit arbor, ut antea diximus. Quæ si imbres metuet, Solis exortum spectare debet, Plinio autore, ut eos Sol statim diripiat ac reficcet.

Si tibi sit curæ grandeis educere fœtus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Crescentem sobolem, è multis ut pauca supersint
Poma: sed et maiora loco, & magis auspice nota.
Vberiore etenim succo latabitur hæres
Fraterni lactis, uacua dominator in aula.

Vt grâdes fœtus producat arbor mali.

Quod unum deinceps ad reliqua pomorû & nucum genera, prudenter etiam accommodare tibi licebit: ut à crebris repetitionibus, quas semper habui molestas, opportunè me liberares. Si rubra poma nasci desideras, arbor urinæ humanæ rigatu satietur, quemadmodum scripsit Berytius in suis de rebus agri præceptis. Non desunt qui rosas puniceo colore rubentis sub arbore mali undique serant, & ita rubra mala fieri promittant. Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos uasa uel scrobiculos factos aqua implent: satagentes ut meridie solaris radius in aquam illabens calidum uaporem euocet, qui refractu

Vt rubra fiât mala.

Pulchra & notatu digna.

in fructus resiliens, ex calore rubrum colorem eis conciliet. Qui re uera absque ullo mangonio & artificio his partibus maximè solet inesse, quæ Phœbum recta intuentur & meliore diei parte illum excipiunt. Nō nullis sanguineus color peculiaris inest, tracta origine ex mori insitu. De malorū nomenclatura, omnibus ferè nationibus uaria, uariòque insitionum adulterio, hīc nihil à me expectabis. Omnia seminis nigrore maturitatem fatentur: sūntque legenda circa autumnale æquinoctiū: pro cœli, soli, & arboris cuiusq; natura: nec ante XV. Lunam, ut scribit Plinius: idque cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo lædantur: separatis cadiuis, putrescētibus ac uermiculosis, à præstantibus & generosis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & septentrionalibus fenestris aperto: quæ sereno die patenteis lucem accipere debent, exclusis austris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus esse solēt: à quibus poma quæque rugis deturpari certum est. Seruantur prætereà in frigido & arido loco supra paleas, ut scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciūt, ad aquilonē ut fenestras ha-

Quando maturatione dici debeant mala: & quo tēpore decerpenda.

Quomodo seruanda & reponenda mala.

Loca apta seruandis malis.

beant & aëre perflentur summè curare debēt. Plinius foliis ficulneis singula, præterquã cadiua & uitiata cõuolui iubet: cistisq; uutilibus condi, uel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geoponicõn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius & alij rei agrarię doctores, eam in rem multa posteritatis memorię diligenter mādauerunt. Ex quorum Commentariis sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocentet poma custodiunt. Sunt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, uegeta & longo tempore incolumia substratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè consulitur. Quod melius cedit si foliis ipsis conuoluantur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt ut limites peruij spiritũ æqualem accipiant. Palladius in locis obscuris, ubi uentus non sit, stramentis priùs in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequen-

Modi uarij
custodiēdo-
rum & repo-
nendorũ ma-
lorum.

Modus faci-
lis & popula-
ris.

Ingeniosus
modus & pa-
ratur facilis.

Pulchrū in-
uentum.

Vt mala talia
inueniantur,
qualia fuerūt
condita & re-
posita.

Mala à uino

ti diuisione separat. Custodiuntur etiam uir-
tigineis foliis singillatim obuoluta, & luto
uel argilla candida illita, ac Soli quoad cru-
stam duret, commissa: talia enim perman-
ent, qualia concluduntur. Aliter canistris
uel uimineis cistis componuntur, & mun-
do tomento uestiuntur. Sunt qui solos pe-
diculos figlina terra muniant. Plerique in
puteo uel cisterna fictilia uasa mergunt:
quibus diligenter picatis & clausis, mala
committuntur. Nonnulli pediculis feruē-
ti pice demersis, supra tabulatum ex ordi-
ne disponunt. Hyberna seminibus, præser-
tim hordei, ut uix conduntur. Seruantur
etiam optimè hoc modo: Accipe uas fictile
non picatū & in fundo perforatū, quod ad
fauces usque incolumibus & generosis po-
mis manu collectis exple, & pyxacantha, uel
myacantha, ut Græci habent codices, aut
quouis alio, uasis spiracula diligenter ob-
tura, & in qua uolueris arbore suspende,
ac per totum hyemem ibi esse permittre: ta-
lia inuenientur qualia fuerūt cōdita. Quod
experiētia certa fatetur se didicisse Apule-
ius Græcus: tradens ea etiam durare multi-
doliis immersa, clausa & à face seruata.
Quo etiam modo uinum ipsum, uinique

suauitatem miraculo quodam conseruant. Sed id ad mala cydonia propriè attinere, ut pleraque alia hîc scripta, suo dicemus loco. Conduntur & ollis fictilibus in uini dolium demersis, ita ut ei innatêt, & dolium oblinatur. Non putrescent si herba uirentis satyrij illita fuerint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda mala quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari posse ait. Plerique scobem populi, uel abietis inter poma diffundunt: quæ sic ponenda esse constat, ut flosculi sursum, & pediculi deorsum spectent: nec ante usum necessarium attingantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi, nullum esse pomi genus, quod non possit melle seruari. Itaq; cùm sit hæc res interdum ægrotantibus salutaris, cenleo uel pauca poma in melle custodiri, sed separata generatim: nam si commisceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sûnt alia custodiendi secreta, quæ in cydoniis seu cotoneis malis exprimentur, adhæc in pyris, & omnium maximè in punicis, citriis & aliis. Quod tantisper dum expectas, ex Plutarcho admonere superuacaneum esse non putauî, mala gestantibus dorsuaria iumentis tam grauia esse (etiam si pau-

seruata & uinum seruantia.

Ut mala non putrescant, & incolumia diu custodiantur.

Pomi genus omne optimè seruari melle.

Iumenta dorsuaria portandis malis sudare & succumbere.

ca portent) ut oneri, uiribus alioquin non impari, succumbant, ac sudando deficient: solo odore, ut Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente, ut animo linquantur. Quod ad cydonia summè odorata an potius referendū sit, faciat experientia fides. Remedium præsentissimum est oblatu panis: quem si uorarint, ut scribit Plinius, se se protinus recolligunt. Vitabitur id periculi si aliquot prius edenda, uel conspicienda odorandaque illis exhibeantur. Ex acerbis & syluestribus malis præstantissimū omphaciū prælo uel trusatilibus molis exprimi potest: adhæc acetum in hunc modum. Per triduum mala in cumulo seruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miscetur: ac opertū uas per triginta dies sinitur, & subinde quantum fuerit aceti sublatur ad usus, tantum redditur aquæ ad reparationem. Vinum quoque factitare solēt multi ex generosis & domesticis malis, quod citream uulgò nuncupant. Eidem prælo, uel trusatilibus molis, tertium ius exprimitur: deinde rursus secundarium, fracibus & retrimētis in aqua maceratis, ita ut pomea lora dici possit: nō parui momēti ad restinguendam sitim ru-

Quomodo
ex malis fiat
omphacium
& acetum.

Quomodo
fiat uinū ex
generosis ma-
lis.

ficorū per messes & scenifecia. Quod mirum esse non debet: nam pomis, pyrísque inest uini proprietas, quemadmodum scripsit Plinius: similiterque agris medentes cauent: ac uino & aqua coquuntur, atque pulmentarij uicem implent. Priusquā hinc abeam, alienū (ut opinor) non erit commemorare, quòd multi sequenti experimentoprehendunt an aquis uinū fuerit infuscatum, ut Plautino utar uocabulo. Malum in uas iniiciunt, aut pyrum syluestre, & si quidem supernatauerit, uinū esse purum significat: si uerò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad nostra uinorum secreta transferendum erat.

Notanda diligēter & obseruanda.

An uino infusa aqua experimentum pulchrum.

Medica.

Diphilus Græcus agricola & medicus tradit mala quæ nondū maturitatem attigerunt, noxium succum parere, bilēmq; ac morbos excitare, & horroris causas promouere. Quæ uerò maturitatem affecuta sunt melioris succi esse, quòd facile aluo excernantur ob minorem acerbitatem. Acida improbum gignunt humorem & magis substringunt. Atque ut rem istam diffusam paucis colligam, malis uti debemus pro uincētium saporum facultatibus.

Quid matura & immatura mala in nobis agant.

Saporum facultates in pomis, & rebus aliis, cum usu cuiusque.

Austeris, cum ventriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem imbecillus fuerit. Acerbis, cum haec multum aucta uidebis. Acidis, cum crassum succum, qui non magnopere frigidus sit, in ipso collectum suspicaberis. Si quidem frigidus succus non acida, sed acria postulat. Vtraque certe & acida & acria succos crassos incidunt: sed in eo differunt, quod haec cum calfactione, illa cum refrigeratione id moluntur. Quae in hyemem, uer & aetatem optimè seruata fuerint mala, ea morbis saepenumero perquam utilia esse solent: farina aqua subacta circumlita & clibano incocta, aut calidis cineribus mediocriter affata, uel in aquae bullientis uapore percocta. Dare autem conueniet statim post cibum: aliquando etiam cum pane ad uentrem & stomachum roborandum, his qui cibum fastidiunt, ac tardè concoquunt: quique uomitu, diarrhoea ac dysenteria infestantur. In quem usum apta sunt acerba: nam parata, ut modò dixi, medicamentum retinent astringentem.

Mala quae aetate tulerunt utilia.

Quando exhibenda aegrotantibus cocta mala.

Vomitibus, diarrhoea ac dysenteria.

Arboris Pyri, eiusque pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. V.

Pyrus

PYrus frigidis, humidis ac uberibus locis summè gaudet: quemadmodum scribit Diophanes, rei agrariæ apud Græcos doctor insignis. Gaudet etiã planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale solum ei destinat, quale uinetis cõuenit: nimirum lætum & non impeditum. Prouenit hæc arbor semine, planta & insitione. Quod tamen interest, sicuti post Pliniũ idem adnotat Palladius. Nam si quis pyrorum semen spargat, nasci quidem necesse est, natura originem suam refouente: cuius æternitati nulla tarditas potest adferre fastidium. Sed homini, cui Hippocrate teste, uita breuis esse solet, hoc expectare longum est: cum & serò ita ueniant fructus, & à generis sui nobilitate decedant. Quæ sua planta seritur arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen seruata non durat. Quæ insitione comparatur, moram ætatis sustinet. Crebris fossionibus, & humore frequenti pyrum gaudere, autor est Palladius: nam ita uegetior euadit, ac meliùs proficit: usqueadè, ut tempore quo florere cõsuevit nihil de pro lato flore deperat, si eam tunc fossor adiuerit. Primos fructus, Plinio autore, fa-

Quibus locis
gaudeat py-
rus.

Quibus mo-
dis proueniat
pyrus.

Pyrus sata
quid distet
ab insita.

Sùmè notan-
da pro floren-
te & deflore-
te pyro.

cilè perdit , si cùm defloruerit , uel in florem defatiscit , protinus sequantur imbres , aut nubilum fiat , austrinúm ue cœlum . Iuuabis plurimum si interiecto anno quolibet lætamen ei adiungas . Sed bubulum spissa & grauiã poma , ut loquitur Palladius , creare solet . Sunt qui cinerem miscant , hinc existimantes pyris argutiores sãpores contrahi . Non duxi omittẽdum , quòd pyro uita breuior esse solet , quàm pyraestro : quæ pyrus fieri recusat , & si ex uitiata pyro bene nascatur , ut tradit Theophrastus . Si sterilis fuerit pyrus & languida , fœcũdabitur eo artificio quod superius expressimus . Plerique ubi adoleuerit arbuscula , altè solent ablaqueare , ex Columellæ præcepto , & iuxta radicem truncũ findere , ac fissuræ cuncũ tædæ pineæ , aut ex fago uel quercu , ut uult Palladius , adigere , atque ita obruere . Si lapidosos fructus emittit , iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas usque radices reteri , & quicquid lapidosum inuenietur , secerni ac excludi : altera terra cribro excreta , alterius loco suffusa , & addito stercore reposita . Quod summè proderit , si rigare non cessaueris . Si dulciora & co-

De stercore
pyris apto.

Remedium
sterilis pyri.

ne lapidosos
fructus pariat
pyrus.

piofiora pyra arborem tibi exhibere uoles, trunco proximè radicem terebrato, cuncum ex fago, uel quercu, ut longè antè Palladium scripsit Græcus Diophanes, defiges, aut uini facem nudatis radicibus intillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis face uini ueteris affusa radicibus ablaqueatis, per triduum: regesta tum demum terra. Si à uermibus infestentur arbor & fructus, radicibus felle bubulo, uel taurino frequenter imbutis & perunctis, morientur omnes, ac in posterum gigni prohibebuntur. Sunt alia arboris huius auxilia & secreta, ex præcedentibus capitibus, & sequentibus eruenda, ne sim repente molestus. Moro insita, rubicunda pyra feret, ut Tarentinustradit. Modum effigiandi pyri in quas uolueris formas, requires ex præcedenti capite & sequentibus. Sed de parente arbore satis: superest ut eius sobolem aggrediamur: quæ hodie apud nos usque adeò creuit, & tot insitionum adulteratis coniugiis tam fœcunda ac multiplex euasit, ut singillatim persequi, sanè quàm difficile putem. Quò fit, ut ad pyrorum condituram, repositionem & custodiam me conferre cogar. *Legenda*

R ij

Vt pyrus copiosum & dulcè ferat fructum.

Remedium ægrotatis pyri in flore, aut à uermibus infestatae.

Pyra quomodo fiant rubicunda & effigiata.

Quando & quomodo legenda ac custodienda pyra.

Varij modi reponendorum pyrorū.

Notāda pro custodiendis pyris.

Vinum pyraceum.

sunt pyra eo modo quo mala, eaq; metho- do, nimirum die sereno, & blanda manu ne vulnerentur, caducis & uitiatis, à fanis & integris seclufis, decrefcēte Luna, & ue- geto Solis calore. Quod ubi factum erit, in picato uafe diligenter includentur: cuius os deorsum reclinabitur, atque breui scro- be eo loco obruetur circa quem perennis a- qua decurret. Hoc Palladij est cōsilium & præceptum. Democritus optimè seruari affirmat, si illitis pice surculis uel pediculis suspendantur. Alij sapa, uel passo, aut dulci uino mersa, uasis plenis custodiunt. Sunt qui inter scobes obruant. Pleriq; sic- catis frondibus iuglandis inuoluta repo- nunt. Nonnulli in uinaceis discreta, ne se contingant, sepeliunt. Rustici inter paleas aut frumēta seruant. Alij statim lecta cum tenacibus suis, ut loquitur Palladius, pica- tis urceis condunt, & oribus uasculorum gypso uel pice clausis, sub diuo obruta, sa- bulo ue tegunt. Seruantur omniū optimè: ut reliqui fructus, melle: modò non se contingant. Fit uinum è pyris, perinde atque ex malis: quod nostrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic

pyrorum historiae ualde affinia & consentanea.

Medica.

QUAE de malis paulò antè scripsimus, si ad pyra transferantur, nihil nouo sermone opus erit. Nam in his quoque alia austerasunt, alia acerba, quaedam acida, nonnulla dulcia, & multa denique ex horum mistione composita. Sunt quae nullam insignem qualitatem & exuperantem praeseferant: quò fit ut cum aquea sint, & hebetia, nulla roborandi uipollicant. Talis itaque pyrorum usus erit, qualis malorum, ut praecclare scripsit Galenus: qui aquosam dulcedinem omnibus ferè tribuit cum lenta acerbitate, quod inaequale temperamentum arguit: & ob id à cibo sumpta pyra conferre stomacho tradunt: praesumpta uerò aluum substringere. Sanè pyrorum omnium crudorum usus, etiam ualentibus onerosus esse solet, & maximè ieiunis: decocta multò salubriora censentur. Sunt qui diuisa & granis purgata siccent Sole uel clibano: hisque per hycem & Ichthyophagiam, uino uel aqua maceratis & decoctis, iucundè uescantur. Pyrorum genera omnia adstringentia,

De pyrorum
qualitatibus.

In pyris tem-
peramentum
esse inaequa-
le, & illorum
usum ieiunis
onerosum.

ANTONII MIZALDI

Cataplasma-
ta, bolcti &
fungi.

Res mira &
notanda.

usum habent accommodum repellentibus
cataplasmatibus . Aduersantur etiam boletis
& fungis , pelluntque pondere , pugnante
fucco . Hoc erit postremum . Pyra uel pauca
iumentis portata , ut nuper de malis dice-
bamus , grauia esse solent . Remedio esse pu-
tant aliquot illis manducata , uel praestren-
sa . Autores sunt Plinius & Plutarchus .

Arboris Cotoneae seu Cydoniae , ac eius
pomi cura , auxilia , & secreta .

Cap. VI.

Cotonea ar-
bor unde di-
cta.

Locus arbori
cotoneae aptus.

Stercus & ri-
gatio coro-
neae , adhuc
fossio.

Arborem hanc à M. Catone Cotoneam
appellatam fuisse tradunt , ac si dice-
res Catoneam : cum à Graecis longè
antè Cydonia uocaretur , à Cydone Crete
oppido , unde primùm aduecta fuit . Amat
locum frigidum & humidum , ut tradit Pal-
ladius . Quae si in tepido statuatur , rigatio-
ne opus habet . Sunt qui scribant illam sta-
tum mediocris situs inter naturam frigoris
& caloris libenter ferre , & in locis tam pla-
nis , quàm decliuibus facilè educari : quan-
quam inclinata & deuexa magis desiderat .
Dum ponitur , si minor est , stercore iuuari
debet : si maior , cinere uel cretae puluere , se-
mel toto anno radicibus immisso . Riganda
est , Paxamo autore , quoties coelestis nega-

tur infusio. Nam sic poma sua citò matura & maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus illam circūfodere: aliàs sterilefcet, aut ingenium mutabit. Sic uerò in suo cottoneto disponetur, ne altera quatiēte uento, stillicidium alterius tangat, & combibat. Pomi illius figura simpliciter exprimi nequit, quoniam cotoneorū alia incifuris crispantur, colore ad aurum uergente: ex quo Græcis chrysomela, & Virgilio aurea mala, ut multis placet, dicta sunt. Alia cādidiora uidentur, odoris præstantissimi. Alia struthea nuncupantur, serotino prouentu maiora, & nescio quid odoratius reliquis uibrantia. Habentur prætereà syluestria, parua & in sepibus plurimùm nascētia. Quotquot sunt, tenui lanugine omnia pubescunt, & fragranti odore caput feriūt. Democritus in suis Georgicis græcis promittit cotonea cuiusq; animantis effigiem repræsentatura, si in formatis fictilibus, aut insculptis uasculis adolefcant: ea methodo quam in malorum historia præscripsimus. Si ægra fuerit arbor cotoneorū, amurca æqualiter aquæ remista, radicibus affundatur. Aut calx uiua cū creta & aqua temperetur, arborisq; trunco illinatur. Si sterilis

Cotoneorū fi-
gura uariæ.

Quomodo
effigiata fiāt
cotonca.

Remedium
pro ægra aut
sterili arbore
cotonci, uel
aliter laborā-
te.

fuerit, infœcunda, uermiculosa, lapidosa, aut aliter laborans, recurre ad ea quæ superius tam generali, quàm particulari præcepto scripsimus. Nam pudet toties eandem, quod dicunt, incudem tundere. Ad condituram itaque, & repositionem, custodiàmque cotoneorum uenio. Quam ex priscis Græcorum geponicis & Latinis rei rusticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & aliis excerptam sic habe, & ausculta. Imprimis cotonea quàm maturissima & integerrima, sine macula, sereno cœlo ac decrescente Luna colligere debes: & in lagena noua quæ sit patētissimi oris, deterfa qua canescunt lanuginæ, laxè ac leniter componere, ne collidi possint. Deinde cùm ad fauces usque fuerint composita, uimineis surculis aut circulis siccantanda, ut modicè premantur, ne cùm humore fuerint imbuta, sustollantur. Tum quàm optimo & liquidissimo melle uas usq; ad summū ita replebitur, ut pomū quoduis ibi submersum uideatur. Sed summopere tibi cauendū erit, ne immaturum illud & crudū reponas, alioquin ita indurescet, ut usui esse nō possit. Audio nōnullos cotonea osseo aut ligneo cultro (q; ferrū

Autori molesta repetitio.

Quomodo legēda & seruanda cotonea.

Pulchra & notatu digna.

Admonitio non aspernēda.

metuāt) aperire priusquam melli seruan-
 da committant: adhæc semina eximere, à
 quibus pomum uitari putant. Res riden-
 da potius quàm audienda. Nam ea mellis
 est natura, ut uitia coerceat, nec serpere pa-
 tiatur. Quæ ex causa etiam exanimū cor-
 pus hominis per annos plures innoxium ser-
 uat. Hæc ratio non solum cotonea custo-
 dit, sed etiam liquorem mellei & cotonei
 saporis exhibet, qui sine noxa potest inter-
 dum dari febricitantibus, & melomeli nū-
 cupatur. Democritus lecta cotonea doliis
 musti ad fecem usque mergebat, atque ita
 claudebat, uinum hinc odoratius reddi
 promittens. Alij in nouam ollam dolio ui-
 ni innatantem illa recondunt, & dolium
 oblinunt. Sunt qui foliis ficæ obuoluta cu-
 stodiant. Plerique stupis, tomentó ue mū-
 do uestita, in cistis concinnāt & disponūt.
 Multi in scobe, uel milio, hordeo, aut aue-
 na longo tempore incorrupta seruant. Sed
 in ea domo nec sunt condenda, nec repo-
 nenda ubi reliqui fructus fugaces, uel alij
 quique tenelli custodiri solent. Nam illos
 suo acerrimo odore uitiant ac labefactāt:
 omniumque maximè uas in uicino situ
 iacentes. M. Cato in loco frigido & arido

Mel putre-
 dini resistere
 & uitia quæ-
 que coerce-
 re.

Varij modi
 custodiēdo-
 rū cotoneo-
 rum.

Summè no-
 tanda & ob-
 seruanda.

Alij modi ser-
uandorū co-
toncorum.

supra paleas rectè seruari putat, quemad-
modum de malis diximus, quorum custo-
dia cùm cotoneis annuit & conspirat in-
multis. Non desunt qui fici, aut nucis fo-
liis inuoluta seruent. Alij creta figulina il-
linunt, siccatàque in Sole suspendunt, &
dū usus postulauerit, cretam diluunt. Ple-
rique arculis ligneis separatim includunt,
& in tabulato, siccissimo ac frigidissimo
loco, vbi neque fumus, neq; teter sit odor
collocant: ita ut flosculi sursum pediculi
uerò deorsum spectent, nec alterum ab al-
tero corrumpatur: deinde scobe populnea,
uel abiegna interposita, luto paleato oper-
cula munita superponunt, ne introire pos-
sit spiritus. Hæc ex antiquorum penu de-
prompta fusiùs persequi uoluimus, quòd
aliorum pomorum custodiis maxima ex
parte accommodari possint. Sed penè hic
præterieram cydonitem seu cydoniatum,
quod fieri solet decoctis cotoneis ex saccha-
ro simpliciter, uel additis caryophyllis &
cinnamomo, deinde expressis & asseruatis.
Fit etiam uinum ex his tuis, & torculari,
uel molis trusatilibus expressis: cui non-
nihil mellis addi debet, alioquin celeriter
acore uitiatur.

Quomodo
fiat cydonia-
tum.

Vinū cydo-
niatum.

Medica.

Plutarchus memoriae prodidit, adnotante Ruellio, cotonea mala suo praestanti odore lethalium uenenorum uires retundere, eorumque uehementiam hebetare. Addit, pharicū, praesens alioquin uenenum, in patinam adhuc cydonium uel eius salgamum olentem, ignauum fuisse ac elanguidum: necnō à peculiari natura sua uiribus exhaustis defecisse: ac incolumes & illaesos euasisse, quos insidiātes uenefici potionarant. Idque tandem perceptum fuisse eorum relatu, qui uenenum uedentes rem ita habere deprehenderūt. Cœliaci cruda cotonea profunt, adhuc dysentericis, orthopnoicis, cholericis, & purulentum excreantibus. Hic non omittam quòd oris gratiā & halitū summè commendant: unde Solon, ut scribit Plutarchus, uxoribus praecipiebat, non ire cum maritis cubitum, nisi cydonio malo prius degustato. Maceratorum humor, stomachi atque alui fluxionibus opitulatur. Quae cruda in melle condiuntur, urinas mouent: mel autem eorum naturam induit: quippe quod astringendi, conspissandiq; uim imbibat. Quae uerò cocta melle cōdiūtur, stomacho

Cotonea suo odore uenenorum uires obtundere.

Pulchra & notanda.

Cœliaci, dysentericis, orthopnoicis, cholericis & purulenti.

Solonis praecipuum pulchrum.

Alui proflu-
uium, uerri-
culus & uo-
mitiones.

Partum re-
morantia, &
laboriosum
reddentia.

utilia sunt, & gustu iucunda, sed constri-
gēdi uim perdūt. Cotonea cruda in cata-
plasmatis, aluum si profluat retinent, &
uentriculum si in uomitiones effundatur,
uel ardore conflagret, roborāt ac firmant.
Simeon Seti in libro quem de cibariis scri-
psit, tradit cotonea in ædes parturiētis per-
lata, uel ibi latentia, partum remorari, ac
difficilē & laboriosum efficere. Quibus si
prægnans crebrius usa fuerit, foetum pariet
ingeniosum.

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxi-
lia & secreta Cap. VII.

Quo solo
gaudeat Pru-
nus, & quo-
modo poma
uermiculosa
non gignat.

Quomodo
ferenda pru-
nus.

PRUNUS læto & humido solo gaudet,
optimèque adolescit tepido cœlo: cūna
tamen & frigidum possit sustinere,
quemadmodum scripsit Palladius. Si in lo-
cis glareosis & lapidosis iuuetur latamine,
caduca pruna & uermiculosa non gignet.
Seri potest ossiculo in putri & subactō solo,
modò duobus palmis altè obruatur. Po-
nitur etiam planta sumpta ex caudice, ra-
dicibus fimo oblitis. Iuuatur frequenti hu-
more, & assidua fossione. Sed quæ Dama-
scena uocatur, sicca terra & aëre calido læ-
tatur, ut scribit Pamphilus Græcus in suis

georgicis . Si languida fuerit & minùs fe-
 rax, amurca æqualiter cum aqua tempera-
 ta radicibus infundi debet . Vel bubulum
 lotium solum, aut humanum, idque uetus,
 mistum æquis partibus cum aqua . Vel ci-
 neres è furno, maximè sarmentorum , vt
 ex Græcorum geoponicis testatum uoluit
 Palladius . Eadem arbor si à uermibus aut
 formicis infestatur, rubrica & pice liquida
 illini debet . Quod modestiùs tentandum
 erit, ne idem efficiat remedium , quod ue-
 nenum . Alia auxilia ex superioribus tibi
 petenda, híc mihi sunt tacenda, ut reliquis
 ex ordine suum concedam locum . Ab ar-
 bore itaque , ad fructum descendo, quem
 absque ossiculis tibi comparabis , si tenellã
 arborem ad binos pedes recisam usque ad
 radicem findas , abrafaq; & excauata scal-
 pro utriusque partis medulla, cõfestim se-
 iunctas parteis uinculo constringas , supe-
 riorémq; partem ac diuisuras laterum fi-
 mo, uel argilla, cerã ue obducas, ac charta
 madida munias: elapso anno obfirmata ci-
 catrice omnia coaluisse perspicias . Hanc
 deinde arborem furculis qui fructum non
 tulerunt inferes, & sine ossiculis poma pro-
 feret: siue illa fuerint pruna , siue cerasia,

Remedium
 lægida pru-
 ni & minùs
 feracis.

Remediũ cõ-
 tra uermes &
 formicas pru-
 num infestã-
 tes.

Vt nascantur
 pruna sine of-
 siculis.

Prunorū dif-
ferentia: ua-
ria.

Nucipruna
infitione cō-
parata.

Quomodo
optimè seruē-
tur pruna, &
quibus laus
tribuat.

Quæ seruari
debēt pruna
quomodo le

persica, mespila, palmulæ, lapidosa ue cor-
na. Prunorum differentia: apud nos esse so-
lent innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nā
ex his alia reperiūtur herbaceo colore per-
fusa: alia rubro, semirubro, eburneo, lu-
teo, pupureo, nigro, cœruleo, ac uariega-
to. Quædam præterea uidentur magna,
quædam parua, & quædam mediocria.
Dulcia nonnulla, alia acida, uinosa, dura,
mollia, rotunda, ouata, uel oblonga. Quæ
omnia post Catonem cœpisse scribit Pli-
nius. Habentur & nucibus insita, quæ fa-
ciem, & succum adoptionis repræsentant,
ab utroque parente nucipruna appellata.
Prima omnium laus Damascenis tradi so-
let: à Damasco Syriæ monte, ut scribit Ga-
lenus, oriundis & cognominatis. Seruan-
tur optimè, ut tradit Pamphilus Græcus,
cadis uino dulci, uel nouo expletis, modò
in his fluitarint, & uasa diligenter operta
fuerint. Secūdas parteis sibi uendicant, quæ
pruni dactyla uocantur, à digiti longitudi-
ne, ut puto dicta: ouata pomi specie, & car-
ne suauis, necnon infitionis māgonio nul-
quam non nascentia. Quæ ex omni genere
seruari debent, ea integra & sine uitio aut
uermiculo, die serena legenda sunt, & in

picata fidelia reponenda defruto aut passo plena, ut pomum omne demergatur: cui operculum diligenter gypsatum superadde-
 tur. Siccantur etiam in Sole per crates, sic-
 cione loco disposita, ut scribit Palladius.
 Sunt qui in aqua marina, uel feruente mu-
 ria, recenter lecta demergant, & inde su-
 blata, aut in furno tepido, aut in Sole re-
 siccant.

Medica.

PRuna ex aqua mulsa decocta, uentri molliendo sanè quàm idonea esse so-
 lent, modò prandium inchoent. Quæ
 acidula sunt, summa & postrema mensa
 apponi debent, ad os uentriculi roboran-
 dum. Folia in uino decocta, uulam, gin-
 giuas, & tonsillas fluxione laborantes, gar-
 garisatu, uel oris collutione iuuant ac re-
 primunt. Idem præstant & syluestriû pru-
 norum resiccatae bacca dum maturuerint.
 Quæ si in uino austero coquantur, aluum
 sistunt, ac eius tormina sedant. Gummi
 trunco prunorum adnascens conglutinat,
 & in uino potum calculos frangit: liche-
 nasque infantium ex aceto perunctum sa-
 nat, ut scribit Dioscorides.

genda & re-
 poneda.

Ventris re-
 molitio.

Vuula, gingi-
 uæ & tonsillæ.

Alui cohibi-
 tio, tormina,
 calculus & li-
 chen.

Arboris Cerasi, ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

Quib⁹ locis, quò ue cœli statu gaudeat cerasus.

Cerasus frigidis & humidis locis delectatur, ut tradit Florentinus in suis Græcorum georgicôn placitis. Cui

Quomodo tractâda arbor cerasi.

astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cœli statum amare, & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisque montibus gaudere tradit: adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, necnon assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac siccos

Ceraso summa facilitas ad comprehendendum.

amputari: adhæc quos dēsius arctatos protulerit, nimirum ut rarescat. In qua sententia etiam Palladius totus esse uidetur, adfirmans prætereà cerasum tanta esse ad cõprehendendum facilitate, ut uirgulta, ne-

Cerasum firmo non gaudere, & quomodo stercoreanda.

dum sparsa ossicula, in uitibus pro admiculis posita, in arborem profiliisse uiderit: non omittens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innasce, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet sedulò deradi priusquam inseratur trunco, alioquin officiet. Porrò firmũ usque adeò horret odit-

que, ut admoto eo degenerare palã conspiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, si

sui

fui ipsius putamina falce cœcisa circum radices sepeliantur, ibiq; marcescant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus cōmētariis suis doctissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arborum quę suam sobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & salua, seu fecundo quodam spermate, grauida facta terra, in campis, montibus & syluis adeò numerosas plantas concipit, procreat & parit, ut nihil numerosius, frequentius atque admirabilius occurrat. Speciosissimos satiuarum omnium fructus profert, diuersorum generum: quò fit ut diuersa quoque sortiantur nomina: quæ hîc explicare nò admodum laboro, cōtentus docere, quòd Frâcis Cerasij nomē fructus ille proprium sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (interdum pumila, quasi frutice, chamæcerasum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pommo, pulcherrimè & iucundissimè inter uirentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui caro multa, mollis & succosa inest, ossiculum in meditullio claudens. Solet usus eius maximè placere grato acore, unde morosa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantium malaciis,

Nulla arborum suam sobolem tam propagat quam Cerasus.

Quid Cerasus Frâcis propriè appellatur, & eius pictura.

Cerasi fructus morosis palatis gratissimus.

ANTONII MIZALDI

antequam maturescat, summè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primum uirent cerasia, mox albescunt, inde pellucido rubore illustrantur. Sunt quæ ab uno latere rubent, altero alben. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibusdam interspersis distinguuntur. Vnde rectè Ouidius:

Quæque sibi uario distinguit poma colore,
Audiat hæc cerasus, stipes inanis erit.

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos doctor insignis, tradit arborem cerasii fructum bonum & dulcem nunquam exhibituram, nisi fuerit alteri arbori insita.

Quæ si humore nimio concepto putrescere obseruabitur, ex Palladii consilio, foramen in trunco excuari debet, quo ille possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ licebit affundere, cū aceti parte media mistum: aut fœcibus uini truncum florētis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum exortum, calx uiua radicibus circumponatur, aut aqua calida sæpiùs infundatur: sed postea paruo temporis tractu inarescit. Optimum est huius arboris poma interuelli, ut quæ relinquentur turgescant. Si quis, ut Florentinus tradit,

Gradus maturationis cerasiorum.

Remediū putrescentis cerasii.

Quomodo fiant præcocia cerasia.

Ceraso nigram uitem inferat, uerno tempore uuas proferet. Si exossata habere cupis cerasia, hoc est ossiculis carētia, ex Gargilij Martialis sententia, ut Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & usque ad radicem findes, abrafaque ferro partis utriusque medulla, illico sciunctas parteis uinculo perstringes: & summitatem ac diuisuras laterum fimo oblines: post annum ducta cicatrice dum diuortia coalescent: eidem arbori surculos qui adhuc fructum non tulerunt inferes, & hinc sine ossibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum rei agrariae apud Graecos cōsultissimum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radice tenus scindas, non vulnerata parte ima, medullamque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrymam cyrenaicam infundas aqua dilutā, donec sapae consistentiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto adminiculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit: ac rursus octauo die eadē lacrymā perfundas, ut germina excitet: hoc faciēs enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum ossicu-

Quomodo
fiant cerasia
ossiculis ca-
rentia.

Vt Cerasia
prodeant e-
nucleata, ex
Democrito.

Cerasum lau-
ro cōueniē-
ter inferi.

Cerasiorū cō-
ditura & cu-
stodia.

Modi alij cu-
stodiendorū
cerasiorum.

latum ferentis. Secreta alia & auxilia sunt de superioribus eruēda. Hic non omitam quòd cerasus lauro conuenienter inseritur, sicuti in nostro Insitionum opusculo docebimus. Nam hinc quandam odoris gratiā sibi conciliat fructus: qui inter redolentia ac uiridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à uermibus minùs infestatur.

Quòd ad cōdituram & custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua decerpta mittuntur in uas cuius fundo substrata sit satureia, iterumque alternis sternitur satureia, deinde cerasia, usquedum uas op-pletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, uel, ut placet Ruellio, acidi mellis aliquā- tum dulcescentis, superfunditur, uase dili-genter operculato. Seruantur etiam inter-positis arupdinum foliis alternatim, ut nunc dictum est, in cado digestis. Mul-ti æstuante & candenti Sole, usque ad ru-gas siccant: uel blando & temperato ignis, aut clibani calore: eoque modo optimè seruant, ad sanorū & ægrotantium usum.

Medica.

Diphilus Siphnius arte medica ali-
quanto tempore post Hippocratem

admodum celebris (uixit enim ætate Ly-
simachi successoris Alexandri) de cerasiis
hunc in modum scribit, adnotate Ruellio.

Cerasia bonum succum creant, sed parum
alimenti subministrant. Stomacho æstuā-
ti grata sunt, & eidem auxiliantur in frigi-
da sumpta. Sed rubentia præstant & Mile-
sia, quod urinam pellant. Hæc ille: cuius
auum ideo proferre uolui, ut refellatur

error eorum qui cerasia à Cerasunte Pon-
tico municipio dicta contendunt: & à Lu-
cullo, deuicta Mithridate illinc in Italiam
primùm deportata. Quod uideant Gram-
matici, quibus rem eam discutiendam re-
linquo, ut tractent fabrilia fabri. Itaq; , ut
medica pomi huius præsidia pro more se-
quar, Cerasia uentrem emolliunt, dulcia
præsertim: quem passa sistunt & cōtinent.

Acida refrigerant & astringunt, flauamq;
bilem extingunt, & iecinoris infarctus li-
berant. Gummi quod ex arbore stillat
ex uino diluto sumptum gutturis asperita-
tes lenit, colorem cutis gratiorem reddit,
oculis claritatē adfert, ueteri tussi medetur,
lichenas infantium ex aceto sanat, & (quod
utiliter experti sunt multi) calculosis ex ui-
no albo summè prodest. Inuenio apud au-

Cerasiorum
natura & qua-
litas,

Cerasia à Ce-
rasunte op-
pido perpet-
ram dici.

Veteris emol-
litiō & cohi-
bitio.

Iecinoris ob-
structio, gut-
turis asperi-
tas, oculi, tuf-
fis, lichen &
calculus.

Notandū ex
Plinio.

tores, inquit Plinius, si quis matutino ro-
scida aliquot cerasia cum suis nucleis de-
uorarit, in tantum leuari aluum, ut pedes
morbo liberentur.

Arboris Mori, ac eius pomi cura, auxi-
lia, & secreta. Cap. IX.

Quomodo
tractanda &
curanda ar-
bor Mori.

Morus amat loca calida & fabulosa,
Palladio autore, fossionibusque &
stercore plurimum delectatur, non
in profundum, sed ad radicem usque super-
ficiem, ut Berytius Græcus geponicus tra-
dit. A siccitate humore non admodum gau-
det: cui putria, arida & superflua, post
triennium sunt putanda. Semine prouenit
si lecta granula deponantur, sed rigari con-
tinuo desiderant. Seritur melius taleis &
cacuminibus sesquipedalibus, utraq; parte
leuigatis, & fimo oblitis. Plantæ eius trans-
lata serobes altiores desiderat, & interual-
la maiora, ne altera umbris alterius pre-
matur. Vitibus summè est amica, urbana-
rum omnium nouissima, & serotino ger-
minatu florescens: nec nisi exacto frigore:
ob id dicta arborum sapientissima, ut Pli-
nius scribit: licet nomen fatuæ & stolidæ à
Græcis adepta fuisse tradatur. Folia eius

Quomodo
rite proue-
niat Morus.

Morus uiti-
bus summè
amica.

urina madefacta pilum coriis detrahunt, illisque aluntur uermiculi qui mirabili natura artificio & spectaculo sanequàm iucundo, sericum uellus nobis conficiunt. Sed hinc Mori Plinianum miraculum nobis tacendum non est. Morus inquit, laurus & hedera mutuo attritu ignem facile concipiunt: quod exploratorum usus in castris, pastorumque industria reperit. Quoniam ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla: sed nihil hedera praestantius quae teratur lauro, laurumque terat. haecenus Plinius. Nonnulli scripserunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si forato profus trunco, cunei inserantur terebinthi hinc, inde lentisci. Eadem, ut Berytius tradit, si populo albae inseratur, uel inoculetur, candida mora proferet. Quae Italia tam copiosa habet, quam nos nigra, pomo cartilagineo constantia. Quod unum exortu candidum est: dum pubescit, rubrum: ubi maturuit adeo nigrum, ut manus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repositione & diuturnitate, Berytius haec posteritatis memoriae mandauit. Mora in ui-

Pulchra & noratu ualde digna.

Mori lignum attritu ignem concipere.

Quomodo fiat feracior morus, & candidos ferat fructus.

Quomodo reponenda & seruanda mora.

ANTONII MIZALDI

treo uase diligenter cōdita plurimo tēpore
durant, proprio ipsorū iusculo & uino de-
mersa, ac diligenter operta: modò non fue-
rint nimium matura, uieta, & flaccida seu
languida.

Medica.

M Ori poma matura aluum soluunt,
sed in stomacho statim corrūpun-
tur: humectant ac parū refrigerant,
nisi actu frigida sumantur: quòd si non su-
perueniat alius cibus facilè intumescunt.
Immatura uentrem fluentem sistunt: si
siccata Sole uel clibano, tundantur in pul-
uerē, qui non solū obsoniis iucundus est,
sed etiam cœliacis & dysentericis summè
prodest: ualētq; aduersus ulcera quæ pascē-
do serpunt. Sunt qui dētes putridos & gin-
giuas eo colluāt ex uino. Folia trita & cum
oleo illita, ualent ad ambusta, capillūmq;
tingunt cum foliis uitis nigræ & fici simul
coctis in aqua cœlesti. Corticis & folio-
rū decocto dentes dolentes efficaciter col-
luuntur, & ramus Luna prima defractus
cū incipit fructu turgere, proficit (ut Magi
existimāt, & adnotat Plinius) cōtra abun-
dantiam mensium, si mulieribus lacerto
alligetur: modò ille terram non attigerit,

Mororū na-
tura & facul-
tas.

Puluis imma-
turorum mo-
rorum.

Cœliaci, dy-
senterici, ul-
cera, dētes,
gingiue, am-
busta, & ca-
pilli.

Mira de mo-
ri ramo ad si-
stēdas qual-
uis hæmor-
rhagias.

nec in posterum contingat. Subditque hūc non modò fœmineum sanguinem sistere, sed etiam ex vulnere, ore, naribus & hæmorrhoidibus fluentem. In quā rem multos ramum illum religiosè seruare dicit. Faciet experientia fidem.

Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxilia, & secreta.

Cap. X.

Persicis scatent Gallica rura, & maxime vineta. Proueniūt locis qualibuscunque: sed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si calidum cœlum, arenosūque solum, necnon aridum sortiantur, quemadmodum scripsit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maxime uentosis, nisi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimum lætatur suorum foliorū stercoreatione, & opportuna ablaqueatione. Ossa in pastinatis areis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, ut cum ibi plantæ creuerint, commodè transferri possint. Nec debent altius duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorsum uerso. Dum tenera erunt germina, sæpè herbis circumfossa liberari

Quibus locis proueniat Persica mal'.

Frigida loca & uetosa persicis exosa.

Quomodo ponenda persicorum ossa.

Quando
& quomodo
transferenda
Persica ar-
bor.

Vt latior eua-
dar mal^o Per-
sica.

Remediū lā-
guidæ & ta-
bescētis per-
sica.

Ne à nermi-
b^o infestetur,
aut à pruinis
periclitetur.

cupiunt, transferriq; post bimatam scrobe breui. Sed à se non longè statuendæ erunt arbusculæ, ut à calore Solis se inuicè excusent ac defendant. Quæ si irrigentur pomiferent maiora: nam assiduo potu hæc arbor inebriari desiderat: maximè per æstatè nec alia est quæ coloniam frequenter mutare libentiùs sustineat. Habitu multò lætior euadet, ut Florentinus in suis testatus est Georgicis, si simulatque poma persica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cum arbor hæc celerem sentiat senectam, pruno aut amygdalo amaræ infrendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida uidebitur, ueteris uini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, uespertinoque humore iuuare, ac obiectis umbraculis defendere, si ardore Solis siccata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoliū appendere. Si uermibus infestatur, cinere amurcæ misto extinguentur: uel bouis uirina cum aceti tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, sterCUS illi ingeratur: uel uini fæces cum aqua permixtæ: Vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra uitia omnia proficit spartum

alligatum: uel suspensa ramis sparteae. Po-
 ma persica sine ossibus tibi comparabis, ut
 in suis georgicis tradit Africanus, si in per-
 foratum internè truncū, excisa medulla,
 salicis uel corni palum adegeris. Ut persica
 admirandæ magnitudinis tibi compares,
 amygdalas item ac nuces & similia, acci-
 pies tres uel quatuor nucleos ex illis, quos
 ita coaptabis ut corpus unum constituere
 uideantur, Hos iunctos, & si opus fuerit,
 colligatos, in uas aliquod terra stercoreata
 plenum immittes, plātabis ac sepelies: sed
 ita ut uas illud foramen habeat in operculo
 per quod nucleorum germen exire coga-
 tur. Sic fiet ut nuclei illi in unam coalescāt
 arborem, quæ suo tempore fructus eximiæ
 magnitudinis ac pulchritudinis edet ac p-
 feret. Sunt qui nucleos non in uas sed fistu-
 lam aut tubulum terra saturum mittant.
 Si id multò leuius & facilius tibi compara-
 re studes, diligenter interlegenda erūt per-
 sica illa quæ parua & languida apparebunt,
 nimiaque ubertate matrem onerabunt: ut
 arboris succus ad reliquorum nutrimenta
 conuertatur. Sic enim saluæ copia in pau-
 ciores foetus se conferens, illos altili sagina-
 bit incremento, ac maiores reddet. Si ru-

Ut persica si-
 ne ossibus
 producatur.

Modus inge-
 niosus ut fiat
 persica exi-
 miæ magni-
 tudinis.

Via alia &
 modus fa-
 cilior.

Ne sint rugo-
sa persica aut
putria.

Ne caduca &
deflua sint
persica.

Quomodo
inscripta & fi-
gurata nasci-
tur persica.

Ut rubra na-
scantur persi-
ca.

gosa nascantur persica aut putrida, iubet
Palladius circa imum truncū corticem re-
cidi: & cū inde modicus effluerit hu-
mor, argilla uel paleato luto plagam con-
tegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-
datis radicibus, cunei lentisci uel terebin-
thi adigantur: aut arbori terebratae in me-
dio, palus salicis imprimatur. Si inscripta
& figurata nasci cupis, ex Democriti con-
silio id assequeris, si excisa aut derasa carne
pomi, os triduo in aqua madescat: & aper-
to sensim ligno, nucleus exclusus a neo sty-
lo cortice tenuis, quibus placebit literis aut
figuris non profundè exaretur: deinde in
suum aluicolum remittatur, & commissis
carinulis, fimo, charta, aut foliis inuolua-
tur, & seratur, rigeturq; si opus erit: quid-
quid enim in eo nucleo scripseris, aut figu-
raueris, enatum inde pomum illud repræ-
sentabit. Quòd si uoles rubrum habere, id-
ipsum, eodem affirmante Democrito, ob-
tinebis, rosas purpureas sub arbore confitis.
Vel si in ossium internos sinus, post septē
dies, quando patefieri incipiunt (nam to-
tidem diebus obruta ossa sponte fatiscunt)
cinnabarim uel minium infundas: & stri-
ctim obligata ossa illa, ut cohæreant simul

cū suis nucleis, adhibita omni cura sepe-
 lias : sic rubra intus & in cute sua dabunt
 arbores persica. Si alium quemuis infude-
 ris colorem, saporem aut odorem, in simi-
 lem nata progenies degenerabit. Hic penē
 præterieram persicorum genera : quæ tria
 vulgo obseruari solent. Vnum populare,
 cuique notum : quod sub æstatis finem con-
 suevit maturescere, citiùs, tardiùs, pro cœ-
 li & soli natura. Alterum ex re duracinum
 dicitur, quòd caro ossi tam pertinaciter hæ-
 reat, ut auelli nequeat : Pressum vulgus nū-
 cupat : quia interiori ligno caro, ceu agglu-
 tinata apprimitur. In quo etiam genere in-
 ueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo
 manus inficiant : adhæc, quæ cotoneorum
 more, intus & extra ualde flauescant. Ter-
 tium genus præcox & antepersicum appel-
 latur, olim Armeniacum initio æstatis ma-
 turescēs, & cætera persica longè præueniēs :
 ex quo nomen habet : dicique solet à no-
 stratibus Abricocū. Alia sunt genera oli-
 torio māgonio, & insitionis adulterio pro-
 gnata, quæ hic prudens omitto. Populari-
 bus primi generis, Plinij seculo nihil fuit
 fugacius, nam longissima decerptis erat bi-
 duī mora, & ob id cogebant se uenundari,

Notanda quia
pulchra.

Persicorum
genera tria.

Duracinū &
pressum.

Persica san-
guinea & fla-
ua.

Præcocia an-
tepersica &
armeniaca.

Popularibus
persicis nihil
fugacius.

Quomodo
custodienda
persica.

Aduertenda
quia pulchra

Corbelliana
persica.

Persica om-
nia prauī suc-
ci esse.

Persica pri-
mis mensis
edenda.

Quæ persica
sint innocen-
tiora.

ut scribit. Duracina Palladio autore, mit-
ria & oxymelite condita, uel aceto mulso,
optimè seruantur. Eadem detractis ossi-
bus, prunorum more, in Sole, uel clibano
siccantur. Sæpè etiam ossibus exemptis,
melle condiuntur, sapore grato ac iucun-
do. Seruantur præterea si umbilicus eorum
gutta picis calentis oppleatur, & ita sapa
innatare cogatur, uase diligenter clauso.
Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis car-
ne duriore & minùs aquea constantibus,
qualia sunt Parisiēsis Corbelliana, faci-
lè accōmodari poterunt: iis præterea quæ
loco sicco & lapidoso nascuntur.

Medica.

Pericorum genus omne damnasse ui-
detur Galenus, ut prauī succi alimentū
ob facilem corruptionem. Quapropter
persica primis mensis semper edenda præ-
cepit, præsertim quæ carne constant humi-
da, & aquoso pulpamento: nam stomacho
innatant, & quicquid præsumptum fuerit,
unà secum in corruptionem trahunt. Quæ
si præierint, lubrico meatu uiam facilem a-
liis cibis sternent. Innocentiora esse tradū-
tur præcocia, & quæ carne constāt sicca, &
nullatenus humida: nam corruptioni fa-

cilè non patent, neque acorem citò contrahunt, & stomacho suaviter commodat.

Vulgus Gallicum sibi persuasit persica nucleo suo noxam expedire, quam impediens persicum attulerit. Nec temerè, nam incidendi, detergendi, & aperiendi facultate pollet: qua ex re improbitati succi occurrit.

Noxa etiam uino generoso tollitur, siue illud superbibatur, siue persicum in eo madescat, & innatet. Nuclei per auram pestiferam sumpti, maximoperè iuuant, lumbricos enecant, & obstructions tollunt.

Qui summè amari, & linguæ parum grati, saccharo excipi & condiri à multis solent. Cum acero & oleo triti, capitis doloribus utiliter illinuntur: sed quibus, & qua ex causa non scripsit Plinius: qui plerùque remedia absque limitatione pronunciat, unde cautè & circumspectè legendus est.

Persici flores aluum deiiciunt, tam esu, quàm iuscule immisi: sed non absque labore & detrimento. Idem præstat & minore noxa, aqua ubi flores illi amarulenti septies macerati fuerint, decocta cum saccharo ad zulapij consistentiam. Quæ præterquam quòd astrictæ alui excrementa deiicit, etiam uermes unà extrudit. Quos trita

Persica cur
nucleo suam
expediant no-
xam.

Pestis, labri-
ci, obstructio
& capitis do-
lor.

Notanda de
floribus per-
ficariis pro
alui reiectio-
ne, & uermi-
bus.

folia, & puerorum umbilicis admota, similiter perdunt.

Arborum Mespili & Sorbi, pomiq; eorundem, cura, auxilia, & secreta.

Cap. XI.

MEspilus Gallis nunc Meslierus, nunc Neflierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & uiuis sepibus, quasi syluestre nascens. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, ut uix edendo esse possit, nisi hyemis frigoribus mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita ut magnitudine mala sæpenumero perquet, absque ullis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamē irriguis, ut tradit Palladius. Frigidis etiā prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permixta sit, uel argilla cum saxis. Putari amat, nec non circumfodi, & parco humore inter siccitates refocillari. Nostrates ligno huius ad uenabula & aurigarum flagella uti plurimum solent. Vermibus in senecta crebro infestatur

Mespilorum genera duo.

Vnde magnitudo in mespilis.

Quibus locis gaudeat mespilus.

Quomodo à

infectatur mespili arbor: qui prægrandes, & quàm ceteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, ut Palladius admonet, atque amurca, uel humana urina uetere, aut uiua calce perfundendi: sed parcius, propter arboris noxam. In quam rem plurimum etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media trunci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cû aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum esse solet, ac uiride dum pubescit, fuluum uerò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem reffimo & barbatulo coronæ modo: quod Politianus in Rustico sic expressit: Regumq; altas imitata coronas, mespila. Inest illorû pomu astringens ingenium. Galenus communi uocabulo tricoccu, quasi triossum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea osricula, seminis loco plurimum continet. Quod ad custodiam attinet, in parente arbore diu durare possunt mespila: uel in urceolis picatis, ut habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, ut quidam uolunt, posca aut sapa condita. Die serena legi de-

uermib^s expurganda sic mespilus.

Ne labantur poma mespili & molestæ sint formicæ.

Pulchra descriptio fructus mespili.

Quomodo custodienda mespila.

notatu digna
quia pulchra

bent circa meridiem, & paleis obrui discreta, ne uicissim contactus ea uitiet. Si cū pediculis semimatura legantur, & salsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapa infundantur ut enatent, perbellè seruabuntur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita, in passo uel mulso à plerisq; decoquuntur, addito cinnamomi momento. Sed cū hīc hortulanum agam non Apicium, isthac cocis curanda relinquo.

Quæ nã loca
Sorbis apta.

Sorbus, Gallis Cormierus, uel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana & frigidis, p̄xima, ut scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translātū esse uidetur: qui sorbū uiuacem esse prodit solo altioso & humecto: unde paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca deuenit. Nascitur semine, radice & auulsione. Quæ si transfe-

Notanda pro
educatione
Sorborum.

renda est, robustior esse debet. Scrobē altiorē desiderat, & spatia longiora: ut (quod illi maximè prodest) à uentis frequentibus agitata grandefcat, quẽadmodū tradit Palladius. Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectã: qui medullæ interna sectantes, arborẽ ad interitū tabẽmq; per-

Quomodo à
uermibus li-
beretur sor-
bus.

ducunt. A quibus libera euadet, si aliquot ex iis sine arboris iniuria detracti, uicino cōcrementur incēdio: nam ita uel fugere, uel perire credūtur. Si minūserax fuerit arbor, tēdæ cuneus radicibus inferendus est. Vel circa partē ultimā fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquāda. Ante trimatū nō censetur esse fœcūda: cuius fructus cū largè proueniunt, uuæ modo facti, cōgestiq; uisuntur, ex uno petiolo faui speciem præbentes. Hos uermiculus etiam nū crudos, acerbissimósq; exest, ut scribit Plin. qui pomorum sorbi differentias quatuor statuit: uni rotunditatē mali ascribens: alteri turbinatōnem pyri: tertio oualē formā: quartum torminale nuncupat, remedio tantūm probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac posita, ubi mitescere cœperint, fictilibus urceolis usq; ad plenū claudūtur, gypho desuper tectis: postea scrobe bipedanea loco sicco & aprico mergūtur, ore peruerso, ut loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Cato in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscribit M. Varro, addens in arido ubicūque posita, facile per se durare. Quæ etiam dissecta, nōnulli in Sole, ut pyra siccāt, seruātq; uasculis in hyemē. Cū

Vt ferax & fœcūda fiat sorbus.

Pomorū sorbi differentia quatuor.

Quomodo seruanda sorba.

Alij modi custodiendorū sorborum.

ANTONII MIZALDI

uti uolūt, aqua feruente macerāt, ac ita re-
uirescere cogūt, sapore sanequàm iucūdo.
Alij integra cū ramis dolio picato suspen-
dunt, illitis pice omniū furculis, exclusaq;
aura quacūq; operculo ac gypso, dolia ab a-
qua & humiditate procul esse satagūt. Qui-
dam, ut trādit Columella, in defruto illa
cōmodè seruant, addito spissamento aridi
fœniculi, quo deprimātur, ita ut ius super-
natet: deinde picato operculo uas claudūt,
& gypso illinunt, ne quis possit intrare aut
abire spiritus. Fit ex maturis sorbis, sicut
ex malis & pyris uinum apud multos: ad-
hac, omphaciū & acetum ex immaturis.

Medica.

MEspili immaturū pomū medici u-
surpare solēt ad coërcendū alui ruē-
tis impetū. Nec desunt qui siccata ar-
boris folia, & in puluerē redacta clysterib⁹
dysentericorū magno & felici successū re-
miscēāt. Eadem pollēt facultate sorborum
poma, Galeno teste. Quæ duo parcè, & nō
affatim, ut ficus ac uua sunt comedenda: nā
illis ceu cibis nequaquā indigem⁹, quin po-
tius ut medicamentis. Dioscorides dissecta
sorba priusquā maturescāt, & Sole siccata,
p̄babili remedio ad aluū stipandā conferre

Pulchra &
notatu digna
pro sorborū
repositione.

Vinū, ompha-
cium & acetū
ex sorbis.

Alui cohibi-
tio, dysente-
ria.

Mespilis &
sorbis utēdū,
ceu medica-
mentis.

Remedia ad
aluū cohi-
bendam.

scribit . Idē usus esse solet farinae ficatorū
& pila contusorū si polētē modò sumatur,
aut iusculis uel pulciculę miscetur, cly-
steribús ue addatur. quod etiā decoctū eo-
rūdem præstat. Sed hoc sanè memorabile,
si quis à cane rabido aliàs morsus, iacuerit
sub sorbo, periclitatur in rabiē rursus inci-
dere: nā cōsopitā excitare creditur. Est & id
nō prætermittendū, quòd licet mespilorū
caro astringentis sit naturæ (de immaturis
loquor) nihilominus puluis eius lapillos in
renibus uehementer comminuit, & exclu-
dit. Cuius rei periculū felicissimo successu
à se factum testatur Ant. Musa, medicus a-
pud Ferrariēses doctissimus & exercitatis.
Scio nō deesse qui de ossiculis mespili idē
polliceātur & experientia confirmatū tra-
dant. Vtrunq; facilè experiri licebit.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiúsq; fru-
ctus cura, auxilia, & secreta.

Cap. XII.

NVx, siue Iuglans, arbor est pueris ac
senibus notissima, quæ locis siccis &
frigidis gaudet, necnō lapidosis, quē-
admodū post Plin. scripsit Palladius. Colu-
mella agrum calidum, durum & siccū desi-
derare tradit. Potest tamen & locis tempe-

Morsus rabi-
di canis.

Puluerē me-
spilorū lapil-
los renū com-
minuere.

Quibus locis
gaudeat nux

Quomodo se-
renda nux &
ante fationē
præparāda.

Notanda pro
nucum posi-
tione & plā-
tatione.

Quomodo &
quādo trans-
ferenda nux.

ratis iuuantē humore educari. Serenda est
nucibus suis eo modo quo amygdalus: sed
prius sicari debent in Sole, ut exhauriatur
humoris noxiū uirus. Idē Columella præ-
cipit eas macerandas esse in aqua multa,
nec nimis dulci ante depositionem: nam
ita iucundioris saporis fructum cū ado-
leuerit arbor præbebit: ac interim melius
& celerius nascetur. quod de Auellana
multi intelligendum cēsent. Palladius ad-
monet nuces eas transuersas ponendas esse:
ut latus ac commissura terræ infixæ sepelia-
tur, & cacumen ad Aquilonis partem uer-
gat. Columella ternas in trigonum statuit:
sed ita ut pars acutior sit infra (quia inde ra-
dices mittit) & nux à nuce minimè palmo
absit, ancépisque ad Fauonium spectet. Ut
ut fuerit, lapis uel testa subter apponi debet,
ut radicem non simpliciter, sed repercussu
dispergat. Hæc de iuglandibus obscure tra-
dita, ad amygdalas cum Plinio libèter de-
torquerem: etsi iuglādes nuces commissu-
ris iacentibus porrectas optimè feri præci-
pit. Quarum arbor quò sepius transfere-
tur, eò lætior euadet. Quod fieri expedit, dū
bima est in locis frigidis: in calidis uerò,
dum trima. Cuius radicule resicari nō de-

bent, ut fieri solet in aliis arboribus, quin potius bubulo fimo tingi: uel quod melius erit, cinere in scrobibus respergi, ne stercore calore aduratur arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ uel facilius, uel melius proueniat. Cuius rei testem profereamus Ouidium, apud quem nux querula hunc in modum loquitur:

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:

Parsque loci qua sto, publica penè uia est.

Scrobibus altis admodum delectatur, vultque interualla magna, quia stillicidiis foliorum suorum proximis, uel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, ut per ipsam non defluant imbres, seu itaque stilla est, quemadmodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego umbram arboris huius, satis quibusque non nutrice esse, sed noueram: unde quecumque attingit haud dubie uenenat. Arbor hæc inferiore sui parte fertior esse solet: neque cariem, neque uetustatem sentiens. Idque de multis singulare habet, quod se frangi sonitu preannunciat: ita ut presentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius, omnibusque est balneis terrefactos aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia, tam enim per-

Nucem de omnibus arboribus cito ac facile prouenire.

Nucis arboris stillicidia nocere, ad hæc umbram.

Mira de nucis arbore & notanda.

Nucis & quercus summa antipathia.

tinaci odio dissidēt, ut iuxta nucē iuglandem depacta quercus moriatur, imò uerò altera in alterius scrobe posita elanguescit: & si nucē in quercū senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis gręcis scribit nucē meliorem fieri, meliúsq; adulescere, si urina pueri impuberis, uel nondū Venerē experti, dieb⁹ quinque præmaceretur ante quàm terræ cōmittatur, & ita plātetur. Quod etiam in amygdalis cōmendatur, ut sequēti capite scribemus. Si caudici, uel radicib⁹ cinerē iugiter affuderis, corticis teneritudinē & nuclei fragilitatē carnē, fructuūq; dēsitatē procurabis. Eadē latior euadet, ac citò adulescet, si cuprinū clauū, aut ligneū palū ad medulā usq; trāsfixeris. Nodosam duritiē exuet, ac nuces facilē friabiles dabit, si truncū terebro per medullā traicceris, atq; foramini parē ulmi cuneum adegeris. Si fructum amittit & defluuū habet, uerbasci radicē, uel cocineum pannū detritum, & è sterquilinio acceptum, amuleti uice suspende, aut illiga. Hęc Damageron. Ad Palladiū redeo. Si senectæ uitio, inquit, excauetur iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco ad inum excudi debet: sic enim Solis &

Quomodo
nux optimē
adulescat.

Quomodo
cortex nucis
fiat fragilis.

Quomodo
nodosam du-
ritiam exuat
nux, & fructū
non perdat.

Ne uitio se-
nectæ exca-
uetur nux &
interhiet.

uenti beneficio diffiatur ac durefcunt quæ in
 marcorem tranfibant. Arcebitur autē hian
 tis cauernæ uitium, frequenti arboris abla
 queatione. Si prædurum & lignofum fru
 ctū gignat, cortex in orbē vulnerandus e
 rit, ut noxij humoris uitiū deducatur. Alij
 radicū summa præcidunt. Pleriq; terebra
 tæ radici buxum cuneum imponunt: aut
 cupreum, ferreum ue clauum. Africanus
 pollicetur in fuis georgicis, iuglandes fine
 putaminibus nuce edituras, quas Tarēti
 nas nuncupant, fi fractis utrinque carinis,
 integer nucleus illæfa prorfus carne, lana
 aut uitigineis folijs recētibus obuoluatur,
 quò minùs à formicis enucleatus arroda
 tur, dein terræ mandetur. Africano subsci
 bunt Florentinus Græcus, & Palladius La
 tinus, promittitque ille, amygdalis idem
 euenturum, fi trunco & radicibus afsidue
 cinis circumfundatur: imò uerò & reliquis
 fructuū generibus, quæ testam forinsecus
 habent, fi iuxta præcedentem modum eo
 rum arbores plantentur. Quod nuciferæ
 arbori quæ ætatem tulit, fi uoles accommo
 dare, lixiuio per annum continuum ter in
 mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc
 lata quæuis, ut diximus, fua umbra & præ

Ne lignofum
 fructum nux
 progignat.

Quomodo
 gignatur nu
 ces abfq; pu
 taminibus.

Notāda quia
 ualde pul
 chra.

Quomodo
 nuciferæ ar
 bori quæ æ
 tatem tulit,
 succurratur.

sentia lædit, atque hortis ob id inutilis esse
 censetur (hæc nisi in extremo margine fun-
 dus alat) idcirco cuperent plerique ratio-
 nem inire, qua uel aresceret, uel annosa &
 grandis facile extirparetur. His Democri-
 tus hunc in modum satisfacit. Ieiunus (in-
 quit) lentis grana aliquot mande seorsim:
 quæ dum adhuc in ore uersas, pubescentis
 flore iuglandis ramum quem uolueris de-
 morde, arbor paulatim distabescet. Id si
 non placet, flagrans igni clauus (uel lentis
 granum, ut legit Ruellius) radicibus im-
 primatur. Aut in traiectam terebro arborẽ,
 puerile lotium, uel cuneus myrteus immitta-
 tur: præsertim dum floret: uel radici ablaqueate
 dictanus, faba, uel panus mēstruo muliebri
 imbutus, admoueatur: nam ita arbor tabida
 ariditate cōficietur. Sunt qui in terebratam
 medullam uiuum argentum iniiciant. De
 extirpatione quarumcunque arborum, quã-
 do huc incidimus, hæc apud Plin. reperi.
 Sylvarum extirpandæ rationem Democritus
 prodidit, lupini flore in succo cicutæ uno
 die macerato, & radicibus ablaqueatis res-
 perso. Sunt qui sub diebus Caniculæ illas
 ad medullam perforant, & petroleum cum
 sulphure iniiciant. Ferè hinc præterieram

Quomodo
 facile extir-
 panda sit &
 perdeda nux
 annosa.

De extirpa-
 tione quarum-
 cunque ar-
 borum.

quod à multis traditum & obseruatū au-
dio, nimirum nucem arborem crebra u-
pulatione emendari & fœcundari: uel fidē
faciente hoc populari disticho,

Nux uapulā-
do, ut mulier
& asinus, e-
mendatur.

Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligata:
Hæc tria nil rectè faciunt si uerba cessent.

His utcunque positis non prætermittam
pulcherrimum fertilitatis, uel sterilitatis
ptēsagium & prognosticon, quod ex nucis
arbore Virgilius posteritatē latere noluit:
licet multi amygdalæ ascribant:

Prognosticō
fertilitatis uel
sterilitatis à
nuce.

Contemplator item (inquit) cū nux plurima syluis
Induct in florem, & ramos curuabit olenteis:
Si superant fructus, pariter frumenta sequentur:
Magnaque cum magno ueniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat umbra,
Ne quicquam pingueis paleæ teret a ea culmos.

Hic dissimulandum non arbitror, quòd
Iuglandis cortex lanis ac manibus tingen-
dis, & rufādis capillis, Plinio autore, adhi-
betur. Quod nux querula sic apud Oui-
dium testatur:

Nostra notat fusco digitos iniuria succo.
Cortice contactas inficiente manus.

Sed omissa arbore, ad eius fructum, si pla-
cet, ueniamus, quem duplici munimento
& inuolucro tegi, nullus est qui nō uideat:
puluinato primū calice, herbaccōq; cor-
tice: mox ligneo putamine, compactili ca-

Fructus nu-
cis pulcher-
rima descri-
ptio & pi-
ctura.

Cur nuptiis
religiosè sint
nuges.

Notanda de
nominibus
nucis & eo-
rùdem ety-
mo.

Vnde nuges
Inglandes
uocatur.

Quando nu-
ces maturæ
iudicandæ.

rinarum loculo, & tenui tunica intus ar-
mato, quot modis foetus in parente solet
esse, ut scribit Plinius. Quæ causa nuptiis
religiosas fecit nuges: olim à Regib⁹ è Per-
fide tràslatas, & ob id regias ac persicas no-
minatas, ut autor est ille idem Plinius. Hic
non tacebo, quòd à capitis grauedine, quã
foliorum odore in cerebrum penetrante,
nux inducit: necnon à grauitate umbræ,
karyon Græcis dici solet: quibus kara, Atti-
co idiomate, caput significatur. Sic à La-
tinis ob easdem causas, à nocèdo nux (ut
opinor) nomen habuit. Cæterùm iuglan-
dem nuncupari uolunt, ac si diceres Iouis
glandem, interlisis literis. Quo nomine
primo mundi æuo ita appellatã fuisse plu-
res tradūt. Quippe cùm homines diu glan-
dibus uictitassent, inuenta tandem arbore
quæ nuges ferebat, degustato nucleorum
eius sapore, dulcedine illorum mirum in
modum illecti, nuges, Iouis glãdes ob præ-
stantiam & excellentiam appellauerunt.
Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte
exutus maturitatis indicium præbet, ac tẽ-
pestiuitatem fatetur. ex quo tunc excuti-
debent. Seruãtur optimè uel paleis obrutè,
uel arena, uel foliis suis aridis, uel arca ex

ligno suo facta, si in ea claudantur, uel si
 cepis remisceantur. Quibus hanc contu-
 bernalis hospitij uicissitudinē rependunt,
 ut eis acredinem tollant, & proinde sua-
 uiores reddant, quemadmodum Palladius
 adnotauit. Apud quem Gargilius Mar-
 tialis (cuius meminit Seruius in Georgic.
 Virgil. ut antea monuimus) asserit se ex-
 pertum nuces post annum uirides inueni-
 ri, si liberæ putaminibus suis melle demer-
 gantur: additque, ipsum mel ita medica-
 bile fieri, ut ex eo concinnata potio fauci-
 bus & arteriis medeatur. Sed hæc sequenti
 narrationi medicæ erant contexēda. Istud
 pro coronide erit. Si in aquæ situlam uirē-
 teis iuglandium cortices tusos immiseris,
 & aqua illa terrā perfuderis, uidebis lum-
 bricorū ingentē copiam emergere. Quod
 piscatoribus scriptum sit.

Medica.

HEraclides Tarentinus petere solebat,
 primā ne mensa an summa, nuces of-
 ferri debeant. Si postremo cibo, uti
 mos est, exhibeantur, bibendi desiderium
 proritabunt, potúsque auuiditatem molien-
 tur: quo quidem cibus iam distento uentri-
 culo, & refertis interaneis, insinuata, de-

Quomodo
 optimè ser-
 uetur nuces.

Quomodo
 nuces post
 annum uiri-
 des inuenian-
 tur.

Terrestres
 lūbrici à cor-
 ticibus Iu-
 glandis ex-
 citantur.

Primā ne, an
 postrema mē-
 sa exhibendæ
 nuces.

Quomodo
flatus, infla-
tiones & alui
deiectionem
moliatur nu-
ces

Quæ nuces
minus noxię
dicantur.

Recentes &
sicca nuces.

Tussis, uomi-
tus, morsus,
mammarum
inflammatio

turbante impetu, flatus ac inflationes exci-
tabunt, cibosque corruptionis labe uitia-
bunt. Quod illis ab oleaginosa substantia
insita sit quædam enatandi facultas, quæ
coctioni parum cedit: unde cruditates o-
riuntur, & alui deiectiones promouentur.
Torrefactæ minùs corpori negotiù facer-
sunt. Quo modo Mnesitheus Atheniensis
edendas præcipiebat, depasta ab igni & ca-
lore superflua earum oleacitate. Diphilus
Siphnius capitis dolores ciere, & reliquis
cibus innatare dixit. Cui subscribit Dio-
cles: additque sagina sua strigosos ad cras-
sitiem reducere, modò ab illorum stoma-
cho probè uincantur & coquantur. Ut ut
fuerit recentes iucundiores stomacho esse
solent, sicca uerò nocentiores, biliosa, cõ-
coctu difficiles, & capitis dolorem, si pro-
fusè assumantur, conciliantes. Sunt præ-
terea tussientibus inimicæ, sed uomituri-
tibus ieiunis aptæ. Cum cepa, sale & melle
tritæ, canum, hominùmque morsui auxi-
liantur: & cum exiguo melle ac ruta, mā-
marum inflammationibus ac luxatis opti-
mè apponuntur. Cum suo cortice crema-
tæ & umbilico admotæ, tormina efficaci-
ter discutunt. Quæ perueteres sunt gan-

granis, carbunculis & fuggillatis medentur. Nucleorum combustorū cinis ex uino subter inditus, fœminarum fluentes plus aquo purgationes cohibet. Nuclei iidem commanducati, & ex ore protinus impositi, areas capitis pilo celeriter replent: modo id sapius iteretur. In tinesmo editur nucleus ad pituitam extrahendam. Sed celebratissimū illud Mithridatis alexipharmacum (de quo in ruta libro secundo aliquid diximus) hīc ex Plinio referre, nec otiosum, nec inutile uidebitur. In sanctuariis, inquit, Mithridatis maximi Regis deuicti, Cneus Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu descripto, cōpositionem antidoti è duabus nucibus ficis, ficis totidem, & rutæ foliis viginti similitis, addito salis grano. Qui hoc ieiunus sumit, nullum uenenum illō die timeat. Prodest eadem antidotus mirabili successu aduersus grassantis pestis contagia, ieiuno uētriculo deuorata. Testes sunt multi cūm noti, tum ignoti, hac antidoto per magnas & deploratas pestilentias me admonente & ministrante seruati. Cæterū uirides & iuglandes, sub Iunij finem, antè quàm putamina obduruerint, saccharo uel melle

Tormina, gā
grenę carbū-
culus, fuggil-
lata, mēstrua,
alopecia &
tinesmus.

Mithridatis
alexipharma-
cum & anti-
dotus contra
uenena.

Mira antido-
tus aduersus
pestis conta-
gia.

Inglâdes cõ-
dite, & ex his
stillatitia a-
qua.

Notatu di-
gna quia p-
bata.

asseruata, stomacho utiles euadunt, & ori-
sanequàm gratæ habentur. Quin & ex his
stillatitia fit aqua pridie natalis B. Ioannis,
quæ ad multa utilis esse solet: præsertim ad
tertianas febres abigendas, & alias quas, dũ
adhuc essem adolescens, quasi miraculo
quodam, propinatae huius aquæ cyatulo
dimidio ante accessionem, efficaciter eu-
rabam.

Arboris amygdali, eiusque nucis, cura,
auxilia, & secreta.

Cap.

XIII.

Locus aptus
amygdalis.

Quomodo
plantanda a-
mygdalis.

Notanda &
aduertenda.

A Mygdalus agrum durum, siccum &
calculosum amat, adhæc cœlum ca-
lidissimum. Quæ quia maturè flore-
re consuevit, præcocique partu, pro cœ-
li & soli natura germinare, idcirco Pal-
ladius ita statuendam præcepit, ut meri-
diem, si fieri potest, semper spectet. Plan-
tatur Florétino autore, à nuce, uiuiradice,
& auulsione, uel stolone. Nuces quæ scri-
debent, pridie liquido fimo macerantur.
Sunt qui hydromelite, aut aqua mulsæ ma-
defaciant, & noctem unam ibi esse sinant,
ut mellis mordacitas germen non extin-
guat, & iucûdioris saporis arbor fructum
præ-

præbeat, cùm adoleuerit: meliúsq; & celebrius frondeat. quod de amaris amygdalis multi intelligendū censent. Vt ut fuerit, amygdali nux in terram recta figi debet, ea parte quæ acuminata est, ita ut lignosior pars sursum uergat. Sed quæ pangentur amygdala, noua sunt eligēda, ac uegeta & recētia. Quibus si siccitas intercesserit, terna succurremus rigatione in mense, herbisq; nascentibus & nocentibus, circumfodiendo, emergentem arbusculam sæpenumero liberabimus. Terra seminarij Palladio adnotante, latamen admistum habere debet, spatiis inter arbores XX pedum distantibus. Adolēscētes arbusculæ & nouellæ diligenter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circumfodi non debet, quia inde flos exacuitur: cuius ea est natura, ut in senio fecundior sit, quàm iuuetā. Theophrastus tradit, & post illū Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circumfosso, & ab ima parte perforato, defluens undiq; pituita detergeatur. Quod Africanus in suis Georgicis Græcis etiam monuisse uidetur, hunc in modum scribens: Ex amaris dulces fient amygdalæ, si circumfosso stipi-

Noua amygdala pangēda, & quomodo illis succurrendum.

Amygdalinę arbusculę à pecore defendendæ.

Quomodo ex amaris dulces fiant amygdalæ.

te quatuor digitis à radice. cauernula imprimatur, per quam lacryma quotānis effluat, donec dulcescat fructus. Idem fiet si circa radices ablaqueatas, urina & suillum stercus largius infundantur, deinde terra exaggeretur, & sæpius id repetatur: aut trūcus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, ut habet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florem circumfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quòd Gargilio Martiali, suo more, parum prudenter ascribit Pallad. Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat cœlū atque nubilum. Cæterùm, ex sterili fructiferā reddes, ut scripsit Democritus in suis de re agraria commentariolis, si radices hyeme nudaueris: uel in perforatam arborem, ut uult Columella, lapidē adegeris. Quòd si perseuerauerit folia ferre, fructum uerò nullum dare, partē trunci iuxta terram forato, uel potius radicem, ut legit Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramē trāsfigito, humanāq; urina affusa obruito: aut silicem sic infere, ut libro tegente claudatur. Theophrastus copiosorem fructum

Quomodo
fiant teneræ
& dulces amygdalæ ex
duras & amaris.

Quomodo
ex sterili fiat
fructifera amygdalus.

Vt fructum
copiosum ferat amygdalus.

dare promittit, si ferreus palus arbori adigatur, impressoq; foramini querneus infertur paxillus: quo modo in arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciui ret. Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc remedio subueniri ait. Antequam floreat amygdalus radices nudentur, & albi lapides minutissimi, arenis remissi congerantur: atq; ubi iam tempus uidebitur ut debeat germinare, effossi submoueantur. Porro, inscripta nascentur amygdala, ut Democritus in suis adnotauit Geoponicis, & Palladius confirmauit, si aperta testa sanus tollatur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit scribatur: inuolutusque papyro, & luto intectus, necnon suillo stercore diligenter circumlitus obruatur. Itaque de arbore & eius secretis hæctenus. Cuius nuculas, quas & amygdala & amygdalas nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus est qui non uideat: puluinati primū calicis, mox lignei putaminis multos scarificatus sustinentis, & in rimulas uarias dehiscētis, cui solidus subest nucleus. Maturitatem fatentur omnes, ut tradit Florētinus, cū spoliata fuerint corticibus. Quasi muria lauentur, candidæ fient, ac lon-

Remedium
aduersus
pruinam.

Quomodo
inscripta na-
scentur a-
mygdala.

Pulcherrima
pictura a-
mygdalarū.

Quando
maturæ a-
mygdalæ, &

quomodo
seruandæ,

go tempore incolumes perseuerabunt : sed ante repositionem debent in Sole sicari. Si collectæ difficulter corium exuant, paleis obrutæ illud facilè relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinem mirandam prodire desideras, Persicorum caput consule. Quod ad longæuam attinet custodiam, absque ulla hominis cura, ullò ue externo auxilio diu seruari possunt, modo locum natæ fuerint idoneũ & opportunum qui austris minimè pateat, & situm ac marem non admittat.

Medica.

Amaras amygdalas ebrietatè arcerere.

Pulchra historia.

Cur amare amygdalæ

Plutarchus tradit amygdalas, præsertim quæ amaræ sunt, ebrietatem arcerere, quod de historia hunc in modum confirmat. Fuit, inquit, apud Drusum Tiberij Cæsaris filiũ, medicus quidã amaras amygdalas comessari solitus, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminiq; in ea palestra cedebat. Is tandè deprehensus est, antè quàm biberet, quinas senas ue comesse, quo minus temulentia tentaretur. Porro, cum deuorare uetuisset cõpotores eius bibuli, ne paxillũ quidem in huiusmodi certamine resistebat. Plutarcho subscribit Athenęus, causam amaritudini

tribuens, quæ resiccat & humiditatem depascit: nec finit uenas impleri, quarum distentione & perturbatu, temulentiam cōtrahi uolunt, effluuiis obsessa mentis arce. Rei huius euidēs argumentū esse potest, quod vulpes amarorum pastu, atq; ad eō amygdalarum, ut idem refert Plutarchus, certō moriantur, si non contingat è uicino aquā lambere, interno humore affatim ab his exucto. Quod & Dioscorides & Plinius etiam testatū reliquerunt. Mnesitheus Atheniensis in eo libro quem alimētis dicit, omnē cuiusq; generis nucē quæ ignem nō fuerit experta, cibus præcipit abdicandā, præter amygdala recētia. Cæterū, quas dā torrefieri, alias incoqui iubet, ut ignis pinguitudinem absorbēat & ebibat. Vitiis pulmonum & renum ex aqua potæ succurrūt, & illinctu cum resina terebinthina calculationis medentur, ac difficili urinæ in passio. Gummi ex arbore spissandi uiribus pollet, & cruētis excreationib⁹ opitulatur: adhæc summæ cutis impetigines ex aceto illitum rapit & funditus abolet.

ebrietati pugnent.

Nuces quæ uis ignē non expertę periculosa, exceptis amygdalis.

Pulmones, renes, calculus, dysuria, cruenta excreatio & impetigo.

Arboris Punicæ ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

NVnc demum agendū mihi restat de arboribus quarū fœtus admiramur, palpamus & gustamus, sed parentes ignoramus, non uidemus & desideramus. De Punicis, inquā, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc scribere nō detrectabo, ut labor noſter, opera & studiū, omnibus ex æquo proſit. Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus usque adeo sunt implacabiles & infensæ, ut nullis blanditiis, nullis officiis, nullis obsequiis apud nos habitare uelint, etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tātus est patrię & nataliū amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem uenio. Arbor Punica nostratib⁹ Granata vulgò dici solet. Cuius pomum unà cum arbore nobilitauit Chartago: indeque nomen sibi adoptauit. Calido aëre gaudet, & in locis minimè a quosis plātatur, testimonio Florētini Græci, cui Palladius post Plinium suffragatur: additq; solum macilentum ac cretosum amare, sed in pingui quoque prouenire. Seritur plantis de matrum radice auulsis. Sed

Mirus autoris candor & modestia.

Quo cœlo & solo gaudeat Punica.

Quomodo ferenda Punica.

meliùs procedet, si ponendus ramulus de
 gemmata assumatur matre, & scilla radi-
 cibus immittatur: nam ita letior ac fœcun-
 dior fiet. Si tres lapilli in radice cōstituan-
 tur, providebunt ne poma findantur, quẽ-
 admodum scripsit Palladius. Rigatum &
 purgationem desiderat: soláq; hæc arbor,
 cum uite & ficu, caudice fisso non emori-
 tur, breui alioquin uiuens spatio. Flos illi
 puniceus esse solet, oblongus & calathi ef-
 figiem representans, aspectu sanequã iu-
 cundo: balauistiũ vulgus nuncupat. Quã-
 quam non sum nescius Dioscoridem sati-
 uæ punicæ florem cytinum appellare, syl-
 uestris uerò balaustium: cui Plinius non
 subscribit. Perdit facilè ante maturitatem
 fructum, foribúsque nimis & pruinis flo-
 rem: qua de causa ramos eius inflectunt
 coloni, ne subrecti humorem infestum ex-
 cipiant & contineant. Prolem sursum uer-
 sus procreat, quæ corio & membrana tegi-
 tur, factis intus numerosis acinorum gra-
 nis, unde Granati nomen. Qua uoce utun-
 tur antiquorum plerique cum Columella. Scio non deesse qui pomum hoc ita nun-
 cupatum uelint à Granata regione Hispa-
 niæ, quòd inibi numerosa proueniant pu-

Ne findatur
 Punicea ma-
 la.

Flos Puniceæ
 qualis.

Ne florem &
 fructũ amit-
 tat Punica.

Puniceũ ma-
 lũ unde Gra-
 natũ appel-
 letur.

Punicorum
species.

Quomodo
punica fiant
acida.

Quomodo
ex acidis dul-
cia euadant.

Modus Pa-
xami pul-
cherimus.

Alius mod^o.

nica. Quæ triplici specie à Dioscoride di-
stinguuntur: in dulcia, acida, & uinosa seu
mista. In quibus & fructus, & acinorū ma-
gnitudine, adhæc liquoris copia præcellunt
uinolenta. Plinius species quinque fecit,
dulcia scilicet, acria, mista, acida, & uino-
sa. Acida fieri creduntur, si assiduè rigetur,
nam siccitas in his & suauitatem præstat &
copiam: cuius tamen nimietati, ut Palla-
diano utar uerbo, aliquid debet humoris
opponi. Si ex acidis dulcia facere uoles,
stercore suillo & humano, urinæque uete-
re radices irrigabis, Columella autore.
Quin & nos, ait, etiam exiguum admo-
dum Laser Cyrenaicum uino diluimus,
& ita cacumina arboris summa obleui-
mus: ea res emendauit acorem malorum,
& apyrenum, dulcémque fructū fecit. Pa-
xamus Græcæ agriculturæ professor peri-
tissimus, eam in rem arboris radices circū-
fodi iubet, suillumque sterco sublini, de-
inde terra superingesta, humano lotio ri-
gari. Sed de hoc, inquit, in alio nostro
Georgico opere perfectiùs à nobis dictum
reperies. Georgicum opus illud desidera-
ri intelligo, ut alia antiquorum pleraque,
magna rei literariæ iactura. Rursum ex

acidis dulces facies, si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas. Sunt qui algam marinam radicibus obruant, & ei afininum stercus cum porcino remisceant. Ne punica in sua rumpantur arbore, re-
 medio sunt lapides tres ad radicem collocati, dum seritur arbor: quæ si iam facta est, scilla secundum radices plantanda uenit. Aliter, cùm matura fuerint punica, antequam rumpantur, petioli quibus dependent sunt intorquendi. Quæ res etiam præstat ut anno toto uiridia seruari possint in arbore, quemadmodum ex Columella Plinius & Palladius adnotarunt: uel potiùs ex Florentini & Africani græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excavatos serobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, si quidẽ reperiri possint: uel scillæ bulbos unà mittit, cœca quadam naturarum discordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, si olla fictilis circa arborem obruatur, uel ita aptetur ut ramus cū flore in illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ipsaque olla contra aquarum incurfus operta muniatur: nam suo tempore poma eiusdẽ

Ne findatur
 punica in arbore.

Quomodo
 punica seruantur
 uiridia in arbore

Quomodo
 in miram magnitudinem
 crescant punica.

magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò uerò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut uasculo imprefferis, quæ admodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punorum multitudinem, si tithymali & portulacæ succus æqualiter mistus, trunco arboris antequam germinet illinatur. Quod Democriti georgicis acceptum ferre debebat Palladius, nõ Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, ueterem urinam cum aquæ mensura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, uni punicæ amphora ingesta sufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant: uel florētis arboris truncum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circudent, uel bis in mense irrigent. Si uermibus laborāt tam poma quam arbor, radices felle bubulo sunt tingenda, & continuò morientur. Si clauo æneo, ut alibi scripsimus, illos purgaueris, non facillè renascentur. Quibus etiam appositè obuiabis asini urina suillo stercore admista & radicibus affusa, ut tradit Palladius. Ceterum, in sua arbore uiridia longo tempore permanebunt punica, ut scripsit Florentinus, si petiolos, uel potiùs ramulos, dum in

Quomodo
cõparetur pu-
nicorũ mul-
tudo.

Quomodo
florem cõti-
nebit arbor
punica.

Quomodo à
uermib⁹ de-
fendantur pu-
nica arbor &
cuius poma.

Vt punica
diu seruetur
uiridia in ar-
bore.

uigore sunt poma, semel atque iterum con-
torseris, & cucurbitas aridas ac rapa singu-
lis circundederis, ne humectentur, aut ab
auiibus arrodantur. Si infœcūda fuerit pu-
nica arbor, fructuosam reddes cinere & li-
xiuio circa truncum frequenter infuso. Si
ægotabit & languida erit, curabitur re-
creabiturque ubi caudicem iuxta radices,
algis è mari proiectis contexeris, & assidue
rigaueris. Candidi fient punicorum acini,
si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi
partem: & toto triennio hoc genus terræ ra-
dicibus insperferis, de Gargilij Martialis
consilio. Didymus in suis Georgicis testa-
tum reliquit punica rubicunda fieri, si cinis
cum lixiuio circa arboris truncum crebrò
immittatur: aut glandium cinere radices sa-
turentur. Sine acinis nasci promittit A fri-
canus si dempta medulla, ut in uite, surcu-
lus adobruatur, & dum comprehenderit,
quod emergit amputetur. Sed hoc loco præ-
tereundum non arbitror, quòd ramis pu-
nicæ gestatis, uenenatæ bestię procul arcē-
tur: quapropter in stragulis & locis serpen-
tibus obnoxiiis illos securitatis ergo depo-
nendos censent prisci rei agrariæ doctores
& interpretes, sicuti libro primo admonui-

Remediū in-
fœcunde, lan-
guidæ & æ-
gotantis pu-
nicæ.

Vt cãdidi fiãt
punicorū a-
cini.

Vt fiant rubi-
cūda punica,
& absq; aci-
nis.

Punicæ ra-
mos uenenata
arcere.

Punicæ cum
myrto sūma
amicitia.

mus. Punica arbor myrti coniugio appri-
mè lætatur, ut tradit Democritus, & ob id
myrto insita fertilior euadit. Vtriusque ra-
dices & si aliquanto distent interuallo, ni-
hilominus mutuo complexu exhilarātur.
Quid amplius? Africanus in suis de agri-
cultura Commentariis docet quomodo pu-
nico decerpto ex sua arbore, dicere possis
quot grana intus contineat. Pomum unum
inquit, prius aperi, & quot acinos habeat
dinumera, ac tibi in singulis tot esse persua-
de, etiā si magnitudo uariet, modò ex ea-
dem arbore legantur. Nam sola differentia
erit non circa numerum, sed magnitudinē
aut paruitatem. His utcunque pro arbore
& eius pomis expeditis, ad condituram, re-
positionem & tutam custodiam cōmodūm
uenio. Berytius in suis de agricultura præ-
ceptionibus Græcis tradit, punica ad hyber-
nos usus reseruanda leni manu decerpi o-
portere, ne tactu asperiore uitientur, aut
vulnus sentiant (quæ duo putrilaginis ori-
ginem adferre solent) deinde pediculis in
coctam & liquidam picem demersis, refri-
gerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui
tota in picem mergant, & ubi refrixerint,
suspendant. Alij arentibus flocculis sigilla-

Pulchrū in-
uētum de di-
uinatione a-
cinorū Gra-
nati.

Quomodo
punica ad hy-
bernos usus
seruari de-
beant.

tim inuoluta, funiculis obstringunt, ne tumescencia dehiscant in rimas: postea gypso unde quaque illinunt & uestiunt: eoque modo munita ac loricata, in pariete arbore hærere patiuntur: sed maioribus ramis alligari debent, ut immota maneat, & uentorum uim sustineant. Palladius, & ante illum Columella, ex Græcorum placitis, atque adeo unius Berytij, tradit diu seruari posse punica, si integra ut diximus, collecta, & lino spartò ue colligata, in aqua marina, uel feruente muria tandiu demergantur, ut liquorem combibant, & madescant: siue, ut legit Columella, tantisper demittantur dum decolorentur: deinde Sole triduum resiccantur, sed ita ut nocte sub dio non maneat: postea loco frigido suspenduntur: cum uoueris uti, aqua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij argilla, uel figulari creta induunt, & siccata, loco frigido suspendunt: atque cum usus exegerit, in aquam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti sunt in arbore contorquet, ne pluuiis rumpantur, & hiantia dispereant: deinde

Velongo tempore feruentur punica.

Varij & pulchri modi custodiendorum Punicorum.

Ne rumpantur, aut interhiant punica

ad maiores ramos alligat, ut immota man-
 neant: mox sparteis restibus arborem clu-
 dit, ne à coruis aut cornicibus, aliis ue au-
 bus eius soboles laceretur. Sed ad Berytium
 de punicorum custodia scribentem redeo.
 Is singulis fictilibus ollulis punica singula
 ex arbore pendentia collocat: & diligenter
 operta ita munit ac stabilit, ut neque ad ra-
 mos aut truncos offendant, uel mutuo col-
 lisu sese atterant & confringant. Cui Colu-
 mella ad unguem subscripsisse mihi uide-
 tur his uerbis: Nonnulli uascula fictilia de-
 pendentibus malis aptant, & illita luto pa-
 leato arboribus hæere patiuntur. Alij fœ-
 no uel culmo singula inuoluunt, & insuper
 luto paleato crassè linūt: atque ita maiori-
 bus ramis alligant, ne, ut dictum est, uen-
 to commoueantur. Sed hæc omnia sereno
 cælo administrari debent absque rore: quæ
 tamen aut facienda non sunt, quòd lædan-
 tur arbusculæ, aut certè non continuis an-
 nis usurpanda: præsertim cùm liceat detra-
 cta mala ex arbore, modis multis innoxia
 custodire, sicuti antea ostendimus, & nunc
 demum etiam ostensuri sumus. Palladius
 docet optimè seruari, si feriola obruatur
 sub dio quæ habeat arenas ad mediũ usq; ;

Pulchra & no-
 tatu digna p
 seruandis pu-
 nicis.

Modi alij cu
 stodiendorũ
 puniceorum.

& cum suis ramulis lecta mala imprimantur singula cānis singulis, uel sambuci uirgulis: & ita in dictis arenis separata figantur, ut quatuor digitis emineant ab arena. Hoc idem paulò aliter & apertiùs Columella sic est ꝑsecutus. Sub tecto, inquit, fossulæ fiunt tripedaneæ loco siccissimo: eoque dum aliquantum terræ minutæ repositum est, infiguntur sambuci ramuli: deinde sereno cælo granata leguntur cum suis pediculis, & sambuco inseruntur. Quoniam sambucus tam apertam & laxā medullam habet, ut facilè malorū pediculos recipiat. Sed cauere oportebit, ne minus quatuor digitis à terra absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ scrobi operculū imponetur, & paleato luto circumlinetur, necnō ea humo quæ fuerat egesta, superaggeretur. Sunt qui in calidam aquam intincta, & statim exempta diutissimè incolu-mia seruant. Alij in siccam arenam distincta & secreta deponunt: aut in frumentario aceruo ad umbram, donec rugosa fiāt, diligenter condunt. Plerique, ut Palladius adnotat, in seriola cui ad mediū aqua mittatur, punica sic suspendunt, ne humorem tangant: quæ postea diligenter clauditur,

Artificiū ꝑtichrum & ingeniosum.

Inuentiones miræ pro seruandis punicis.

Viae aliae custodiendorum punicatorum.

notatu digna quia pulchra

Quomodo legendum pomum quod uetustatem ferre debeat.

ne uentus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant, ne se inuicem contingant: illudque desuper operiunt. Non desunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, ubi diligenter maturuerunt, in Sole desiccant: deinde si quam rimam creta fecit, luto linunt, & rursus assiccata frigido loco suspēdunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacite mutuam, sic nobis proponit. In urceo fictili nouo (inquit) scobem populneam, uel iligneam substernere oportet, ac ita disponere ut scobs inter se calcari possit. Deinde facto primo tabulato, rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec urceus impleatur. Qui cum fuerit oppletus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligenter oblinire. Omne autem pomum quod in uetustatem reponitur, cum pediculis suis legendum est: & si absque arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis: nam ea res plurimum ad perennitatem confert. Haec de punicatorum repositione & custodia, in qua demonstranda & recensenda, si tibi prolixior sum uisus, factum id puta, quod hæc

hec ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus. Cæterùm, hîc non omittam quòd ex punicis seu granatis uinum medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex suis membranis seclusi, prælo committuntur ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in uasculis reponitur quousque fæx residat: deinde clarum custoditur affuso desuper oleo ne corrumpatur, uel acescat. Sût qui absque oleo illud in cadis asseruent: sed per æstatem facile acescit. Modi alij sunt requirendi à consultißimis agriculturæ & medicinæ professoribus: nam ut dixit poëta, Nõ omnia possumus omnes. Illud interim non dissimulabo quod apud Hieron. Cardanum legi: nimirum corticẽ punici mali ferrum in chalybem mutare: sed modum subtrahit.

Medica.

Dulcia punica, apyrena, ut monuimus uocata, stomacho inutilia esse Plinio censentur. Nam inflationes pariunt, ac dentes & gingiuas lædunt. Quæ uerò his sapore proxima sunt, uinosa nuncupata, aluum sistunt, & uentriculo, pauca duntaxat, profunt. Hæc danda in febre nonnulli

Quomodo
fiat uinũ me-
dicatum ex
punicis.

Oleum ab a-
core uina tu-
etur.

Punica apy-
rena.

Aluus, uetri-
culus, febris.

tomirus &
bilis.

Qualitates
Punicorū ex
Dioscoride.

Dentes mobi-
les, alui pro-
fluuium, tor-
mina, mēses,
oris ulcera &
alia.

Dysenteria,
sanguinis ex-
creatio, sto-
machus, fce-
minea fluxio
& lippitudo.

negant: nec succo, nec acinorum carne uti-
li. Vomantibus, ac bilem reiicientibus non
probantur. Hæc Plinius: cui Dioscorides
per omnia subscribere mihi non uidetur,
tradens malum omne punicum boni succi
esse, & stomacho utile, sed perexiguum ta-
men sufficere alimentum. Dulce stomacho
utilius habetur, aliquantulum in eo gignēs
calorem, ac inflationes pariens: ex quo in
febri abdicatur. Acidum astringit, æstuan-
ti stomacho auxiliatur, ac urinam ciet: ue-
rūm ora gingiuāsque lædit. Cortex, mali-
corium vulgō dictus, quōd coria maximē
perficiat, si in aceto mixta galla coquatur,
mobiles dentes stabilire fertur. Cæterū,
punicum integrum olla noua, addito oper-
culo, in furno tostum, & contritū, potum-
que ex uino, aluum sistit, ac eius tormina
discutit. Flores quos balauſtia diximus
appellari, fœminarū menses potu retinēt.
Sanant oris ulcera, tonsillas, vuulam, ex-
creationes sanguinis, uentris & stomachi
solutiones, necnon genitalium ulcera, &
alia quacunque in parte manantia. Tusorū
farina, ut tradunt, dysentericos à morte li-
berat. Nuclei acinorum maximē acidi pu-
nici, siccati, puluerati & obsoniis resperſi,

uel incocti, fluētē aluum, stomachūmq; cohibent: adhæc sanguinē excreantibus salubriter bibuntur. Præterea utiles habentur ad dysentericorū decessus, & fœmineas vuluæ fluxiones. Memoria tradunt, inquit Dioscorides, eum qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam illo anno lipitudinem passurum.

Arborū Citriæ, Aurantiæ, & Limonię, earumdemq; pomi cura, auxilia, & secreta.

Cap. XV.

Citria arbor, quia apud Medos & in Perside nata ac educata fuit, idcirco & Medica & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio uocari solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstantiam, frustra olim sudarūt ad se transferre fictilibus in uasis, dato per cauernulas radicibus spiramento. Plinij æuo in Italia non uigebat: primūsq; Palladius cultu & diligentia è Medis in Latium transtulisse ac propagauisse dicitur. Quem solers imitata posteritas, & Galliæ & Hispaniæ ceu per manus tandem communicauit. Amat terram rarioris naturæ, quemadmodum scribit Palladius: adhæc cœlum calidum & humorem continuū.

Arbor Citri cur medica & Persica dicitur.

Palladius arbore citri primus in Latium transtulit.

Quo solo & cœlo gaudeat malus citria,

Ipsa ingens arbor (inquit Virg.) faciēq; simillima lauro:

Pulchra arboris
Citri descriptio.

Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia uentis:
Flos apprima tenax.

Et Iouianus Pontanus:

Ipsa quidem lauro foliisque, & cortice, & ipso
Supite tum similis, tum frondescente iuuenta:
At cono inferior, ramisque ualentibus impar:
Nam florum longè candore, & odoribus anteit.

Hæc arborū omnium sola ab austro opem
sentit, & ab aquilone læditur, autore Florentino in suis de agricultura Græcis rudimentis. Si quis in regione frigida illam nutrire & cicurare uolet, loco ad meridianam partem conuerso debet disponere, & hybernis mensibus stramine, aut tegetibus operire, & maximè cucurbitarum sarmentis: nam sympathia quadam illam à frigore illesam seruare dicuntur: ut idem scripsit Florentinus. Hinc factum uideas, ut multi nō inep̄tè prope citriam cucurbitas ubique serant: nam ab his iuuari creditur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aëri tuto est reddenda ac exponenda. Gaudet alsidua fossione, ex qua maiora proueniunt poma. Stirpis ea suapte natura tenerior, si paucam glaciem experiatur, syderata contabescit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem spectantibus, illam prope parietes collocant, copiosôq; humore ri-

Cucurbitas
citriam serua
re & iuuare.

Arbor citria
figoris im-
patiens.

gant. Dum æstas aduentarit, apertis fornicibus, ut dictum est, Sole illustrari sinunt: & eius tepore uitaliq; spiraculo foueri ac recreari. Appetere rursus hyeme sub fornices reducunt. Seritur semine, talea, ramulo, & claua, ut in suis Georgicis græcis tradit Anatolius. Si semine uel granis ferere satagis, hunc in modum de Palladij consilio incedere tibi licebit. Imprimis terram ad duos pedes fodies, cineremque misceris ac in breues areas digeres, ut utrinque per canales aqua discurrat. In dictis areis palmarem scrobiculū manibus aperies, & tria grana uerso deorsum cacumine, iuncta constitues, ac obruta quotidiano imbre resperges: ut rigatione animata melius adolescāt. A creis medullas in dulcibus mutabūt, si per tridū malsa maceraueris: citiusque procedent, si aquæ tepentis beneficio utaris, uel ouillo lacte, quod præstat. Seruntur etiam fistilibus, dato radicibus spiramento per cauernas. Natis germinibus proxima herba semper runcanda est, & planta trima transferenda. Quæ plurimum iuuari creditur circumsitæ cucurbitæ flagellis: nam naturali & occulta quadam ui, illam, ut diximus, à frigorū iniuria uindicant. Ex

Quomodo
semine seren
da sit arbor
citi.

Quomodo
acres medul
las mutet in
dulces citria.

Remediū arboris quæ à suo degrauat fructu.

obomou
mirā arboris citri pomificatio & fecunditas.

obomou
Pulchra descriptio & pictura citri pomii.

Summè notanda & ad-

quo combustæ cucurbitarum uites, citri radicibus utilissimū præbent cinerem. Si arborem increscens fructus degrauat, poma multa detrahere conueniet: ita enim alenda, uegetiore proficient incremento. Calidis locis partum nunquā alternat, sed perpetuā fertilitate pomificat: aliis pubescentibus, aliis adultis, aliis maturitate caducis. Vnde sic gradatim illius succedūt poma, ut maturis se substituāt acerba, acerborūmq; ætatem florentia consequantur: orbem quendā continuæ fecunditatis sibi ministrante natura: quæ hanc fecunditatem non interpellat, sicuti præclare adnotauit Plin. Soli flores qui uelut eicctam in medio colum gerunt, fecundi creduntur: qui uerò ea carent, sterilefcunt, infertilesq; labūtur. Porro, hęc mihi dissimulandum non est, quòd hæc arbor aliis annecti recusat. Cuius pomum, citrium uulgò nuncupatum, effigie rugis caperata, oblonga, & interdum rotunda, aureo colore sup pallido illustratur, comite gratissimo odore, & acidulo sapore. Non mandebatur Theophrasti ætate, sed ne Plutarchi quidem auorum memoria, ut Athenæus scriptum reliquit, Parthorum præceres huius grana duntaxat incoquere

solebant esculentis, commendandi halitus gratia. Quod plerique ad folia detorquēt, non minūs odorata quàm pomum ipsum. idcirco uestibus utrūque peraptè interferi solet, ut eas suauī odore perfundat, & ab offensis uindictet: unde Homerus & Neuius uestes citrosas cognominarunt. Si pubescēs pomum, fictili uel uitro claudatur, per incrementa nō solūm formā uasis contrahet, sed tanta magnitudine, quanta fuerit uas, extuberabit. Quod si effigiatum fuerit, formæ & imaginis speciem inclusum pomum præ se feret: sed uasi oportet perspirationē relinquere, ut antea monuimus, hoc est foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini consilio. Est alia uia & ratio effigiandi pomi à nobis superius tradita, quādo malorum historiā percurrebamus. Cæterū, si rubra citri poma uoles efficere, surculum moro inserito, & rubrum pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, ut tradit Palladius, si trūcus obliquo foramine ab imo terebretur, ut altera parte non exeat: sic humor effluere permittetur donec poma formentur: mox foramen luto replendum erit. Idem fieri affirmāt si semina priusquā ponantur, ouillo lacte, aut

uertēda quia pulchra.

Quomodo citrium pomum nascatur effigiatū.

Quomodo rubra fiāt citria, & mediū illorū dulce.

Aliud ut citria
fiant dulcia.

mellita uel faccharata aqua maduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianū Pontanum, qui de Citriorum & Limonio-
rum mutādo sapore hunc in modū scribit:

Ingeniosa,
pulchra & no-
tatu digna.

Quò non ars penetrat: palmes cædatur, & ipse
Crāsior: in palmūque cauetur, & undique labris
In girum ductis, nec pollice crāsīs, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,
Quod Solem auertat: postquam arida sūxerit arbor
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit,
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuīs,
Vel uacua solers thymbræo nectare cellam
Distende, ac latices humano è corpore fulos
Mollibus irrorā radicibus: interea ne
Neglige frondosum toto de stipite germen
Vellere: non deerit fœlix fortuna labori.

Iouiani Pon-
tani laus.

Hactenus Iouianus Pontanus, poëta, ora-
tor & philosophus ad unguem factus. Qui
citriorum historiam in suis Hesperidū hor-
tis omnibus partibus docto ac eleganti car-
mine absolutā reddidit. Hunc si uidebitur,
leges & consules. Venio ad citriorum cōdi-
turam & repositionē ab antiquis acceptam.
Itaque si aptè uoles citria colligere & o-
ptimè seruare, nocte cū suis foliatis ramu-
lis, latēte Luna carpere debes, & secreta dis-
ponere: auctor G. Martialis. Sotiō inter Græ-
cos geop. celebris, p̄mittit citria nullo mo-
do putrescere, quæ aceruis hordei aut milij
obruta fuerint. Alij singula singulis ficitili-

Quomodo
optimè colli-
gēda & ser-
uanda citria

bus claudūt, & opaco loco ordinata custodiūt. Pleriq; in minutis straminib⁹ seruāt: uel paleis, aut scobe lignea. Idē Sotiō iubet pomū citrij subactō gypso studiosè lini: ut toto anni curriculo inoffensa integritate, & omni uitio illæsum custodiatur.

Hæc de citriis: de Aurantiis paucis dicendum: quorum arbor citriæ plantam magnitudine æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur. Aurantia poma cūm auri colore pelluceant, ab auro nomen merito accepisse mihi uidentur, ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex uiridi in luteū languescunt, citreola & citrula nomināt.

Quæ uerò ouata specie turbinantur, si luteo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea appellant. Si herbaceo colore uirent, limonia dicunt. Si prægrandia sunt melonum modo & orbiculata, ouatâque facie turgent, ponceria & citromala uocitant.

Quæ omnia specierū uernacula nomina, à citrio deflexa uidētur. Cum quo cōmunia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia quàm secreta. Quæ res me mouet ut de illis in præsentiarum nihil ampliùs scribam. Trãseo itaque ad Limonia, quorum cura, cultus & auxilia cum citriis conueniunt.

Modi alij
ualde norandi.

Vnde dicta
Aurantia poma.

Citreola, citrangula, limonia, pœceria, & citromala.

Suntque in triplici differentia,

- altera fetu

Tres limo-
niorum dif-
ferentia.

Exiguo, succos gustu meditantur acerbos;
 Altera sunt fructu maiore, & rorida succo
 Vberiore, sed oblongo tamen utraque ductu:
 Tertia praegrandi turgent ouata uolemo,
 Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam,
 Sed gustu ingrato, quemque ora offensa recusent.
 Est idem cunctis cultusque, & cura, & iniquum
 Caelum indignantur, frigusque, aestumque recusant.

Qui plura uolet, consulat librum secundū
 Horti Hesperidum Iouiani Pontani: illic
 reperiet quo sibi abundè satisfactum dicat.

Notanda de
 succo limo-
niorum mar-
 garitas colli-
 quante.

Hic finem eram factururus, nisi mihi in mē-
 tem opportunè uenisset, quòd succo limo-
 niorum bis aut ter colato, si integras mar-
 garitas lauabis & immerges, Solique ex-
 pones, in quinque aut sex diebus ita colli-
 quabis, ut mellis consistentiam referant.
 Ex ea materia poteris formare quicquid ti-
 bi uisum fuerit, & paucis diebus diues fie-
 ri. Autor Hieron. Cardanus, cui ingēcis
 debentur gratia, si uera sunt quæ tradit.
 Hic non omittā quod apud Leuinū Lem-
 nium medicum doctiss. scriptum & adno-
 tatum legi: nimirum limoniis tam acidū
 succum inesse, & usque adeo exedentis na-
 turæ, ut si ei per horas aliquot aureum nu-
 mismā inseras, acciso imminutòque pon-

Succū limo-
niorum auro
 suum pōdus
 eximere.

dere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quãquam alia subest causa, quam, ut reliquis faciam locũ, prudens omitto.

Medica.

Qui de re rustica & medica scripserũt Afti, Arabes, Græci & Latini, uno ore prædicant omneis, arboris Persicæ pomum, citrium, ut diximus, vulgò nuncupatum, uenenis inimicum esse, illisque antidoti loco efficaciter opponi. Quod celebri historia Athenæus confirmat. Cũ Princeps quidam Aegyptius, inquit, maleficos nebulones duos damnasset, quò suorum facinorũ meritas pœnas luerent, eosque aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos dixisset, ij citrium in itinere, dum bestiis futurum pabulum ducerentur, comederunt: quod caupona quædam uicem eorum dolens, illis dederat. Mox cũ in theatrũ descendissent, & à ferocissimis feris demorsi essent, nihil molestiæ senserunt. Quam rem Præfectus summè admiratus, à satellitibus percontari cœpit, num antidotum aliquod præsumpissent. Respondentibus citrium tãtũ ex integra simplicitate do-

Citrium pomum uenenis aduersari.

Historia mirabilis & notatu dignissima.

Mira citrii uis in uenena.

ANTONII MIZALDI

natum eos in uia māducasse, postridie iussit uni præberi, alteri uerò denegari, ac de-
 nuo in theatrum trudi ad suppliciū. Quo
 facto, qui comederat, demorsus nihil in-
 cōmodi passus est: alter illato ictu undique
 liuidus factus, confestim interiit. Quæ res
 multis postea probata, factoque frequenter
 periculo, tandem inuentum confessumque
 fuit, citrium omni exitiali ueneno præsen-
 tissimum ac præstantissimum esse reme-
 dium: sumptumque uenenatis ictibus resi-
 stere, donec concoctum fuerit. Si quis huic
 historiae fidem non habet, fidelem uera-
 cemque Theopompum Chium consulat:
 ab eo discet Clearchum Heracleotam Poti-
 tyrannum multos ueneno sustulisse, plu-
 reisque necare uoluisse, si excellentissima
 citrij uis à populo cognita, uenenis non re-
 stitisset. Quod nonnulli etiam rutæ ascri-
 bunt, quemadmodum in eius historia di-
 ximus. Citria itaq; uenenis efficaciter ad-
 uersantur: & maximè illorum semen tri-
 tum, & ex uino generoso propinatum.
 Quam rem etiam præstabit succus: nam
 per uentrem toxicum excludit. Sed ea in
 re Virgilium egregiè philosophantem au-
 dire molestum non erit.

Citriū omni
 exitiali ue-
 neno pro-
 desse.

Utilitas ex
 citrio.

Seminis ci-
 trij usus &
 uis.

Media (inquit) fert tristes succos, tardumque saporem
 Felicis mali: quo non praesentius vllum
 (Pocula si quando saeva infecere nouerant,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia uerba)
 Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.

Virgilij testi-
 monium de
 citrio.

Deinde subdit,

- animas & olentia Medi

Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

Si cruda manduntur citria, non facile co-
 ctioni obediunt, quin & crassum generant
 succum: ob id illis melle aut saccharo con-
 ditis uesci satius esse putant medici: quod
 ita uentriculum exalfaciant ac roborent.

Citria cruda
 coctu diffi-
 cilia.

Quod non obseruans haec nostra aetas gulae
 nimium indulgens, cruda citria in cibus,
 parum prudenter cum assatis carnibus esi-
 tanda proferre nihil cunctatur. Aduersus
 atram bilem, & morbos mæstos quos illa
 excitat, egregie opitulantur. Succus flaua
 bilem reprimat, arcetque pestis contagia.

Bilis atra &
 flaua, pestis
 & scorpionum
 ictus.

Proinde recentiores medici ad febres pe-
 stilentis serapiis è citrio confectis feliciter
 utuntur. Semen priuatim scorpionum icti-
 bus & potum & appositum mirifice pro-
 dest. Si quis integrum pomum in iure co-
 quat, uel in alio liquore, expressisque in-
 teraneis, succum sorbeat, suauissimum ha-
 litum sibi conciliabit. Idem, ut sua fert na-
 tura, cum semine in melle coctum donec in

Nota pro
 conciliando
 suaui halitu,
 & impediendo
 uenenis.

ius tabescens resoluatur, si quis ex eo iure percolato manè binos ternosue trāsuerfos digitos hauriat, ab omni ueneno immunis erit. Res in pestilentibus contagiis mihi & amicis sæpenumero probata. Hoc sit postremum pro citriis, ut aliis suū præbeam locum. Si calido pani superponantur celerius putrilaginem concipient, & in corruptionem promptius agentur.

Quomodo
celeriter pu-
trefcāt citria.

Aurantiorū
genera & fa-
cultates.

Pulchra &
notatu digna
de cortice
mali aurātij.

Limoniorū
facultas.

Aurantiorum tria obseruantur genera, dulcia, acida, & ex iis mista, vulgò acidodulcia nuncupata. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt: aliorum succus refrigerat, pro maioris & minoris aciditatis ratione. Quocirca febricitatibus ad extinguendam sitim optimè exhibentur. Cortex omnibus calidus & igneus cēsetur esse: quod gustatu deprehenditur: nam acer est ac amarus: cuius succus in flammulam lucernarum iaculatus, ignem facillè concipit: transitque in uinum contra uitreum calicem uel è longinquo expressus: digito mador deprehenditur, & infusus liquor corticem redolet.

Limonia citriis & aurantiis omnibus gustu acidiora esse solent: & ob id succo frigidiore ac sicciore prædita. Ex his sera-

pium conficitur ad restringendū bilis fer-
uorem mirè efficax, & ad pestilētes febres
ac eas quæ contagione serpunt. Sed illud
non prætereundum, quòd

Admotus foculo limon, sensimque recoctus

Instillante anima, ac tenuem conuersus in amnem,

Ora puellarum maculis lauat, & candorem

Inducit nitidis per colla argentea guttis.

Pro emacu-
landa facie
puellarum.

Hodie calenti balneo aqua illa elicitur ui-
treis organis ex limoniorum succo: quæ
præterquam quòd mulieribus summè ex-
petitur, ad faciem fuso expoliendam & e-
rugandam, etiam uutiligines ubicunque
sint, & totius corporis maculas emendat,
ac uaros delet. Eadem aqua serapiis ido-
neis remissa, acutis febribus & contagiosis
feliciter succurrit. Quod nos frequenter
sumus expetti.

Fucus faciei,
uutiligo, ua-
ri, acutæ fe-
bres & con-
tagiosæ.

Arboris Fici, ac eius pomi cura, auxi-
lia, & secreta. Cap. XVI.

FIcum Columella tradit aprica loca, cal-
culosa, glareosa, & interdum saxosa
maximè amare. Quo in situ celeriter
conualefcit, modò scrobes amplos & ido-
neos feceris, & altos, ut uult Palladius.
Qui genus terræ durum, gracile ac siccū,
ei etiam quadrare scribit, pro utili pomos-

Quibus locis
gaudeat fi-
cus, & quæ
terra ei qua-
dret.

Vtra præstā-
tior ficus, in-
mōtanis na-
fcens, an pla-
nis.

Ficum non
ferre glaciē,
uentos, nec
aquas.

Quomodo
semine pro-
ueniat ficus.

rum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis nascitur, quia minus lactis habet, ad ficcitatem durare nō potest: quare usus illi in uiridi est. Quæ in planis & calidis locis uiget, pinguior est, & ob id, in ficcitate durabilis. Sanè, cū delicatula sit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à uentis disrūpitur. Quare ab his summè est tutanda, quemadmodum in suis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem, pomorū arboris huius naturalem pulchritudinē corrumpere, iis que patrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc semine prouenire posse, si quis maceratas ficos resti obducatur, & cum eadem obrutas frequenti imbre iroret. sic enim complures emergent arbusculæ, quas oportebit transferre in scrobes. Si quis uiuiradicem pangat, scillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præstabilius tamen fuerit, siue plantulam, siue ramulos feras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem uiuam cum plāta adobruant, ut idem prodit Didymus, arbitantes sic satam suo domino nequaquā decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiiciunt, alij uerò cinerem.

Iuxta

Iuxta scillã sata Plinio lætior euadit : imò
 uerò ocyus augetur , minúsque uermibus
 infestatur : quæ senescens fertilior esse so-
 let, quàm adolescens : excitato puluere non
 solùm uirescit, sed etiam increfcit ac profi-
 cit : ad quem vsum ficos solent suffodere
 coloni, cùm puluere opus fuerit. Non de-
 sunt qui radices amputandas contendant,
 & cinere obstruendas, caudice passim vul-
 nerato : copiosiore fructum inde speran-
 tes. Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut
 putria aut malè nata reperientur : alioquin
 locis humectis pomum dabit saporis obtu-
 si : circũcisis contra hoc radicibus, aliquan-
 tus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis
 una est quæ nunquam floret, ac breui tẽ-
 pore in ficeto uiuit. Cui caprificus permit-
 titur, ne ante maturitatem fructus amit-
 tat ac uermes creet, quibus alioquin sum-
 mè est obnoxia : adhæc, ut non sit necesse
 per singulas arbores ficulneas, caprifici po-
 ma in remedium suspendere. Si hoc de-
 fit, abrotani uirga, ut docet Palladius, sus-
 penditur : aut callum quod in vlmeis fo-
 liis inuenitur. Si id rursus non fuerit in
 manu, arietis cornua circa radices obruen-
 tur. Vel truncus ipsius arboris, qua parte

Ficus fene-
 scēs fertilior
 quàm adole-
 scens.

Ficus sola
 ex fructiferis
 nunquam flo-
 ret, uermib⁹
 summè ob-
 noxia.

Ne ficus fru-
 ctus amittat,

Remedium
aduersus uer-
mes.

turget, scarificabitur, ut possit humor ef-
fluere. Si uermibus laborauerit, ramum
terebinthi, uel lentisci taleam cum plantis
fici, cacumine inuerso ponemus. Perden-
tur uerò calce uiua radicibus inspersa: uel
in cauas trunci parteis missa. Sunt qui æ-
reis uncinis illos tollant. Alij amurcam,
alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus
miscent: adhæc bitumen & oleum. Si uo-
les ut ficus sua poma serò proferat, hoc est
si maturam ficum cupis serotinam facere,
secretum id docentem Columellâ auscul-
ta. Cùm grossuli, inquit, minuti erunt, id
est cùm fabæ magnitudo illis fuerit (ut in-
terpretatur Palladius) ex arbore decutito:
hoc faciens coges ut alterum fructum edat
iterum, cuius maturitatem in hyemem fe-
ram differet. Summè prodest simul at-
que folia agere cœperit, rubricam amur-
ca diluere, & cum stercore humano ad ra-
dices profundere: nam res ea uberiorem
fructum, & pomi factum speciosius ac ple-
nius efficit. Prodest insuper cum fronde-
re incœperit, acutissimo ferramento sum-
ma cacumina nonnunquam amputare:
sic enim firmior fit arbor ac feracior. De-
mocritus in suis Georgicis asserit ficū po-

Vt ficus sero-
tina ferat po-
ma.

Vt fructum
uberiorem fe-
rat ficus.

morum iacturam nō facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Ad hæc fructum non abiicere ægrotantis modò, si radices sale ac marina alga, aut succo marino, ut legit Ruellius, obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici grossuli, uel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quòd si Pleiadam emerfu quis in excauatam scrobem pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœtus tenax, pomum nequaquam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancerum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum: præcipitque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum: uel securi corium illius sæpè profcindendum. Si syluestrem mansuefacere uolueris, amputatos ramos uino & oleo per septem dies irriga, & optato potieris, quemadmodum scripsit Africanus. Si scabie laborauerit, curabis ex Leontij præscripto, scilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affusa. Si arbori molestæ fuerint formicæ, rubricam butyro & pice liquida mistam circa trun-

Quomodo
ficus fructū
non abiiciet.

Vt ficus sui
fœtus sit te-
nax.

Vt syluestris
ficus mansue-
scat & sca-
bie liberetur

Ne molestæ
sint formicæ.

cum induci iubet Palladius . Sunt qui pro amuleto coracinum piscem arbori suspendant: de quo & auxiliis aliis , libro primo abundè scripsimus , ad quem si uidebitur recurre. Democritus promittit ficus præcoces , si columbinum fimum , piper item ac oleum radicibus indideris . Idem etiam continget de Palladij consilio , si succo longioris cepæ cum oleo & pipere misto, poma inunxeris, quando grossi rubere incipiunt. Cæterùm ut fructum uarium ficus exhibeat , ita ut pomum altera parte nigrescat , altera uerò candicet , sic coitum eum aggredieris . Duorum ficorum diuersorum semina siue grana linteolo deligata , sere: & cùm res postulauerit arbusculam transfer adultam . Si ficus inscriptas uel figuratas tibi comparare uoles , ficulneum oculum ea quam cupies figura inscribito, & poma hac specie insignita habebis , si non mentiuntur Democriti græca Georgica . In quibus etiam tradit, quòd si quis fici esu alui deiectionem moliri cupiat, ueratrum nigrum cum lactuca marina seu tithymalo tritum , radicibus arboris eius quæ deponetur, debet inferere: hinc quæ nascentur poma uentrè mouebūt. Res.

Quomodo
fiant præco-
ces ficus.

Vt fructum
uarium exhi-
beat ficus.

Vt ficus na-
scantur in-
scriptæ.

Vt ficus sint
deiectionis al-
ui.

eadem fiet, si purgantia alia simplicia, ut loquuntur, addideris. Cuius rei experimentum etiam in aliarum arborum pomis, ut antea diximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hic nequaquam prætereundum duxi, quod decocta caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis exhibita, ficorum fastidium illis creat, quorum alioquin sunt appetentissimi. Addo quod succo ficuum satiuarum lac à plerisque cogi solet, syluestrium uerò nequaquam. Quod unum, si ad ignem tepesciat, ficique ramulo moueatur, idem, testante Africano, præstabitur. Imò uerò & succo ex uulnerato fici cortice stillante. Si ficus celeriter maturescere uoles, ubi ad iustam magnitudinem creuerint acu perforabis, oleoque illines, deinde oliuæ foliis circumteges, ac ligabis. Autor Petrus de Abano. Sed nec istud hoc loco mihi est dissimulandum, quod tam passæ, quam recentes ficus, panis ac obsidij vicem olim habuerunt: eoque cibo præsci athletæ uires aluerunt priusquam Pythagoras exercitator eos ad carnes trãstulisset. Sale inueteratis etiam casei loco uesci excogitatum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa naturæ miracula mihi in mentem ueniunt. Unum tauros quamlibet indomitos

Vt alites ficus non attingant.

Quomodo lac cogatur absque coagulo.

Vt ficus celeriter maturescant.

Pulchra & notatu digna

Tauros feroces à fico circumcurari.

& feroces, fico alligatos cicurari, & immobiles cōquiescere. Quòd & caprifico illorum collis circumdatę, Plinius ascripisse mihi uidetur. Alterū, uictimas, cælorūq; animalium carnes perquam celeriter tenerescere & fragiles effici quæ in fico pependunt. Postremi rationem in Symposiacis plutarchus petiuit. Cū inter obsonia Aristionis, inquit, coquus immolatū Herculi gallinaceum gallū recentem, tenerum ac penè friabilem obtulisset: tam citam teneritudinem fico referebat Aristion, contendens iugulatas aues etiam præduras teneritatem contrahere, quę pensiles fico adhæserunt. Causam adfert, quę auram, halitūq; uehementem ac digerētem expiret ficus, quo carnes deficcantur & cōcoquantur. Idem etiam continget, ut id obiter admoneam, si tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. Hęc de parēte arbore satis: uenio ad sobolem, & eius custodiam. Ficus seruari possunt uirides, ut scribit Africanus, & cōfirmat Palladius, si in melle ita disponantur, ut neque se inuicem, neque uas contingant: quod operculo diligenter tegi debet. Idem continget si singulæ intra uiridem cucurbitam claudantur,

Carnes ad ficum suspensas tenerescere.

Cur iugulatas aues tenerescant in fico pensiles.

Quomodo seruentur ficus uirides.

loculis unicuique cauatis, & suspensa in umbroso loco cucurbita, ubi nec ignis, nec fumus inspiret. Verum, cum petiolis legi debent, nam sic diutius integræ durant. Alij calicem uitreum, aut aliud quoduis perspicuum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spiramento ita relinquunt, ac immarcescibiles seruât. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cùm uinaria dolia operculantur, in nouũ fictile nõ rotundum, sed potiùs ex arbitrio quadratum, fundóque fultum, recentes ficus minùs maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, ut spatium intercedat: ubi diligenter fictile illud clauderis, in dolio uini pleno, ad unguem aperto, natate per mitte: nisi acorem contraxerit, tali habitu ficus mansisse comperies, quali constabant dum iniectæ fuerunt. Quòd ad aridas attinet, quas Ischadas uocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatissimus, scribit à putrilagine uindicari posse hunc in modum. Passæ ficus, inquit, sine ulla cariosæ labis nota integræ manebunt, si tres liquida pice imbutæ ita collocentur, ut una fictilis fun-

Quomodo
dulces seruē-
tur ficus ac si
essent in ar-
bore.

Quomodo
aridæ ficus à
putrilagine
uindicentur.

Varij modi
custodiēda-
rū ficuum.

Modus po-
pularis.

Pulchra hi-
storia & no-
tatu dignif-
sima.

dū obtineat, altera referto ficibus ad me-
dium uase, ibidem resideat, & tertia eo-
dem ad fauces usque cōpleto, superficiem
teneat. Durabunt insuper, ut ille idem
tradit, si in tegete, qualo, sporta, uel cra-
tibus inditæ, calfacto furno, post panem
exemptum, propendeant: & in noua, ac
bene picata fidelia condantur. Sunt qui
cum pediculo lectas, feruefacta muria cum
oleo, in Sole rigent: & in uas, luto, ut de-
cet, oblitum, immittant. Alij, cratibus
exponunt, toto Sole siccādas, & nocte sub
tecta reportant. Modos alios cūm ex Co-
lumella, tum Palladio requires. Sed in hac
ficuum historia tacendum non est memo-
rabile Catonis ingenium: Is dum perni-
ciali odio Carthaginis flagraret, & nepotū
securitatis anxius esset, clamarētque omni
senatu Carthaginem delendā, attulit quo-
dam die in curiam præcocem ex ea pro-
uincia ficum. Quem, ut scribit Plin. Patri-
bus ostēdens: Interrogo uos, inquit, quādo
hoc pomum demptum putetis ex arbore?
Cūm inter omnes recentem esse constaret.
Atqui tertium, inquit, ante diem scitote
decerptum Carthagine: tam propè à mu-
ris habemus hostem: statimque sumptum

est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, & sequente anno raptus Cato. Qui unius fici argumento, res mira, tantam urbem, & de terrarum orbe unam per cxx. annos Romanæ gloriæ æmulam, funditus euertendam suavit, & tandem impetrauit. De ficu hæc satis sint. Sed ô me obliuiosum! priusquam hinc abeam, illud silentio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitū noluit. quid illud, inquires? equos & asinos linqui animo, qui ficos dorsuarij comportarint: sed maiore miraculo dignum est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctosque penè deliquio uiriū homines obiectus panis reuocat. nāque si pauxillum huius uorauerint, protinus cibo sese recolligentes roborantur, & pristinum iter prosequuntur. Nec secus in hominibus euenisse, idem prodidit Plutarchus. Brutū, inquit, per altas niueis in Apolloniam proficiscentem cū animus defecisset, panis ab hoste muros urbis defendente proiectus, extempore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoste bene meritus est. Sed hæc nihil ad ficum: cuius medica præsidia nunc demum aggredior.

Mira de equis & asinis dorso ficos portantibus.

magna panis efficacia ad animum statim reficiendū

Vocis studio
 fos ficis absti-
 nere debere.

Demetrius Sceptius admonet studio-
 sos uocis debere ficis abstinere: mo-
 tus exemplo Egeſianactis Alexan-
 drini, qui optimus tragœdiarum actor eua-
 ſit, quòd ficis annos octodecim abſtinuiſ-
 ſet. Meliores ac ſalubriores habentur quæ
 Solis uigorem expertæ, per naturam ema-
 turuerunt. Quæ multo turgent lacte, aut
 aquoſo madent ſucco, & ſi palato ac ſtoma-
 cho gratiores uidentur, grauiores nihilo-
 minus, ponderoſioréſque cenſentur: & ob
 id faciliùs deſcendunt, ac aluum ad excre-
 tionem proritat. Eubolus medicus eſu me-
 ridiano illas abdicauit, morbum inde con-
 cipi teſtatus, quòd ſtatim febris accelerans
 inuadat, quæ uomitum flauæ bilis elicere
 ſolet. Quare Ariſtophanes cùm æſtate æ-
 grotâtem quendam conſpexiſſet meridiâ-
 do, ficubus uſum præſagiit. Quod de mu-
 ſteis & adhuc humentibus intelligendum
 arbitror: aut ſi mauis de recentibus, quæ e-
 tiam ſudores & papulas mouent, ob id au-
 tumno inſalubres putantur. Coctæ cû hyſ-
 ſopo corpus expurgant, tuſſim ueterem ab-
 olent, ac longa pulmonum uitia emendât.
 Cùm ruta colico dolori & torminib⁹ ſum-

Recetes ficus
 & aquoſæ,
 quomodo al-
 uum moueât

Pulchra & no-
 tatu digna.

Sudores, pa-
 pulæ, tuſſis,
 pulmonū ui-
 tia, colic⁹ do-
 lor & tormi-
 na.

mè profunt, decocto ore sumpto, uel clysteribus opportunè iniecto. Duritias in corpore tritæ & appositæ discutiunt, ac parotidas & furunculos emolliunt. Hydropicis in uiuo & absynthio cum farina coctæ & subactæ salubriter illinuntur, & crematæ cū cera pernionibus auxiliantur. Addo quòd podagris cum farina fœni græci & aceto utiliter admouentur, ac doloribus dentium recēti succo in lana aut gauſapio excepto & appposito, perpulchrè medētur. Qui succus etiā uerrucas carne circumlita tollit: præsertim myrmecias nūcupatas, quæ quēdam pungentis formicæ sensum repræsentant. Bubulis carnib⁹ si ficulneos cauliculos adde, magno lignorū compēdio illas percoques, Plinio autore: quod caprifico tribuūt multi. Fit è cinere ficus crematis ramorum fruticibus lixiuia, quæ eò melior erit quòd sæpius iterabitur & ueterascet. Ea, ut tradit Dioscorides, ulceribus quæ gangrenę uitio periclitantur multùm prodest, necnon cōsumendis iis quæ excrescunt: usus erit ex sponsia eo liquore imbuta, & subinde superposita. Eadem salubriter perlinuntur grandes & cuniculosi sinus: nam glutinat, carne replet, astringit, absterget, hiantēs-

Parotides furunculi, hydrocs, perniones, podagra, dentium dolor & uerrucæ.

Vt citò & facillè coquantur bubulæ carnes.

Cinēris ficulnei usus & præstantia.

que oras committit, non secus atque emplastra quæ cruentis uulneribus admoventur. Sed Galenum de ficuum facultatibus differentem audire pulchrum erit. Ficus, inquit, tametsi minus prauis succi gignantur quam cæteri omnes non modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen uitium prorsus effugere potuerunt. Et cùm autumnales fructus omnes exiguum corpori alimentum præbeant, minimè ficibus id usu uenit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis & suilla caro: sed turgidulam, subinam, & fungosam, ueluti fabæ. Cæterum, extergendi facultate pollent, cuius gratia nephretici post illarum usum multas arenulas excernunt. Caricæ seu ficus passæ multiplicem utilitatem habent: si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offendetur: nam sanguinem non admodum probum gignunt: quapropter pediculorù quoque agmen eas comitatur. Fit ex ficibus, ruta, & nucibus, celebris & mirabilis illa Mithridatis antidotus cõtra pestem & uenena: cuius compositionem exhibuimus in nucis historia. Hic mihi omittendum non est quòd uerrucæ foliis ficulneis contactæ aboleri ac uanescere

Ficuum facultas ex Galeno

Quam carnem generet ficus

Ficum usus largus in salubris & pediculorum autor.

Verrucas ficulneis foliis contactas uanescere.

traduntur, si folia ipsa postea sepeliantur. Sunt qui cordi columbi idem tribuant. Sed de iis à nobis alibi scriptum.

Oleæ fatiuæ ac eius baccarum, cura, auxilia, & secreta.

Cap. XVII.

FLorentinus Græcæ agriculturæ professor consultissimus, de plantatione & cura Olearum in suis Georgicis differens, scribit oportere eum qui rei rusticæ studio tenetur, plurimum prouidentia ac diligentia circa oleam adhibere. Vel ob id quod magnos habeat redditus & certos, hominemque citò ac faciliè ditare possit: sicuti de historia Pliniani Democriti, uel Aristotelici Thaletis constat, quam tibi sub finem primi libri proposuimus. Sed, ô dolor! nobis non tam licet esse beatis, ut hanc arborem uerè diuinam, septentrionalibus hortis & agris nostris passim uideamus, colamus, & ex ea fructus usque adeo uberes ac dites percipiamus: inscrutabili Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non dat: sed quod bonum atq; utile nouit. Neque tamen ob id laborè detrectabo, ut quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo scitu di-

Plurimum diligentiæ circa oleam adhibendum.

Oleam septentrionalibus hortis & agris desiderari.

gna legi, uel audiui, candidè & ingenuè,
 ut omnia, in medium proferā. Venio itaq;
 à uerbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quā
 Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, sic-
 cis collibus & argillofis maximè gaudet,
 feruidūmq; & squallidum cœli statum li-
 benter amplectitur. In humidis campis &
 pinguibus frondes quidem lætas, sed ple-
 runque steriles profert, rubricosum solum
 prorsus repudiens: quòd suo æstu stirpes e-
 ius exurat. Sed longè magis salebrosū ac
 scaturiginosū odit, in quo semper uligo
 cōsistit: ibi enim strigosas & minimè altiles
 baccas, facileque marcescētes procreat. Ita-
 que arduis locis & accliuibus summè oble-
 ctari solet: quòd propitium illic nacta uen-
 tum, suæ nihil expiret saluæ. In his enim
 excellens Solis æstus, uentōrum afflatu mi-
 tescit: quare ibi oliueta generosam suis oli-
 uantibus oleam, ac præstantissimum præ-
 bēt oleum. In planis & campestribus, quia
 non difflantur, sed aduruntur, crassius &
 fæculentius oleum extillant. Nec temerè,
 mea sententia, nam cū stirpes omnes,
 tum maximè oleæ, aduerso flatu roboratæ,
 summè uigent. Vel eo argumento & indi-
 cio, quòd lætiores & uirentiores his parti-

Quibus locis
 & quo cœlo
 gaudeat olea

Quodnā so-
 lum repudiet
 olea.

Vbi genero-
 se nascantur
 olea.

bus semper offendens, quæ uentis patent: tristiores uerò & languidiores, quæ à flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate, modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores sunt horù omnium post Pœnos & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ nostræ, Latinæ inquam, parètes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recētiores alij plerique. Apud quos etiam lego oleam fici societate imprimis gaudere: unde iuxta illam seri præcipiunt, nō ampliore interuallo, q̄ ut cōtingi largè possit, ramo oleæ maximè sequaci atq; obedituro. Huius stolones qui seminio destinabūtur, caudicib⁹ adnati legi nō debēt, sed decerpti ramis furculi longitudine cubitali: dandaque est opera, ut stylus parte ima bubulo fimo cum cinere illinatur, & sectione cortex non uioletur nec collidatur, scrobésque sinu concamerato excauetur, ut imbrium sit capax. Non desunt qui sectas ab imis radicibus soboles deponant: postea cūmprehendisse uident, ut mutationi locus esse possit, transferunt. Sed maximum fuerit beneficium ut incremento proficiant, antèquam transferantur, & rubrica partes cœli

Oleas recreari auræ & spiritus nouitate.

Oleas fici societate gaudere.

Quomodo ferenda olea.

Pulchra & notatu digna p̄ transferenda olea.

notentur, ut tradit Columella, quibus ob-
 uersæ stant, ut simili ratione ponantur, ac
 transplantentur, eosdémque uentos exci-
 piant, ac similes parteis intueantur. Scro-
 bes ante sationem fodiendi sunt: ut Sole,
 uentis, & imbribus, terra fragilior redda-
 tur, ac stirpes ultro citróque radices liberè
 agant: quæ iugi rigatu gaudèt: nam ita ce-
 leriore edunt germinatum, faciùsque
 transponuntur. Ceterùm, locus quem o-
 leis destinaueris, diligenter runcandus est
 omnique alterius generis frutice extirpan-
 dus: adhæc maceris aut sepibus uiuis cin-
 gendus, ut Didymus Græcus in suis admo-
 net georgicis, ne pecori facilis pateat adi-
 tus. Fimi aggere impensè latantur oleæ,
 ut scripsit Sotion: sed locis uliginosis par-
 ticius debet iniici: aliis largius, quòd fimo
 saturatæ lætius frondent ac fœcundantur.
 Ceterùm, opportunè reseccare licebit quæ
 marcida & sicca erunt, ut liberalius difflen-
 tur reliqua: adhæc ramulos detrahete qui
 inuicem incumbunt, inflexósque & recur-
 uos amputare: præsertim cùm in nimiam
 longitudinem exeunt, & in deformē pro-
 ceritatem luxuriant. Nam inter omnes rei
 rusticæ prudentes conuenit incommodam
 ac in-

Præparatio
 foli oleas re-
 cepturi: ubi
 de stercora-
 tione,

Quomodo
 purganda &
 curanda olea

Quanta de-
 beat esse ole-

ac ineptam esse longitudinem olearū, quæ
 denos cubitos excedit. Addo quòd incre-
 mentum noxis omnibus patere solet: fran-
 guntur enim rami uentorum impetu, &
 flores aut fructus succussi, intēpestiuè pro-
 cidunt. Ideo multi ramos terram uersus
 retrahunt, ut arborem in solum procūbere
 cogant. Sed ante omnia meminisse oportet
 quòd compluribus interpositis annis oli-
 uetum putandum est: conuenitque ueteris
 prouerbij meminisse, Eum qui arat oliue-
 tum rogare fructus: qui stercoret, exorare:
 qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id fe-
 cisse fatis erit: ne fructuarij rami subinde
 amputētur. Verùm stolones adnatiq; cau-
 dicibus nepotes adhuc molles & teneri,
 quotannis eximendi erunt, ne his onustus
 caudex fatigetur. Porrò, summè curandū
 admoneo, ne cūm æstibus hiabit terra, Sol
 per rimulas ad radices olearum penetret.
 Quas ubi oliuario suos reddiderint fruct⁹,
 collucandas suadet Africanus Græcus. Nā
 submotis petulantibus ramis, minus de-
 coquent domino, maioremque frugem ac
 liberaliorē nouelli rami impertient, ut nūc
 nuper dictū fuit: est enim nepotū procrea-
 tione & stirpe fœlix olea: ducentos uiuens

arum longi-
 tudo.

Quando pu-
 tandum oli-
 uetum.

Radices ole-
 arum à Sole
 defendendæ,
 & petulantes
 rami submo-
 uendi.

Oleam annos ducentos uiuere.

Oleam in opere regerminare, & tineis ac teredinibus non subiici.

Sturni oleis summè infestis, & quam ob rem.

annos, ut tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc in modum subscribit: Firmissime ad uiuendum sunt olea, ut quas durare annis CC. inter autores cōueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiam durare dicitur, ad quam Argus Io alligauerat in uaccā mutatam: adhęc, illa quoq; Athenis, quā in certamine Minerua edidit. Sed hæc quia pœticam olent uanitatē missa facimus, qui olea syncerā narrationem prosequimur: monemusq; unam omnium esse, quæ in opere solet regerminare. Nam oleaginea eius materies tam rudis, quàm elaborata, si humorem nacta fuerit, aut locū adepta humectū, germen citare consuevit. Cuius rei testem producam Plinium, qui & cardinem ualuae oleaceum, & poculum limo immersum regerminasse tradit: subditque à tineâ nūquam rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factum puto, ut prisca ex olearū radicibus minorū deorū simulachra insculpi uoluerint. Ceterū, ne quid in hac historia sciēs omittam, quod uel legerim, uel obserauerim, uel audiuerim, non tacebo quòd sturni oleis maximè solēt esse infesti. Quia turmatim uolantes, illarum baccas cumulatim deiciunt, perdunt ac diripiūt. Qua-

te ab oliuetis longè sunt arcendi, ne oliuis negotium faciant: quarum sunt appetentifsimi ob nucleū, qui in illis suauissim⁹ est.

Quod prouida natura præuidens, muro fortissimo illum circunvallauit: adhæc carne & cute præmuniuit: nec id in aliis fructibus etiam neglexit: quorum nucleus ueluti anima quædam est, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alterius sunt instituti. Oliuam in profanis usibus polluere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidè numinibus ex ea altaria accendebantur.

Illa est quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illustrauit. Cuius rami portati, indicium pacis fuerunt: ex quo olea à poëtis pacifera rectè nuncupatur:

Paciferaq; manu ramū prætendit oliuæ (inquit Maro.)

Quid illud, quod Columba ex arca Noë emissa, oliuæ ramum rediens potius attulit, quàm arboris alterius? Num ut significaret Deum Optimum Maximum, tam prodigiôsæ illuuiionis autorem, pacatum fuisse ac reconciliatum? Verùm hæc quia theologica, theologis relinquo, & rusticeam meæ oliuæ narrationem repeto: quam utiliter ac probè defloruisse dicunt, dum

Naturæ sitissima sagacitas circa nucleos fructuum.

Oliuæ apud præcos mira dignitas & maiestas.

Oliua pacis nuntia.

Oleæ folia æ-
stiuo Solsti-
tio conuerti.

Oleæ & quer-
cus summa
inimicitia.

Oleã à mun-
dis pueris &
uirginib⁹ co-
li desiderare.

caduci eius flores perforati reperiuntur. Illa ex arboribus una est quæ folia post æstiuum Solstitium statim conuertunt: cuius rei fidem faciet experientia, rerum dubiarum & incertarum magistra certissima: unde inuersa, illud præteriisse indicat. Sed hinc tria non minus admiranda quam celebranda, mihi peropportunè in mentem ueniunt. Vnum, quòd olea quercum ualdè odit, sicuti post Theophrastum diligenter adnotauit Plinius. Nam si quercetum in confinio habuerit, non solum illud non feret, sed etiam refugiet, seque introrsum abiiciet in fundum. Quinetiam aiunt excisam quercum suas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco positam unde quercus effossa fuit, mori aut tabescere, si uera tradit Columella: usque ad eò mirabilis est harum arborum antipathia, & naturalis discordia: cuius causam natura nos potius mirari, quam scire uoluit. Alterum, non solum contemplatione, sed admiratione summa dignum, quòd à mundis pueris & uirginibus olea plantari, coli, ac uindemiari diligit: aut ab his qui iureiurando affirmant, alienum torum uel cubile non uiolasse, licet uxores

claxerint: nam ita lætior, fertior, ac fructuosior euadere creditur: sicuti scripsit Florentinus Græcus in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, causam addens, quòd hæc arbor præsidem habeat castitatem, ob Minervã eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile est, quòd opem quãdoque senserunt, & à capitis dolore absque ullis medicamentis leuati sunt, qui folio eius hoc nomẽ (Athena) scripserũt, ipsũmque folium capiti circumligarunt: quemadmodum tradit Zoroastres in suis de agricultura Commentariolis. Quod unum quia uanam superstitionem redolet, tibi æstimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac secreta repeto: cui malè esse creditur, cum deflorescentem imber comitatur: aut dum circa Vergilias pluit: quoniam illius coitus tũc esse solet: & hoc illud est quadrimum, ut admonet Plinius, oleis ac uitibus decretorium: hic articulus austrinus spurcibili. Non omitam quòd uredini post ficum olea de omnibus arboribus summè est obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus esse solet, uti scabies fico, & uitibus fluor. Vermiculis prætereà ab crucis non admodũ differẽtibus ualdè infestatur:

Folia oleæ
quomodo ca-
pitis dolores
finiant.

Quæ tẽpestas
oleis infesta
& inimica.

Oleæ peculiaris
morb⁹ im-
petigo & uer-
mes.

qui per flatus austrinos, ut ipes in uitibus, maximè gigni solent, Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius: adhæc cicadas umbram oleæ de omnibus arboribus summè diligere: traditque M. Varro oleam sterile scere, quam capra primo germinatu depauerit: aut lingua perlustrarit. Ex quo factū arbitror, ut Mineruæ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisci, ut tradit idē Varro: licet aliter sentiat Plinius. Diligenter itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. Oleæ fertilitas summa indicatur, ut Florentinus Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à lateribus, sed in summo ramo fructū gestet. Quæ si ueluti ociosa, aut aliūde præpedita cessauerit, fecundam reddes, ut scripsit Africanus, si in excauatum & terebratū truncum, duos feracioris & fructuosæ oleæ ramulos ita adgeris, ut traiectim penetrent: eosque manibus prehenso tam fortiter ac ualidè traxeris, dum strictim adhæreāt: quo facto extantes foramini stilos sic ressecabis, ut impa-

Diligenter munienda esse oliueta contra capras.

Quomodo cessans olea fecunda fiat.

Methodus ad unguem expressa.

Et cuneoli faciem præ se ferant: deinde luto paleato oras terebrati loci, ac hiantē sinū diligenter lines. Hoc ueluti initu grauida arbor, uberiorem partū enitetur. Sed meminisse oportet, quòd etiam ualētibus & generosis oleis, amurca, ex Columellæ cōsilio, infundenda est. Nā per hyemem si uermes atq; alia suberunt animalcula, hoc medicamento necabuntur. Quod ex græca Quintilliorum agricultura, ut pleraq; alia, sibi ascripsisse mihi uidetur Columella: in quibus notatum reperio generosiores ac lætiores eua dere oleas, fructūque plurimum adferre, si circum ablaqueatas illarū radices, insulsa amurca aquæ remista affundatur, utriusque sextarius unus. Paleas quoque fabaceas sufficiet indidisse, plus minus pro arboris modulo. Urinæ etiam humanæ quantum fuerit uisum instillari poterit: aut argilla bubulo stercore permista, algæ uel aut marinus fucus. Sed confestim terra circū est exaggerāda dodrantali altitudine: sinu pri^o in orbem fornicato, ut imbres pluuij retineantur. Qui cū se insinuarint, breuissimis ac frequētissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibendum censent.

Amurca oleis ualdè medicamentosa & utilis.

Notāda pro olearum irrigatione.

Oleas ab infestante musco liberandas.

Remediū ad oleam quę soli uitio nullū profert fructum.

Quomodo sterilis olea fecunda fiat.

Sed præstabilius esse putāt multi, rigatione uti, præsertim si ualidi squalores incesse-
rint. Ceterū, quia tam in siccis quā humidis
locis oliuarię arbores musco plerunq; one-
rantur, & aded infestātur, ut nec fructum,
nec latam frondē producant, ferramēto le-
niter deradetur, ut emergētes oleæ uberius
alantur, & fœlicius procedant. Soli uitio
fructum negare, uel (ut quidam uolunt)
necare, si perrexerint, docēte Columella, sic
mederi solemus. Altis gyris arbores abla-
queamus: deinde pro magnitudine cuiusq;
calcis quantū licet circūdamus, ita ut mini-
ma arbor modicū, maxima uerō plurimū
excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effe-
ctum, ad insitionis præfidiū cōfugimus. Ste-
rilem oleam Quintillij agriculturę peritus.
hac ratione fœcundā fieri posse tradūt. Cau-
dici ab radice spatiolo cubitali, ea maximē
parte qua austrū spectat, terebra foramen
utrinq; imprimito digiti maioris amplitu-
dine: quo factō duos frugiferę oleę ramulos
ab australi parte sublato, crassitie qua fo-
raminis hiatū possit explere, strictē in illud
coniicito: distractisq; uehemēter cacumini-
bus, eminētes ac extantes undiq; particulas
scidito: & paleato luto foramina obducito.

Hoc ueluti coitu sterilem arborem fecundabis. Quod præceptū cū Africani cōsilio, paulo antè proposito, planè cōsentire mihi uidetur. Porrò, quæ nimia foliorum & ramorū petulantia syluescunt, & absque ulla fruge luxuriāt, Græcis hylomanes nuncupatæ, hoc est insanæ (quæ folia quidem ferāt multa, fructū uerò paucum, uel nullum) coerceri poterūt ex Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in radicis foramen quod terebra excauauit, uiridem oleastri taleam, aut pini, uel quercus paxillū, lapidē uel immiseris. Quintillis ea in re suū addit calculum Columella. Solēt, inquit, quantumuis latæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleastri uiridem taleam demitti: sic arbor fecūdo semine fertior euadet. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari amurca insulsa, cum suilla, uel nostra ueteri urina. Cuius utriusque modus seruatur: nam maxime arbori, ni tantundem aquæ miscatur, urna abundè erit. hætenus Columella de sterili olea fecundanda. Quæ si fructum multum præferet, quem ad maturitatem nō perducatur: uolo dicere, si florem

Remedium
pro oleis fo-
lia & nō fru-
ctum feren-
tibus.

Remedium
eam in rem
aliud, & pa-
ratu facilius.

Quomodo
olea probe
florescēs, sed
nihil gignēs
emendetur.

multum induat, & perperam illum exuat,
nec sinat in baccas efformari & adolescere,
facile medeberis si ablaqueata arbore, algæ
seu marini fuci corbes duos ad radices ob-
duxeris, si maior fuerit olea: si minor, unū.

Quòd si algæ, uel fuci copia negetur, so-
lius amurcæ usu contentus eris, aqua pota-
bili permistæ: ita ut singulis truncis iuxta
radices congios quatuor affundas, plùs, mi-
nùs, pro arborei corporis ratione. Nonnū-
quam in olea ramus unus cæteris aliquan-
tò lætior esse solet: quem nisi recideris, to-
ta arbor cōtristabitur. Solēt & radices ue-

Quomodo
curetur olea
ueluti mori-
bunda elan-
guescens.

lut morbo languentes plerumq; arefcere,
arborémque ipsam facie ueluti moribun-
da, uidendam exhibere: quod soboli uer-
mium interno sinu delitescentiū acceptum
ferre licet. Quos multis modis disperden-
dos, cùm hoc libro passim, tum primo fu-
fissimè ostendimus. Si efformatæ olearum
baccæ defluāt, summum adhibebitur præ-
sidiū, ut in suis Georgicis testatur Demo-
critus, si faba quæ uermiculum, aut pedi-
culum continet, obstructo cera foramine,
in gleba radicibus hērente condatur, & ita
obruatur. Hic silentio nequaquam inuol-
uendam arbitror, quod de uite & olea

Remedium
ne olearum
baccæ de-
fluant.

Africanus Græcus Florentini testimonio fretus, in suorum Georgicôn libris, memorię posteritatis mandauit: Si olea, inquit, uiti inseratur, non uuas modò, sed & oliuas quoque proferet: cui perticæ subii-ciundæ sunt, ut brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc artificio. Prope terram uitem terebramus, & fœcundæ oleæ ramulū foramini imponimus: ut à uite dulcedinē, & ab humo uernaculum nutrimentum sugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fructum ferre nondum assueuerit, si uiticulę eius sarmenta fructuaria transferantur, misturam progenitorum seruabunt, fructumq; producent, qui à promiscua parentum cōditiōne nomen adoptabit dicetūrque Græcè elæostaphylos, Latinè uerò uolea, aut oleyua. De arbore, eiúsque cura, auxiliis & secretis hætenus. Cuius fructus, quem baccā ubique cum priscis nuncupauimus, oliua vulgo dici solet, carne constans & nucleo. Quam (immaturam præsertim) pleriq; uirescētibus prunis albis aqua salsa cōditis, dissimulare ac mentiri solēt. Quæ impostura me, & alios multos, in celebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac delusit. Oliuarū baccæ muria exceptæ, Græ-

Quomodo
uiti inseratur
olea, & qua-
lis inde fru-
ctus emer-
gat.

Quomodo
olearū baccę
cōditæ simu-
lari possint.

Oleæ halmades & colymbades.

cis halmades nuncupantur: quæ uerò oleo suo purè, & sine accersita commendatione innatât, ac uelut urinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hic à me pauca admodum expectabis: ne dicar instituti mei fines transiisse. Itaque monuisse satis erit, tempus legendæ & uindemiandę oleæ accommodum esse, quando maior pars dimidij fructus nigrescere apparuerit: quem admodum in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, si minùs cœlum aspiraerit, non semper erit expectâda. Vnde olearum uindemia quandoque præueniēda est, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur. Ceterùm, sereno die & minimè pluuio, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet uel minutis imbrum guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit. Non desunt qui manibus sensim ac leniter ramos quantiant, ut ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendū erit ne uirga oliuaria bacç deiiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fœcunda in posterum euadet: si uera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Gręcos geoponicos non postremus. Qui

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum.

Serenitas uindemiandæ oleæ opportuna.

Summè notandū & aduertendum.

etiam admonet tantum oliuę legendū esse, quātum nocte ueniente possis exprimere: adhęc molā primo oleo leniter suspēdī debere, ne ossibus defractis sordescat. De omnibus nobilior esse solet, quod sponte defluxit: uirginē uocāt multi. Nouo ac recēti sal & nitrū misceri debent, ut illius spissitudinem absoluāt, & à labe uindicent, si quidē durare debebit: exactis dieb. XXX. (ubi amurca subsederit) in uitrea uasa transferendum est, aut alia opportuna, ut mox dicemus. De secundo similis erit disciplina: nisi quòd mola fortiore quassari debebunt oleę. His utcunque expeditis, ad ipsius olei custodiam & auxilia calamum conuerto: quando nobis in usu cū cibario, tum medico frequens esse solet. Apuleius Gręę agriculturę professor eximius, tradit oleum uitreis uasis tutissimè conseruari, quòd frigore summè oblectetur. Si tamē uitrea defuerint repositoria, terreis doliolis optimè custodietur: aut aliis cribrato gypso intus perlitis, omnium uerò præstantissimè plumbeatis aut uitreatis: uel perfectè excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum fictilia, quorū usus apud nos frequens esse solet. Verumenimuerò præsens locus

Quid uirginēum oleū.

Oleum secundarium.

Quibus uasis optimè seruetur oleū.

De loco & situ oleariæ cellæ.

admonet ut de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli regionem constituenda est, quæ à calidis uentis maximè auersa fuerit. Quare, ut septentrionem spectet summè expedit: nam siccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habes. Fumo ualde infestatur: quapropter olearij doctores in totum præcipiunt, ut neque fumus, neque fuligo quam diu oleum conficitur, in torcular aut cellam oleariam irrumpat, admittatur ue: imò ne lucerna quidem. Oleum quod gelatur, plerumque fracescit: præsidium est salem uel nitrum opponere. Rancidum Tarentinus sic posse curari asserit, & post illum Palladius. Albam ceram mundo & optimo oleo resolutam, & adhuc cocturam cum co liquentem, in oleum profundere oportet, deinde calentes sales defrictos addere: ita oleum sapore, & odore mutato, optimè purgabitur. Si uerò misturam eam anticipaueris iniicere, nunquam rancescet. Medetur & rancori anisum oleo demersum. Si sæculentum fuerit & impurum, purificabitur Sole, uel igne, uel aqua feruenti, si in illam uase minimè fragili imponatur. Si sordet, sic purum facies ex eiusdem Ta-

Fumum oleo esse infestum.

Rancidi olei curatio ac fauoris & odoris restitutio.

Fæculenti olei expurgatio.

rentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, modò candens oleo restinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demersa: adhæc fax olei torrefacta, & immissa: nam ita lymphidius euadet. Si fuerit foetidum, & odoris horrendi, præcipit idem autor uirides oleas sine ossibus tūdi, & in uasa olearia sub solis calore demitti. Si bacca oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis tuis idem efficies. Nonnulli utraque linteolo clausa, remisto sale tuso, in uas olearium demergunt, & exacto tri-duo adimunt, oleū agitantés ac commouentes: quod ubi conquieuerit, in aliud cõceptaculum transfusant. Sunt qui uetustos late res ignitos in illud extinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod ubi secundò & tertio repetiuerint, novos permutando & iniiciendo, salis miculas & granula induunt: & in alia uasa transfatum paucos dies subsidere patiuntur. Alij fertulam campanam, seu meliloton oleo delibutum, per diē noctēque infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè incide-

Sordidi olei purificatio.

Remediū foetidi olei, & odoris mali.

Varij modi curationis foetidi olei.

Vitiati olei &
putris reme-
dium.

rit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet Democritus in suis Georgicis, coriandri manualement fasciculum in oleario uase suspendi, atque ita paucis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil decesserit, mutandum erit coriandrum, donec vitium superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus in uasa munda decapulare: quæ optima erunt, si prius acetum continuerint.

Sylua reme-
diorum pro
curandis oleis
vitiatis.

Quidam semen fœni græci, aut coriandri ficcum, tritumque oleo remiscunt, uel incensos oleagineos carbones in illo frequenter extinguit. Non desunt qui uas passas, uinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastillos redactas, oleo mersent, & elapsis decem diebus detractas exprimant, agitatumque oleum in aliud uas transfundant. Alij utrumque, hoc est uas & uinacea, similtundunt, ac in oleum mittunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud in fidelia oris ampli feruescere: & ubi ebullierit, tenuissimum salem frictum ac torrefactum inspergere, atque ubi substiterit, aliò transfundere. Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagineos cum sale detritos, & linteolo conclusos, in uase oleario suspendas. Odoratum sic compones: Oleo rec-

Olei turbidi
curatio.

Vt oleum fiat
pellucidum &
odoratum.

ti,

ti, primo, syncero & ab omni amurcæ spurcitia immuni (quod antea uirgineum nuncupari diximus) inulam siccam, lauri folia, cyperum, radicem iridis & alia quæ uoles odorata in pollinem tenuissimum trita & excreta, in oleum uitreo uase receptum iniice, & diu multumque agita: deinde salem torrefactum & in farinam detritum immitte, ac rursus agita: diebusque XV, plus minus, uas ipsum cum oleo Soli expone: aut in duplici uase calidâ aquam excipiente merge: sed ita ne quid expiret uel effugiat: tantisperque ibi esse permitte, donec horas treis læto igni ebullierit: exemptum patere spatio quodam conquiescere, dum concorporari, & in unum coire ceperis. Dein percolato, & in tuum usum loco ac uasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito ne qua illabatur aura. Sed de oleo hæctenus. Iam nobis reddenda est tam oleæ, quàm eius baccaë medica ratio: proponendaque sunt pauperulaë plebi, siue rustica illa sit, siue urbana, iam doctorum omnium præsidia, prompta perinde atque paratu facilia.

Pulchra & ingeniosa ratio cõficiendi olei odorati.

Parascue ad medicam oleæ narrationem.

Vlcera, hæ-
morrhagia,
crustæ, cicat-
trices, & ocul-
larij morbi.

Quomodo
exprimendus
succus è fo-
liis oleæ.

Mêses, ignis
sacer, noma-
des, aures ul-
ceratę seu pu-
rulētę, & a-
lia.

Oleæ folia præmansa, & ulceribus apposita, summè iuuant: corúmque decoctû cum melle, sanguinis profluuia cohibet, tam sumptum, quàm admotum: crustas insuper emarginat, & cicatrices delet. Succus ab his expressus carbunculâtibus circa oculos ulceribus & pustulis, procidentique pupillæ, & antiquatis delachrymationibus mirè auxiliatur. Exprimitur autem tuis foliis, & affuso uino albo cû aqua cęlesti. Qui si uisum fuerit, in pastillos & offulas ad Solem resiccarî, & in usum opportunum seruari poterit. Vuluæ admotus in uellere, pessarij modo uel aliter, menses immodicè fluentes sistit: estque ignibus sacris & ulceribus quæ serpunt ualde utilis: nec non auribus siue ulceratis, siue purulentis. Eosdem effectus oliuaceus flos etiã præbere dicitur. Liquor ex accenso recenti ligno stillans, lichenas sanat: adhæc furfures, psoras, & manantia ulcera. Cortex è radice quamtenerrimè derasus, crebro gustatu & illinctu ex melle rosaceo, sanguinem excreantibus, & suppurata tussietibus, miraculo quodam medetur. Cinis eiusdem cum axungia tumo-

res discutit, & fistulis uitia detrahit. Hæc de arbore ex Dioscor. Plin. & Galeno: nunc de fructu paucis dicendum. Oliua flaua & recens stomacho utilis esse censetur, uentri uerò difficilis, ut scribit Dioscorides. Nigra & matura corruptioni est opportuna, & proinde cacostomacha. Recens cibi modo per se deuorata antequam cõdiatur, præclarum habet usum: nam arenosæ urinæ mædetur, dentibusque attritis, aut conuulsis summè prodest. Succus olearum è muria, collutione gingiuas comprimit, & dentes labascentes, infirmos, ac cõmotos stabilis. Nucleorum medulla cum axungia & farina, scabris unguibus commodissimè illinitur. Quòd ad oliuariũ liquorem attinet, vulgò oleum nuncupatum, quo nullus à uino præciosior succus esse solet in uniuersa rerum natura, hæc à me in præsentiarum accipies. Receptum confessumque est apud omnes rei agrariæ & medicæ doctores, Pœnos, Arabes, Græcos & Latinos, oliuarium oleum recens & minimè uitiatum, ad corporis & uirium reparationem, conseruationemque, foris adhibitum summè conferre. Quod celebri Pollionis Romuli exemplo docetur. Hunc enim cõ-

Recentis oliuæ & flauæ, adhæc nigræ & maturæ facultates.

Vrina arenosa, dentes attriti, conuulsio, gingiuæ, scabri ungues & alia,

Facultates olei oliuarij apud omnes receptæ.

Pulcherrima
historia, &
notatu di-
gnissima.

Olei oliuarij
uires planè
diuinæ.

Annibalis.
scientia &
prudencia
summa.

Vētris emol-
liuio, uenena,
tormina, &
ileosi.

tesimum iam annum excedentem, ut au-
tor est Plin. cū Diuus Augustus hospes
interrogasset, quam ratione uigorem il-
lū animi, corporisq; maximè custodisset,
Intus (respōdit) mulso, & foris oleo. Quod
à Democrito desumpsisse potuit: qui inter-
rogatus, ut Diophanes in suis tradit Geor-
gicis, quonam modo homines uiuere pos-
sent inoffensa ualetudine, & animi corpo-
risque statum incolumem ac uegetum diu
seruare, Si externa corporis (inquit) oleo,
interna uerò melle præmuniāt. Valet itaq;
oliuariū oleū ad corporis & uirium cōser-
uationē, necnon contra algores. Quod cū
intelligeret magnanim⁹ Annibal, Roma-
norū terror quondam nuncupatus, in Al-
pium transitu militum suorum corpora,
aduersus niuales iniurias, & rigentem aë-
rē, oleo foris præmunire imperauit. Nam
à perfriktionibus corpora uindicare & illa
gerendis rebus habiliora reddere sciebat.
Si introrsum recipiatur (de recē ti loquor)
uentrem emolliet, uenena hebetabit, eaq;
uomitionibus illico excludet. Calidū cū
succo rutæ haustum, tormina aētutum fe-
dat: & ileosis utilissimè infunditur, quos
tenuioris intestini morbus tētare solet. Fa-

ciem expurgat, & bubus per nares infusum donec ructent, inflationem mitigat. Reliqua olei oliuarij præsidia, medicis cognata, ne sim longior, omitto, ut ad eius amurcam ueniam: cuius usus olim rusticis fuit frequens, & in magno precio, quemadmodum libris & locis superioribus passim ostendimus. Est itaque amurca sanies expressæ oliuæ, ut antiquis placet, aut fidens illius retrimentum. Quam super omnia miris laudibus celebrauit M. Cato: præcipiens areas terendis messibus, illa subigendas esse: imminutisque glebis æquatas, pauiculis uerberandas, ne formicæ noceant, uel subnascantur herbæ, aut rimæ dehiscant. Quia & luto quod amurcam ebibit si parietum tectoria, horreorumque pauimenta obleueris, neque gurguliones, neque mures frumentum attingent. In uinea nullus nascetur conuoluulus, ut cum Plinio tradunt rusticationis magistri, si uitem circum caput & brachia, amurca perunxeris, quæ leui cocta sit igni & rudicula crebrò agitata, dum mellis crassitudinem retulerit. Eadem contra æruginem defendit æramenta quæuis, modò priùs extersa fuerint. Boues qui cibum fastidiunt, magis cupidè illum

Amurcæ usus frequens antiquis.

Quid propriè amurca à M. Catone tantopere celebrata, & eius usus.

Cōtra gurguliones, mures, conuoluulū, æruginem & alia.

Vt boues nō fastidiant cibum, & uesti-

menta nō ro-
dātur à tincis

Quomodo li-
gnea supel-
lex fiat ele-
gans, & ligna
absque fumo
ardeant.

Plinius uni-
uersitatis re-
rum biblio-
theca.

appetent, si pabulum amurca respergas: ita enim curati, corpore pulcherrimè ualebūt: & si quis aderit morbus, abigetur. Ad do q̄ cōdita uestimēta in arca quæ fundū amurca illitū habuerit & resiccātū, nullo modo à tincis contingentur. Adhæc q̄ lignea supellex quā amurca deterferis, coloris gratiam, & splendoris elegantiam mirè contrahet. Si ea quadrupedes & detonsæ oues cum aqua ubi lupinus deferbuerit illinantur, sic ut biduum uel triduum desudent, deinde salsa aqua lauentur, neque scabra fient, neque ricini erunt molesti. Hoc postremum sit. Ligna amurca macerata nullo fumi tadio exardescunt: quemadmodū scribit magnus ille & incomparabilis naturæ interpres Plinius, in sua illa celeberrimorum mundi bibliotheca.

Operis huius
conclusio ad
Fran. Oliuari-
um, Galliarum
Cancellarium pru-
dentissimū.

HAEC SVNT, FRANCISCE
HOLIVARI, Galliarum sub tri-
bus Regibus Cancellarie prudentis-
sime, quæ de hortensium & oliuaria histo-
ria hoc loco adferre possum. Quam de
omnibus si longè & latè sum profecutus,
si in oliueto diu ac libenter sum spacia-
tus, & pro animi sententia hilariter ac iu-

cundè uersatus, id O L I V A R I O -
R V M gentilium tuorum, tuâque im-
primis gratia factum fuisse existimabis.

Qui à Palladia illa oliua, O L I V A -
R I O R V M cognomen non sine fatis &
numine diuûm, longa serie Regibus &
Gallicanæ Reipublicæ utili ac summè pro-
bata, fœliciter adepti estis. Iusta sanè causa,
quæ hîc mihi potius est reticenda, quàm
paucis explicanda. Itaque de hortensium
cura, auxiliis & secretis, hæc in præsentia-
rum fatis erunt. Quæ qui legent, qui pro-
babunt, & hinc fructum aliquem sibi com-
parabunt, ab his sollicitè peto, ut tibi, illu-
strissime C A N C E L L A R I E, rem om-
nem acceptam libenter ferant. Tibi, in-
quam, in quo spes omnes, fortunæq; no-
stræ sitæ sunt, & Musæ inclinatæ recubunt.
Sit hîc colophon præsentis opusculi, quod
sicuti initium à te duxit, ita in te claudetur.

Vnde Oliua-
riorû familia
id cognomi-
nis sit adepta

Cuinam po-
tissimùm ac-
ceptâ liceat
ferre hæc hor-
tensium hi-
storiam.

Finistrium librorum Antonij Mizaldi
Monluciani, de cura, auxiliis & secre-
tis hortorum.

145249

NOV 977577494

THE GREAT BOSTON LIBRARY

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER

OLIVER